سیمای ترجمان فارسی قرآن

سیمای ترجمان قرآن

نویسنده:

محمد علی رضایی اصفهانی

ناشر چاپی:

انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
سیمای ترجمان قرآن ----- ۱۳
مشخصات کتاب ----- ۱۳
اشاره ----- ۱۳
اهداء: ----- ۱۶
فهرست ----- ۱۸
درآمد ----- ۲۲
فصل اول: دیدارها و بیانات ----- ۲۴
اشاره ----- ۲۴
۱- دیدار با حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی - دامت برکاته ----- ۲۶
۲- دیدار با حضرت آیت الله محمد یزدی - دامت برکاته(رئیس جامعه مدرسین و شورای عالی حوزه علمیه قم) ----- ۲۸
۳- دیدار با حضرت آیت الله مقتدایی - دامت برکاته(مدیر حوزه های علمیه) ----- ۳۳
فصل دوم: مصاحبه ها ----- ۳۶
اشاره ----- ۳۶
۱- حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید رضا مؤدب (رئیس انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم) ----- ۳۸
۲- حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضایی اصفهانی (دبیر علمی همایش ملی مترجمان قرآن - مترجم و مفسر قرآن) ----- ۴۲
۳- حجت الاسلام والمسلمین صادقی (دبیر اجرایی همایش ملی مترجمان قرآن) ----- ۵۸
۴- حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد فاکر میبدی (رئیس مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن) ----- ۶۰
۵- حجت الاسلام والمسلمین نقدی (رئیس مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی) ----- ۶۵
۶- آیت الله یعقوب جعفری (مفسر و مترجم) ----- ۶۸
۷- حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی (مترجم) ----- ۷۲
۸- دکتر سید علی موسوی گرما رودی (مترجم) ----- ۷۶
۹- استاد حسین استادولی (مترجم، ناقد و ویراستار) ----- ۸۰
۱۰- حجت الاسلام والمسلمین محمد رضا انصاری محلاتی (کارشناس و استاد درس ----- ۸۶

فصل سوم: گزارش ترجمه های قرآن به زبان فارسی ۹۲
اشاره ۹۲
ترجمه فارسی قرآن در بستر تاریخ ۹۴
درآمد: پیشینه ترجمه های قرآن ۹۴
سیر تاریخی ترجمه های قرآن به زبان فارسی ۹۵
قرن نخست هجری ۹۵
قرن دوّم هجری ۹۶
قرن سوّم هجری ۹۶
قرن چهارم هجری ۹۷
قرن پنجم هجری ۱۰۲
قرن ششم هجری ۱۰۶
قرن هفتم هجری ۱۱۱
قرن هشتم هجری ۱۱۱
قرن نهم هجری ۱۱۱
قرن دهم هجری ۱۱۲
قرن یازدهم هجری ۱۱۴
قرن دوازدهم هجری ۱۱۸
قرن سیزدهم هجری ۱۲۰
قرن چهاردهم هجری ۱۲۲
ترجمه های قرآن در عصر حاضر ۱۲۴
مقدمه ۱۲۴
الف) ترجمه های کامل قرآن ۱۲۶
۱- ترجمه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی - دامت برکاته ۱۲۶
۲- ترجمه حضرت آیت الله مشکینی رحمه الله ۱۳۰
۳- ترجمه آیت الله یزدی - دامت برکاته ۱۳۴
۴- ترجمه آیت الله محمود یاسری - دامت برکاته ۱۳۸

۵- ترجمه آیت الله دکتر محمد صادقی تهرانی ---- ۱۴۱
۶- ترجمه علامه میرزا ابوالحسن شعرانی رحمه الله ---- ۱۴۴
۷- ترجمه مرحوم ابوالفتوح رازی (به کوشش محمد مهیار) ---- ۱۴۷
۸- ترجمه آقای ابوالفضل بهرام پور ---- ۱۵۰
۹- ترجمه ابوالفضل رشیدالدین میبدی ---- ۱۵۳
۱۰- ترجمه آقای ابوالقاسم امامی رحمه الله ---- ۱۵۵
۱۱- ترجمه آقای ابوالقاسم پاینده رحمه الله ---- ۱۵۸
۱۲- ترجمه آقای احمد کاویانپور رحمه الله ---- ۱۶۱
۱۳- ترجمه آقای اصغر برزی ---- ۱۶۴
۱۴- ترجمه آقای اکبر ایران پناه ---- ۱۶۷
۱۵- ترجمه آقای امیر توحیدی ---- ۱۶۹
۱۶- ترجمه آقای بهاءالدین خرمشاهی ---- ۱۷۱
۱۷- ترجمه جلال الدین فارسی ---- ۱۷۵
۱۸- ترجمه آقای حسین استادولی ---- ۱۷۸
۱۹- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین حسین انصاریان ---- ۱۸۱
۲۰- ترجمه آقای حکمت آل آقا ---- ۱۸۵
۲۱- ترجمه آقای داریوش شاهین رحمه الله ---- ۱۸۸
۲۲- ترجمه شیخ رضا سراج رحمه الله ---- ۱۹۱
۲۳- ترجمه زین العابدین رهنما ---- ۱۹۳
۲۴- ترجمه آقای سید اسدالله مصطفوی ---- ۱۹۷
۲۵- ترجمه آقای سید جلال الدین مجتبوی رحمه الله ---- ۲۰۱
۲۶- ترجمه آقای سیدجمال الدین استرآبادی رحمه الله ---- ۲۰۵
۲۷- ترجمه آقای سید حسن ابطحی ---- ۲۰۸
۲۸- ترجمه آقای سید علی نقی فیض الاسلام رحمه الله ---- ۲۱۰
۲۹- ترجمه آقای سید کاظم ارفع ---- ۲۱۴
۳۰- ترجمه آقای سید محمد باقر موسوی همدانی ---- ۲۱۷

۳۱- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین سید محمد رضا صفوی ---------- ۲۲۰

۳۲- ترجمه آقای سید مهدی حجتی ---------- ۲۲۴

۳۳- ترجمه آقای سید مصطفی حسینی دشتی ---------- ۲۲۷

۳۴- ترجمه آقای سید عطاء الله مجدی ---------- ۲۲۹

۳۵- ترجمه آقای دکتر سید علی موسوی گرمارودی ---------- ۲۳۱

۳۶- ترجمه آقای سید مهدی دادور (آیت اللهی) ---------- ۲۳۴

۳۷- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین سید هاشم رسولی محلاتی ---------- ۲۳۷

۳۸- ترجمه خانم دکتر طاهره صفارزاده – رحمه الله علیها – ---------- ۲۴۰

۳۹- ترجمه آقای عباس مصباح زاده ---------- ۲۴۴

۴۰- ترجمه آقای عبدالله خاموش هروی ---------- ۲۴۷

۴۱- ترجمه آقای عبدالحسین آیتی ---------- ۲۵۰

۴۲- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشیاشی ---------- ۲۵۳

۴۳- ترجمه آقای عبدالمجید صادق نوبری ---------- ۲۵۷

۴۴- ترجمه آقای عبدالمجید معادیخواه ---------- ۲۶۰

۴۵- ترجمه آقای عبدالمحمد آیتی ---------- ۲۶۳

۴۶- ترجمه آقای دکتر علی اصغر حلبی ---------- ۲۶۶

۴۷- ترجمه آقای مهندس علی اکبر طاهری قزوینی ---------- ۲۶۹

۴۸- ترجمه آقای علی اکبر سروری ---------- ۲۷۲

۴۹- ترجمه آقای دکتر علی رواقی (به کوشش) ---------- ۲۷۴

۵۰- ترجمه آقای علی کرمی فریدنی ---------- ۲۷۶

۵۱- ترجمه آقای عمادالدین حسین اصفهانی (عمادزاده) ---------- ۲۷۹

۵۲- ترجمه آقای غلامرضا یاسی پور ---------- ۲۸۲

۵۳- ترجمه خانم فرزانه زنبقی ---------- ۲۸۴

۵۴- ترجمه آقای کاظم پورجوادی ---------- ۲۸۷

۵۵- ترجمه آقای کریم زمانی ---------- ۲۹۰

۵۶- ترجمه ابوبکر عتیق نیشابوری (سورآبادی) (به کوشش محمد مهیار) ---------- ۲۹۲

۵۷- ترجمه آقای محمد باقر بهبودی ---------- ۲۹۵

۵۸- ترجمه آقای محمد حسین ابراهیمی ---------- ۲۹۸

۵۹- ترجمه آقای محمد خواجوی ---------- ۳۰۱

۶۰- ترجمه آقای سید محمد صمصام الشریعت ---------- ۳۰۴

۶۱- ترجمه حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی و همکاران ---------- ۳۰۵

۶۲- ترجمه آقای محمد علی صالح غفّاری ---------- ۳۰۹

۶۳- ترجمه آقای محمد فقیهی رضایی و همکاران ---------- ۳۱۱

۶۴- ترجمه آقای محمد کاظم معزی ---------- ۳۱۳

۶۵- ترجمه آقای محمد مهدی فولادوند رحمه الله ---------- ۳۱۶

۶۶- ترجمه حجت الاسلام والمسلمین محمود صلواتی ---------- ۳۱۹

۶۷- ترجمه آقای محمود اشرفی تبریزی ---------- ۳۲۲

۶۸- ترجمه بانو مجتهده امینی ---------- ۳۲۴

۶۹- ترجمه مرکز فرهنگ و معارف قرآن ---------- ۳۲۸

۷۰- ترجمه آقای مسعود انصاری خوشابر ---------- ۳۳۱

۷۱ - ترجمه آقای مسعود ریاعی ---------- ۳۳۴

۷۲- ترجمه آقای مصطفی خرّم دل ---------- ۳۳۶

۷۳- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین مهدی الهی قمشه ای رحمه الله ---------- ۳۴۰

۷۴- ترجمه آقای مهدی محمودیان ---------- ۳۴۳

۷۵- ترجمه آقای میرزا محمد طاهر مستوفی کاشانی (بصیر الملک) ---------- ۳۴۶

۷۶- ترجمه آقای هوشنگ آبان ---------- ۳۴۹

۷۷- ترجمه خانم معصومه یزدان پناه ---------- ۳۵۱

ب) ترجمه های ناقص قرآن ---------- ۳۵۳

۱- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالکریم بی آزار شیرازی ---------- ۳۵۳

۲- ترجمه آیت الله یعقوب جعفری ---------- ۳۵۷

۳- ترجمه آقای مصطفی رحماندوست ---------- ۳۶۱

۴- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین محسن قرائتی ---------- ۳۶۴

۵- ترجمه آقای رضا محمدی تبار ---------- ۳۶۸
۶- ترجمه آقای محمد جواد مشکور ---------- ۳۷۱
۷- ترجمهٔ قرآن آقای دکتر حداد عادل (در حال چاپ) ---------- ۳۷۳
۸- ترجمه قرآن آقای محمد خامه گر (ناقص) ---------- ۳۷۳
۹- ترجمه جزء سی ام قرآن [چ ۱۴۱۱ ق] ---------- ۳۷۳
۱۰- ترجمه مهدی پور [چ ۱۴۱۳ ه- . ق] ---------- ۳۷۴
۱۱- ترجمه آیات الاحکام شاه قاضی یزدی ---------- ۳۷۴
۱۲- ترجمه جدید از قرآن مجید ---------- ۳۷۴
۱۳- ترجمه صائبی ---------- ۳۷۴
۱۴- ترجمه میخچیان ---------- ۳۷۴
۱۵- ترجمه نجفی روحانی ---------- ۳۷۴
ج) ترجمه های منظوم قرآن ---------- ۳۷۶
۱- ترجمه آقای امید مجد ---------- ۳۷۶
۲- ترجمه آقای حسن راحتی سبزواری ---------- ۳۷۹
۳- ترجمه آقای سید محمد علی محمدی ---------- ۳۸۲
۴- ترجمه آقای شهاب تشکری آرانی ---------- ۳۸۵
۵- ترجمه آقای رستم کوشان ---------- ۳۸۹
۶- ترجمه آقای عباس حداد کاشانی ---------- ۳۹۱
۷- ترجمه آقای کرم خدا امینیان رحمه الله ---------- ۳۹۴
۸- ترجمه آقای محمد شائق ---------- ۳۹۷
۹- ترجمه حاج میرزا حسن صفی علیشاه ---------- ۳۹۹
۱۰- ترجمه آقای سید رضا ابوالمعالی ---------- ۴۰۲
د) تفاسیر مترجَم ---------- ۴۰۴
ه -) ترجمه های گزارش شده: ---------- ۴۱۲
و) ترجمه های فارسی در خارج از ایران ---------- ۴۲۳
اول) ترجمه های فارسی قرآن در اروپا و آمریکا ---------- ۴۲۳

ب) ترجمه های فارسی دری (افغانستان) ---- ۴۳۲
ج) ترجمه های فارسی در هندوستان ---- ۴۴۲
د) ترجمه های فارسی تاجیکی ---- ۴۴۸
فصل چهارم: گزارش مکتوبات مربوط به ترجمه ---- ۴۶۰
اشاره ---- ۴۶۰
الف) کتاب ها ---- ۴۶۲
۱- منطق ترجمه قرآن ---- ۴۶۲
۲- اصول و مبانی ترجمه قرآن ---- ۴۶۴
۳- ترجمه های ممتاز قرآن در ترازوی نقد ---- ۴۶۶
۴- تاریخ ترجمه از عربی به فارسی ---- ۴۶۸
۵- نام کتاب: تاریخ ترجمه قرآن در جهان ---- ۴۷۱
۶- بررسی ترجمه های امروزین فارسی قرآن کریم ---- ۴۷۳
۷- طبقات مفسران شیعه ---- ۴۷۶
۸- ساخت های زبان فارسی و مسئله ترجمه قرآن ---- ۴۷۹
۹- درسنامه ترجمه: اصول، مبانی و فرآیند ترجمه قرآن کریم ---- ۴۸۰
۱۰- دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی ---- ۴۸۱
۱۱- قرآن ناطق ---- ۴۸۳
۱۲- یادگارنامه فیض الاسلام (جستارهای علمی و پژوهشی در باب ترجمان متون مقدس) ---- ۴۸۳
۱۳- اهتمام ایرانیان به قرآن ---- ۴۸۵
ب) مقالات ---- ۴۸۶
ج) پایان نامه ها ---- ۵۰۶
د) مجلات ---- ۵۰۷
۱- نشریه تخصصی ترجمان وحی ---- ۵۰۷
۲- مجله بینات ---- ۵۰۸
۳- مجله پژوهش های قرآنی ---- ۵۰۸
۴- مجله الازهر شماره ۷ ---- ۵۰۸

۵- مجله مترجم که شماره ۱۳ آن ویژه ترجمه قرآن است. ----- ۵۰۸
۶- و ... ----- ۵۰۸
فصل پنجم: گزارش مراکز ----- ۵۰۹
اشاره ----- ۵۰۹
الف) معرفی مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان های خارجی ----- ۵۱۱
تاریخچه تأسیس و اهداف ----- ۵۱۱
اقدامات مهم: ----- ۵۱۱
ب) مدرسه عالی قرآن و حدیث وابسته به جامعه المصطفی العالمیه ----- ۵۱۵
ج) مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حوزه علمیه قم ----- ۵۱۵
د) دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم ----- ۵۱۵
ه -) دانشگاه تهران ----- ۵۱۵
ز) دانشگاه آزاد اسلامی ----- ۵۱۵
سخن پایانی: ----- ۵۱۶
نظریه ترجمه ----- ۵۱۶
فهرست واره پیش نهادی روشگان ترجمه قرآن (مبانی، قواعد، روش ها، ضوابط) ----- ۵۱۷
اشاره ----- ۵۱۷
یک: مبانی و اصول ترجمه قرآن ----- ۵۱۷
دو: ضوابط و قواعد ترجمه قرآن ----- ۵۲۱
سه: شرایط مترجم و تأثیر آن ها در ترجمه قرآن ----- ۵۲۲
فهرست منابع: ----- ۵۲۶
پیوست ۱- فهرست آماری ترجمه های قرآن ----- ۵۲۸
پیوست ۲: عکس های ترجمه ها و مترجمان ----- ۵۴۸
درباره مرکز ----- ۵۷۲

سیمای ترجمان قرآن

مشخصات کتاب

عنوان و نـام پدیـدآور:سـیمای ترجمـان قرآن [کتاب] : ویژه نامه همایش ملی مترجمان قرآن کریم به زبان فارسـی/تهیه کننـده انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم ؛ به کوشش محمدعلی رضایی اصفهانی

مشخصات نشر:قم: پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری:۳۶۲، [۲۰]، [۲۲] ص. تصویر

وضعیت فهرست نویسی:در انتظار فهرستنویسی (اطلاعات ثبت)

یادداشت:چاپ اول:۱۳۸۹.

شماره کتابشناسی ملی:۲۴۳۹۹۱۶

ص:۱

اشاره

یادآوری: علی رغم کوشش ما، اطلاعات مترجمان و ترجمه های ذکر شده در این کتاب، ممکن است در برخی موارد ناقص باشد از مترجمان، قرآن پژوهان و خوانندگان محترم تقاضا داریم با راهنمایی های خویش ما را در تکمیل و اصلاح این کتاب یاری فرمایند و اطلاعات خود را به آدرس انجمن یا انتشارات ارسال فرمایند .

ص:۳

اهداء:

به روح پـاک شـهدای انقلاب اسـلامی و امام شـهیدان که زمینه ساز رشـد فعالیت های قرآنی در ایران و جهان شدنـد و با یاد مترجمان فقید به ویژه آیت الله مشکینی، الهی قمشه ای، فولادوند، شهید همایی و ...

عنوان و نام پدیدآور: سیمای ترجمان قرآن / محمد علی رضایی اصـفهانی با همکاری آقایان مشـهود ابدالی و ابراهیم قاسمی (انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم).

مشخصات نشر: قم: ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۴۰۸ ص.

فروست: سیمای مترجمان قرآن (به زبان فارسی).

شابک: ۹ - ۷۳ - ۲۵۳۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸.

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال.

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: قرآن - ترجمه - مترجمان.

انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم

* ناشر: انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن

*عنوان: سیمای ترجمان قرآن (ویژه نامه همایش ملی مترجمان قرآن کریم به زبان فارسی)

* تدوین: دکتر محمد علی رضایی اصفهانی با همکاری آقایان مشهود ابدالی و ابراهیم قاسمی

* تایپ و صفحه آرا: اکبر جعفری و محمد رضایی

* نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹ ش

* شمارگان: ۱۰۰۰ جلد / قطع وزیری

* قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

* چاپخانه و لیتوگرافی: قدس

مراکز پخش:

۱. قم: خیابان جمهوری، کوچه ۲، ساختمان انجمن های علمی حوزه علمیه قم، انجمن قرآن پژوهی، تلفن: ۲۹۰۷۳۴۶ - ۰۲۵۱.

۲. قم: انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن: قم، خیابان سمیه، خیابان شهید رجایی، کوچه ۴، پلاک ۷۷؛ تلفن، پیام گیر و نمابر: ۷۷۳۴۰۹۴ - ۰۲۵۱؛ www.quransc.com

۳. قم، انتشارات المصطفی: قم، خیابان حجتیه، روبروی درب مدرسه حجتیه، جنب بنیاد نهج البلاغه، تلفن: ۷۷۳۰۵۱۷ - ۰۲۵۱

فهرست

درآمد ۷

فصل اول: دیدارها و بیانات ۹

۱- دیدار با حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی - دامت برکاته ۱۱

۲- دیدار با حضرت آیت الله محمد یزدی - دامت برکاته ۱۳

۳- دیدار با حضرت آیت الله مقتدایی - دامت برکاته ۱۸

فصل دوم: مصاحبه ها ۲۱

۱- حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید رضا مؤدب (رئیس انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم) ۲۳

۲- حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضایی اصفهانی (دبیر علمی همایش ملی مترجمان قرآن - مترجم و مفسر قرآن) ۲۷

۳- حجت الاسلام والمسلمین صادقی (دبیر اجرایی همایش ملی مترجمان قرآن) ۴۱

۴- حجت الاسلام والمسلمین دکترمحمد فاکرمیبدی (رئیس مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن) ۴۳

۵ - حجت الاسلام والمسلمین نقدی (رئیس مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی) ۴۸

۶- آیت الله یعقوب جعفری (مفسر و مترجم) ۵۱

۷- حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی (مترجم) ۵۵

۸ - دکتر سید علی موسوی گرما رودی (مترجم) ۵۹

۹- استاد حسین استادولی (مترجم، ناقد و ویراستار) ۶۳

۱۰- حجت الاسلام والمسلمین محمد رضا انصاری محلاتی (کارشناس و استاد درس ترجمه) ۶۹

فصل سوم: گزارش ترجمه های فارسی قرآن ۷۵

ترجمه فارسی قرآن در بستر تاریخ ۷۷

درآمد: پیشینه ترجمه های قرآن ۷۷

سیر تاریخی ترجمه های قرآن به زبان فارسی ۷۸

قرن نخست هجری ۷۸

قرن دوّم هجری ۷۹

قرن سوّم هجری ۷۹

قرن چهارم هجری ۸۰

قرن پنجم هجری ۸۴

قرن ششم هجری ۸۸

قرن هفتم هجری ۹۲

قرن هشتم هجری ۹۲

قرن نهم هجری ۹۲

قرن دهم هجری ۹۳

قرن یازدهم هجری ۹۴

قرن دوازدهم هجری ۹۶

قرن سیزدهم هجری ۹۷

قرن چهاردهم هجری ۹۸

ترجمه های قرآن در عصر حاضر ۱۰۰

مقدمه ۱۰۰

الف) ترجمه های کامل قرآن (منثور) ۱۰۱

ب) ترجمه های ناقص قرآن ۲۴۳

ج) ترجمه های منظوم قرآن (کامل) ۲۵۶

د) تفاسیر مترجَم ۲۷۳

ه-) ترجمه های گزارش شده: ۲۷۸

و) ترجمه های فارسی در خارج از ایران ۲۸۴

اول) ترجمه های فارسی قرآن در اروپا و آمریکا ۲۸۴

ب) ترجمه های فارسی دری (افغانستان) ۲۸۹

ج) ترجمه های فارسی در هندوستان ۲۹۵

د) ترجمه های فارسی تاجیکی ۲۹۹

فصل چهارم: گزارش مکتوبات مربوط به ترجمه ۳۰۹

الف) کتاب ها ۳۱۱

ب) مقالات ۳۲۸

ج) پایان نامه ها ۳۴۸

د) مجلات ۳۴۹

فصل پنجم: گزارش مراکز ۳۵۱

الف) معرفی مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان های خارجی ۳۵۳

ب) مدرسه عالی قرآن و حدیث وابسته به جامعه المصطفی العالمیه ۳۵۶

ج) مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حوزه علمیه قم ۳۵۶

د) دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم ۳۵۶

ه-) دانشگاه تهران ۳۵۶

ز) دانشگاه آزاد اسلامی ۳۵۶

سخن پایانی: ۳۵۷

نظریه ترجمه ۳۵۷

فهرست واره پیش نهادی روشگان ترجمه قرآن (مبانی، قواعد، روش ها، ضوابط) ۳۵۸

فهرست منابع: ۳۶۳

پیوست ۱- فهرست آماری ترجمه های قرآن ۳۶۵

پیوست ۲: عکس های ترجمه ها و مترجمان ۳۸۵

درآمد

سخن آغازین: «ترجمه قرآن از تفسیر مشکل تر است».

ترجمه قرآن کاری مقدس است که پیام آیات الهی را از زبان مبدأ به زبان های مقصد می رساند. مترجم ناچار است تفسیر قرآن را دریابد و آن را خلاصه سازد و در قالبی روان، دقیق و نسبتاً کامل به مخاطب برساند. از این رو زحمت دو چندان دارد.

ترجمه قرآن که از صدر اسلام با سلمان فارسی شروع شد و هنوز هم ادامه دارد، در میان راه است و مسئولیتی سنگین بر دوش همه قرآن پژوهان. اما هنگامی که اعلام می شود کتاب مقدس (تورات و انجیل و محلقات آن ها) بیش از ۱۷۰۰ زبان زنده دنیا ترجمه شده و قرآن به حدود ۱۰۰ زبان ترجمه شده است و تعداد ترجمه های فارسی کامل حدود ۱۰۰ ترجمه است. در حالی که ترجمه های قرآن به زبان های دیگر مثل اردو صدها مورد است. مسئولیت قرآن پژوهان را سنگین تر می کند.

از این رو انجمن قرآن پژوهی و بیش از ۲۰ مرکز علمی همکار، بر آن شدند که نخستین همایش ملی مترجمان قرآن به زبان فارسی را در سال ۱۳۸۹ برگزار کنند.

اهداف اساسی این همایش عبارتند از:

الف: معارفه مترجمان قرآن به زبان فارسی

ب: هم اندیشی در مورد مبانی، قواعد و روش های ترجمه قرآن

ج: آسیب شناسی عام ترجمه های قرآن به زبان فارسی و ارائه راهکارها

د: حرکت به سوی تدوین شیوه نامه ترجمه قرآن

البته روشن است که همه این اهداف در جلسه ای یک روزه حاصل نمی شود از این رو برگزار کنندگان همایش بر آن هستند که با یاری مترجمان محترم قرآن این کار را در قالب همایش های سالیانه بعدی کمیته های تخصصی تدوین روشگان ترجمه و در نهایت همایش بین المللی مترجمان قرآن ادامه دهند. تا به هدف نهایی برای خدمت به ساحت ترجمه قرآن و مترجان برسند.

ویژه نامه ای که در پیش روست حاصل زحمات یکساله جمعی از پژوهشگران قرآنی و هدایت های کمیته علمی همایش است که در این جا لازم است از زحمات آقایان حجت الاسلام والمسلمین دکتر مؤدب ، رئیس انجمن قرآن پژوهی و حجت الاسلام والمسلمین صادقی دبیر اجرایی همایش و به ویژه حجج اسلام مشهود ابدالی و ابراهیم قاسمی

که زحمات زیادی در گردآوری اطلاعات و مقدمات همایش کشیدند تشکر کنیم.

در ضمن لازم است از عنایات مراجع معظم تقلید و علمای اعلام که بارها کمیته علمی همایش را مورد عنایت قرار دادند و با رهنمودهای خویش راه ما را روشن کردند از جمله حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی ، حضرت آیت الله یزدی و حضرت آیت الله مقتدایی سپاسگزاریم.

لازم به یادآوری است که با تمام تلاشی که شد اطلاعات مربوط به ترجمه ها و مترجمان در برخی موارد ناقص است. همانطور که ملاحظه می کنید بخشی از ترجمه های قرآن با عنوان «گزارش شده» آمده است که نام آن ها در برخی منابع و کتب آمده است اما علی رغم تلاش و جستجوی فراوان یا دسترسی به مترجم پیدا نشد یا منبع موثقی برای ارائه گزارش یافت نشد. و یا اصولاً وجود ترجمه اثبات نشد و یا احتمال دادیم برخی موارد گزارش شده، ترجمه ای ناقص یا تفسیر و یا خطای نوشتاری و تشابه اسمی باشد. از این رو در این جا از همه صاحب نظران و آگاهان و مترجمان قرآن تقاضای کمک می کنیم تا در ویرایش های بعدی، این مجموعه کامل تر گردد.

والحمدلله رب العالمین

محمد علی رضایی اصفهانی

دهه فجر انقلاب اسلامی

۱۳۸۹/۱۱/۱۸ش

فصل اول: دیدارها و بیانات

اشاره

ص:۹

۱– دیدار با حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی – دامت برکاته

بسم الله الرحمن الرحیم

جمعی از کمیته علمی نخستین همایش ملی مترجمان قرآن کریم و اعضای هیئت مدیره انجمن قرآن پژوهی (حجج اسلام: مؤدب، فاکر، رضایی اصفهانی، بهجت پور، صادقی، قاسمی) در تاریخ ۸۹/۱۱/۱۱ خدمت حضرت آیت الله مکارم شیرازی رسیدند و ایشان رهنمودهای زیر را بیان کردند: از دیدار برادران ارجمند و فضلای قرآن پژوه، که دست اندرکار برگزاری «همایش ملی مترجمان قرآن» هستند، خرسندم. بنده لازم می دانم دربارهٔ این همایش، نکته هایی را طرح کنم:

نکته اول:

اصل کار یعنی همایش متجرمان، خیلی ضروری به نظر می رسد، چون ترجمه هایی که به صورت پراکنده و بدون داشتن شیوه نامهٔ مدون انجام می شود مسلما آسیب های فراوانی دارد. علاوه بر آسیب هایی که ممکن است عمداً در برخی از ترجمه ها باشد که مترجم بخواهد نظریات شخصی خود را در ترجمه قرآن داخل کند؛ یعنی آسیب ها در دو بخش است: این بخش اول اشتباهاتی است که بر اثر نبودن شیوه نامه انجام می گیرد و بخش دوم کارهایی است که ممکن است تعمداً صورت بگیرد و هر دو خطرناک است. بنابراین اصل کار، بسیار مهم است، اما چون سابقه نداشته مشکلاتی دارد که خیلی باید با ظرافت و با دقت پیش برویم.

نکته دوم:

نقد و بررسی ترجمه ها را منحصر به ترجمه های فارسی نکنیم. در همایش های دیگر سعی کنید کار نقد و بررسی ترجمه ها را گسترش دهید و زبان های انگلیسی، ترکی و همهٔ زبان های زنده دنیا را مدّ نظر بگیرید.

نکتهٔ سوم:

شیوه نامه ترجمه را جدی بگیرید. می بینید که مسیحیان در این مورد از ما جلوترند و ما باید عقب ماندگی خود را جبران کنیم. تصور نشود که شما می خواهید بدعتی

بگذارید، بلکه این چیزی است که دیگران قبل از ما در مورد کتابی مثل انجیلِ محرّفِ فعلی انجام دادند و حتی درباره دعاهایشان این کار را کرده اند. شما باید در این همایش دربارهٔ شیوه نامهٔ ترجمه تکیه بیشتری کنید تا همه احساس مسئولیت نمایند.

نکته چهارم:

نباید برای مترجمان توهم پیدا شود که می خواهند با تدوین شیوه نامه، جلوی ترجمهٔ آن ها را بگیرند یا مشکلاتی را برای بعضی مترجمان به وجود آورند. بلکه باید توضیح داده شود که شیوه نامه، کمکی است برای ارائه ترجمه های بهتر و قاعده مندتر. با این شیوه نامه، مترجمان می توانند ترجمهٔ خود را با کیفیت بهتر و با معیارهای صحیح، بازنگری کنند. پس ارائه شیوه نامه، محدودیت نیست بلکه منضبط کردن کار است.

نکته پنجم:

مترجمان روش ترجمه خود را مشخص کنند، می دانید که ترجمه ها شیوه های مختلف دارد: بعضی می خواهند ترجمه شفافی به زبان همه کس فهم بنویسند، برخی می خواهند ترجمهٔ ادیبانه باشد مثل ترجمه های مرحوم شهیدی، باید نوع ترجمه ها هم مشخص شود و حتی مترجم در مقدمهٔ ترجمهٔ خود سبک ترجمه را یادآور شود.

نکته ششم:

در این همایش، پیشنهاد کنید که مترجمان و صاحب نظران، نظر خود را دربارهٔ روش ترجمه قرآن، ارائه کنند نظراتشان را در شیوه ترجمه بدهند که ما می خواهیم با جمع آوری نظریات آن بزرگان در این باره می توانید به نظریهٔ جامعهی در مورد روش ترجمه، پرسید. برای این کار می توانید پرسش نامه ای تهیه کنید و در همایش در اختیار متجرمان بگذارید و سؤال های مربوط به این مطلب را بیاورید و با همین نظر خواهی کمیتی، نظریات گوناگونی را به دست خواهید آورد.

نکته هفتم:

خوب است در میان مدعوین، کسانی مثل شاگردان رشته تفسیر، پژوهشگران رشته های قرآنی و علوم دینی هم باشند که از بحث ها استفاده کنند، چون این گونه همایش ها یک کلاس درس بسیار مهمی برای علاقه مند است و می توانند از مباحث، به خوبی استفاده کنند.

۲- دیدار با حضرت آیت الله محمد یزدی - دامت برکاته(رئیس جامعه مدرسین و شورای عالی حوزه علمیه قم)

کمیته علمی همایش ملی مترجمان قرآن (از جمله حجج اسلام: دکتر فاکر میبدی، دکتر مؤدب، دکتر رضایی اصفهانی، صادقی) خدمت حضرت آیت الله یزدی رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و رئیس شورای عالی حوزه رسیدند و بعد از گزارش رئیس انجمن و دبیر علمی و اجرایی همایش، ایشان مطالب زیر را بیان فرمودند:

بسم الله الرحمن الرحیم. از دیدار عالمان و قرآن پژوهان ارجمند، خوشحالم و از این که موضوع دیدار، قرآن و ترجمه آن می باشد خرسندی من مضاعف است.

درمقاله ای خواندم که حاصلش این بود که ترجمه قرآن نباید صورت بگیرد، چون قرآن نکات خاصی دارد که مخصوص زبان عربی است و هیچ واژه ای در هیچ زبانی نمی تواند آن را منعکس کند. من خیلی تعجب کردم که چرا در زمان ما که از هر راه و روشی برای بسط و گسترش فرهنگ اسلامی استفاده می شود بعضی می گویند نباید قرآن ترجمه شود. ما معتقدیم که ترجمهٔ قرآن، امر لازمی است و به ویژه عالمان حوزه باید برای ارائه ترجمه های دقیق و با اهداف و کاربردهای گوناگون، اقدام کنند. در این دیدار، لازم می دانم انگیزهٔ خودم را از ترجمهٔ قرآن، بیان کنم:

بنده چند سالی بود که فکر می کردم مخاطبان تفسیر قرآن، نوعاً کسانی اند که اهل فن و علم هستند، فقه قرآن هم برای طلبه هاست، مسائل عقلی قرآن هم برای افرادی است که اهل دقت های فلسفی هستند و سال ها در فلسفه و علوم عقلی کار کرده اند اما عامه مردم - به خصوص نسل جوان - که مسائل تفسیری یا فقهی و فلسفی مورد علاقه شان نیست ولی دلشان می خواهد که مفاهیم و تعالیم قرآن را بدانند و چون عبارت های عربی را نمی فهمند از قرآن خواندن هم فاصله می گیرند. لذا به فکر افتادم که نوعی از ترجمه قرآن را ارائه کنم که فقط همین متن قرآن را که یک مسلمان معمولی هر صبح می خواند معنای آن را هم بفهمد. در همین موخّره ترجمهٔ خودم هم گفته ام که این ترجمه نه برای کارهای تحقیقی محققان است نه برای دقت های فلسفی فیلسوفان و

نه برای مباحث فقهی، بلکه برای آشنایی همین متن ساده قرآن است. به این معنا که اشخاص متعارف عادی وقتی دو سه آیه، قرآن می خوانند، منظور آیه را دریابند. همین مقدار موجب می شود که علاقه آنان به قرآن بیشتر بشود. همین علاقه و انس انسان را به نور هدایت می کند.

این طرح و ایده که در ذهن حقیر، جرقه زد یک عنایت الهی بود، لذا در روزی که میلاد امیرالمؤمنین علی علیه السلام بود تصمیم گرفتم که این کار را انجام دهم و تا پایان هیچ کس از تصمیم و اقدام من مطلع نشود، چون نمی دانستم که خداوند چقدر توفیق می دهد. از آن هنگام تصمیم گرفتم که حداقل در روز، یک ساعت به طور ویژه این کار را ادامه دهم، یک دستگاه «لپ تاپ» تهیه کردن و از نرم افزارها هم استفاده می کردم و کار را شروع کردم، بدون این که بگذارم حتی افراد خانهٔ خودم متوجه شوند.

در ظرف شش سال این کار تمام شد. خیلی مقیّد بودم که حتی در مسافرت هم کار را تعطیل نکنم، لذا «لپ تاپ» را همراه خودم می بردم. در همان ایام هم مرحوم آیت الله مشکینی به ترجمهٔ قرآن مشغول بودند، دو بار از ایشان سؤال کردم چه کار می کنید؟ گفتند: مشغول ترجمهٔ تفسیر گونه قرآن برای طلبه ها هستم. بنده در ضمن کار به ترجمه آیت الله مکارم نگاه می کردم و هفت هشت ده تا ترجمه دیگر را هم می دیدم. بعضی ترجمه های دیگر را از طریق همین نرم افزاری که در اختیارم بود استفاده می کردم. تصمیم این بود که ترجمهٔ من در سطح فهم عامّه مردم با سواد خواندن و نوشتن باشد؛ بدون این که لازم باشد فلسفه، فقه، تفسیر یا کلام بدانند؛ یعنی یک مسلمان معمولی که خواندن و نوشتن بلد است، قرآن را می تواند بخواند و ترجمهٔ ساده اش را بداند.

خوشبختانه خداوند این توفیق را به من عنایت کرد و روز میلاد حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام شروع کردم و از عجائب این که روز میلاد حضرت امیر خاتمه پیدا کرد! بعد که دست نویسم تمام شد به فرزندم (مجید آقا) گفتم که چنین کاری را دربارهٔ قرآن انجام داده ام و دلم می خواهد چاپ کنم ولی لازم است که ویرایش شود. بعد متوجه شدیم که در دفتر تبلیغات تشکیلاتی هست و سه چهار نفر مسئول این کارند و در بین آنها روحانی فاضل و توانایی به نام آقای موسوی هست که در این کار تخصص دارد. از ایشان خواهش کردم این کار را به عهده بگیرند. قبول کرد و حدوداً دو سال ویرایش خیلی خوبی را انجام داد. باز برای ویرایش مجدد به فرد فاضلی در اصفهان

دادیم، ایشان حدود هشت ماه ویرایش نهایی را انجام داد و بعد هم برای چاپ اقدام شد. طرح چاپ و نحوهٔ چینش متن قرآن و ترجمهٔ فارسی را من خودم قبول کردم؛ به این معنا که قرآن وسط باشد و ترجمه ها در حاشیه تا در موقع باز و بسته کردن قرآن، دست روی آیات قرآن نرود.

خدا را شکر می کنم که کار ترجمه و چاپ آن تمام شد. بعد از آن احساس کردم که این کار مقدس قرار است ارزش مالی به خود بگیرد و بحث حق التألیف به میان آمد، بلافاصله تصمیم گرفتم امتیاز مالی این کار را به اوقاف بدهم و خودم را از این کار برکنار کنم و گفتم: از این پس همه چیز این ترجمه از مسائل مالی، تصحیح و اصلاح های مجدد به عهدهٔ اوقاف باشد. این مطلب را طی دست خطی به اوقاف واگذار کردم. امیدوارم که روز قیامت دست ما را بگیرد.

سوژه ای دارد استفاده می شود برای بسط و گسترش فرهنگ اسلامی که این آقا می گوید که اصلاً نباید ترجمه ای بشود طبعاً برخی دیگر از ترجمه ها را که نگاه می کردم بالاخره به این فکر افتادم که حالا تفسیر برای طلاب، مالِ آقایانی است که اهل فن و علم هستند، فقه قرآن هم یک کار حوزوی است و طلبگی و مسایل عقلی قرآن هم که یک مسائل دقیق تر فلسفی هستند و از آیات استفاده می شود مثل سوره واقعه که مرحوم ملا صدرا دارند یک بحث دقیق علمی است و هکذا. اما عامه مردم که بخصوص نسل جوان ما که مسائل تفسیری مورد علاقه شان نیست ولی دلشان می خواهد که ببینند قرآن چه می خواهد بگوید؟ و چون عبارات عربی را نمی فهمند از قرآن خواندن هم فاصله می گیرند ولی اگر بشود که به نوعی ترجمه قرآن انجام بگیرد که فقط همین متن قرآن را که مثلاً یک مسلمان معمولی هر صبح می خواند بتواند بگوید که این چند آیه چه می گویند و لذا در همین موخّره چند سطر در همین رابطه است که این ترجمه نه برای کارهای تحقیقی محققان است نه برای دقت های فلسفی فیلسوفان نه برای مباحث فقهیه و برای آشنایی همین متن ساده قرآن است. به این معنا که اشخاص متعارف عادی وقتی دو سه تا آیه، قرآن می خوانند بفهمند که این آیه چه می گوید و همین مقدار کار موجب می شود که علاقه شان به قرآن بیشتر بشود و رابطهٔ انسان و قرآن وقتی پیدا بشود، آهسته آهسته قرآن خودش موجب می شود که علاقه شان به قرآن بیشتر بشود و انسان را به نور هدایت می کند. این فکر یک عنایت الهی بود برای من پیدا شد تصمیم گرفتم که این کار را شروع کنم در روزی که میلاد امیر المؤمنین

علی علیه السلام بود تصمیم گرفتم و تصمیم هم گرفتم که تا پایان هیچ کس در جریان قرار نگیرد که من چنین کاری را شروع کردم چون نمی دانستم که خداوند چقدر توفیق می دهد، حالا می شود یا نمی شود؟

در ضمن این تصمیمات، تصمیم گرفتم که حداقل در روز یک ساعت اختصاصی این کار را داشته باشم هر کاری دارم، حالا چه کارهای حکومتی، غیر حکومتی ودرسی، روزی یک ساعت مال این کار باید باشد. یکی از این کامپیوترها تهیه کردم و از این نرم افزارها هم استفاده می کردم و کار را شروع کردم بدون اینکه بگذارم حتی توی خانه بچه هایم بفهمند.

در ظرف شش سال این کار تمام شد. خیلی مقیّد بودم که مسافرتی می رفتم اگر فرصتی بود کار را ادامه بدهم و آن وسیله را هم همراه خودم می بردم. در همان ایام هم مرحوم آیت الله مشکینی ترجمه ای را مشغول بودند که دو بار از ایشان سؤال کردم چکار می کنید گفتند ترجمه و تفسیر مخلوطی است که به خاطر آقایان طلبه ها که بتوانند استفاده بکنند، بعد از آن ترجمه آیت الله مکارم را نگاه می کردم و هفت هشت ده تا ترجمه دیگر را هم نگاه می کردم. ترجمه ای آقای اصفهانی دارند که من از طریق همین نرم افزاری که در اختیارم بود استفاده می کردم و بعضی ترجمه های دیگر. تصمیم این بود که ترجمه برای فهم عامّه مردم که سواد خواندن و نوشتن دارند، همین بدون اینکه لازم باشد فلسفه بداند یا فقه بداند یا تفسیر بداند یا کلام بداند یعنی یک مسلمان معمولی یا عادی که خواندن و نوشتن بلد است، قرآن را می تواند بخواند، ترجمهٔ ساده اش را بداند بدون اینکه هیچ توضیحی یا حاشیه ای داشته باشد. خوشبختانه خداوند این توفیق را به من عنایت کرد و روز میلاد حضرت امیر المؤمنین علیه السلام شروع کردم و از عجائب اینکه روز میلاد حضرت امیر خاتمه پیدا کرد و این نکته را من در همان مؤخّره اشاره کردم خدا را شکر کردم بعد که این دست نویسم تمام شد دیگر آن موقع به مجید آقا می گفتم که ما یک همچنین کاری کردیم دلم می خواهد چاپ بکنم ولی خیلی روشن است که می بایست یک ویرایش معقول و منطقی، باشد. بخصوص اینکه من می خواستم روان باشد با یک مقدمه و مؤخره ای هم انجام گرفته که اشاره کردیم، یک ویرایشی انجام بگیرد. بعد متوجه شدیم که در دفتر تبلیغات یک تشکیلاتی هست و سه چهار نفر مسئول این کار هستند و در بین آنها یک آدم مطمئن هست به نام آقای موسوی، مرد فاضلی است بعد در این کار تخصص دارد بالاخره از ایشان خواهش کردیم

این کار را ایشان به عهده بگیرند و حدوداً دو سال ایشان این کار را پی گیری کردند در طول دو سال ایشان یک دور ویرایش خیلی خوبی را انجام دادند. خوشبختانه دورهٔ دو سال ایشان تمام شد و نام ایشان هم در این مؤخره آمده. باز برای یک ویرایش مجدد یک آقای دکتر در اصفهان بودند که قرار شد ایشان هم یک دوره ببینند. حدود هفت هشت ماه هم ایشان نگاه کردند. ویرایش نهایی انجام گرفت و بعد هم برای چاپ اقدام شد. طرح را من خودم قبول کردم به این معنا که قرآن وسط باشد و ترجمه ها در حاشیه باشد که در موقع باز و بسته کردن قرآن دست روی آیات قرآن نرود. خوب خدا را شکر می کنم که این کار ترجمه تمام شد و چاپش هم تمام شد. باز هم من خدا را شاکر هستم که من آن لحظه احساس کردم که این کار مقدس قرار است خدای ناکرده ارزش مالی به خود بگیرد، خوب با چشم یک کار تألیفاتی بهش نگاه بکنند، تألیف و ارزش مالی و فلان، بلافاصله تصمیم گرفتم این را بدهم به اوقاف و خودم را از این کار برکنار کنم و بگویم که دیگر به من هیچ ربطی ندارد، اصلاح می خواهد، تصحیح می خواهد، دیگر به من هیچ ربطی ندارد. بلافاصله بعد از همان لحظه نوشتم و واگذار کردم این قرآن کریم را به سازمان. امیدوارم که روز قیامت بتواند دست ما را بگیرد.

کار شما کار خیلی خوبی است که توی حوزه به این کار توجه بیشتری بشود و هر روز تکامل پیدا بکند انشاء الله.

ص:۱۷

۳- دیدار با حضرت آیت الله مقتدایی - دامت برکاته(مدیر حوزه های علمیه)

کمیته علمی همایش مترجمان قرآن (از جمله حجج اسلام: دکتر مؤدب، دکتر رضایی اصفهانی، صادقی) به همراه معاون پژوهش حوزه حجت الاسلام والمسلمین عماد و نیز دکتر علی نصیری و برخی همراهان خدمت مدیر حوزه های علمیه رسیدند و بعد از ارائه گزارش ریاست انجمن و دبیر علمی و اجرایی همایش حضرت آیت الله مقتدایی سخنان مهمی ایراد فرمودند:

بسم الله الرحمن الرحیم

قرآن، کتاب عزیز و معجزهٔ ماندگار و عظیمی است که مورد توجه همهٔ مسلمانان است. وظیفهٔ ما آن است که تعالیم این کتاب مقدس را از راه های گوناگون و به روش های مختلف، به درستی ترویج کنیم. یکی از راه های این ترویج، ترجمهٔ آن به زبان های مختلف است. در کشور ما - که مردم فارسی زبان هستند - ترجمهٔ قرآن به فارسی در این سال ها بسیار رونق گرفته و ترجمه های خوبی نیز ارائه شده است. اما باید مواظب بود و بر این ترجمه ها، مراقبت و نظارت کرد. طرح شما در جهت تدوین شیوه نامه ترجمه قرآن، طرح بسیار خوبی است و باید با جدیت، دنبال شود یعنی در حوزه علمیه باید نهاد رسمی و صاحب صلاحیت، نظارت بر ترجمه ها را عهده دار شود و توان مترجمان و میزان صلاحیت آن ها بررسی شود. بنابراین اصل این کار، کار بسیار لازمی هست اگر نگوییم دیر شده و باید زودتر از این انجام می شده، و شاید ما امروزه با ترجمه هایی روبه رو نبودیم که فاقد کارآیی باشد. هر کس که سواد عربی داشته باشد نمی تواند قرآن را ترجمه کند. برای ترجمه قرآن، ابزار و لوازم دیگری غیر از عربی دانی و تسلط بر زبان مبدأ و مقصد لازم است. شأن نزول آیات، علوم قرآنی، ریشه یابی لغت، فهم احکام دینی و دانستن مبانی تربیتی و کلامی و دانش های دیگری از این قبیل، در هنگام ترجمه لازم است.

به هر جهت، کار شما بسیار ضروری است و اهتمام به آن لازم است. شما بزرگواران، توفیق یافتید که به این فکر افتادید و رویش کار می کنید. اینها یکی از همان خدمات

ص:۱۸

باارزشی است که برای قرآن صورت گرفته. با جدیت و اهتمام دنبال کنید ما هم ان شاء الله در حد توان در خدمت آقایان هستیم و آن را خدمت به قرآن می دانیم. واین را افتخاری می دانیم. ایده و طرح شما در جهت تدوین «شیوه نامه ترجمهٔ قرآن» امر لازمی است که به نظر من، باید هر چه زودتر دنبال شود، چون واقعاً کمی دیر شده، لازم است که با جدّیت، عقب ماندگی در این کار را جبران کرد. یعنی باید مکان و محل و شیوه نامه و افراد و نهاد مشخصی برای نظارت بر ترجمه های قرآن، تأسیس شود و محل اطمینان و رجوع همگان شود و اگر کسی تخلف کرد، پیگرد قانونی داشته باشد. این کار باید از حوزه شروع شود. از همه شما تشکر می کنیم.

ص:۱۹

فصل دوم: مصاحبه ها

اشاره

ص:۲۱

۱– حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید رضا مؤدب (رئیس انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم)

سید رضا مؤدب در سال۱۳۴۱ش در کاشان به دنیا آمد. به سال ۱۳۵۴ به شهر مقدس قم برای تحصیل به حوزه علمیه رفت و تا دو سال در مدرسه علمیه حضرت آیت الله گلپایگانی به تحصیل مقدمات پرداخت. در سال ۱۳۴۶ به مدرسه رسالت آمد و دروس سطح یک و دو حوزه را در آن جا طی کرد. از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰ در حوزه علمیه به تحصیل ادامه داد. درس مکاسب و کفایه را از محضر استادان گرانقدر، حضرات آیات: علوی گرگانی، وجدانی فخر، پایانی و ستوده استفاده برده سپس در درس خارج حضرات آیات: فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، علوی گرگانی شرکت جست و یک دوره فقه و اصول عالی را آموخت.

از سال ۱۳۶۹ در مرکز تربیت مدرس قم مشغول به تحصیل می شد و همزمان در دانشگاه تهران تدریس معارف اسلامی را آغاز کرد که تا سال ۱۳۷۸ در دانشکده های فنی و مهندسی، علوم، ادبیات، حقوق و... ادامه داشت. از سال ۱۳۷۲ در مقطع دکتری در دانشکده الهیات دانشگاه تهران ادامه تحصیل داد و در سال ۱۳۷۶ در گرایش علوم قرآن و حدیث، فارغ التحصیل شد. از سال ۱۳۷۶ به عضویت هیئت علمی دانشگاه قم درآمد. ایشان در دانشگاه اصفهان و در دانشکده علوم قرآنی و حدیث و دانشکده شهید محلاتی سپاه تدریس داشته اند. در دانشگاه قم در موضوعات علوم قرآن و حدیث چندین جزوه علمی تهیه نموده اند. در دانشگاه و دیگر محافل علمی چندین کنفرانس علمی در موضوعات قرآنی ارائه کرده است. در مرکز تخصصی تفسیر حوزه برای طلاب حوزه و در مرکز جهانی علوم اسلامی برای طلاب خارجی داشته و دارند. پایان نامه های متعددی در دانشگاه قم و مؤسسه امام خمینی رحمه الله را سرپرستی نموده اند. چندین کتاب و اثر پژوهشی فراهم آورده اند که در آثار پژوهشی آمده و اکنون نیز در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، عضو حلقه کارشناسی مقاله های آن مرکز هستند و در رادیو معارف مباحث علمی در موضوعات قرآنی ارائه داده اند.

ص:۲۳

*حضـرت عالی رئیس انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه هستیـد و همایش مذکور را هم این انجمن برگزار خواهد کرد، انگیزه شما از برگزاری این همایش چیست؟

انجمن قرآن پژوهی از جمله رسالت هائی که دارد مطالعات در زمینهٔ قرآن است که از جمله آن ها بررسـی ترجمه های قرآن، به ویژه به زبـان فارسـی است که در شـرایط فعلی، بسـیار زیـاد است و روز به روز در حال افزایش است. برخی از ترجمه ها از نظر گروهی از مترجمان، جایگاه شایسـته ای ندارند و بعضی از آن ها اشکال های متعددی دارند، لذا می طلبد که مترجمان با همفکری و هم اندیشـی در کنـار هم، بحث و گفت وگو کننـد و بـا تبادل آراء، بهترین ترجمه را ارائه کننـد و هم چنین شـیوه های صحیح ترجمه را تدوین نمایند.

*آیا از این همایش، شخصیت ها و مترجمان استقبال کرده اند؟

به نظر می رسد از آن استقبال شده و مترجمان قرآن، پیشتازان این همایش هستند؛ به ویژه که این همایش در حوزه علمیه قم و در مجموعه علمـا و فضـلا برگزار می شود و این طبیعی است، زیرا ترجمه قرآن، پایگـاه اصـلی اش حوزه علمیه بوده و علمـای بزرگ بودند که به تفسیر و ترجمه قرآن پرداختند.

*تاکنون چه اقداماتی در جهت برگزاری این همایش صورت گرفته است؟

از حـدود فروردین سال ۸۹ در هیئت مـدیره انجمن، این موضوع بحث شـد. جنـاب آقای دکتر رضایی اصـفهانی - که خود از مترجمان قرآن هسـتند - این موضوع را پی گیری کردنـد، بعـد از آن با چنـد مرکز که در ارتباط با ترجمه قرآن بودنـد، گفت وگو شـد و جلساتی با حضور همکاران انجام گرفت و مکاتباتی با مراکز مرتبط و همکار انجام گرفته که ان شاء الله در اسـفند ماه سال جاری نخستین همایش با حضور تعدادی از مترجمان و علاقه مندان در شهر مقدس قم برگزار خواهد شد.

*به نظر حضرت عالی، برگزاری چنین همایش هایی چه تأثیری در پیشرفت روند ترجمه دارد؟

مهم ترین نـتیجه اش این است که اصول و مبـانی ترجمه بین خود مترجمـان قرآن بیشـتر مورد بحث و بررسـی قرار می گیرد و مترجمان به روش و شـیوه واحـدی نزدیک می شوند تا ترجمه هایی که امروزه با شـمارگان بالا منتشـر می شود کیفیت بهتری داشته باشد.

ص:۲۴

*آیا این همایش در سال های بعدی هم برگزار خواهد شد؟

پیش بینی شده که همایش مترجمان در چندین مرحله برگزار شود که نخستین مرحله آن در اسفندماه ۸۹ خواهد بود. امیدواریم برای تداوم آن، مراکز قرآنی همّت کنند و معاونت پژوهشی حوزه و ریاست محترم حوزه های علمیه، انجمن را یاری کنند تا در سال های بعد بتوانیم چنین همایش هایی را برگزار کنیم و هر سال هم یک موضوع و محور خاص، مورد بحث و بررسی مترجمان واقع شود.

*آیا تأسیس رشتهٔ تخصصی «ترجمهٔ قرآن» - در کنار سایر رشته های تخصصی - را لازم نمی بینید تا افرادی که در این زمینه مستعدند آموزش ببینند و در آینده شاهد ترجمه های وزین تر باشیم؟

خیلی پسندیده و لازم است که در حوزهٔ علمیه انجمنی به نام «انجمن مترجمان قرآن»، تشکیل شود تا مترجمان را کنار هم گرد آورد. هم چنین بسیار به جاست که رشتهٔ تخصصی «ترجمه قرآن» در حوزه به وجود آید، زیرا قرآن به ده ها زبان ترجمه شده و می شود. بی تردید جای چنین رشته ای در حوزه خالی است و «انجمن قرآن پژوهی» چنین پیشنهادی را به مدیر محترم حوزه علمیه ارائه خواهد داد.

*با توجه به این که تخصص حضرت عالی تفسیر است، مترجم باید چه اندازه از علم تفسیر آگاهی داشته باشد؟

به نظر بنده، ترجمه از تفسیر، سخت تر است لذا باید همهٔ مترجمان، یک دوره تفسیر قرآن را آموزش دیده باشند و اگر مترجمی با تفسیر قرآن آشنا نباشد، مطمئناً نخواهد توانست مراد الهی را بیان کند، لذا ضروری است که تفسیر به عنوان پشتوانه ترجمه، مورد لحاظ قرار بگیرد.

مترجم باید با مبانی، ابزارهای لازم و روش های تفسیر، آشنا باشد و حداقل یک یا دو تفسیر مطمئن را دیده باشد تا بتواند ترجمه خوب از قرآن را ارائه کند.

همان طور که گفتم امر ترجمه دشوار است و این به علت آن است که مترجم می خواهد در کمترین الفاظ، مراد از آیات را به مخاطبان بفهماند، ولی در تفسیر، مفسّر ا ختیار بیشتری دارد و با عبارت های توضیحی بیشتر و با آوردن مثال و مصداق، مراد آیه را بیان می کند. لذا مترجم باید تسلط و مهارت فراوانی داشته تا بتواند در حداقل الفاظ، مراد الهی را بیان کند. شاید بتوان گفت مترجمانی که لغزش هایی در ترجمه داشتند، به علت آگاهی اندک از تفسیر قرآن است.

*آسیب های ترجمه های معاصر را (به غیر از کم اطلاعی از تفسیر) در چه می بینید؟

آسیب های ترجمه که در روزگار ما بیشتر مشخص است نخست همین بود که عرض کردم و آن اینکه مترجم به اندازه کافی با تفسیر و مراد آیه آگاه نیست. آسیب دوم آنست که مترجم از عبارت و الفاظ و ساختار خوبی استفاده نمی کند. کلماتی که بتواند جذّاب و زیبا باشد هم چنان که قرآن از فصاحت و بلاغت و اعجاز لفظی برخوردار است. البته بعضی مترجمان شاید به لحاظ آشنایی کم آنها از زبان فارسی، نتوانستند ساختار و عبارت های زیبا و روانی را بیاورند. البته این آسیب با کمک گرفتن از ویراستار ماهر و صلاحیت دار قابل جبران است.

آسیب بعدی آن است که گاهی مترجمان ذهنیّت پیش فرض و رأی ویژهٔ خود را ناخودآگاه بر آیه تحمیل می کنند؛ مثلاً آیهٔ شریفه «وجوه یومئذٍ ناضره إلی ربّها ناظره» (قیامت/ ۲۳) را که یکی از آیات مهم در قرآن است، بعضی از مترجمان طوری ترجمه کرده اند که خداوند سبحان را جسم فرض کرده اند و مواردی دیگر از این قبیل... .

*آیا شیوه نامهٔ واحد مدون می تواند، جلوی چنین آسیب هایی را بگیرد؟

البته باید صبر کرد و با گذر زمان، دید که تا چه حدّی می توان از آسیب های احتمالی پیش گیری نمود، ولی امیدواریم اگر شیوه نامهٔ مناسبی فراهم آمد و مترجمان تعهد اخلاقی بر اجرای آن داشته باشند، در آینده این آسیب ها کمتر شود.

مهم آن است که در این همایش، مترجمان به آسیب ها توجه کامل کنند و اصولاً در چنین همایش هایی هدف این است که هم اندیشی شود تا آسیب کمتر و زمینه ای فراهم گردد تا ترجمه هایی که در سال های آینده به وجود می آید، از اتقان بیشتری برخوردار باشند. امیدواریم مترجمان همسو شوند و از شیوه واحدی تبعیّت کنند؛ هر چند ترجمه ها به لحاظ شیوه های متعدّد، می تواند متفاوت باشد.

*با سپاس از شما، در پایان اگر مطلبی به نظرتان می رسد، مطرح کنید.

امیدواریم - به یاری حق - این مطالعات و مباحثات در امر ترجمه، بتواند تأثیر خوبی بر جامعه قرآنی بگذارد و در آینده، بحث ترجمهٔ قرآن به زبان فارسی به ترجمه های سایر زبان ها هم منتقل بشود.

ص:۲۶

۲- حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضایی اصفهانی (دبیر علمی همایش ملی مترجمان قرآن - مترجم و مفسر قرآن)

الف: مصاحبه با دبیر همایش ملی مترجمان قرآن (تاریخ ۸۹/۱۰/۹)

*انگیزهٔ حضرت عالی و همکارانتان از برگزاری این همایش چه بود؟

بسم الله الرحمن الرحیم. اصل برگزاری همایش در اواخر سال ۱۳۸۸ در انجمن قرآن پژوهی حوزهٔ علمیهٔ قم مطرح شد و بعد در اوایل سال ۱۳۸۹ بحث جدی شد و قرار شد که انجمن قرآن پژوهی حوزهٔ علمیهٔ قم با همکاری برخی از دانشگاه ها و مراکز حوزوی، همایشی را برای هم اندیشی مترجمان در داخل کشور در سال جاری (اوایل اسفند ۱۳۸۹) برگزار کند. اهداف اصلی این همایش عبارت بود از:

الف. آشنایی مترجمان قرآن با هم و استفاده از نظریات یکدیگر و تبادل تجربیات.

ب. تشویق مترجمان قرآن و تجلیل از پیش کسوتان این فن.

ج. زمینه سازی برای تدوین شیوه نامهٔ ترجمهٔ قرآن که ان شاء الله گامی باشد برای ارتقای ترجمه ها در آینده. تدوین شیوه نامه به این معنا نیست که تدوین کنندگان بخواهند چیزی را بر کسی تحمیل کنند بلکه خود مترجمان به یک هماهنگی ذهنی برای تدوین شیوه نامه ترجمه برسند تا مبنای کار آیندگان قرار بگیرد. بنا داریم که در افتتاحیه این همایش از محضر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی و برخی از شخصیت های بزرگ کشور بهره ببریم.

د. نگاه دوباره به ترجمه های موجود و بررسی نقاط قوت و ضعف آن ها و آگاهی مترجمان از نظریات یکدیگر در زمینه های قواعد، مبانی و روش های ترجمه. این کار هم به ارتقای ترجمه قرآن در زبان فارسی یاری می رساند.

*راجع به همکارانی که در کمیتهٔ برگزاری این همایش فعالند توضیحاتی را بفرمایید و این که تاکنون چه کارهایی صورت گرفته است؟

- از اوایل سال ۱۳۸۹ که برگزاری همایش جدی شد کمیتهٔ علمی آن را با حضور چندتن از شخصیت های علمی تشکیل دادیم، مسئله اول در هیئت مدیرهٔ انجمن

قرآن پژوهی حوزه علمیه قم مطرح شد و پس از تصویب، کمیته ای متشکل از آقایان حجت الاسلام دکتر مؤدب مسئول انجمن قرآن پژوهی، حضرت آیت الله یعقوب جعفری صاحب «تفسیر کوثر» و حجت الاسلام والمسلمین آقای نقدی مسئول مرکز ترجمهٔ قرآن و بنده و در بخشی از جلسات هم معاونت پژوهشی حوزهٔ علمیهٔ قم جناب حجت الاسلام و المسلمین عماد شرکت داشتند و برخی از شخصیت های دیگر، که در مجموع، این کمیتهٔ علمی، همایش مترجمان قرآن را سازماندهی کرد و بنده را به عنوان خادم کوچکشان امر فرمودند که بخش علمی همایش را دنبال کنم. دوستانی در طول این مدت با ما همکاری می کردند از آن جمله حجج اسلام آقایان: قاسمی، ابدالی و صادقی. الحمدلله کار تا حالا خوب پیش رفته است و سلسله مصاحبه هایی با مترجمان قرآن در سطح کشور انجام شده است و تمام مترجمان قرآن به زبان فارسی در داخل کشور شناسایی و با آن ها تماس گرفته شده است و برای آن ها پیش دعوت فرستاده ایم. تعداد زیادی از مترجمان قرآن جواب مثبت داده اند که در روز همایش حاضر می شوند و از حضورشان استفاده می کنیم. بعضی از مترجمان هم برای ارائهٔ مقاله و سخنرانی، اعلام آمادگی کرده اند. همچنین ویژه نامه ای در این همایش آماده می شود که شامل مصاحبه ها و معرفی ترجمه های قرآن به زبان فارسی خواهد بودکه هر ترجمه را به صورت مختصر معرفی و روش و ویژگی های آن، بیان می شود. این کار در داخل کشور در نوع خود کم نظیر و بی نظیر است. نمایشگاهی در کنار این همایش برگزار خواهد شد که مسئولیت آن را مرکز ترجمهٔ قرآن به عهده گرفته است و مترجمان قرآن و ترجمه های آنان به زبان های مختلف معرفی خواهد شد.

*برگزاری چنین همایش هایی چه تأثیری در روند ترجمه و پیشرفت آن دارد؟

چون این همایش، علمی است و برای اولین بار مترجمان قرآنِ ایران گرد هم می آیند لذا خود به خود موجب همفکری، تعامل، تضارب آرا و ارتقای ترجمه خواهد شد. من معتقدم این همایش باید هر ساله باشد و موضوع بندی شود تا هر سال یک موضوعی به بحث گذاشته شود؛ مثلاً یک سال «مبانی ترجمه»، سال دیگر «قواعد ترجمه»، سال دیگر «روش های ترجمه» را بررسی کنند. حتی مترجمان جوان و نیز مترجمانی که در حال تدوین ترجمه اند و ناقدان ترجمه، دعوت شوند.

همین امر، خود به خود فضایی در کشور ایجاد می کند تا به یک ممیزی ترجمه بین خود مترجمان قرآن برسیم.

*اکنون این همایش کشوری است، آیا پیش بینی می کنید که چنین همایشی در سطح بین المللی نیز برگزار شود؟

اولاً این همایش با این که ملّی است، بُعد فراملّی هم دارد و آن انتخاب امکان است. مکان این همایش را در قم و در مؤسسهٔ آموزش عالی امام خمینی رحمه الله انتخاب کرده ایم تا طلابی که از حدود هشتاد کشور دنیا در آن جا حضور دارند، با مترجمان فارسی آشنا شوند و این زمینه ای می شود برای این که علاوه بر ادامهٔ همه سالهٔ آن، در سال های آینده هم همایش بین المللی مترجمان قرآن کریم را به زبان های مختلف برگزاری کنیم و مترجمان را از کشورهای مختلف دعوت کنیم و در ایران - که ام القرای جهان اسلام است - این همایش را برگزار کنیم. البته ما همهٔ این ها را از برکات انقلاب اسلامی و از نعمت هایی می دانیم که به برکت خون شهدا و زحمت های امام راحل مان رحمه الله و در ظلّ عنایات ولی عصر - صلوات الله علیه - و رهبری های خوب و مدبّرانه مقام معظم رهبری تحقق پیدا کرده است. مقام معظم رهبری به ترجمه خیلی اهمیت می دهند و جویای مباحث ترجمه هستند و به ترجمه های جدید توجه ویژه دارند. همین امر موجب دلگرمی ما شده تا بتوانیم سپاس گزار نعمت شرایط فعلی انقلاب و اسلام و خون شهدا و حضرت امام رحمه الله و رهبری باشیم و این همایش را با قوت، عالمانه و محققانه و آبرومندانه برگزار کنیم. ان شاءالله در آینده، همایش بین المللیِ مترجمان قرآن را به همین صورت پی گیری کنیم.

*با توجه به اهمیت ویژه ای که ترجمه در دنیای امروز پیدا کرده و از اقصی نقاط دنیا مردم تشنهٔ معارف قرآن هستند و باید به نوعی به زبان آن ها این معارف به آن ها برسد، آیا نیازی احساس نمی شود که در کنار رشته های تخصصی دیگر، رشته تخصصی ترجمهٔ قرآن ایجاد شود؟

به یاد دارم که در سال ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵ که برای اولین بار ما را برای تدریس موضوع «نقد و بررسی ترجمه های قرآن» دعوت کردند، پی بردم که هیچ متنی برای تدریس وجود ندارد و بعد از ترجمهٔ قرآن که به همراه دوستانمان از درون «تفسیر مهر» به دست آمد، در کنارش کتابی با عنوان «منطق ترجمهٔ قرآن» آماده کردیم که الان کتاب درسی شده و کم کم به لطف الهی و با حضور قوی که دوستان بنده در انجمن قرآن پژوهی دارند در برنامه ریزی جامعه المصطفی العالمیه، مرکز تخصصی تفسیر و بعضی از مراکز دیگر، این درس گنجانده شد و الآن تقریباً در همهٔ مراکز، موضوع

«ترجمه قرآن»، درس رسمی است و همین کتاب «منطق ترجمهٔ قرآن» در آن مراکز متن درسی است؛ منتها ما نیاز داریم که در سطح دکتری رشتهٔ ترجمهٔ قرآن و یا روش شناسی ترجمهٔ قرآن یا هر عنوان مناسب دیگری ایجاد شود تا مبانی روش شناسی قواعد ترجمه بحث شود و افرادی تربیت شوند که بتوانند هم مدرّسِ ترجمهٔ قرآن در سطح چهار حوزهٔ علمیهٔ قم و هم در سطح دکتری دانشگاه ها بشوند و این که بعدها خودشان مترجمان قوی شوند. لذا لازم است که این بحث تا حد یک رشته در سطح کارشناسی ارشد و دکتری گسترش پیدا بکند.

بالاتر از این، مرکز ترجمهٔ قرآن کریم به زبان های خارجی در قم وجود دارد که به مدیریت جناب حجت الاسلام و المسلمین حاج آقا نقدی می باشد. به نظر من، آن مرکز یا باید گسترش یابد یا مراکز مکمل آن به وجود آیند که موضوع ترجمهٔ قرآن را به زبان فارسی در سطوح مختلف بررسی کنند. یعنی الآن ما باید از مرحلهٔ کنونی بگذریم و وارد این مرحله شویم که برای کودکان، نوجوانان، جوانان دبیرستانی، دانشگاهیان و حتی برای رشته های مختلف، ترجمهٔ تخصصی داشته باشیم. ما نمی توانیم همان ترجمه ای را که برای یک حقوق دان انجام می دهیم و دقتی که در آیات حقوقی داریم به یک پزشک یا کیهان شناسی هم ارائه کنیم، ما باید به سمت ترجمه های تخصصی در سطح کشور و به زبان فارسی و در سطح بین المللی به زبان های دیگر برویم. این کار نیاز به یک پژوهشکده یا دانشکده ترجمه دارد که در آن رشته های متنوع به وجود آید تا بتوانیم ترجمهٔ قرآن را گسترش دهیم. من در این جا نکته ای را عرض بکنم. ببینید قرآن تا کنون به حدود صد زبان در دنیا ترجمه شده است در حالی که کتاب مقدس (تورات و انجیل) به حدود ۱۷۰۰ زبان ترجمه شده است، پس فاصلهٔ ما تا آن جا خیلی زیاد است باید تلاش مضاعفی کنیم تا به آن جا برسیم. قرآن، کتاب آسمانی حق است، اعجاز است و تحریف نشده است، در حالی که کتاب های آسمانی دیگر، تحریف شده است. آن ها به کتاب هایشان اهمیت می دهند و تلاش می کنند، ما باید ده ها برابر تلاش کنیم و تا آنجا پیش برویم که دانشگاه ترجمهٔ قرآن به زبان های مختلف با رشته های گوناگون و همچنین پژوهشگاهی با همین عنوان تأسیس کنیم که بتواند هر سال ویرایش جدیدی از ترجمهٔ قرآن به زبان فارسی برای نسل ها، رشته ها، سطوح و قشرهای مختلف جامعه ارائه دهد و به زبان های دیگر نهضتی را در ترجمه پدید آورد. در پایان لازم می دانم بگویم که برگزاری همایش در حقیقت تبلوری است از همکاری حوزه و دانشگاه. در

همین همایشِ ملی، مترجمان قرآن و بسیاری از دانشگاه ها شرکت دارند، حوزهٔ علمیهٔ قم، انجمن قرآن پژوهی، مرکز تحقیقات قرآن کریم المهدی و نیز مراکز پژوهشی دیگر. در حقیقت این همایش تبلوری است از:

حضور حوزه و دانشگاه و قرآن شناسان ایرانی و فارسی که بر آن است تا مترجمان قرآن را کنار هم جمع کند و ان شاء الله در آینده «همایش مفسران قرآن» را در دستور کار دادیم. این اقدامات، موجب رشد و بالندگی فرهنگ قرآنی در سطح کشور می شود.

همین جا از ارباب مطبوعات و مسئولان محترم مجله ها، روزنامه ها، خبرگزاری ها به خصوص شبکه هایی که مربوط به قرآن هستند مثل رادیو قرآن، شبکهٔ قرآن و مجلات قرآنی دعوت می کنم که در این کار به ما و اهل قرآن کمک کنند تا این فضا را در کشور گسترش دهیم و بتوانیم به جایی برسیم که ترجمهٔ قرآن سازماندهی شود.

نکتهٔ آخر این که: این همایش بنا ندارد چیزی را بر مترجمان قرآن تحمیل کند بلکه قصد دارد زمینه های تضارب آرا و همفکری را در بین مترجمان قرآن فراهم کند و اگر مترجمان قرآن صلاح دانستند در سال های بعدی خودشان این همایش را ادامه دهند و تشکیلات صنفی برای خود ایجاد کنند تا مؤسسه ها، مراکز، حامیان و خیرخواهانی که می خواهند در بخش ترجمه قرآن سرمایه گذاری کنند، آسان تر شناسایی و همکاری کنند. اگر این مجمع صنفی و فنی ترجمهٔ قرآن و مجمع مترجمان قرآن، شکل بگیرد می تواند زمینه ساز تأسیس پژوهشکدهٔ قرآن، رشته های ترجمه، انتشار ترجمه های قرآن به صورت گسترده باشد و باعث شود «شیوه نامه ترجمهٔ قرآن»، تدوین گردد.

ما در خصوص ترجمهٔ قرآن، نمی توانیم چیزی را بر مترجمان تحمیل کنیم. و دولت و مراکزی که امروزه، ترجمه را ممیزی و بررسی می کنند گاهی اوقات با کمبود کارشناس روبه رو هستند، این کار باید توسط خود مترجمان انجام بگیرد. ما خودمان باید یکدیگر را نقد و اصلاح کنیم و نیازی به غیر نداریم، چون کاری تخصصی است. این هدف وقتی تحقق می یابد که ما مجمعی داشته باشیم و به صورت خودجوش شیوه نامه هایی را تهیه کنیم که مورد قبول همهٔ مترجمان باشد تا موجب بالندگی ترجمه بشود و خدمت بزرگی به آستان قرآن بشود ان شاء الله «ربنا تقبل منا بقبولٍ حسن وصلی الله علی محمد وآل محمد».

ص:۳۱

ب: مصاحبه با مفسر و مترجم قرآن کریم حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضایی اصفهانی (در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۲۰)

آقای محمد علی رضایی اصفهانی متولد سال ۱۳۴۱ ش در رهنان اصفهان می باشند ایشان دارای دکترای علوم قرآن و حدیث و سطح چهار فقه و اصول حوزه می باشند.

هم اکنون عضو هیأت علمی جامعه المصطفی و مدیر مدرسه عالی قرآن و حدیث جامعه المصطفی و... می باشند. تاکنون آثار متعددی از ایشان به چاپ رسیده که از آن جمله می توان به:

۱- تفسیر قرآن مهر (ج ۱-۲۲)؛ ۲- منطق ترجمه قرآن؛ ۳- منطق تفسیر قرآن؛ ۴- آموزه های تربیت عاشورا؛ و... اشاره کرد. یکی از مهمترین آثار ایشان ترجمهٔ قرآن می باشد. (۱)

*با توجه به این که حضرت عالی از مفسران و مترجمان قرآن محسوب می شوید و مخصوصاً که ترجمه حضرت عالی برای اولین بار به صورت گروهی انجام شده است؛ بفرمایید انگیزهٔ شما از ترجمه قرآن به این شکل چه بود؟

بنده در حدود سال ۱۳۷۲ و ۷۳ در برخی از مراکز تحقیقی درسی را قبول کردم تحت عنوان «بررسی و ترجمه های قرآن»؛ بعد از چند دوره تدریس، با توجه به اینکه رشته تخصصی من تفسیر قرآن بود آن زمان هم در رشته تخصصی تفسیر و علوم قرآن حوزه علمیه قم سطح ها را می گذراندم و هم در دانشگاه رشته علوم قرآن و حدیث را هم زمان مشغول تحصیل بودم. همان زمان احساس کردم که در زمینه ترجمه قرآن خلأ آشکاری وجود دارد و برخی ترجمه های قرآن قابل نقد و بررسی است با اینکه هر کدام از این مترجمان خدمتی به قرآن کرده اند. منتها نیاز به تکمیل، اصلاح دارند و احیانا به ترجمه های جدید نیاز هست و چون کار کلاس، نقد و بررسی ترجمه ها بود خود به خود با آسیب های ترجمه آشنا شدم. و این چند دوره ادامه پیدا کرد. کم کم این فکر به ذهن ما آمد که باید یک ترجمه نوشته شود. از طرف دیگر دیدیم ترجمه های موجود عموماً تک نفره است لذا در سال ۱۳۷۷، اولین بار از طرف رادیو قرآن به ما پیشنهاد شد که یک ترجمه و تفسیر در رادیو قرآن بگوییم. با بعضی از دوستانی از حوزه و دانشگاه که در پی نوشت ترجمه، اسامی، برنامه و روش کار آمده آن را شروع کردیم. بعدها از این حالت درآمد و تبدیل به یک پروژه کاری جدی شد که تقریباً ده سال طول کشید و حاصلش چند کتاب ده جلدی شد و نیز کتاب «منطق ترجمه قرآن» که دربارهٔ قواعد،

۱- (۱) . زندگی نامه کامل ایشان در بخش گزارش ترجمه ها خواهد آمد.

مبانی و روش های ترجمه قرآن است که کتاب درسی حوزه و دانشگاه شد. ترجمه قرآن نیز حاصل آن کار بود که البته ترجمه قرآن از سال ۱۳۷۷ که نقطه آغاز بود و عملاً از فروردین ۷۸ یعنی دقیقاً در عید غدیر ۱۴۲۰ قمری شروع شد. کم کم آن زمان که این را هم می نوشتیم رادیو قرآن آن را صبح ها از ساعت ۶:۳۰ تا ۷ پخش می کرد. معمولاً رادیو قرآن یک ماه از ما جلوتر بود، لذا مجبور بودیم حتی جمعه ها را هم تعطیل نکنیم و مفصل این کار را به صورت گروهی هر روز جلسه داشته باشیم و بحث ها را انجام دهیم. در کل ما بیش از ده هزار ساعت وقت گذاشتیم و حدود ۶۰۰ جلسه متمرکز با دوستانمان داشتیم وسرانجام در ۲۳ رمضان ۱۴۲۳ قمری ترجمه تمام شد. بعد هم تفسیر ادامه پیدا کرد و تا کامل شدنش ده سال طول کشید. ویرایش اول ترجمه ۲۳ رمضان ۱۴۲۳ قمری تمام شد و حدود چهار سال طول کشید. این ترجمه برای اولین بار در سال ۱۳۸۳ توسط انتشارات دارالذکر به چاپ رسید و چاپ دوم با ویرایش دوم با نظریات دوستان و اصلاحات اعمال شده در سال ۱۳۸۸ توسط انتشارات جامعه المصطفی العالمیه، منتشر گردید.

*همکاران شما در این ترجمه، چه نقشی دارند؟

در این زمینه، بنده نقش جمع بندی گروه را به عهده داشتم و در نهایت، نگارش نهایی کار در جلسه را انجام می دادم و بخش تفسیر را هم به عهده داشتم. همکاران بنده این بزرگواران بودند:

جناب حجت الاسلام و المسلمین استاد شیرافکن: ایشان فارغ التحصیل رشته تخصصی تفسیر و مدرس حوزه و دانشگاه و عضو هیئت علمی مرکز جهانی علوم اسلام و دارای تألیفات متعدد هستند و در مراکز مختلف، ادبیات تخصصی عرب را تدریس می کنند. ایشان در این ترجمه، بحث ادبیات آیات قرآن را زیر نظر داشتند.

شهید حجت الاسلام و المسلمین استاد همایی رحمه الله : ایشان استاد مراکز مختلف حوزهٔ علمیه و رشته تخصصی تفسیر بودند که در مراکز مختلف، «واژه شناسی قرآن» تدریس می کردند و تألیفاتی در این زمینه از ایشان به یادگار مانده است. ایشان در این ترجمه، ریشه یابی لغات قرآن را پی گیری می کردند. استاد همایی از جانبازان جنگ تحمیلی عراق بودند که در ۱۳۸۵/۳/۱۴ ش به فوز شهادت نایل آمدند.

حجت الاسلام و المسلمین استاد اسماعیلی: ایشان که از اساتید مراکز حوزوی و دانشگاهی هستند، ترجمه های متعدد فارسی را بررسی و در جلسه مطرح و واژه های مناسب را پیشنهاد می کردند.

حجت الاسلام و المسلمین امینی: ایشان که از محققان مجمع جهانی اهل البیت علیهم السلام و فارغ التحصیل رشتهٔ علوم قرآن مرکز تربیت محقق و سطح ۳ مرکز تخصصی تفسیری علوم قرآن و مدرس تفسیر و علوم قرآن هستند، یکسان سازی لغات و جملات و وجوه و نظایر ترجمه را به عهده داشتند.

حجت الاسلام والمسلمین ملاکاظمی: ایشان از فضلای رشته تخصصی تفسیر هستند که اصلاح و ویرایش اول ترجمه و نیز سرپرستی گروه مقابله را به عهده داشتند.

شیوه کار جمعی به این صورت بود که: دوستان مطالعه می کردند و در هر روز - حتی جمعه ها - یک ساعت جلسه داشتیم. حدود چهار سال ویرایش اولیه طول کشید. البته آماده سازی و تایپ و مقابله و رفع اشکالات عملاً شش سال (۷۷ - ۸۳) طول کشید. در این شش سال عملاً تعطیلی نداشتیم و مخصوصاً که رادیو هم هر روز آن را می خواند. ناچار بودیم که هر روز کار کنیم تا به رادیو برسیم. البته آنچه که رادیو خواند با ویرایش های بعدی که انجام شد، تفاوت هایی پیدا کرد. به هر حال این جلسه را هر روز در مدرسهٔ امیر المؤمنین علیه السلام و در اتاقی که حضرت آیت الله مکارم شیرازی در اختیارمان گذاشته بودند، بحث می کردیم. مدتی هم در مدرسه امام حسین علیه السلام بودیم و عصرها جلسه داشتیم و شیوه کار به این ترتیب بود که آیه ای مطرح می شد و نکته های تفسیری، ادبی و واژگانی اش را بحث می کردیم و ترجمه های دیگر را می دیدیم. در نهایت من جمع بندی می کردم و نگارش نهایی انجام می گرفت و سپس تایپ می شد.

این خلاصه کار بود که تقریباً هر روز نیم صفحه پیش می رفتیم بعضی بحث ها مشکل تر بود و برخی دیگر ساده تر. در نهایت این کارِ مستمر تقریباً در پنج - شش سال انجام شد. چهار سال متمرکز روی ترجمه و بعد هم برای ویرایش و آماده سازی رفع اشکالات و اصطلاحات و... . برای ویرایش دوم باز همین گروه تشکیل جلسه داد، اشکال ها، نقدها و پیشنهادها را بررسی کردیم و یک ویرایش ادبی هم شد، بعداً آماده سازی برای چاپ جدید با ویرایش دوم که در سال ۱۳۸۳ بود. جلسات متعددی هم برای ویرایش دوم داشتیم. و این شیوه اجرایی کار بود. آقای خرمشاهی نقدی در مجله «ترجمان قرآن» نوشتند که جواب دادیم. ولی برخی نقدها وارد بود و بعضی از بزرگان نکته هایی را فرمودند. خودمان در مطالعاتمان به نکته های جدید برخورد کردیم. مجموع این ها را جمع کردیم و در جلسه های متعدد به بحث گذاشتیم. در ویراستاریی که دو نفر به نام های خانم حمیده انصاری و آقای محمد جواد شریفی انجام داده بودند با دقت بازنگری شد در نهایت، چاپ دوم در سال ۱۳۸۸ انجام شد.

*روش ترجمۀ شما چیست؟

ترجمه های قرآن سه روش عمده دارند که در کتاب «منطق ترجمه» مفصلاً توضیح داده ایم:

۱- روش جمله به جمله ۲- روش تحت اللفظی (کلمه به کلمه) ۳- روش ترجمۀ آزاد یا تفسیری. در این ترجمه ما از روش جمله به جمله یا هسته به هسته استفاده کرده ایم؛ یعنی به زبان مقصد و زبان مبدأ توجه می کردیم؛ مثلاً اگر در جایی آمده «ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا» (زد خدا مثلی را)، در این جا بر اساس زبان مقصد، فعل و فاعل جا به جا می شود «خدا مثلی زده است». البته هرکدام از این روش های ترجمه برای یک کاری خوبند ترجمه تحت اللفظی برای آموزش معانی و الفاظ قرآن و در مدارس، کلاس های آموزش قرآن مناسب است. روش ترجمه تفسیری و آزاد (که ما هم یک ترجمه به این صورت آماده کرده ایم ولی هنوز چاپ نشده است) برای رساندن پیام به مخاطب و توضیح دادن آیه خوب است، مثل ترجمه فیض الاسلام و الهی قمشه ای، ولی شیوۀ میانی که شیوه ترجمۀ جمله به جمله و هسته به هسته است برای عموم مردم مناسب است مثل روش حضرات مکارم شیرازی، خرمشاهی، فولادوند و امثال اینها که با هم این روش را دنبال کرده و ادامه دادیم.

*ویژگی های مهم ترجمه شما چیست؟

۱. این ترجمه به صورت گروهی انجام شده است. شاید برای اولین بار در تاریخ اسلام این کار به صورت گروهی انجام شد. البته جناب آقای خرمشاهی ذکری از ترجمه های گروهی را ذیل کتاب «روش های ترجمه» مثال آورده اند؛ به این صورت که آن ترجمه را چند نفر دیده و نظر داده اند؛ منتها ما این ترجمه را از اول به صورت جمعی انجام دادیم. این ویژگی مهم این ترجمه بود که ان شاءالله سرمنشأ خیر شود. البته ما نمی گوییم که حرف آخر را در ترجمه زده ایم بلکه نیاز به ویرایش مجدد، کار مجدد و رفع اشکال دارد. ان شاءالله ترجمه های بعدی بهتر از این بیاید.

۲. روش ترجمۀ ما هسته به هسته یا جمله به جمله است.

۳. هدف این ترجمه، ارائه برگردان دقیق، صحیح، رسا و سلیس است، ولی دقت در ترجمه، نکته بسیار مهمی برای ما بود. ما در این ترجمه ۵۹ مورد را که نتوانستیم ترجمه کنیم مثل ضمایر، لیست کردیم و عنوان کردیم این ها ترجمه نشده هر کسی می تواند ترجمه کند؛ مثلاً «هو» در «قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ» در زبان فارسی ترجمه نشده است.

ص:۳۵

۴. در این ترجمه، تقسیم کار به صورت تخصصی صورت گرفته است.

۵. این ترجمه به همراه یک تفسیر، نگارش به نام «تفسیر قرآن مهر» پیدا کرد و این ترجمه مبنی بر تفسیر است؛ اگر ترجمه مبنی بر تفسیر نباشد ممکن است گرفتار لغزش هایی شود.

۶. تمامی این ترجمه از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۴ از رادیو معارف همراه با تفسیر پخش می شد که فایل صوتی آن آماده شده و به زودی توزیع می گردد.

۷. این ترجمه اکنون جزو ترجمه های نرم افزار جامع التفاسیر (مرکز کامپیوتری نور) است.

۸. این تفسیر مبتنی بر یک مبانی کلامی، واژگانی و ادبی است که در پی نوشت تمام این موارد را ذکر کرده ایم.

*مبانی شما در این ترجمه چیست؟

اصول و مبانی این ترجمه، تفسیری، کلامی و ادبی بوده که همه را در پی نوشت به صورت مفصل آورده ایم. چه خوب است که این روش را همه مترجمان داشته باشند تا مخاطبشان بدانند که این ترجمه بر اساس چه مبانیِ کلامی و تفسیری نوشته شده تا آگاهانه آن ترجمه را انتخاب کنند.

الف) مبانی تفسیری ترجمه:

۱- این ترجمه مبنی بر تفسیر قرآن مهر است، لذا انتخاب و ترجیح بعضی از واژگان بر اساس نتایجی بوده که در تفسیر به دست آمده است.

۲- در این ترجمه به تفسیرهای متعدد و کهن شیعه، همانند مجمع البیان، ابوالفتوح رازی، المیزان، نمونه، و... توجه شده است.

۳- این ترجمه بر اساس حجیّت سنّت پیامبر و اهل بیت شکل گرفته است. این مطلب در مبانی کلامی ترجمه مشهود است.

۴- در مواردی که مفسران قرآن، دیدگاه های متفاوتی در تفسیر آیه ای داشته اند، این ترجمه به صورتی ارائه شده که با همهٔ دیدگاه ها سازگار باشد.

۵- در مواردی که جمع نظرهای مفسران ممکن نبوده، دیدگاه مشهور مفسران مد نظر قرار گرفته است.

۶- توضیحات تفسیری مورد نیاز در فهم آیه، داخل پرانتز قرار گرفته تا با متن ترجمه مخلوط نشود.

۷- مبنای استعمال لفظ در اکثر از یک معنا را جایز می دانیم. بنابراین گاهی یک

لفظ را به دو معنا ترجمه کرده ایم که معنای اظهر در متن و معنای دیگر در کروشه آمده است.

ب) مبنای کلامی ترجمه:

این ترجمه بر اسای دیدگاه های عقیدتی و آموزه های «مذهب اهل بیت علیهم السلام » شکل گرفته است. در این ترجمه، دیدگاه «اختیار و آزادیِ» انسان مبنا بوده است؛ بنابراین، آیاتی که ظاهر آن ها بر جبرگرایی دلالت دارد، مثل «يَدُ اللّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ » یا آیات مشتمل بر حقانیت خدا، به وسیلهٔ توضیحات داخل پرانتز، طوری ترجمه شده که معنای جبر منتفی شود. یکی از مبانی این ترجمه آن است که خدا جسم گونه نیست؛ از این رو در این ترجمه، آیات مربوط به خدا به صورتی ترجمه شده که مستلزم دیدگاه تشبیه و تجسیم نباشد. این ترجمه بر اساس عقیده به «عصمت پیامبران» الهی شکل گرفته است؛ از این رو، در مواردی که ظاهر آیه موهم گناه آنان بوده، با توضیحات داخل پرانتز رفع توهم شده است و نیز با ترجمهٔ «ذنب» به «پیامد» برخی مشکلات حل شده است.

ج) اصول مبانی ادبی ترجمه:

۱- نثر این ترجمه، «نثر معیار» فارسی است و از کاربرد الفاظ غریب و نامأنوس و نیز از عبارت پردازی شاعرانه پرهیز شده است.

۲- در ادبیات عرب از منابع اصیل و متنوع، از ترجمه: تفسیر کشاف، جوامع الجامع، الجدول فی اعراب القرآن و...استفاده شده است.

۳- در موارد اختلافی ادبیات عرب در مورد آیات، دیدگاه مشهور مد نظر قرار گرفته است.

۴- در این ترجمه، زمان فعل معلوم و مجهول و نیز جمع و مفرد و تثنیه بودن فعلها و اسم ها دقت و رعایت شده است.

۵ – به لغزش های ادبی (صرف، نحو و ترکیب جملات) توجه ویژه شده است.

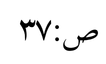
۶- ضمیر فعل در این ترجمه، به معنای «تأکید و حصر» به کار رفته است، همان طور که ادیبان بزرگ عرب تصریح کرده اند.

۷- واژهٔ «لن» و «لا» یکسان معنا شده و ویژگی«نفی ابد» در معنای «لن» لحاظ نشد؛ چرا که معنای «نفی ابد» آن، برای برخی مفسران بزرگ معاصرو ما ثابت نگردید.

د) مبانی اصول و قواعد واژگانی:

۱- به «ریشه یابی لغات» توجه ویژه شده و تلاش گردیده که ریشهٔ لغات تا حد امکان از منابع نزدیک به صدر اسلام استخراج شود.

۲- از منابع متنوع و متعدد و قدیمی، در ریشه یابی واژگان بهره برده ایم؛ از جمله:

مفردات، راغب اصفهانی؛ مجمع البیان؛ العین، خلیل بن احمد؛ مقایس اللغه، ابن فارس؛ التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، حسن مصطفوی (که پس از نقل لغات قدیمی جمع بندی های خوبی دارد).

۳- در ترجمۀ واژه ها و جملات فقهی (آیات الاحکام)، توجه خاصی شده است که قوانین و احکام قرآن به صورت صحیح و دقیق ترجمه شود، و از کتاب های فقهی که بر مذهب اهل بیت علیهم السلام نگاشته شده کمک گرفته ایم (ر.ک: سورۀ نساء، نور و...)

۴- به «همسان سازی» واژه ها و ترکیب های مکرر قرآن توجه ویژه شده است و تا حد امکان واژه ها را یکسان به کار برده ایم.

۵- به «وجوه و نظایر» توجه شده است (مانند واژه های فتنه، امت، قضی و...) و از منابع همچون وجوه و نظایر دامغانی، و...استفاده کرده ایم.

۶- در انتخاب معنای لغات، به دیدگاه مشهور لغویین توجه شده است.

۷- در هنگام ترجمه «حروف تأکید» تناسب تأکید بر واژۀ معادل، درنظرگرفته شده است.

۸- واژۀ «تقوا» به معنای خود نگه داری ترجمه شده است؛ چرا که تقوا در اصل، از«وقی»، به معنای حفظ خود از ضرر (جسمی و روحی) است و معنای ترس یا پرهیز و... گاهی از لوازم آن است.

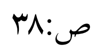
۹- واژۀ «قد» و «لقد» هر دو برای تأکید است؛ از این رو آن ها را به معنای «به یقین» آورده ایم، ولی گاهی برای تأکید بر تحقق مطلب است، که در معنای «تحقق بخشید» و با تأکید خفیف «که» متبلور می شود.

۱۰- بین واژۀ «واحد و احد» تفاوت گذاشته شده، و در مواردی که هر دو وصف خداست، واژۀ «واحد» به «یگانه» (مثل: بقره، ۱۶۳) و واژۀ «أحد» به «یکتا» (مانند: توحید) ترجمه شده است. و به صورت مفصل در ۵۶ بند توضیح دادیم که دوستان می توانند به آن مراجعه کنند.

تقریظ خوبی هم مرحوم آیت الله معرفت و مرحوم دکتر شهیدی بر آن نوشته اند.

*شما در کتاب «منطق ترجمه قرآن» به اصول و شرایط مترجم قرآن به صورت مفصل اشاره کرده اید، انگیزۀ حضرت عالی از تألیف آن چه بود و دربارۀ «شرایط مترجم» چه نظری دارید؟

از ابتدای شروع بحث هایِ نقد و بررسی ترجمه های قرآن در بعضی از مراکز علمی و بعد به صورت یک درس در مبحث قرآنی پیش بینی کردیم و در مرکز تخصصیِ تفسیر که بنده در برنامه ریزی درسی آن جا حضور داشتم به عنوان یک درس در سطح سه

گنجانده شد و در جامعه المصطفی نیز همین طور به عنوان یک درس قرار داده شد، در نتیجه نیاز به متنی پیدا شد و با توجه به تجربه ای که در طول زمان ترجمۀ قرآن به همراه دوستان پیدا کرده بودیم متنی را به صورت جزوه تهیه کردیم که چندین بار تدریس شد و بعد در قالب کتاب «منطق ترجمۀ قرآن» درآمد که انتشارات جامعه المصطفی العالمیه آن را در سال ۱۳۸۶ از چاپ درآورد و مورد استقبال واقع شد و اخیراً در دانشگاه قرآن نیز متن درسی در رشتۀ تخصصی تفسیر شده و جامعه المصطفی و بعضی از مراکز درسی دیگر نیز به عنوان متن درسی قرار گرفته است.

در این متن، مفاهیم کلی راجع به مفهوم شناسی ترجمه و نیز پیشینۀ ترجمه را از قرن اول – ترجمۀ سلمان فارسی – آورده ایم و قرن به قرن پیش آمده ایم و ترجمه های مشهور را معرفی کرده ایم. بعد جدولی از ترجمۀ قرآن به زبان های ترکی، آذری، روسی و ترجمه های جنوب شرق آسیا مثل: چینی، ژاپنی، کره ای و زبان های آفریقایی، آلمانی و انگلیسی تنظیم کرده ایم. آن گاه مبانی و اصول ترجمۀ قرآن را بحث کرده ایم که خیلی مهم بوده است؛ مبانی وجودی ترجمه: آیا ترجمه امکان دارد یا نه؟ ادلۀ طرفین بحث شده، بعد جواز شرعی ترجمه و دلایل آن، مورد بررسی قرار گرفته است.

بحث های دیگر ما در آن کتاب، مبانی فقهی مذاهب اسلامی در ترجمۀ قرآن، مبانی ادبی، مبانی تفسیری، مبانی کلامی و مبانی زبان شناختی ترجمۀ قرآن است.

بخش بعدی، مربوط به ضوابط و قواعد ترجمه قرآن است که در مجموع چهارده قاعده برای ترجمۀ قرآن بیان شده است.

سپس به شرایط مترجم اشاره شده است، مثل: آگاهی از زبان مبدأ و مقصد، نداشتن پیش داوری در ترجمه و نیز شرایط کمال ترجمه مثل توان نویسندگی روشمندی تمرین و ممارست. و یک سری هم شرایط خاص قرآن که شاید این مورد سؤال شما بود. این که مترجم باید شرایط مفسر را داشته باشد، چون ترجمه، خلاصۀ تفسیر است و باید شرایط مفسر را داشته باشد همان شرایط چهارده گانه ای که در مورد تفسیر که در «منطق تفسیر ۱» آورده ایم. دوم پرهیز از ترجمۀ به رأی، طهارت روحی و امثال آن ها.

بحث بعدی دربارۀ روش ها و سبک های ترجمه است که به صورت مفصل آن را بررسی کرده ایم. ترجمۀ قرآن را بر اساس هدف مترجم، زبان ترجمه، وجود اضافات و عدم وجود اضافات، گرایش داشتن و نداشتن، اعتبار ترجمه و مترجم و ترجمه های هنری و شعری را آورده و تقسیم بندی کرده ایم و در نهایت این تقسیم بندی را

پـذیرفته ایم که ترجمه گـاهی کلمه به کلمه و تحت اللفظی است و ویژگی های خاص خود را دارد و مخاطبان خاص خود را، دوم ترجمهٔ تحت اللفظی یا جمله به جمله، سومی ترجمهٔ آزاد که محسـنات و اشکالات هر کدام آن ها را بیان کرده ایم. بحث پایـانی کتاب، آسـیب شناسـی است که روش های نقـد ترجمه را آورده ایم و تاریخچـهٔ نقـد مقالاتی که در نقـد ترجمـهٔ قرآن نوشته شده حدود چندصد مقاله را لیست کرده ایم: آسیب های علمی، آسیب های فنی، و آسیب های اخلاقی ترجمه و آسیب های ترجمه های مستشـرقان را بررسـی کرده ایم. در پایان هم شـیوه نامه ای که در مورد کتاب مقدس و نیایش ها از مسیحیان منتشر شده ترجمه کرده ایم تا اگر کسی خواست استفاده کند.

*اشـاره کردیـد به یکی از بخش هـای این کتـاب با عنوان «آسـیب های ترجمه» با توجه به تجربـهٔ جناب عالی در ترجمه و نیز تألیف کتاب «منطق ترجمه قرآن»، مهم ترین و بارزترین آسیب ترجمه های معاصر را در چه مواردی می بینید؟

هر کـار علمی مثـل ترجمه نقـاط قـوت و ضـعف خـاص خود را دارد، در بررسـی ترجمه هـا بایـد دورهٔ زمـانی خود را در نظر گرفت. ممکن است چیزی امروز در نظر من آسیب باشد ولی در ده یا بیست سال پیش آسیب نباشد. بنابراین باید نسبت به آن زمـان بررسـی شود؛ مثلاًـ ترجمـهٔ آقای الهی قمشه ای یا ترجمـهٔ فیض الاسـلام در زمان خودشان جزو شاهکارهای ترجمه بوده است، ولی امروزه ترجمه هـای بهتری ارائه شـده و قاعـدتاً به آن ها ممکن است نقـدهایی وارد بشود. بنابراین هر ترجمه ای در جـای خودش نیکو بوده و نقاط ضـعف و قوتی را دارد ولی در مجموع ترجمه ها چه ترجمـهٔ ما و چه ترجمه های دیگران یک سری نقـدهای مبنـایی دارد که بایـد به طور مرتب اشـکالات را به هم گوشـزد بکنیم تـا انشـاءالله برطرف شـده و ترجمه ها راه کمال را پیدا کند. بنابراین هیچ ترجمه ای را نمی شود مطلقاً محکوم کرد هر ترجمه ای نقاط ضـعف و قوت خودش را دارد و با توجه به مخاطب و زمانی که ترجمه نوشته شده باید ارزیابی بشود.

ص:۴۰

۳- حجت الاسلام والمسلمین صادقی (دبیر اجرایی همایش ملی مترجمان قرآن)

۱- تاکنون چه کارهایی را در جهت برگزاری این همایش انجام داده اید؟

به دنبال شکل گیری برنامه های «همایش ملی مترجمان»، در جلسات شورای علمی، کارها یکی پس از دیگری شروع شد. تشکیل جلسات شورای علمی، دیدار با بزرگان مخصوصاً مراجع جهت استفاده از رهنمودهای آنان، تشکیل جلسه با حضور نمایندگان مراکز همکار و اقدامات لازم دیگر.

۲- مکان این همایش کجاست و دلیل انتخاب این مکان چیست؟

برای تشکیل همایش چند مکان در نظر گرفته شد، ولی به لحاظ مرکزیت مجتمع آموزش عالی امام خمینی رحمه الله و مناسب بودن مکان با برنامه های همایش، آن جا انتخاب گردید.

۳- چه مراکزی به عنوان مراکز همکار اعلام آمادگی کرده اند؟

بالغ بر بیست مرکز اعلام همکاری نمودند، ولی در عمل، همکاران همراه کمتر از این تعداد است که امیدواریم بر تعدادشان افزوده شود.

۴- چه برنامه ها و اقداماتی برای روز همایش در نظر گرفته شده است؟

برنامه های همایش از صبح روز پنج شنبه ۱۲ اسفند ۸۹ ساعت ۸۰:۳۰ با تلاوت آیات قرآن کریم و سرود ملی جمهوری اسلامی ایران آغاز و با سخنرانی آیت الله العظمی مکارم شیرازی افتتاح می شود و بعد، برخی از مترجمانِ مشهور، دیدگاه های خود را بیان خواهند کرد و همایش در عصر آن روز هم با طرح نظریات دیگر مترجمان ادامه خواد داشت و سخنران افتتاحیه همایش آیت الله یزدی خواهد بود. امیدواریم این همایش در شأن قرآن کریم برگزار گردد.

۵- در کنار همایش برنامه دیگری هم وجود دارد؟

در کنار این همایش، نمایشگاه قرآن کریم توسط مرکز «ترجمان وحی» برپا خواهد شد که برای بازدیدکنندگان بسیار جالب خواهد بود.

ص:۴۱

۶- برای شرکت کنندگان که از شهرستان ها می آیند چه تمهیداتی در نظر گرفته اید؟

در خصوص شرکت کنندگان در این همایش، تمام تمهیدات لازم پیش بینی شده است که در وقت خود عملی خواهد شد تا عزیزان مدعو ما در کمال آرامش بتوانند از این همایش، بهره لازم را ببرند.

در پایان، از همه کسانی که برای این همایش زحمت کشیده و می کشند تقدیر و تشکر می کنیم.

۴- حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد فاکر میبدی (رئیس مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن)

مصاحبه با حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد فاکر میبدی در تاریخ ۸۹/۱۰/۲۵

جناب استاد ریاست محترم مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حوزه علمیه قم را عهده دارند. ایشان عضو هیئت علمی جامعه المصطفی العالمیه و عضو هیئت مدیره انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم هستند و تاکنون آثار متعددی از ایشان به جامعه علمی ارائه شده که مهم ترین آن «قواعد التفسیر لدی الشیعه والسنه» که به عنوان کتاب سال حوزه در سال ۱۳۸۶ شناخته شد.

*مترجم برای خلق یک ترجمه خوب چه مبانی را باید در داشته باشد؟

هر مترجمی برای هر ترجمه ای باید دو توانایی داشته باشد: تسلط و شناخت کافی از زبان مبدأ و دیگری تسلط بر زبان مقصد. چون ترجمه بازگردان مطلبی از یک زبان و فرستادن آن به زبان دیگر است؛ یعنی مطالب از زبان مبدأ به زبان مقصد منتقل می شود. تا کسی از هر دوی اینها اطلاعات کافی و دانش لازم نداشته باشد نمی تواند ترجمه خوبی ارائه دهد.

مبانی تفسیری تا چه حدی می توانند در کیفیت ترجمه و گویایی آن مؤثر باشد؟

آن دو شرطی که در مورد ترجمه گفتم رعایت آن برای هر ترجمه ای لازم است، اما در ترجمۀ قرآن باید دقت بیشتری کرد و بر تسلط بر زبان مبدأ و مقصد، بیشتر پای فشرد، چون مترجم در ترجمۀ آثار غیر قرآنی اگر در انتقال مضمون از زبان مبدأ به زبان مقصد به هر دلیلی دچار نقص و یا نارسایی شود، نارسایی در محتوا و پیام کلام بشری است. اما در ترجمه قرآن پیام الهی و محتوای وحی، لطمه می بیند و مصیبت بزرگی رخ می دهد. پس مترجم غیر از مسئله زبان و ترجمه، باید مبانی تفسیری را هم بداند، چون ترجمه سایه و پرتوی از تفسیر تلقی می شود؛ حتی در ساده ترین شکل ترجمه، مترجم می خواهد پیامی که در متن عربی (زبان مبدأ) است به زبان مقصد - فارسی، انگلیسی، آلمانی یا هر زبان دیگر- ، منتقل کند، پس هم باید زبان مبدأ و مقصد را بداند و هم از مبانی تفسیری اطلاع داشته باشد. در حقیقت به نوعی می توانیم بگوییم که آنچه برای تفسیر لازم است به نوع ولو در شکل ساده و کم رنگ ترش در ترجمه قرآن به زبان های دیگر لازم است.

ص:۴۳

*در آینده نزدیک برای اولین بار همایشی در سطح مترجمان قرآن و در سطح کشور برگزار می شود. هدف این همایش آن است که بین مترجمان قرآن یک همفکری و هم اندیشی به وجود آورد، آیا این همایش ها در روند رو به رشد ترجمه، تأثیر دارد؟

شکی نیست که هر اقدامی در عرصه قرآن پژوهی باید بر اساس نقشه و مهندسی و سازماندهی لازم و مناسب باشد. در عرصه ترجمه - تا آن جا که اطلاعات بنده یاری می کند - تا به حال برای سازماندهی ترجمه های قرآن، کاری صورت نگرفته و برای اولین بار «انجمن قرآن پژوهی» قصد چنین کاری را کرده و می خواهد مترجمان وحی را در یک جا گرد آورد تا در پرتو تضارب آرا، بتوانند به نتایج خوبی برسند. به نظر می رسد که این همایش می تواند نقطه آغازی در سازماندهی ترجمه های قرآنی برای آینده نزدیک باشد. یک نکته را هم من باید در جواب سؤال قبلی اضافه کنم و آن این که با توجه به جامعیت قرآن، یکی از شرایط مترجم این است که از یک سری علوم باید مطّلع باشد. به عبارت دیگر، در قرآن دانش های مختلفی وجود دارد: تاریخ، اخلاق، فقه، حقوق، دانش طبیعی و تجربی، فلسفی، کلام و بسیاری از شاخه های علوم در محتوای قرآنی جمع شده لذا به نظر می رسد کسی که بخواهد در عرصهٔ ترجمه قرآن گام بردارد به نوعی می بایست که آن ملاحظات را مد نظر داشته باشد.

*برای برگزاری بهتر و پربارتر این همایش چه پیشنهادهایی دارید؟

با توجه به این که اولین همایش در این زمینه است به نظر می رسد که باید بتوانیم در گام نخست، افکار متفاوت را گرد موضوع واحد جمع آوری کنیم. بعد باید این همایش ها ادامه داشته باشد تا هم فکری تمام مترجمان و قرآن پژوهان تداوم یابد و درنتیجه به یک تفاهم فکری دربارهٔ ترجمه قرآن دست یافت. به نظر می رسد که در این دیدگاه همانند یک پروژهٔ تحقیقاتی، در آغاز باید به کلیات، تمهیدات و مقدمات آن بپردازیم. در این همایش در وهله اول باید دربارهٔ اصول اساسی و مبانی و اصول حاکم بر ترجمه ها به تفاهم برسیم تا بتوانیم خطوط اصلی ترجمه را برای آینده ترسیم کنیم.

*آیا یک شیوه نامه واحد را برای ترجمه قرآن لازم می دانید؟ چگونه و به چه شکلی؟

شکی نیست که اگر بخواهیم همه مترجمان را ملزم کنیم که یک جور بنویسند و یک جور نقل معنا از مبدأ عربی به مقصد فارسی یا زبان دیگری بکنند نه ممکن است و نه لازم، چون هر مترجمی در جایگاه خاص خود و با شیوه و منش خودش، کار می کند. پس یک دست سازی ترجمه ها شدنی نیست و ضرورتی هم ندارد، ولی اصول حاکم بر

ترجمه و گرایش های حاکم بر آن را می توان در شیوه نامه آورد و یک روش کلی به دست داد. و این طوری نباشد که یک ترجمه مثلاً ـ نسبت به ترجمه دیگر از نظر علمی و محتوایی، در تضاد با ترجمه دیگر باشد. ما نمی توانیم همهٔ مفسران و نیز مترجمان قرآن را در یک گرایش، سلیقه و منهج واحد جمع کنیم، بلکه فقط می توانیم خطوط کلی و چارچوب اساسی را ترسیم نماییم. در حال حاضر شیوه های مختلف ترجمه هست: آزاد، تحت اللفظی، تفسیری و نیز انواع نثرها و جمله بندی های ترجمه، که این کار مشکلی ندارد، اما روح حاکم و نیز جهت آن ها باید یکی باشد.

*حضرت عالی ریاست مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن را به عهده دارید، یکی از دروسی که در این مرکز تدریس می شود، روش ترجمه است. آیا به نظر شما همین مقدار برای تعلیم روش ترجمه یا اصول ترجمه کفایت می کند یا نه؟ آیا تأسیس رشته تخصصی ترجمه در کنار سایر رشته های تخصصی را در حوزه علمیه قم ضروری می دانید؟

به نظر من ترجمه قرآن و به خصوص در مراکز تخصصی، رقیب تفسیر نیست بلکه در حقیقت رفیق و مکمل آن است. بنده شخصاً معتقدم کسی که می خواهد قرآن را ترجمه کند باید اول یک دوره تفسیر ترتیبی را – ولو به شکل مختصر – گذرانده باشد، چون ترجمه ماحصل دیدگاه های تفسیری است که شخص مترجم دارد، روی این حساب، ترجمه قرآن در امتداد مباحث تفسیری است که با توجه به این که ما الآن در این مرکزی که حالا ـ به صورت یک رشته دارد انجام می شود به خصوص مباحث تفسیری که می گذراند در مراکز آموزشی شاید در حد ۲ یا ۴ واحد اجمالاً برای آشنایی با اصول و مبانی تفسیر کفایت می کند لکن یک کار دیگری که در این جا می شود به آن پرداخت این است که با مطالعات دقیق تر، جامع تر و عمیق تر دربارهٔ ترجمه، گرایش و رشته ای به نام «ترجمه قرآن» ایجاد کنیم که البته این نیاز به مطالعه بیشتر دارد. شما می دانید که ایجاد یک رشته و گرایش ابتدا در حد یک واحد درسی مطرح می شود بعد که در طول آموزش مشخص شد که این دو واحد یا چهار واحد، ظرفیت بیشتری را دارد پیشنهاد تأسیس رشته مطرح می شود. امروزه فکر می کنم که ترجمه، در حد گرایش آن لازم است، آن گاه باید در ضمن درس های آن گرایش، دربارهٔ مبانی، روش ها و شرایط ترجمه، انواع ترجمه ها، نقد آن ها و مسائلی از این دست، بحث کرد. حالا ـ ممکن است ترجمه ای با اغراض خاصی توسط دیگران انجام شده باشد، این ها می بایست در آن گرایش مورد نقد قرار بگیرد. اگر ملاحظه کنید، «انجیل» ظاهراً به بیش از دو هزار زبان ترجمه شده

است در حالی که قرآن ما به حدود صد زبان ترجمه شده است لازم است که زبان هایی که صلاحیت ترجمه را دارند شناسایی شوند و شرایط ترجمه قرآن به آن زبان ها دو یا چهار واحد درسی برای آن در نظر گرفت. اجمالاً رفتن به سمت ایجاد گرایش ترجمه در مدارس عالی تفسیر و علوم قرآن جای بررسی دارد که امیدواریم در آینده این مهم محقق بشود.

*راجع به جایگاه ترجمه مطالبی را بفرمایید. در توضیح این که آیا با وجود تفسیر، نیازی به ترجمه قرآن هست؟

تفسیر و ترجمه هر دو می توانند در طول یک دیگر باشند اگر چه در عرض هم انجام می شوند، اما می توانند در طول هم باشند. تفسیر به دلیل ماهیت خودش، تفصیلی است و این ویژگی در حاق معنایش نهفته است و شاید همه افراد نتوانند به تفسیر روی بیاورند و تفسیر را تهیه کنند و با کثرت اشتغال و نبود حوصله شاید کمتر به سمت تفسیر بیایند لذا آنچه که می تواند به کمک تفسیر بیاید به شکل مقدمه و زمینه ساز ورود به مباحث تفسیری و ورود به خواندن تفسیر و به راحتی در اختیار مردم است، در خانه های معمولی مردم هم اگر دو - سه کتاب باشد بی شک اولین آن ها قرآن است، در قدیم ها قرآن ها ترجمه نداشت اما امروزه دارد؛ از همین رو، ساده ترین و کوتاه ترین راه برای آشنایی با مفاهیم قرآن همین ترجمه هاست. خواندن تفسیر شاید برای همه کس میسور نباشد اما مطالعه ترجمه امکان دارد، همین خواندن ترجمه می تواند زمینه ای برای کشش به سمت تفسیر باشد. بنابراین، در سطح عموم مردم، ترجمه ولو با وجود تفسیر، لازم است، در مرکز تخصصی هم اگر کسی بخواهد تفسیر را بخواند دروس ترجمه هم باید در کنارش بگذارند. ترجمهٔ تنها هم برای یک فرد متخصص و قرآن پژوه کفایت نمی کند و باید تفسیر هم بخواند، در مراکز تخصصی باید به صورت عرضی هر دو به صورت رفیق باشند نه رقیب. و در سطح عمومی جامعه به نظر می رسد که ترجمه می تواند مقدمه ای برای ورود به مباحث و مطالعات تفسیری باشد.

*در پایان مصاحبه اگر مطلب خاصی مد نظر شما است در خدمت شما هستیم.

اگر محدودهٔ کمّی این همایش، گسترده نباشد اما قطعاً کیفیت آن بالاست و باید به این جنبهٔ آن اهمیت دهیم و اگر این تجربه اول موفق نباشد ما نمی توانیم برای آیندهٔ ترجمه، برنامه ریزی صحیح کنیم. درست است که متولی این کار، «انجمن قرآن پژوهی» حوزه علمیه است، اما ترجمهٔ قرآن منحصر به حوزویان نیست بلکه در بخش دانشگاهی

هم فضلا و بزرگانی هستند که به این امر مهم اقدام کرده و می کنند، باید با ظرافت بسیار این مسئله مد نظر باشد که به نوعی همه آرا و افکار بر سر این سفره قرآنی، مهمان شوند بدون این که رنجشی یا زدگی به وجود آید.

از شما و انجمن قرآن پژوهی حوزه و همه عزیزانی که دست اندرکار این برنامه هستند کمال تشکر را دارم. موفق باشید. التماس دعا.

ص:۴۷

۵- حجت الاسلام والمسلمین نقدی (رئیس مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی)

ضمن عرض سلام و احترام خدمت حضرتعالی و تشکر از اینکه قبول زحمت فرمودید دقایقی را با شما باشیم سپاسگزاریم.

*با توجه به اینکه حضرتعالی در مرکز تخصصی ترجمه قرآن، فعالیت دارید به نظر شما مبانی ترجمه چیست؟

بنده هم متقابلاً خدمت شما و همکارانتان عرض سلام و احترام دارم. امیدوارم در کاری که در پیش گرفتید موفق و باشید. برای خلق یک اثر در هر زمینه ای به تناسب موضوع آن، فرد باید توانمندی های خاصی را داشته باشد. ترجمهٔ قرآن هم از ویژگی خاصی برخوردار است که آنهایی که در این زمینه می خواهند کار بکنند اگر فاقد آن باشند شاید نتوانند موفق باشند. بدون شک برای فهم مفاهیم والای قرآن و گسترش فرهنگ آن، نیاز به وجود ترجمه های خوب و خوشخوان به زبانهای مختلف است. این که ما توقع داشته باشیم مردم دنیا بیایند زبان عربی را یاد بگیرند تا قرآن را بفهمند یک تقاضای دور از انتظار است. پس ما پیروان قرآن، وظیفه داریم حتی الامکان قرآن را به وسیله افراد توانمند به زبان های دیگر که مردمشان از معارف اسلامی چندان اطلاعی ندارند، ترجمه کنیم و در اختیار آنها بگذاریم. گام اول این است که اول خودمان مفاهیم والای قرآن را درک کنیم خوب بفهمیم، بعد دیگران را آشنا سازیم.

در مورد علوم و معارف لازم برای یک مترجم قرآن، اصولاً در کتب علوم قرآنی مواردی را گفته اند که یک مترجم باید با ادبیات عرب، صرف، نحو، بدیع، علم معانی بیان، علم فقه و اصول، علم تفسیر، اشعار اعراب زمان جاهلیت، فضای محاوره عرفی زبان در زمان پیامبر صلی الله علیه وآله ، و مانند اینها آشنائی خوبی داشته باشد. این علوم و معارف ابزاری هستند برای درک و فهم صحیح مفاد آیات قرآن.

پس گام اول، فهم قرآن است و گام دوم که آن هم خیلی مهم است، انتقال این مفاهیم در یک قالب جدید است که نامش زبان مقصد است، مانند: زبان فارسی، انگلیسی، اردو، فرانسه و یا زبان دیگری.

نتیجه می گیریم که یک مترجم باید دو ویژگی داشته باشد:

ص:۴۸

اول: احاطه و اطلاع از فهم دقیق زبان مبدأ، دوم: تسلط کامل به زبان مقصد برای خلق اثری که ناقل آن مفاهیم از زبان مبدأ باشد.

*آسیب های ترجمه های معاصر را در چه چیزهایی می بینید؟

اصولاًـ مشکلات موجود در ترجمه های امروزین قرآن در همه زبانها، یا مربوط به نقص در مورد مرحله اول است که مترجم احاطه خوبی به زبان مبدأ و فهم مدلول آیات قرآن ندارد و یا مربوط به مورد دوم است که مترجم از تسلط کافی در مورد ادبیات زبان مقصد برخوردار نیست و معضل بزرگ در ترجمه های فارسی قرآن این است که برخی از آنها مخلوطی از زبان عربی و فارسی است. مثلاً در بعضی موارد، کلمه عربی عیناً در ترجمه فارسی آورده شده است. اینها بخاطر عدم تسلط مترجم به زبان مقصد برای انتخاب واژگان مناسب است. علوم و فنونی که برای یک مترجم در سوال بالا ذکر کردیم بستر اولیه کار است، اما ترجمه قرآن از اهمیت بیشتری برخوردار است و باید مترجم ویژگیهای دیگری هم داشته باشد، به عنوان مثال: اگر کسی بخواهد رانندگی کند باید مهارت عمومی در حد آنچه یک راننده لازم دارد داشته باشد، ولی اگر بخواهد در مسابقه اتومبیلرانی شرکت کند طبعاً باید مهارت خاصّ و بالاتری از سایر شرکت کننده ها داشته باشد. با این بیان، قرآن مجید متنی است که از ویژگی خاصّی برخوردار است و هر کسی از آن اطلاع پیدا نمی کند. در اینجا بستگی به مهارت و استادی شخص مترجم دارد که آن ویژگیها را متوجه شود و در قرآن می بینیم که نکات دقیق ادبی، کلامی، تاریخی، تفسیری و غیره است که این ویژگیها را تشکیل می دهد. پس اگر کسی صرفاً به زبان عربی و فارسی تسلط داشته باشد کفایت نمی کند و این ریزبینی ها مخصوص یک عده خاصّی می تواند باشد.

*راهکارهای پیشنهادی حضرتعالی در جهت ارتقای امر ترجمه چیست؟

به نظر بنده ترجمه های معاصر فارسی خیلی پیشرفت کرده و به اتقان خوبی هم رسیده، ولی آنجائی که بیشتر باید کار کرد و کاستی های خیلی زیادی وجود دارد ترجمه قرآن به زبان های دیگر است که متأسفانه برخی از ترجمه های خارجی قرآن برای جنگ با قرآن انجام شده است لذا در این حوزه نیاز بیشتری در جهت ارتقای ترجمه ها و برطرف کردن عیوب آنها داریم.

*به نظر حضرتعالی آیا نیاز به ترجمه های جدید هست یا نه؟

ما به هیچ وجه نمی توانیم راه ترجمه را ببندیم و پیشنهاد هم نمی کنیم که ترجمه قرآن حتی در زبان فارسی به حد اشباع رسیده است. ترجمه قرآن – چه بخواهیم و چه

نخواهیم - به وسیله افراد مشتاق انجام می شود و بازار رقابت در عصر ما تنگاتنگ است اگر کسی بخواهد ترجمه اش مورد توجه واقع شود باید تلاش بیشتری انجام دهد و این باعث می شود تا ترجمه ها در اثر رقابت، پیشرفت بیشتری داشته باشد.

*در برخی ادیان، برای ترجمه کتاب مقدسشان شیوه نامه واحدی تنظیم شده که طبق آن اجازه ترجمه و چاپ داده می شود. آیا ترجمه قرآن نیازمند یک شیوه نامه واحد در سطح ایران و جهان هست یا نه؟

در کشور ما ترجمه به نوعی انجام می شود و در دین مسیحیّت به یک نوع دیگر. در آنجا مراکزی مسئول این کار هستند و کار را اغلب به صورت گروهی انجام می دهند ولی در کشور ما کسی عهده دار چنین مسئولیتی نیست و به نظر من خوب است که چنین مرکزی وجود ندارد. اصولاً در ایران هر کسی از روی عشق وعلاقه و با تکیه بر مهارتهای شخصی خود اقدام به این کار می کند. مسیحی ها بخاطر اینکه به صورت انبوه و مرتّب ترجمه «کتاب مقدس» را انجام بدهند، به صورت گروهی مشغول این کار هستند. الآن در غرب مؤسسه ای است که برای تدوین یک ترجمه ۲۰ تا ۳۰ نفر در آن مشارکت دارند. از تاریخ میلاد مسیح تاکنون در بیش از ۲۵۰۰ زبان ترجمه ازکتاب مقدس انجام گرفته است ولی از تاریخ هجرت پیامبر صلی الله علیه وآله تا امروز در حدود ۱۰۰ زبان ترجمه کامل از قرآن انجام گرفته است. آنها به صورت سیستماتیک برای این کار برنامه ریزی کرده اند و جلو می روند. ما به جای پیشنهاد ارائه شیوه نامه ،خوب است مترجم تربیت کنیم و اصول و ضوابط ترجمه را به او بدهیم، ولی اینکه آئین نامه ترجمه یا شیوه نامه آن را تدوین کنیم که بر اساس این ترجمه انجام شود، این کار نمی تواند چندان مفید و موثر باشد. مثلاً به کسی که استاد ادبیات عرب است و یا خود اطلاعات خوبی برای ترجمه دارد چه شیوه نامه ای بدهیم، در حالی که او باید به ما شیوه یاد بدهد که چطور ترجمه کنیم.

اگر ما بخواهیم شیوه نامه داشته باشیم آن وقت هر کس به خودش اجازه می دهد قرآن را ترجمه کند و ادّعا هم می کند طبق شیوه نامه عمل کرده است و کسی هم نمی تواند مانع کار او شود. ما باید کاری بکنیم که بازار رقابت در ترجمه بیشتر شود در این صورت هر کسی به خودش اجازه نمی دهد، یک ترجمه سطحی را ارائه دهد. البته ارائه راهکار مناسب برای ترجمه، معرفی لغزشگاه های مترجمین و اموری از این قبیل بدون شک به مترجمان کمک خواهد کرد که اثری فاخر، کم عیب و ارزشمند ارائه دهند.

*باز هم از اینکه وقت شریف خود را در اختیار ما قرار دادید سپاسگزاریم.

ص:۵۰

۶- آیت الله یعقوب جعفری (مفسر و مترجم)

آیت الله دکتر یعقوب جعفری در ۱۱ بهمن ۱۳۲۵ ش در «مراغه» به دنیا آمد. ایشان در حوزه علمیه مراغه به تحصیل ادبیات فارسی و عربی و متون درسی پرداخت و در سال ۱۳۴۲ ش برای ادامه تحصیل به حوزه علمیه قم عزیمت می کنند. هم اکنون ایشان در «مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی» که مرکزی برای ترجمه قرآن مجید به زبان های دیگر، در سطح جهانی فعالیت می کند، کارشناس علوم قرآنی و عضو تحریریه مجله ترجمان وحی است و مقاله های متعددی در این مجله از وی چاپ شده است.

ایشان علاوه بر اجتهاد، دارای مدرک دکترا در رشته فقه و اصول می باشند.

*حضرت عالی تفسیری را در دست تدوین دارید و ترجمهٔ دقیقی هم در آن تفسیر ارائه می دهید، با این بیان، مبانی ترجمه چیست ؟

ترجمه ای را که بنده انجام داده ام به نظر خودم دقیق است. البته دیگران باید اظهار نظر کنند و تفسیر بنده با نام «تفسیر کوثر» تا سوره فاطر و یس رسیده و هفت جلد آن چاپ شده است و بقیّه را هم اگر عمری باقی بود ان شاء الله ارائه خواهم داد.

در ضمن این تفسیر، آیات ترجمه شده اند. بنده در ترجمه آیات بیشتر سعی دارم که هر دو جنبهٔ دقت و روانی را رعایت کنم. ولی اگر در جایی احساس کردم که به ناچار یک طرف را ترجیح بدهم جنبهٔ دقت در ترجمه را ترجیح داده ام و آن را فدای روانی ترجمه نکرده ام. بنای بنده دقت در ترجمه است، چرا که می خواهیم کلام خداوند را به یک زبان دیگر برگردانیم. هر چند که هر چه تلاش کنیم حق مطلب ادا نمی شود، زیرا ظرافت هایی که قرآن دارد با هیچ زبانی کاملاً نمی توان بیان کرد و در زبان مقصد منعکس نمود. اساساً ترجمه این خصوصیت را دارد که ظرافت هایی که در زبان مبدأ وجود دارد، عیناً نمی تواند به زبان مقصد منتقل شود و ما مجبوریم در این گونه موارد، مفهوم و محتوا را در نظر بگیریم به هر حال تا آن مقداری که زبان مقصد اجازه می دهد و تحمّل آن را دارد باید در ترجمه متون مقدس، دقت را سرلوحه کار قرار داد.

بنده معتقدم کسی که می خواهد متن مقدّسی مثل قرآن را ترجمه کند باید دارای ویژگی هایی باشد: در درجه اول باید زبان عربی را به خوبی بداند و حتی این مقدار هم کافی نیست، چرا که ممکن است کسی استاد ادبیات عرب باشد ولی از زبان قرآن (که

فراتر از ادبیات عربی است) اطلاعی نداشته باشد، پس باید به زبان قرآن هم آشنا باشد و زبان قرآن را کسی نمی تواند بفهمد مگر این که با تفسیر آشنا باشد. در قدم های بعدی از علومی که دخیل در فهم قرآن هست مثل کلام، تاریخ، فقه و... نیز باید اطلاع کافی داشته باشد.

*روش ترجمه شما چیست؟ (آیا جمله به جمله است یا تحت اللفظی ...)

همان طور که می دانید سه روش در ترجمه وجود دارد: ۱- جمله به جمله ۲- تحت اللفظی ۳- آزاد. تا این اواخر تنها روش موجود در ترجمه فارسی، تحت اللفظی بود. می توان گفت این روش از نظر ترجمۀ کلمات خیلی دقیق است، اما از نظر محتوایی و رساندن پیام الهی چندان دقیق و رسا و جذاب نیست تا مخاطب را جذب نماید و حتّی گاهی باعث گمراهی هم می شود، چرا که هر زبانی ویژگی های خاص خود را دارد و این ویژگی ها را نمی توان با ترجمه تحت اللفظی بیان کرد. با توجه به این مطلب از ترجمه های تحت اللفظی دیگر استقبال نمی شود و عملاً کنار گذاشته شده است. ترجمه ها یا جمله به جمله اند یا ترجمه آزاد. البته ترجمه آزاد هم مناسب نیست، زیرا نمی تواند معانی آیات را به دقت برساند، لذا به نظر بنده، مناسب ترین روش، جمله به جمله است و خودم این روش را اختیار کرده ام.

*همان طور که فرمودید مترجم باید از تفسیر آشنایی کامل داشته باشد با این حال، آیا آسیب های ترجمه های معاصر از این قسم اند یا آسیب های دیگری هم دارند؟

بنده دو آسیب را مطرح می کنم:

یکی آشنا نبودن مترجم از تفسیر قرآن است و کسانی هم داریم که ترجمه ای کردند ولی از ترجمه های دیگران بخش هایی را برداشته اند و سرهم کرده اند و یک ترجمه ارائه داده اند بدون این که با مفهوم آیه آشنایی کامل داشته باشند. مترجم شخصاً باید قرآن را در سطح بالایی بفهمد و تفسیر قرآن را بداند. در ترجمه های خارجی کار از این هم بدتر است، گاهی یک ترجمه با دو واسطه انجام گرفته است؛ مثلاً زبان فرانسوی از انگلیسی و انگلیسی از عربی. معلوم است که هرچه واسطه زیاد باشد لغزش هم زیاد می شود. در ترجمه های فارسی هم می توانیم بگوییم که بعضی از مترجمان آشنایی لازم از تفسیر گسترده و عمیق قرآن ندارند. آسیب دیگر این که: مترجم برداشت های ناصحیحی که از فرهنگ معاصر فارسی می شود به آیات تحمیل می کند؛ یعنی مترجم با توجه به حرف هایی که مستشرقان یا روشنفکران داخلی می زنند جوّ زده شود و هدفش اسکات

ص:۵۲

این ها باشد. این شیوه حتی اگر با حسن نیت هم باشد کار ناروایی است، چون نوعی تنزّل از مفاهیم قرآنی است تا این که مستشرق روشنفکر را راضی نگه دارد در حالی که این ها هیچ وقت راضی نمی شوند. بنده این شیوه را در بعضی از ترجمه ها می بینم که برای پاسخ به بعضی حرف ها، از بعضی از ضرورت های ترجمه دست برداشته و ترجمه واقعی آیه را بیان نکرده است. این چنین آسیب هایی در بعضی تفاسیر هم دیده می شود.

*چه پیشنهادها و راهکارهایی برای ارتقای ترجمه دارید؟

در درجهٔ اول باید مترجم خود را تسلیم قرآن کند و افکار ناشی از فرهنگ جامعه و افکار غربی را در ترجمه دخالت ندهد. در مرحلهٔ بعدی، باید با علومی که مربوط به قرآن است، آشنا باشد. در مرحلهٔ سوم مهارت کافی و کامل را در زبان مقصد داشته باشد.

*آیا ترجمه قرآن، نیازمندِ شیوه نامهٔ واحد در سطح ایران و جهان است یا نه؟

اگر منظورتان از شیوه نامه، آشنایی مترجم با مبانی ترجمه و تفسیر و علوم دیگر باشد امر لازمی است، ولی اگر منظورتان این است که این شیوه نامه، قالبی باشد که هر کس ترجمه اش را در آن قالب بریزد به نظر من نه لزومی دارد و نه قابل اجراست، زیرا کسی که وارد میدان ترجمه می شود مطابق با یافته های خود، قرآن را ترجمه می کند و برای یافته های خود قالبی را انتخاب می کند و اگر بخواهد یافته های خود را در قالب از پیش تعیین شده بریزد به هدف خود نمی رسد و ترجمه اش چیز خوبی از آب درنمی آید.

*آیا نیازی به ایجاد رشتهٔ تخصصی ترجمه و یا تأسیس مؤسسه تخصصی ترجمه با هدف تربیت نیروهای متعهّد و آموزش صحیح راهکارها برای ترجمه قرآن هست یا نه؟

اگر منظورتان تأسیس مؤسسه تخصصی ترجمه به زبان فارسی هست، بنده لزومی نمی بینم، زیرا ترجمه های فراوانی با سبک های متعددی انجام گرفته ولی به تربیت نیروهای مستعدّ در مؤسسه تخصصی ترجمه به زبان های خارجی کاملاً نیاز داریم؛ مخصوصاً این که مترجمانی تربیت شوند که برا ساس مبانی شیعه و اسلام ناب، ترجمه قرآن را به زبان های خارجی ارائه دهند. الآن متأسفانه در بین این همه ترجمه به زبان های خارجی، یکی - دو تا بیشتر ترجمه نداریم که با مکتب اهل بیت علیهم السلام مطابق باشد که یکی از آن ها خیلی خوب است و کتاب سال هم شناخته شد ترجمه آقای قرائی می باشد. این یک شکاف بزرگ است و باید اصلاح بشود و تأسیس این چنین مؤسسه ای

لازم و واجب است. البته مؤسساتی وجود دارند که اگر تقویت شوند شاید از ایجاد مؤسسه تخصصی ترجمه بی نیاز بشویم؛ مثلاًـ مؤسسه تخصصی «ترجمان وحی» به زبان های خارجی مؤسسه ای است که می تواند این خلأ را پُر بکند، البته باید حمایت های ویژه ای بشود.

*با سپاس از شما اگر مطلب دیگری در این باره به نظرتان می رسد، مطرح فرمایید.

قبلاً هر ترجمه ای که می شده بدون این که مرجع رسمی نظارتی داشته باشد، چاپ و نشر می شد و این خیلی سهل انگاری بود. امروزه اگر یک کتاب داستانی بخواهد چاپ شود باید ناظری آن را تأیید کند و بعد اجازه چاپ بگیرد، در مورد ترجمه قرآن که امر بزرگ تر از این چیزهاست، باید دقت و نظارت بیشتری کرد، زیرا ترجمه نباید طوری باشد که اسلام را وارونه معرفی کند، لذا باید متخصّصانی باشند که این امر را عهده دار شوند. البته خوشبختانه در این اواخر چنین تصمیمی گرفته اند، ولی این را با جدّیت باید دنبال کنند. والسلام علیکم

ص:۵۴

۷– حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی (مترجم)

آقای عبدالرحیم بخشایشی معروف به «عقیقی بخشایشی» در سال ۱۳۲۲ش در شهر «بخشایش» در هشتاد کیلومتری تبریز به دنیا آمد. ایشان در حوزه علمیه قم دروس سطح را از محضر اساتید معروف آقایان حضرات آیات: شیخ احمد پایانی، حاج میرزا یدالله دوزدوزانی و جعفر سبحانی استفاده کرده اند. دروس عالیه فلسفه، حکمت و فقه را از محضر اساتید بزرگی چون: علامه طباطبایی، شهید مرتضی مطهری و آیت الله سلطانی و دروس خارج اصول را از محضر امام خمینی رحمه الله و خارج فقه را از محضر آیت الله العظمی گلپایگانی رحمه الله و برخی دیگر از مراجع معروف و دروس اخلاق و معارف عالیه را از محضر مرحوم آخوند ملاعلی معصومی همدانی رحمه الله کسب نموده اند.

همزمان با تحصیلات حوزوی، در دانشکده الهیات دانشگاه تهران موفق به دریافت مدرک لیسانس گردید. تاکنون بالغ بر ۸۵ جلد کتاب و رساله از ایشان به زیور طبع آراسته شده است. از آثار مشهور ایشان می توان به این آثار اشاره کرد: «طبقات مفسّران شیعه» در ۵ جلد، «یکصد سال مبارزه روحانیت اسلام» در ۴ جلد، «زندگی نامه پیشوایان معصوم علیهم السلام » در ۱۴ جلد، «فقهای نامدار شیعه» در ۲ جلد و... .

آثار ترجمه ای ایشان عبارتند از: ترجمه «قرآن کریم»، ترجمه «نهج البلاغه» با نام «بر ساحل سخن»، ترجمه تفسیر شریف «صافی» در ۶ جلد، ترجمه «کنز العرفان» در آیات احکام و ترجمه تفسیر شریف «نور الثقلین» که آماده چاپ می باشد.

*با توجه به این که حضرت عالی در ترجمه های مختلف کتب دینی، فعالیت های بیشتری دارید؛ علی الخصوص که ترجمه قرآن را هم ارائه داده اید، بفرمایید انگیزهٔ شما از ترجمه قرآن چه بود و چه الطاف الهی را در این مسیر تجربه کرده اید؟

حدود یک سال پیش خداوند متعال توفیق داد کتاب «کنز العرفان» مرحوم فاضل مقداد را ترجمه کنم، بعد از این ترجمه، توفیق پیدا کردم که متن آیات الاحکام قرآن را چاپ کنم که دانشجویان و طلاب از آن استقبال کردند و این باعث شد که شوق

بیشتری بـه آیـات الهی پیـدا کنـم. بعـد از این که کتـاب «طبقـات مفسـران شـیعه» را به پایـان رسانـدم و مـورد عنـایت علمـا و دانشـمندان از جمله مقام معظّم رهبری هم قرار گرفت، انگیزهٔ بیشتری برایم حاصل شـد که مسـتقیماً وارد خود قرآن بشوم و تا در حد خودم به آستان این کتاب عظیم الهی عرض اراداتی کنم و کاری در حد تفسیر گونه و یا ترجمه ارائه دهم.

*دلیل استفاده از تفسیر شریف الصافی و ترجمه استاد مرحوم قمشه ای چه بود؟

یکی از قدیمی ترین ترجمه های قرآن، ترجمه مرحوم قمشه ای است. بنده این ترجمه را محور قرار دادم و با توجه به بعضی از الفـاظی که در این ترجمه است و مربوط به پنجاه سـال پیش می باشـد، آنهـا را روان سازی کردم و خلأهای آن را در ترجمه خودم اصـلاح کردم. در کنار این امر با همکاری جمعی از طلاب محترم رشته تخصصی تفسیر، ترجمه تفسیر شریف «الصافی» را تمام کردیم و احساس کردم که تفسـیر شـریف الصافی، تفسـیر روایی است جا دارد در این ترجمه قرآن به نحوی وارد شود لذا از این ترجمه هم در تفسیر آیات استفاده کردم.

*مبانی ترجمه و شرایط ویژه ترجمهٔ متون مقدس چیست؟

بنـده سـابقه ای سـی سـاله در ترجمه متون دینی و آثار علمی شـیعه دارم، مبانی که دارم یا مبانی که به نظرم بایـد به آنها توجه کنیم، تعمق در خود کلمـات است و کاربری این کلمات در این متون و هم چنین رعایت نهایت امانتـداری در ترجمه است؛ به طوری که نظریات شخصی بر متون دینی تحمیل نشود.

*روش ترجمه شما در ترجمه ای که ارائه کرده اید چه بود؟

بهـترین روش ترجمه، روان ترجمه کردن است. مستحضـرید در زبـان مبـدأ نـوعی از جملاـت اسـتفاده می شود (یعنی ساختـار مخصوص به خودش را دارد)، ولی اگر همـان جملاـت را بخواهیم در زبان مقصـد اسـتفاده کنیم برای مخاطبان مفهوم نیست، لـذا ما بایـد بـدانیم هدف و مقصود جمله و حکم چیست و سـپس آن را با عبارت های آسان و با توجه به ساختار زبان مقصد، ترجمه کنیم. البته این را هم اضافه کنم که طوری هم آزاد ترجمه نشود که مفاهیم نهضت در زبان مبـدأ منعکس نشود و نباید از چارچوب خارج شد به حدی که معنا و مفهومی که در زبان مبدأست در زبان مقصد پیاده نشود.

*شما در هنگام تعارض سلاست و روانی ترجمه با دقت در کلمات، کدام را انتخاب کردید؟

در یک تقسیم بندی کلی، آیات قرآن دو نوع است: متشابهات و محکمات، در ترجمه آیات متشابه، نمی توان با همان قلم و روشی را به کار برد که در محکمات استفاده می شود، لذا برای کلمات و مفاهیم مشکل، علاوه بر این که از معنای دقیق آن نباید کوتاهی کنیم از روان بودن آن هم در حد توان نباید کاست؛ یعنی حتی می توانیم توضیح آن مطلب را در داخل پرانتز بیاوریم.

*آسیب های ترجمه های معاصر به نظر حضرت عالی چیست؟

ترجمه متون مقدس با توجه به ویژگی هایی که دارند، معمولاً با آسیب هایی مواجه اند، یکی از آسیب های مهم به نظر بنده، ترجمه به رأی می باشد؛ یعنی مترجم، خارج از نصّ و بدون توجه به قرائن دیگر که در دیگر آیات موجود است با نظر و ذخیرهٔ فکری خود آن را ترجمه کند.

آسیب دیگر، تأثیرپذیری مترجم از تخصص خودش است؛ به این معنا که مترجم در یک رشته ای تخصّص دارد و آیات را با توجه به آن تخصّص خود معنا می کند؛ مثلاً کسانی که گرایشِ فکری و سیاسی خاصی دارند ترجمه قرآن را به آن وادی می کشانند. به نظر بنده این یک انحراف و تحریف معارف قرآن به حساب می آید. درست است که قرآن همه چیز را دارد ولی نمی توانیم دقیقاً بگوییم همین است که ما می گوییم. در مجموع نباید نظریات خود را به قرآن تحمیل بکنیم.

*به نظر حضرت عالی مترجم چه ویژگی هایی باید داشته باشد که از آسیب ها به دور باشد؟

مترجم باید از یک سری اطلاعات جامع و کامل برخوردار باشد، از جمله اطلاع از ادبیات عرب، ادبیات فارسی، فقه و اصول و تا حدّی فلسفه و کلام که بتواند معانی و مفاهیم مورد نظر آیه را حداقل به یک معنای صحیحی ترجمه کند. علاوه بر این ها تتبع در کلمات و عبارت های احادیث ائمه اطهار علیهم السلام که از موارد راه گشا در امر تفسیر و ترجمه قرآن به حساب می آید. اگر مترجم از این علوم، اطلاع شایسته ای داشته باشد از آسیب ها بیشتر دور می شود و می تواند در کار خود موفق باشد.

ص:۵۷

*به نظر شما آیا شیوه نامه واحد مدوّن برای ترجمه در سطح ایران و جهان نیاز است یا خیر؟

اگر شیوه نامهٔ معتدلی باشد که تمام ظرفیت ها را در بر بگیرد کار خوبی است، اما نمی توان در مورد قرآن چنین کاری را انجام داد، چون بعضی چارچوب ها، جلوی تدبّر و تعقل را (که قرآن دعوت می کند) مانع می شود و این محدود کردن اندیشه و تدبر در قرآن است.

*آیا نیازمند ترجمه جدید از قرآن هستیم یا خیر؟

ترجمهٔ جدید می تواند نشانِ تدبّرِ تازه باشد و چون ما نیاز به بهره گیری از قرآن داریم به تبع به ترجمه هایی که حاصل تدبّر است هم نیاز داریم. امروزه بعضی از ترجمه هایی که در سال های خیلی دور نوشته شده به کام و مذاق مردم نمی چسبد و باید کلمات و جمله های روان تر و امروزی در قالب اسلوب صحیح به کار برد تا بتوانند از ترجمه استفاده کنند، با این حساب هر چه جلوتر می رویم، باید ترجمه های جدیدتری بیاید که به مردم آن عصر استفاده برساند.

*آیا تأسیس رشته تخصصی ترجمه و تربیت نیروهای مستعد را لازم می دانید یا خیر؟

یقیناً لازم است. قرآن مهم ترین منبع دینی ماست و حوزه علمیه از هر جهت باید عهده دار ترویج معارف بلند قرآن باشد و با تأسیس مؤسسه ها و رشته های تخصصی، سرمایه های عظیم و استعدادهای درخشانی را که در میان طلّاب هست شکوفا سازد و در جهت ترویج و نشر معارف قرآن گام های بلندی بردارد تا خلأهای موجود را پُر کند.

ص:۵۸

۸- دکتر سید علی موسوی گرما رودی (مترجم)

دکتر سید علی موسوی گرمارودی در سال ۱۳۲۰ش در شهر مقدس قم دیده به جهان گشود. در خرداد ۱۳۳۸ش پدر ایشان برای فراگیری علوم دینی، وی را به شهر مقدس مشهد برد تا از محضر زنده یاد حاج شیخ مجتبی قزوینی رحمه الله بهره ببرد. ایشان بعد از مدتی به قم مراجعت می کرد و باز بعد از مدتی به همراه پدر، به شهر ری کوچید و در دبستان علوی به تدریس پرداخت. در سال ۱۳۴۵ وارد دانشکده حقوق شد و در آن جا با برخی مبارزانِ ضد رژیم طاغوت، آشنا گردید. در همین سال ها بود که با شهیدان بزرگواری چون رجایی و باهنر، پیوند دوستی برقرار کرد. از فعالیت های ادبی ایشان در سال های ۶۵ - ۶۶ چاپ ماهنامه «گلچرخ» می باشد که در ۲۴ شماره چاپ شد. بعد از این، به عنوان رایزن فرهنگی ایران به کشور تاجیکستان، عزیمت کرد که در همان جا کار ترجمه قرآن را آغازید. در حال حاضر ایشان از شخصیت های ادبی کشور محسوب می شوند و مهم ترین اثری که از ایشان چاپ شده است، ترجمه قرآن به زبان فارسی است.

*انگیزهٔ شما از ترجمهٔ قرآن چه بود؟

ترجمه به نظر بنده، یک کار هنری است مثل شعر. به همین دلیل به نظر بزرگانی چون آقای خرمشاهی که ترجمهٔ گروهی را می پسندند و در حوزهٔ علمیه هم این تجربه شده است، بنده اعتقادی ندارم. یعنی معتقدم همچنان که شعرِ هر شاعری با زبان خودش و شخصیت و ویژگی های خودش به وجود می آید و ما با شعر یک شاعر، از شعر شعرای دیگر بی نیاز نیستیم، در ترجمه قرآن هم - به خصوص ترجمهٔ ادبی - بی نیاز از تجربه مترجمان دیگر نیستیم.

نهضتی که بعد از انقلاب ایجاد شد خود شاهد بر این مدعاست (یعنی ترجمه های متعدد با شیوه های مختلف ارائه شد و هر کدام ویژگی های خاص خود را دارد).

همان طور که می دانید ایرانیان اولین مترجمان وحی بودند؛ یعنی از زمان رسول اکرم صلی الله علیه وآله جناب سلمان فارسی با اجازه از محضر مبارک رسول اکرم صلی الله علیه وآله سوره حمد را ترجمه کرد. در ترجمهٔ کل قرآن هم، ایرانیان اولین مترجمان قرآن در سطح جهان بودند. ترجمهٔ تفسیر طبری در زمان سامانیان به دست ایرانیان انجام گرفت، بعد از این ترجمه، ترجمه های دیگری داریم از جمله ترجمهٔ ابوالفضل میبدی و بعد ترجمه

ابوالفتوح رازی و اگر بخواهیم همه ترجمه ها را ذکر کنیم لیست بلند بالایی خواهد شد. علمای گذشته دقت می کردند تا ترجمهٔ صحیح ارائه دهند و امانت را در مورد کلام وحی رعایت کنند، لذا ترجمه ها معمولاً تحت اللفظی بود؛ مثلاً در تفسیر سور آبادی ترجمهٔ آیات به جمله بندی عربی نزدیک است، ولی در قصّه ها به لحاظ خصوصیت توصیفی و بازتر بودن زمینه سخن، نثرهای بسیار زیبایی را می بینیم.

غرضم از اطاله سخن این بود که گذشتگان ما هم به یک ترجمه بسنده نکردند (با این که امانت در وحی را رعایت می کردند) و معتقد نبودند که یک ترجمه کافی است، زیرا هر ترجمه مثل گل، بوی خاص خود را دارد. از پیش از انقلاب آرام آرام ترجمه ها به طرف ترجمه های آزادتر پیش رفت و به نظر من بهترین آن ها ترجمهٔ آقای ابوالقاسم پاینده است.

در ترجمهٔ قرآن دو خطّ موازیِ زیبایی و امانت مثل دو خطّ راه آهن با دقت باید حفظ شود؛ یعنی بین زیبایی در (عبارت ها) و امانت (در مفاهیم متن قرآن) باید توازن و توازی حفظ شود. دقت در زبان عربی هم مهم است؛ مثلاً همواره فعلی را که بعد از «لو» واقع می شود باید ماضی ترجمه کرد (الا یک مورد که در کتاب مُغنی ذکر شده است) و برعکس بعد از «اذا» حتی اگر ماضی بیاید باید مضارع معنا بشود.

نکته های باریک تر از مو وجود دارد؛ مثلاًـ در «مَكَرُوا وَ مَكَرَ اللّهُ» اگر بخواهیم ادب توحید را رعایت کنیم نباید حیله را به خداوند متعال نسبت بدهیم. من ترجمه کرده ام «خداوند نیرنگ آن ها را بی رنگ کرد». در این جا هم یک صنعت ادبی بین نیرنگ و بی رنگ (یعنی جناس تصحیف) به کار رفته و همچنین ادب توحید رعایت شده است.

*مبانی ترجمه شما چیست؟

همان طور که می دانید قرآن سرشار از حوزه های مختلف اندیشه و تفکر بشری و زمینه های ذهنی و روحی انسان هاست و حاوی دستورالعمل های شرعی، سیاسی، اجتماعی، تاریخی و اخلاقی... است. بنده در پی نگاشتِ ترجمهٔ خود حوزه هایی که در قرآن مطرح است آورده ام: «در قرآن چشم اندازی به وسعت تمام هستی از عرش تا فرش و از شتر تا سوراخ سوزن مطرح است: از آدم و حوا، از هابیل تا قابیل، از صبر ایوب تا ناشکیبایی موسی با خضر، از کشتی نوح تا کوه جودی، از ابراهیم تا نمرود، از جبرئیل و میکائیل و عزرائیل تا ابلیس و هاروت و ماروت، از ذوالقرنین تا یأجوج و مأجوج، از لوح محفوظ تا عهدنامه حدیبیه... از فیل تا پشه، از زنبور عسل تا مگس و موریانه، از اصحاب

کهف تـا برادران یوسف، از سـلیمان تا مور... از قرآن الفجر تا فجر قرآن، از دنیا تا آخرت، از اعلی علیین تا اسـفل السافلین، از سـدره المنتهی تا حبل الورید و از خدا تا انسان». بی گمان مترجم باید از علوم مختلفی چون فقه، حدیث، کلام، تفسـیر، تاریخ و... مطلع باشد وگرنه موفق نخواهد شد. اصولا مترجم چون نمی خواهد تفسـیر بنویسد، چاره ای ندارد که مباحث توضـیحی و تفسیری را در زیر نویس بیاورد.

*حضـرت عـالی در ترجمه خود انواع پرانتزهـا را آورده ایـد که هر کـدام معنـای خاص خود را داشت، آیا چنین تنوعی باعث خستگی در مخاطبان نیست؟

بنده از طریق ناشـرم تماس های زیادی از طرف مخاطبین داشته ام وتا به حال در مورد این مسئله گلایه ای نداشتند. تاکنون که سه چـاپ از ترجمـهٔ من منتشـر شـده، هر بـار با دقت اصـلاحیه هایی را انجام داده ام وحتی بنابراین دارم که این پرانتزها را هم حذف کنم واعتقاد پیدا کرده ام که در ترجمه حتی المقدور نباید پرانتز آورد مگر در جایی که مترجم ناگزیر باشد.

*حضرت عالی آسیب های ترجمه های معاصر را در چه می بینید؟

بنده به اختصار و فهرست وار، می توانم آسیب ها را این گونه برشمرم:

– بزرگ ترین آسیب، عدم دقت در زبانِ مبدأست که مثال هایی را ذکر کردم.

– عـدم آشـنایی بـا زیبایی ها وتوانایی ها در زبان مقصـد است (یعنی بعضـی اصـطلاحات مناسبی که در زبان فارسـی است در مقابل متن عربی قرار داده نشود و یا طوری معادل آورده شود که نامأنوس یا نازیبا به نظر رسد.)

– استفاده نکردن از توان ترکیب پذیری زبان فارسی، در زبان فارسی باید از توان ترکیب پذیری زبان استفاده کرد؛ نیرویی که در هیـچ زبان دیگر به انـدازه زبان فارسـی، نمی توان آن را یافت؛ یعنی ترکیب های بسـیار زیبا که می توانـد به ترجمهٔ خوب، کمک زیادی کند.

*در ترجمه شـما اصـطلاحات و معـادل هـایی آمـده که تـا حـدی برای مخـاطبین نـا مأنوس است؛ مثلاً در مقابل کلمه تفاوت، ناسازگاری آمده است و... آیا مخاطب خاصی داشتید یا دلیل دیگری دارد؟

– اشـتباهی که مـا در کارهـای ادبی داریم این است که آن قـدر به طرف مخـاطب خم می شویم که خودمـان می شـکنیم، در حـالی که بایـد دست مخاطب را بگیریم و به طرف بالا بکشـیم، پس ترجمه بایـد طوری باشـد که مخاطب را یک گام به جلو حرکت دهد.

ص:۶۱

*چه پیشنهادی برای پیشرفت امر ترجمه دارید، آیا احساس نمی کنید که تأسیس یک مرکز تخصصی ترجمه لازم است تا کسانی که مستعدند آموزش ببینند تا از آسیب ها به دور باشیم؟

بزرگ ترین آسیبی که برشمردم تسلط نداشتن مترجم به زبان مبدأ و زبان مقصد است. بنده توصیه می کنم در دانشکده های آموزشِ ترجمۀ قرآن باید زبان مبدأ و مقصد هر دو را، به طور مناسب آموزش دهند. که در این صورت یقیناً نود درصد راه طی شده است.

*به نظر شما اگر متخصصان فن ترجمه هم اندیشی کنند و شیوه نامه واحدی را تدوین نمایند که مترجمان از آن تبعیت کنند، آسیب ها کمتر نخواهد شد؟

هر کاری که امر ترجمه را صیقل بدهد مفید است اما نباید منحصر به همین باشد .

در پایان باز تشکر می کنم که وقت شریف را در اختیار ما قرار دادید. امیدواریم در پناه حق باشید.

بنده هم از شما و همکاران محترمتان تشکر می کنم. موفق و مؤید باشید.

ص:۶۲

۹- استاد حسین استادولی (مترجم، ناقد و ویراستار)

آقای حسین استاد ولی در اسفندماه سال ۱۳۳۱ ش در تهران به دنیا آمد. همزمان با تحصیلات آموزشگاهی در حوزه علمیهٔ حاج شیخ احمد مجتهدی تهرانی رحمه الله در محضر ایشان و سایر اساتید به فراگیری علوم دینی پرداخت. از اساتید دیگر ایشان در علم الحدیث مرحوم میرزا علی اکبر غفاری، در علم کلام روان شاد حاج سید هاشم حسینی تهرانی، در علم فقه آیت الله حاج شیخ محمد تقی شریعتمداری و آیت الله حاج سید احمد خوانساری را می توان نام برد. ایشان تاکنون در زمینه ترجمه قرآن، ویرایش این ترجمه ها را انجام داده اند: ترجمه مرحوم الهی قمشه ای، ترجمه مرحوم مجتبوی، ترجمه مرحوم آیت الله مشکینی و ترجمه استاد سید علی گرمارودی، هم چنین مقالاتی تحت عنوان «لغزشگاه های ترجمه قرآن کریم» در نشریه قرآنی «بیّنات» نگاشته اند.

*انگیزه شما از ترجمهٔ قرآن چه بود وچه الطافی را در این مسیر تجربه کرده اید؟

قرآن کتاب آسمانیِ ما و منبع و اساس دین اسلام است، لذا آشنایی با آن بر هر مسلمانی - در حدّ خود - ضروری است.آشنایی با این کتاب درجات مختلفی دارد: یکی از این درجات، آشنایی با ترجمهٔ قرآن است؛ یعنی هر مسلمانی باید در حد آشنایی با الفاظ قرآن کریم و ترجمهٔ آن آشنا باشد. بنابراین ترجمهٔ قرآن کریم، ابتدایی ترین مرحلهٔ فهم قرآن است. لذا ترجمهٔ قرآن، علی رغم نظر گذشتگانِ خیلی دور که آن را جایز نمی دانستند به نظر بنده، ترجمهٔ قرآن نه تنها جایز است بلکه ضروری است. چون مردم باید از مفاهیم قرآن به زبان خودشان آگاهی پیدا کنند و هر کسی قادر نیست زبان قرآن را آن هم در حد فهم قرآن بیاموزد، از این رو بنده هم به سهم خود و پیروی از بزرگان وارد این عرصه شدم.

وقتی بنده سابقاً ترجمهٔ قرآن ها را ویرایش می کردم که تاکنون چهار تا از ترجمه ها را ویرایش کرده ام (ترجمهٔ مرحوم دکتر مجتبوی، مرحوم قمشه ای، مرحوم آیت الله مشکینی و دکتر موسوی گرمارودی) در این ویرایش ها به مطالبی برمی خوردم که به نظر می رسید نادرست است. و حتی مقاله هایی درباره با نقد ترجمه ها در مجله «بینات»

نوشتم، لـذا بعد از این ها تصـمیم گرفتم که خودم هم دست به ترجمه قرآن بزنم و حاصل آن، ترجمه ای است که الآن چاپ شده است.

این ترجمه، ترجمـهٔ مقابل است که همراه با توضیحات تفسیری است. البته ترجمه ای دیگر که تلخیصِ ترجمهٔ مقابل است نیز چاپ شده است، ولی توصیه بنده برای کسانی که می خواهند آگاهی بیشتری پیدا بکنند مطالعه ترجمهٔ مقابل است. اما الطافی که در این مسیر تجربه کرده ام فراوان است: گشـایش هـای مـادی و معنوی که برایم فراهم آمـده، به ویژه در فهم معانی قرآن کریم، همه از دولت این کتاب آسمانی است.

*علت موفقیت شما در ترجمه چه بود؟

اصـل موفقیت در ترجمه قرآن این است که مترجم بـا زبـان و محتوای قرآن آشـنا باشـد. البته آشـنایی بـا قرآن هم فقط در حدِّ ادبیات و صـرف و نحو و بلاغت نیست بلکه آشـنایی با مجموعه آیات قرآن و سبک و روح آن لازم است؛ یعنی کسی که می خواهـد قرآن را ترجمه کنـد فقط این نیست که عربی بدانـد بلکه بایـد اسـلام شـناس هم باشـد و مسائل اسـلامی را بدانـد و با تاریخ، فقه و کلام آشـنایی داشـته باشد تا بتواند قرآن را خوب ترجمه بکند. بنده هم چون طلبه هستم و در حد توان خود سال ها علوم ادبی، کلامی و سایر علوم دینی را فرا گرفتم و توانستم با علوم اسلامی آشنایی پیدا کنم، سپس وارد ترجمهٔ قرآن شدم و به نظرم علت موفقیت در این ترجمه، آگاهی از مجموعهٔ دین بوده است.

*چه روشی را در ترجمهٔ خود انتخاب کرده اید؟

روش ترجمـهٔ مـا دقیق و روان است و سـعی کردیم بین این دو جمع کنیم والحمـدلله صـاحب نظران در این زمینه بنـده را موفق دانسـته انـد. ترجمهٔ بنده نه تحت اللفظی است و نه آزاد، زیرا ترجمهٔ تحت اللفظی نامفهوم بلکه در بسـیاری موارد شـنیع است؛ مثلاًـ در ترجمـهٔ آیه «اَلَّذِی خَلَقَ فَسَوّی» آوردنـد که «آن کسـی که خلق کرد و راست کرد»! و مثال های دیگر... لـذا این چنین ترجمه ای شایسته نیست.

اسـتاد مـا مرحوم علی اکبر غفـاری می فرمود: اگر بخواهیـد ترجمـهٔ تحت اللفظی کنیـد در مقابـل عبارت «بابی انت و امی» چه ترجمه می کنیـد؟ چیزی نمی توان گفت جز «به بابام تو به ننم تو» لـذا روش ترجمهٔ تحت اللفظی، مفاهیم قرآنی را انتقال نمی دهـد و ما در ترجمهٔ خود اصـلاً از این روش اسـتفاده نکردیم. و اما از ترجمه آزاد هم به این معنا که انسان عبارتی را بخواند و بعد به قلم خود چیزی بنویسد پرهیز کردیم. بنابراین در

ترجمه سعی کردیم آن جا که امکـان داشت با لفظ تطبیق کنـد و آن جایی که امکان تطبیق نـداشت مثلًا اصـطلاحاتی بود به صـورت اصـطلاح ترجمه کنیم؛ مثلاًـ در عبـارت «وَ لَمّا سُقِطَ فِی أَیْدِیهِمْ» ترجمه می کننـد «و چون پشـیمان شدنـد» و به این صورت ترجمه نمی کنند «و چون دیدند افتاد در دستشان» چرا که معنا ندارد.

مـا در ترجمه خود اصـطلاح ها را به صورت اصـطلاح ترجمه کردیم. در غیر این موارد سـعی کردیم مطابق لفظ باشـد در عین حـال سـعی شـده که طبق ساختار زبان فارسـی ترجمه را بیاوریم (مثل آوردن فعل در آخر جمله و امثال آن) البته بعضـی جاها احسـاس شـده که اگر فعـل، اول جمله (به لحـاظ یک ویژگی) بیایـد بهتر می شود؛ مثلًا اگر در عبارت «ذُوقُوا عَذابَ الْحَرِیقِ» چنین ترجمه کنیم «عـذاب سـوزان را بچشـید» درست است ولی اگر فعـل را اول بیـاوریم و بگوییم «بچشـید عـذاب سوزان را» تأکید نیز بیان می شود. لذا اگر جایی احساس شده که به سبب خصوصیتی، یک تغییری در قواعد زبان فارسی ایجاد کنیم این تغییر را اعمال کردیم.

*بارزترین و بیشترین آسیب ها در ترجمه های معاصر چیست؟

به نظر من بیشترین آسـیب ترجمه های معاصـر، آشـنا نبودن کامل مترجم از ادبیات عرب است، متأسـفانه مترجمان در دقت در کلمـات و ربـط آن هـا ضـعف نشـان داده انـد. در برخی ترجمه های دیگر هم انحرافات فکری و کلامی دیـده می شود؛ یعنی مطـابق ذوق خـود مـترجم ترجمه شـده است؛ مثلاًـ در آیه (الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکِعُونَ) چون مـترجم اعتقاد نداشته که این آیه مربوط به حضرت علی علیه السلام است لذا «راکعون» را «با تواضع» ترجمه کرده که هم خلاف ظاهر لفـظ آیـه است و هم خلاـف روایـات است که در تفسـیر این آیه ذکر شـده است. همچنین در آیـات دیگری این انحرافـات از برخی دیـده شده است، مانند آیۀ وضو. پس آسـیب ها یکی به سـبب بی دقتی در مسائل ادبی است و دیگر ترجمه و تفسـیر به رأی و گاه بی توجهی به مسائل فرعی و فقهی.

*آیا برای مترجم شرایطی غیر از آگاهی او به علوم مربوط به ترجمۀ قرآن برای مترجم لازم است یا نه؟

برخی، شـرایط روحی و تقوای عملی را شـرط دانسـته اند. در مورد مسائل روحی شـکی نیست که در ترجمه بسیار تاثیر دارد، ولی میزان و معیـاری نـداریم که آیا این مترجم متقی است یا نه؟ در ترجمه اخلاص داشـته یا نه؟ مسائل روحی همچون مسائل اعتقادی می تواند در ترجمه خوب، تأثیر بسزایی داشته باشد؛ قرآن در این باره می گوید: «تقوا

روشن بینی می آورد»، لـذا انسان با تقوا با ذهن باز و حقیقت بین ترجمه را ارائه می دهـد، ولی اگر بی تقوا باشد و اعتقاد قلبی به قرآن نداشـته باشـد و ترجمه را بـا انگیزه هـای مـالی و تجـاری انجام دهـددر جاهای حساس ذهن بسـته می شود و از درک حقیقت عاجز می ماند.

*دربارهٔ «ترجمه به رأی» - که یکی از آسیب هاست - اندکی توضیح دهید.

بنده در سال ۷۴ وقتی در مجلهٔ «بینات» مقالات «لغزشـگاه ها در ترجمه» را می نوشتم یکی از مترجمان اعتقاد داشت که بعضی از الفـاظ قرآن بایـد یک طور دیگر باشـند و خودشان بر اساس این ترجمه، خود را طور دیگری ارائه می دادنـد؛ مثلاً در سوره یونس آیه ۱۶ (قُـلْ لَوْ شـاءَ اللّهُ مـا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَ لا أَدْراكُمْ بِهِ) اگر خـدا می خواست من قرآن را به شـما تلاوت نمی کردم و خداونـد شـما را به آن دانا نمی کرد. عبارت «وَ لا أَدْراكُمْ بِهِ » فعل ماضـی و فاعل آن خداونـد است، ولی ایشان می گفت که متکلـم وحـده است و معنـایش این می شـد: «و من شـما را به آن دانـا نمی کردم» یعنی فاعـل آن را حضـرت رسـول اکرم می دانسـتند و حتی در مقاله ای این مطلب را آورده است و این در حالی است که اصـلاً با علم صـرف سازگاری ندارد. لذا ایشان فهم خود را بر قرائت قرآن تحمیل می کرد و حتی معتقد بود که تحریف در بعضی از الفاظ قرآن رخ داده است! ما هم در آن مجله پاسخ های مربوط را عنوان کردیم. پس ما باید خود را در آسـتان قرآن کریم مسئول بدانیم و باید پیام واقعی قرآن را به مردم برسانیم، لـذا الفاظ بایـد هم وزین باشـد و هم مطابق با واقع. اگر کسـی هم یک مطلبی در ذهن دارد بایـد مسـتدل آن را عنـوان کنـد نه این که چیزی که در ذهن انسـان هست آن را فـورا در ترجمه بیـاورد. آری بایـد خود را بر قرآن عرضه کرد نه قرآن را بر خود.

*پیشنهاد شما برای مصون ماندن از آسیب های ترجمه چیست؟

راهکارش تقوای الهی، مطالعه صـحیح، مراجعه به منابع و کتاب های تفسـیری و اطمینان داشتن به حرف های گذشتگان است. بنـده خودم در ترجمه، دقیقـاً تفسـیر «المیزان» و «مجمع البیـان» را می دیـدم و ترجمه خود را بـا عرضه بر آن هـا ارائه می دادم؛ یعنی روشم به این شـکل بود که آیه را با توجه به علومی که آشـنا بودم ترجمه می کردم و بعـد به تفاسـیر مراجعه می کردم و حتی در آیـات غیرمشـکل هم مراجعه می کردم و یک به یک ترجمه را کنترل می نمودم و اگر اشـتباه بود اصـلاح می کردم. البته گاهی با توجه به دلیلی که داشـتم هیـچ کدام از نظریات را قبول نداشـتم؛ مثلاً یک جا متوجه می شدم که در «المیزان» در عبارت «و لیتمتعوا» لام را لام امر معنا کرده در حالی که این لام

امر نیست، بلکه لامِ غایت است و بنده این نظر را با دلیل رد کردم. پس علاوه بر تقوا، مترجم باید بدون جهت دیگران را محکوم نکند و رعایت انصاف را داشته باشد. استاد ما آقای غفاری رحمه الله می فرمود: هنر ما طلبه ها این است که حرف های گذشتگان را می فهمیم ولی ابداع و بیان مال گذشتگان است، اگر بنده اصول کافی یا قرآن را ترجمه می کنم براساس علومی است که از آنان به دستم رسیده است. اگر مرحوم مجلسی کتاب «مرأت العقول» را نمی نوشت بسیاری از احادیث کافی را نمی فهمیدیم. قرآن هم این چنین است، وقتی همه مفسران این مطالب را گفته اند می بینیم که فهم قرآن آسان می شود. ولی اگر مراجعه نکنیم فهم قرآن مشکل می شود. پس باید مترجم باید به تفاسیر مراجعه کند شاید نکته ای در آن باشد که در تفاسیر آمده و به ذهن مترجم نرسیده است. مثلاً بنده آیهٔ «سَنُقْرِئُکَ فَلا تَنْسی» را این طور ترجمه کرده بودم: «قرآن را بر تو می خوانیم و تو فراموش نمی کنی» (که ابتدا هم این طور فهمیده می شود) ولی بعد به تفسیر نگاه کردم و دیدم که «سَنَقرَأُ» نیست بلکه «سَنُقرِئُ» است. «اقراء» یعنی قرآن آموزی «ما قرآن را به تو می آموزیم» نه این که «قرآن را بر تو می خوانیم» یعنی خداوند «تالی» کتاب بر پیغمبر نیست، بلکه «مُقری» است. لذا اگر بنده به تفسیر مراجعه نمی کردم مطمئناً معنای اشتباهی از این آیه می کردم.

*به نظر شما آیا تدوین شیوه نامهٔ واحد برای ترجمه قرآن جهت مصون ماندن ترجمه ها از آسیب ها و نظام مندشدن آن ها لازم نیست؟

البته شیوه نامه، ترجمه ها را نظام مند و به هم نزدیک می کند، مثل شیوه نامه ای که در ویرایش کتاب ها وجود دارد، اما در ترجمه نکته عمیقی هست که در ویرایش نیست و آن فهم مطلب است؛ یعنی گاهی مترجم طبق فهم خودش مجبور است که آن طور ترجمه کند (البته منظور ترجمه به رأی نیست) مثلاً ـ در ترجمه آیه (وَ لَمّا سُقِطَ فِی أَیْدِیهِمْ...) همه مفسران گفته اند «وقتی پشیمان شدند و فهمیدند که گمراه شدند» بنده به ذهنم آمد که طبق این معنا جملهٔ «و ظنوا انهم قد ضلوا» باید قبل از «وَ لَمّا سُقِطَ فِی أَیْدِیهِمْ» باشد؛ یعنی «وقتی فهمیدند گمراه شدند پشیمان شدند» چون پشیمانی بعد از پی بردن به گمراهی است، لذا این طور ترجمه کردم که: «چون به خود آمدند و فهمیدند که گمراه شدند». یکی از آقایان به ما اشکال وارد کرد که هیچ کس به این شکل ترجمه نکرده و شما اشتباه کرده اید، بنده در جواب ایشان، گفتم که علامه طباطبایی آورده که از این بیان این طور فهمیده می شود، و از این رو من «به خود

آمدنـد» ترجمه کردم، که انگـار چیزی در دست اینهـا افتاده و ناگهان متوجه قضـیه شـده انـد (یعنی یک شوک به آن ها وارد شـده و فهمیدند). پس برای گره گشایی از چنین آیاتی نمی توان قانون یک سان و به سـبک شـیوه نامه ای ارائه داد، در چنین جاهـایی مترجم بـا دلیلی، فهم خود را از آیه بیـان می کنـد. شـیوه نامه فقط برای مسائل کلی ترجمه خوب است، مثل دقت در مسائل صرفی، نحوی، بلاغی، علوم قرآن و... .

*آیا نیازمندِ ترجمه جدید از قرآن هستیم؟

اگر منظور از ترجمه جدیـد، ترجمه ای باشـد که بـا تعابیر بهتر ترجمه شود و فهم آیه را بر اساس دلایل بهتر و روشن تر عوض کنـد، خوب است و نیاز هم داریم ولی این که ترجمه ای کنیم که با ترجمه های قبلی فرق داشـته باشد؛ هرچند با عوض کردن بی دلیل معنای آیه و صرفاً به خاطر جدید بودن، درست نیست.

سخن آخر بنـده این است: کسانی که می خواهنـد دست به ترجمه قرآن بزنند باید بکوشـند ترجمه شان یک گام جلوتر باشد؛ یعنی دیگر ضـعف های ترجمه های معاصـر را نداشـته باشد و طوری نباشد که به جای اصـلاح ضعف ها، خودش ضعف های جدیدی اضافه کند و این شایسـته یک ترجمه جدید نیست. ترجمهٔ جدید باید پیراسته از اشتباهات گذشتگان و آراسته به دقت و بررسی کامل باشد.

ص:۶۸

۱۰- حجت الاسلام والمسلمین محمد رضا انصاری محلاتی (کارشناس و استاد درس

ترجمه)

آقای محمـد رضا انصاری در سال ۱۳۲۷ش در شهرسـتان محلات متولـد شـد. در اوان کودکی به مدت سه سال در مکتبی که قرآن و خط و کتاب فارسـی آموزش می دادنـد درس خواند و پس از هجرت اعضای خانواده به قم، تحصـیلات ابتدایی را در قم به پایان رسانید. سپس با تشویق پدرش مرحوم آیت الله حاج میرزا حسن انصاری، تحصیلات حوزوی را آغاز کرد و ادبیات و فقه و اصول را در مرحله سطح و خارج از اساتید وقت فرا گرفت. از سال ۱۳۵۰ نویسندگی را آغاز نمود و نخستین اثری که از وی به عنوان ترجمه منتشر شده کتاب «اسلام بر فراز اجتماع» نوشته استاد محمد جواد مغنیه بود. کتاب های دیگری را نیز از عربی به فارسـی ترجمه کرده است که برخی از آنها عبارتند از: ۱- اسـلام و انتقادات غرب، نوشته محمد عبد الغنی حسن؛ ۲- بخشی از زیبایی های نهج البلاغه، نوشته جرج جرداق؛ ۳- خاطرهٔ سقوط اندلس، نوشته احمد رائف؛ ۴- ترجمه ثواب الاعمال، شیخ صدوق.

در سال ۱۳۶۷ به پیشـنهاد هیئت علمی دارالقرآن الکریم آیت الله العظمی گلپایگـانی، تحقیقات قرآنی را آغاز کرد و به مـدت هشت سال در آن جا به برنامه های قرآنی اشتغال داشت. از سال ۱۳۷۵ به دعوت سرپرست «مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی» به تحقیقـات قرآنی به ویژه در زمینه ترجمه هـای فارسـی قرآن کریم پرداخت و تـاکنون در آن جا به این رشـته اشـتغال دارد. در خلال یـک دهـه اخیر چنـد ترجمـه را از قرآن مجیـد به صـورت گروهی یـا انفرادی تصـحیح و ویرایش کرده است. در مجله تخصصی «ترجمان وحی» نیز مقالاتی از وی، دربارهٔ مباحث قرآنی به چاپ رسیده است.

*به نظر شما شیوه های ترجمه قرآن چیست؟

ترجمه قرآن شـیوه های مختلفی دارد که هر شـیوه ای امتیازهای مخصوص به خود را دارد، امّا در ترجمه قرآن، مهم آن اسـت که مقتضـیات زبان مقصـد مورد توجه قرار بگیرد و ترجمه به گونه ای باشـد که علاوه بر دقت و مطابقت ترجمه با متن، زیبا و گویا باشـد؛ به عبارت دیگر، ترجمه خوب باید هم دقیق و منعکس کننده مدلول آیه باشد و هم در قالب نثری زیبا و قانون مند ارائه گردد. مقصود مـا از قانونمنـد بودن نثر ترجمه، همـان رعایت مقتضـیات زبان مقصـد است که ترجمه را از تأثیرپـذیری از متن، مصون می دارد.

ص:۶۹

*یکی از شرایط ترجمه، آشنایی مترجم با زبان مبدأ است، آیا این آشنایی، میزان و حدی دارد و این که در ترجمه های معاصر آیا به زبان مبدأ توجه شده است یا نه؟

شکی نیست که در ترجمهٔ هر متنی، آشنایی با زبان مبدأ شرط است. در مورد ترجمه قرآن هم این شرط مطرح است و شاید بتوان ادعا کرد که تخصص در زمینه لغت و واژه شناسی زبان مبدأ یک شرط اساسی و بسیار مهم است و مترجم باید بتواند با این آشنایی، واژه های زبان مبدأ را به خوبی بررسی و تحلیل کند تا بهترین معنا و معادل را در زبان دوم (مقصد) انتخاب کند و در نتیجه ترجمهٔ خود را از آیه ارائه دهد. ترجمه های معاصر در این جهت با هم متفاوتند: بعضی در واژه شناسی قرآن و مراجعه به کتاب های لغت موفق بوده اند و کمتر با مسامحه روبه رو شده اند، ولی برخی در این زمینه پای بندی لازم را نداشته واز واژه های متن، به سادگی عبور کرده اند.

*در ترجمه قرآن چه روش هایی وجود دارد و خصوصیت و عیوب آنها را بفرمایید؟

روش هایی که مترجم قرآن می تواند انتخاب کند، مختلف است: بعضی روش مطابقت تحت اللفظی را در نظر دارند که در این روش، نثر ترجمه نامطلوب است، ولی اگر بخواهیم ترجمه گویا و روان باشد طبعاً باید شرایط ترجمه را در زبان مقصد، به خوبی رعایت کنیم و مقتضیات زبان مقصد را در نظر داشته باشیم .

*چه علومی در ترجمه قرآن مؤثر است و میزان آشنایی با این علوم به نحو عمومی است یا تخصصی؟

در ترجمه قرآن، آگاهی از علوم مختلف شرط است، چون قرآن کتابی است که آیاتش در زمینه های مختلف نازل شده است؛ علومی مثل حقوق، فقه، تاریخ، جغرافیا، کلام و غیره... که مترجم باید یک اشراف حداقلی به این علوم داشته باشد ولی نمی توان آن را در حد تخصصی شرط بدانیم بلکه باید در سطح اطلاعات صحیح علمی باشد؛ مثلاً لازم نیست مترجم فقیه باشد، ولی آگاهی از مسائل فقهی برای ترجمه آیات فقهی لازم است. بنابراین، مترجم باید ضرورتاً از یک سلسله علوم آگاهی داشته باشد از جمله علم لغت، ادبیات عرب و آشنایی با فقه قرآن، آگاهی از مکان هایی که در قرآن نام برده شده (جغرافیای قرآن)، تاریخ قرآن، علم کلام و... البته به تبع شاید علوم دیگر هم بتوان نام برد که مترجم باید از آنها مطلع باشد.

*غیر از شرایط عام که برای مترجم قرآن لازم است آیا شرایط خاص را هم باید داشته باشد یا خیر؟

در ترجمه سایر متون، مترجم دستش باز است و اختیاراتی دارد که می تواند نظر خود را بیان کند، ولی در ترجمۀ قرآن، به لحاظ این که متن، مقدس و الهی است، نمی توان آن را کتاب معمولی تلقی کرد و با دست باز، آن را ترجمه کرد. این خصوصیت در قرآن که «تنزیل من الله العزیز الحکیم» است در حقیقت مترجم را به این سو دعوت می کند که اعتقادِ راسخ قلبی و ایمانی عمیق در مترجم باشد تا با کمک گرفتن از این خصوصیات، راه ترجمه آیات و درک مفاهیم آنها برایش آسان شود. به نظر بنده، این ویژگی، منحصر به ترجمۀ قرآن است و بدون آن نباید به ساحت ترجمۀ این کتاب عظیم، وارد شد.

*عدم جواز «ترجمه به رأی» یکی از شرایطی است که مترجم باید آن را مد نظر داشته باشد. نظر شما در این باره چیست؟

مسلماً «ترجمۀ به رأی» مثل «تفسیر به رأی» صحیح نیست و مترجم باید دنبال رأیی باشد که مستند عقلی و نقلی داشته باشد. بعضی ممکن است تصوری کنند که مترجم آزاد است و می تواند هر برداشتی از آیه داشته باشد و آن را منعکس کند، ولی حقیقت مطلب این نیست، بلکه قرآن یک متن مقدس است و کلام الهی نباید با رأی مترجم تنزل یابد. حتی بنده معتقدم که مفسّر قرآن هم نباید اقوال و برداشت های تفسیری که مستند روایی و عقلی ندارد، ارائه دهد.

*در جمع بندی کلی، نظر شما راجع به آسیب های ترجمه های معاصر چیست؟

ترجمه قرآن ممکن است آسیب های مختلفی داشته باشد: بعضی مربوط به لفظ است، مثلاً در جائی کلمه ای اشتباه ترجمه می شود یا مترجم ساختار ادبی متن را درست در نظر نمی گیرد که موجب اشتباه در افاده معنای آیه می شود.

گاهی آسیب ها، مفهومی است؛ مثلاً اگر مترجم در ترجمۀ آیه، دیدگاه خود را (از نظر اعتقادی یا فقهی و مانند این ها) در نظر بگیرد و دلیل و پشتوانه علمی و عقلی هم نداشته باشد دچار اشتباه می شود. متأسفانه بعضی از مترجمان که از لحاظ اعتقادی، باور درست و شایسته ای نداشته اند در ترجمه آیات دچار اشتباه شده و معنا و مفهوم نادرستی را ارائه داده اند. بنابراین با توجه به این نکته، مهم ترین آسیب در ترجمۀ قرآن، آسیبِ مفهومی است؛ یعنی آنچه را خداوند متعال اراده کرده مترجم نتواند آن را منعکس کند. به هر حال مترجم باید طوری گام بردارد که در هیچ زمینه ای دچار خطا نشود و با مراجعه به تفاسیر و کتاب های لغت معتبر و منابعی که در این زمینه مورد نیاز است، آسیب ها را از بین ببرد.

ص:۷۱

*معمولاً مترجمان، ترجمه را برای فهم مخاطبان ارائه می دهند و در این مسیر از عبارت های گویا و روان استفاده می کنند، آیا این امر باعث کاستی در دقت ترجمه نیست و اگر در جایی مطابقت در معنا با روانی عبارت تعارض پیدا کرد کدام یک را باید انتخاب کرد؟

مهم این است که مترجم باید معنا و مفهوم آیه را به درستی منعکس کند و این از شرایط مهم ترجمه است، ولی انتقال این مفهوم به زبان مقصد کاری واقعاً مشکل است و مترجم باید دقت کند تا چه حد باید مطابقت را لحاظ کند تا به اصل مفهوم خدشه ای وارد نشود. از طرفی، چون می خواهد ترجمه را برای مخاطبان در زبان مقصد ارائه دهد باید گویا و روان باشد، چرا که زبان مقصد هم سهمی در ترجمه دارد، لذا اگر مترجم بتواند هر دو جهت را به طور مساوی رعایت کند یعنی روانی متن و امانت داری، در این صورت ترجمه مطلوبی حاصل می شود. در غیر این صورت اگر یک طرف قضیه، پررنگ تر شود، کاستی در ترجمه ایجاد می شود.

*آیا نیاز است شیوه نامهٔ واحدی برای ترجمه قرآن، تدوین شود یا خیر؟

البته کار خوب و معقولی است ولی باید کسانی این شیوه نامه را تنظیم کنند که در زمینهٔ ترجمه متخصص باشند. در این صورت با این شیوه نامه، ترجمه ها محدود می شود؛ یعنی هر کس با اطلاعات محدود، به خودش اجازه نمی دهدکه قرآن را ترجمه کند. از سوی دیگر، روش های مختلفی که برخی ترجمه ها دارند و نارسا هم هستند از دایره خارج می شوند.

*در زمان معاصر آیا ترجمه های جدید از قرآن، نیاز هست یا خیر؟

ترجمه هایی که تاکنون ارائه شده نشان می دهد که هنوز مترجمان به آن هدف عالی ترجمه (صحت ترجمه و نثر روان) نرسیده اند و زمینه برای کار بهتر و عمیق تر وجود دارد، ولی از طرفی این حد از افراط که الآن روبه رو هستیم - به ویژه در ترجمه منظوم - در شأن قرآن نیست. از طرف دیگر، گاه ترجمه های منثورِ بسیار ضعیفی ارائه می شود که عمدتاً تقلید از ترجمه های دیگران است. متأسفانه این ها مسائلی است که به وجود آمده و اگر جامعه قرآنی و علمی ما به سویی حرکت می کرد که ترجمه ها کنترل می شد و کارهای زاید و کم فایده در ترجمه قرآن روی نمی داد بهتر بود. البته نمی توان گفت روزی به جایی می رسیم که در ترجمه قرآن دیگر هیچ نقصی نخواهیم داشت، اما می توان به سمتی حرکت کرد که تجربه های کامل تری در این زمینه پیدا کنیم.

ص:۷۲

*در پایان اگر مطلب دیگری به نظرتان می رسد، طرح کنید؟

ترجمه قرآن کار ساده ای نیست، حتی بعضی بزرگان هم در این مورد کاستی هایی داشته اند. لذا با توجه به اهمیت مسئله و ضرورت تدوین ترجمه های دقیق و رسا باید مشکلات را پشت سر بگذاریم و کم کم به اهدافی که در شأن قرآن است برسیم و این جز با همدلی و همکاری شخصیت های علمی، قرآنی و تفسیری میسر نیست. امیدواریم این امر تحقق پیدا بکند.

فصل سوم: گزارش ترجمه های قرآن به زبان فارسی

اشاره

ص:۷۵

ترجمه فارسی قرآن در بستر تاریخ

درآمد: پیشینه ترجمه های قرآن

(۱)

ترجمه قرآن، تاریخچه ای به درازای اسلام دارد و از زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله تاکنون ادامه داشته و آثاری متعدد و به زبان های مختلف نگاشته شده است.

دانشمندان زبان شناس، تعداد زبان های زنده جهان را بین ۲۵۰۰ تا ۵۰۰۰ زبان تخمین زده اند؛ البته این تفاوت به خاطر اختلاف در تعریف زبان است که برخی آن را شامل لهجه ها و گویش ها نیز می دانند؛ تعداد و محدوده جغرافیایی زبان ها در جدول ۱ ارائه می شود.

البته، براساس برآوردها، حدود دو سوم ساکنان کره زمین با ۲۷ زبان رایج سخن می گویند و یک سوم با زبان های دیگر تکلّم می کنند؛ (۲) اما بر اساس جدیدترین تحقیقات زبان شناسان، هم اکنون حدود ۶۵۲۸ زبان در بین ملت های جهان رایج است.

بر اساس آمارهای موجود تا سال ۱۴۱۵ ق/ ۱۹۹۵ م . قرآن کریم به هفتاد زبان، به صورت کامل ترجمه شده است؛ (و بر اساس آخرین آمار ۱۰۶ ترجمه قرآن به زبان های مختلف در مرکز ترجمه قرآن مجید در قم گردآوری شده است) (۳) ولی کتاب مقدس (تورات و انجیل) تا سال ۱۹۸۹م به ۱۹۲۸ زبان ترجمه گردیده و هر سال نیز، بیست تا سی زبان به ترجمه های موجود اضافه می شود؛ یعنی: به طور متوسط در طول دو هزار سال تاریخ مسیحیت، هر سال یک ترجمه از انجیل صورت گرفته است؛ ولی در طول هزار و چهارصد سال تاریخ اسلام، هر چهارده سال یک ترجمه کامل از قرآن پدید آمده است! (۴) بررسی تک تک این ترجمه ها از حوصله نوشتار حاضر خارج است؛ در این فراز به بررسی دو موضوع می پردازیم:

الف) سیر ترجمه های فارسی قرآن (به ترتیب هر قرن)؛

ب) ترجمه های قرآن به زبان های غیر فارسی.

ص:۷۷

۱- (۱) . در این بخش از کتاب منطق ترجمه قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی، ص ۳۴ - ۷۵ استفاده شده است.

۲- (۲) . ترجمه قرآن به زبان های آفریقایی و منابع فهم قرآن برای آفریقاییان، حسن معایرجی، ترجمه یعقوب جعفری، ترجمان وحی، سال ۶، ش ۱۱، ص ۱۰۶.

۳- (۳) . لیست این ترجمه ها در ادامه خواهد آمد.

۴- (۴) . ترجمان وحی، سال ۲، شماره ۴، ص ۷ - ۸، سخن سردبیر (با تصرف در عبارت).

سیر تاریخی ترجمه های قرآن به زبان فارسی

قرن نخست هجری

نخستین گزارش از ترجمه قرآن، مربوط به ایرانیان است که از سلمان فارسی خواستند که ترجمه سوره «فاتحه» را برای آنان بنویسد؛ در گزارش سرخسی آمده است:

روی: انّ اهل فارس، کتبوا الی سلمان الفارسی ان یکتب لهم الفاتحه بالفارسیّه، فکتب لهم: بسم اللّٰه الرحمن الرحیم: به نام یزدان بخشاونده. فکانوا یقرأون ذلک فی الصلاه حتی لانت السنتهم، و بعد ما کتب، عرضه علی النبی صلی الله علیه وآله . (۱)
و بر اساس گزارش عمادالدین اسفراینی: سلمان فارسی از مصطفی صلی الله علیه وآله دستوری خواست تا قرآن به پارسی به قوم خویش نویسد، وی دستوری داد؛ چنین گفتند که وی قرآن بنبشت و پارسی آن اندر زیر آن بنبشت، آنگه به آخر آن بنبشت: «هذا القرآن الذی انزل علی محمد: این است قرآن که فرو فرستیده آمده است بر محمد صلی الله علیه وآله . (۲)

البته زرقانی در «مناهل العرفان» این خبر را فاقد سند معتبر دانسته و چند اشکال به آن نموده است (۳) که براساس مبنای محال بودن و حرمت ترجمه قرآن استوار است؛ ما مبانی ایشان را در مبحث مبانی وجودی و مبانی فقهی ترجمه قرآن مورد بررسی قرار می دهیم؛ به هر حال این خبر در حد یک گزارش تاریخی از ترجمه قرآن، با توجه به ورود تازه مسلمانان غیر عرب به اسلام ولزوم ترجمه قرآن برای فهم آنان به یک روند طبیعی اشاره می کند که بعید به نظر نمی رسد؛ ولی دلالت بر ترجمه کل قرآن نمی کند، بلکه به سوره حمد یا بخشی از قرآن اشاره دارد که امروزه جز ترجمه (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ) چیزی از آن در دست نیست. برخی از محققان با استناد به این امر که در زمان حضرت رسول صلی الله علیه وآله هنوز ایرانیان اسلام نیاورده بودند، تا مسئله نیاز فرهنگی و دینی شان برای ترجمه قرآن کریم و مخصوصاً سوره فاتحه پیش آید، در صحت و اصالت این واقعه تشکیک کرده اند؛ اما استاد محمد حمیداللّٰه با این استدلال، شبهه ها را دفع کرده است: در روایت، «بلاد فارس» نیامده است، بلکه قوم من الفرس (۴) (گروهی یا طایفه ای از ایرانیان [شاید از ایرانیان مقیم یمن])آمده است. (۵)
برخی مستشرقان، ترجمه سلمان را مربوط به زمان خلفا می دانند و می نویسند:

ص:۷۸

۱- (۱) . المبسوط، شرح کافی، سرخسی، ج ۱، ص ۱۳۷؛ تاج الشریعه حاشیه الهدایه، ج ۱، ص ۸۶، معجم مصنفات القرآن، دکتر علی شواخ، جزء دوم، ص ۱۳.
۲- (۲) . تاج التراجم، ج ۱، ص ۸.
۳- (۳) . مناهل العرفان فی علوم القرآن، ج۲، ص ۵۵- ۵۶.
۴- (۴) . همانطور که گذشت در خبرها «اهل فارس» و «قوم خویش» آمده بود.
۵- (۵) . قرآن کریم، با ترجمه و توضیحات بهاءالدین خرمشاهی، قطع رحلی، گفتار مترجم، ص ۶۱۹.

طبق نظر مذهب صحیح راجع به ترجمه قرآن، در زمان پیامبر صلی الله علیه وآله به طور یقین، هیچ کس درباره امکان ترجمه قرآن طرحی نیندیشیده است، نه ترجمه کل قرآن و نه ترجمه پاره ای از آن، زیرا قرآن به عنوان قرآنی عربی با زبان عربی مبین و روشن نازل شده است. (۱)

البته نزول قرآن به زبان عربی و روشن، دلیل آن نمی شود که برای تازه مسلمانان غیرعرب قابل فهم باشد، به هر حال این مطلب طبیعی است که مسلمانان غیرعرب و حتی غیر مسلمانی که می خواستند حقایق اسلام را درک کنند، تقاضای ترجمه و تفسیر آیات قرآن را داشته باشند، این افراد در «مدینه»، «یمن»، «حبشه» و کشورهای همجوار، همچون: روم و ایران و نیز در میان بازرگانان و مسافران وجود داشتند، و طبیعی بود که حداقل ترجمه بخشی از قرآن انجام پذیرد و گزارشات تاریخی در مورد ترجمه سلمان در عصر پیامبر صلی الله علیه وآله است و ادعای مستشرقان در مورد عصر خلفا، بدون دلیل است.

قرن دوّم هجری

در قرن دوم، گزارش شده که موسی بن سیّار اسواری (م ۱۵۵ ق) قرآن را به فارسی تفسیر می کرد (۲) (که البته لازمه تفسیر به فارسی، ترجمه قرآن نیز می باشد)؛ البته اصل این ترجمه به دست ما نرسیده است.

قرن سوّم هجری

قرآن مترجمِ آستان قدس رضوی

در این قرن از ترجمه فارسی «قرآن مترجمِ آستان قدس رضوی» مشهور به «قرآن قدس» نام برده شده که اثر مترجمی ناشناس است و نسخه موجود آن، مشتمل بر ترجمه آیه ۲۱۴ سوره «بقره» تا آیه ۱۹ سوره «لیل» می باشد که از سوره «نوح» به بعد نیز دچار فرسودگی و آسیب شده است.

برخی از محققان، این ترجمه را احتمالاً ـ کهن ترین ترجمه فارسی کشف شده از قرآن دانسته اند که بر اساس قراین زبانشناسی، سبکشناسی و گونه شناسی مورد قبول اهل فن، زمان کتابت آن در فاصله بین سال های ۲۵۰-۳۵۰ ه- . ق است؛ این ترجمه را دکتر علی

۱- (۱) . دائره المعارف نوین اسلام، دکتر ج. د. پیرسن، مقاله ترجمه، ص ۴۲۶: The Ecyclopedia of Islam, New Edition. Vol, V, P, ۶۲۴.

۲- (۲) . البیان و التبیین، جاحظ، ج ۹، ص ۱۳۹ و قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۱.

رواقی در دو مجلد در سال ۱۳۶۴ ش در تهران منتشر ساخت و در آن چنان نگاشته شده: «برگردانی است کهن از قرآن به فارسی یا بهتر است بگوییم به گونه سیستانی (بلوچی)»: (۱) برخی از محققان دیگر بر آنند که این ترجمه قبل از ترجمه فارسی «تفسیر طبری» (ترجمه و تفسیر رسمی، مربوط به نیمه دوم قرن چهارم) نگاشته نشده است، بلکه همچنان ترجمه «تفسیر طبری»، قدیمی ترین نسخه موجود در زبان فارسی است. (۲) و نیز ژیلبر لازار بر آن است که کاربرد صورت ادات فعلی «می» و حرف اضافه «در» به جای «همی» و «اندر» در این متن به رغم دیگر نشانه های کهنگی، دلالت بر این دارد که این متن از قرن پنجم قدیمی تر نیست و ترجیحاً به نیمه دوم این قرن تعلق دارد. (۳)

قرن چهارم هجری

از این قرن، چند ترجمه گزارش داده شده، یا احتمال داده شده که منسوب به این قرن باشند از جمله:

۱. ترجمه تفسیر طبری (ترجمه رسمی)

این ترجمه از قدیمی ترین ترجمه های موجود است که ترجمه قرآن به همراه خلاصه «تفسیر طبری» و یا برگرفته از تفسیر طبری است که در زمان نوح سامانی (۳۵۰ - ۳۶۵ ق) به وسیله علمای ماوراء النهر به فارسی ترجمه شده است و تاکنون سیزده نسخه از آن شناسایی گردیده است.

این کتاب، در سال ۱۳۲۹ ش/ ۱۲۷۹ ق، به اهتمام آقای حبیب یغمایی با سایر نسخه ها مقابله و تصحیح و در چهار جلد چاپ شده است. (۴)

در مقدمه کتاب آمده است:

این کتاب، تفسیر بزرگ است از روایت محمد بن جریر طبری قدس سره ترجمه کرده به زبان پارسی، این کتاب چهل مصحف بود به تازی، بیاوردند سوی امیر منصور بن نوح، پس دشوار آمد بر وی خواندن آن... علمای ماوراءالنهر را گرد کرد، از ایشان فتوا

۱- (۱) . نک: قرآن قدس، رواقی، ج ۱، مقدمه، ص ۳۷ و ۵۴، و مجله بیّنات، ش ۴، زمستان ۱۳۷۳ ش، مقاله: «نوترین گنج در کهن ترین گنجینه»، دکتر محمد حسین روحانی، و نیز: دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۱، ص ۵۵۷ - ۵۵۸ و ج ۲، ص ۱۷۰۲.
۲- (۲) . دانشنامه جهان اسلام، ج ۷، ص ۷۹، مقاله ترجمه قرآن به زبان فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش.
۳- (۳) . مجله زبان شناسی، سال۴، شماره ۱ و ۲ (۱۳۶۶ ش) پرتوی نو بر چگونگی شکل گیری زبان فارسی: ترجمه ای از قرآن به پارسی گویشی، ژیلبر لازار، ترجمه احمد سمیعی.
۴- (۴) . قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۱.

کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم؟ گفتند: روا باشد خواندن و نبشتن تفسیر قرآن به پارسی، مر آن کس را که او تازی نداند... . (۱)

البته برخی تاریخ پژوهان حدود ترجمه طبری را سال ۳۵۲ ق دانسته اند، (۲) و برخی از صاحب نظران برآنند که ترجمه تفسیر طبری، به غلط به این نام مشهور شده است، بلکه بهتر است آن را «ترجمه و تفسیر رسمی» یا «تفسیرنامه فارسی» دستگاه سامانیان بنامیم. دکتر آذرتاش آذرنوش در مورد ترجمه فوق می نویسد:

قرنهاست که این کتاب، ترجمه تفسیر طبری پنداشته شده؛ اما در واقع این ترجمه فارسی، هیچ شباهتی به تفسیر بزرگ طبری ندارد و می توان آن را «تفسیر نامه فارسی» دستگاه سامانیان نامید که با عنایت به «تفسیر نامه طبری» و البته نه به متابعت از آن، پدید آمده است؛ ولی خود، نگارشی مستقل است که به صورت تحت اللفظی انجام یافته و حدود دوازده قرن، الگوی همه مترجمان پس از خود شده. (۳)

ایشان همچنین با بیان شواهد تاریخی و مواردی از اختلاف متن ترجمه تفسیر طبری با اصل تفسیر طبری می نویسند: «در مجموع می توان گفت: این اثر نه ترجمه تفسیر طبری و نه کتاب معیّن دیگری است؛ بلکه دو اثر طبری، تاریخ و تفسیر، از منابع اصلی مؤلفان بوده و در عین حال ایشان از کتاب های متعدد دیگری نیز بهره گرفته اند.

نکته مهم دیگر آنکه مؤلفان کتاب، ظاهراً هیچگاه منابع خود را دقیقاً ترجمه نمی کرده اند، بلکه مفهوم روایت یا داستان را گرفته به میل خود بازنویسی می کرده اند». (۴)

مثال: در داستان «اصحاب کهف» در ترجمه تفسیر طبری داستان «شبان و سگ» آمده است که در اصل تفسیر طبری نیست (۵) و نیز در ترجمه تفسیر طبری سوره «نصر» را «مکّی» می شمارد در حالی که در اصل، تفسیر طبری، «مدنی» شمرده است. (۶)

مثال: (إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیْکَ الْقُرْآنَ لَرادُّکَ إِلی مَعادٍ...) ؛ (۷) «حقاً که آنک بفرستاد برتو قرآن، باز برد ترا سوی وعده گاه». (۸)

۱- (۱) . ترجمه تفسیر الطبری، ج ۱، ص ۵ - ۶.

۲- (۲) . دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ج۱، ص۵۳۸ - ۵۳۹ مقاله، ترجمه تفسیر الطبری، جویا جهان بخش.

۳- (۳) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، آذرتاش آذرنوش، ج ۱، ص ۲۵ - ۲۷.

۴- (۴) . دانشنامه جهان اسلام، ج ۷، ص ۷۲، مقاله ترجمه تفسیر الطبری، آذرتاش آذرنوش.

۵- (۵) . تفسیر الطبری، ۱۳۵/۱۵ و ترجمه رسمی ۹۳۹/۴.

۶- (۶) . تفسیر الطبری، ۲۱۴/۳۰ - ۲۱۷ و ترجمه رسمی ۲۰۷۰/۷ - ۲۰۷۱.

۷- (۷) . قصص، ۸۵.

۸- (۸) . ترجمه رسمی ۱۲۷۵/۵.

آیا ترجمه تفسیر طبری، نخستین ترجمه قرآن به فارسی بوده است؟

دکتر آذرتاش آذرنوش، معتقد است که نخستین ترجمه فارسی قرآن را باید ترجمه موجود «تفسیر طبری» (که بهتر است آن را ترجمه و تفسیر رسمی بنامیم) دانست. (۱) و نیز دکتر بی آزار شیرازی می نویسد: «به احتمال قوی، ترجمه طبری، قدیمی ترین ترجمه موجود است»؛ (۲) اما برخی محققان و صاحب نظران ترجمه های دیگری را به عنوان نخستین ترجمه فارسی قرآن معرفی کرده اند. همانطور که در گزارش ترجمه های قرن سوم گذشت، برخی محققان، «قرآن مترجم آستان قدس رضوی» را کهن ترین ترجمه فارسی می دانستند و نیز برخی ترجمه سورآبادی و «تاج التراجم» اسفراینی را همزمان یا قدیمی تر از ترجمه «تفسیر طبری» دانسته اند. (۳)

و دکتر پیرسن، احتمال می دهد که ترجمه معروف به «نسخه کمبریج» بعد از ترجمه تفسیر طبری نباشد، و نیز گفته می شود که در واتیکان، ترجمه ای فارسی از قرآن موجود است که به خط لاتین نوشته شده و احتمالاً قدیمی تر از ترجمه طبری است. (۴) و نیز استوری مدعی است که نسخه های خطی قدیمی تری از ترجمه طبری وجود دارد، (۵) و بر اساس تحقیقات آقای دکتر رجایی بر روی «ترجمه موزون قرآن» کشف شده نزدیک گنبد آرامگاه امام رضا علیه السلام ، تاریخ تحریر آن، اواخر قرن سوم یا اوایل قرن چهارم است؛ بنابراین، ترجمه موزون قبل از ترجمه تفسیر طبری خواهد بود. (۶)

بررسی

با توجه به مطالب و ادعاهای فوق، قضاوت قطعی در مورد نخستین ترجمه فارسی قرآن دشوار است، و فقط تاریخ تقریبی ترجمه «تفسیر طبری» (حدود ۳۵۰ - ۳۶۵ ق) مشخص است و البته اثبات مقدم بودن ترجمه های دیگر بر ترجمه تفسیر طبری، براساس حدس و گمانه زنی است و اثبات قطعی آن ها مشکل است.

ص:۸۲

۱- (۱) . همان، ص ۷۹.

۲- (۲) . قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۲.

۳- (۳) . دایره المعارف فارسی مصاحب، ج۲، ص۲۰۳۲.

۴- (۴) . ترجمه های موجود قرآن کریم، دکتر ج.د. پیرسن، مجله تحقیقات اسلامی، سال ۱، ش ۱، ص ۲.

۵- (۵) . ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ترجمه یحیی آرین پور و دیگران، ج۱، ص ۲۷۸-۲۹۷، تهران ۱۳۶۲ش.

۶- (۶) . پلی میان شعر هجایی و عروضی فارسی در قرون اول هجری، ترجمه ای آهنگین از دو جزء قرآن مجید، به اهتمام و تصحیح دکتر احمد علی رجایی، و نیز، قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۵.

۲. ترجمه آهنگین (پلی میان شعر هجایی و عروضی فارسی)

این ترجمه که مترجم آن مشخص نیست، نسخه خطی آن در کنار گنبد مرقد امام رضا علیه السلام کشف شد، و حدود دو جزء قرآن را شامل می شود که همراه متن قرآن بوده و دارای ۲۳۰ صفحه خطی است؛ این اثر این اثر به کوشش دکتر احمد علی رجایی تصحیح و تحت عنوان «پلی میان شعر هجایی و عروضی فارسی در قرون اول هجری، ترجمه ای آهنگین از دو جزء قرآن مجید» در سال ۱۳۵۳ ش منتشر شد. این ترجمه شامل سوره «یونس» تا «ابراهیم» است. از نظر مصحح، این نسخه مربوط به اواخر قرن سوم یا اوایل قرن چهارم هجری است و در این روزگاران، راه شعر عروضی فارسی هنوز هموار نشده بود. در مبحث پیشین گفته شد که برخی این ترجمه را قبل از ترجمه «تفسیر طبری» می دانند؛ (۱) ترجمه مزبور، نه ترجمه لفظی است و نه ترجمه تفسیری، بلکه کوششی است برای موزون ساختن عبارات و ترجمه ها به طوری که خواننده، نوعی هماهنگی و نظم شعری احساس می کند؛ مترجم تا حدّ زیادی تحت تأثیر اصول موسیقی روحانی آیات قرآن قرار داشته و هر آیه ای را با سجع خاص ترجمه کرده است. (۲) دکتر آذرتاش آذرنوش با تقسیم روش های ترجمه به «تحت اللفظی»، «جمله به جمله» و «آزاد»، ترجمه آهنگین فوق را سرآغاز، بلکه عالی ترین نوع روش سوم در زبان فارسی می داند. (۳)

مثال: (أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُونَ) ؛ (۴)

قومی کز اولیای او باشند ز اندوه و ز بیم، امن باشند

۳. بخشی از تفسیری کهن

این کتاب ارجمند با مقدمه و تصحیح محمد روشن و با یادداشتی از استاد مجتبی مینوی در سال ۱۳۵۱ ش چاپ شده است. مینوی این کتاب را متعلق به قبل از سال ۴۰۰ ق می داند؛ ولی آذرنوش آن را ۵۰ یا ۱۰۰ سال متأخرتر می داند؛ چون کلمات عربی در آن زیاد است؛ این کتاب از خراسان برخاسته و به «تفسیر پاک» نزدیک تر است. از این کتاب، تفسیر آیات ۷۸ تا ۲۴۷ سوره «بقره» باقی مانده است و در این میان نیز، چند آیه افتاده است؛ در این کتاب، آیات قرآن برای پارسی زبانان، شرح داده شده است. (۵) مثال: (...وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْکِ مِنْهُ...) ؛ (۶) «و ما حقوقمندتریم به پادشاهی از او».

۱- (۱) . قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۵.

۲- (۲) . همان، ج۱، ص۱۴۹.

۳- (۳) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، ۱- ترجمه های قرآنی، ص ۸۳- ۸۴.

۴- (۴) . یونس، ۶۲.

۵- (۵) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۹۷ - ۹۸.

۶- (۶) . بقره، ۲۴۷.

قرن پنجم هجری

در این قرن، چند ترجمه گزارش شده است از جمله:

۱. ترجمه و تفسیر قرآن پاک

نویسنده این ترجمه، مشخص نیست؛ تنها نسخه ناقصی از این ترجمه در دانشگاه لاهور پاکستان موجود است که توسط بنیاد فرهنگ ایران از آن عکس برداری و در سال ۱۳۴۸ ش متن آن توسط آقای علی رواقی به خط فارسی کنونی برگردان و تحت عنوان «تفسیر قرآن پاک» منتشر شده است. از نظر استاد مینوی این ترجمه، متعلق به اواخر قرن چهارم یا اوایل قرن پنجم و از منطقه «خراسان» تا «غزنین» ایران است. (۱) ولی دکتر آذرنوش بر این عقیده است که خصوصیات خط و سبک تحریر و املای کلمات، نشان می دهد که پس از سال ۴۵۰ هجری نوشته شده است. (۲) این ترجمه، دارای ۵۴ صفحه از نیمه آیه پنجم تا آخر سوره «شعرا» و از سوره «نمل» تا دوازده آیه و چند کلمه است.

این ترجمه، توسط آقای مایل هروی عکس برداری شده و با مقدمه ای در سال ۱۳۵۱ ش در کابل به چاپ رسیده است. (۳)

مثال: (...وَ إِنْ يَأْتُوكُمْ أُسارى تُفادُوهُمْ ...) ؛ (۴) «چون از شما کسی گرفتار آید به دست دشمنان، مال خویش بدهید و او را بازخرید».

۲. تاج التراجم فی تفسیر القرآن للاعاجم

این ترجمه، توسط عمادالدین ابوالمظفر اسفراینی شافعی (م ۴۷۱ ق) صورت گرفته است و نسخه خطی از آن در کتابخانه «مدرسه عالی شهید مطهری» تهران، متعلق به قرن نهم هجری وجود دارد که ناقص است و سیزده میکرو فیلم از نسخه های آن در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود است و آستان قدس رضوی، اخیراً نسخه بادلیان این ترجمه را تصحیح و منتشر کرده، این نسخه در سال ۹۴۷ق نوشته شده است. (۵) اسفراینی در مقدمه ترجمه خود می نویسد:

چون در کار ترجمه قرآن به پارسی، تا روزگار مترجم، خلل بسیار وجود داشت،

۱- (۱) . تفسیر قرآن پاک، مقدمه، ص ۳ - ۴.

۲- (۲) . تاریخ ترجمه عربی از فارسی به عربی، ج ۱، ص ۸۹.

۳- (۳) . قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۷.

۴- (۴) . بقره، ۸۵.

۵- (۵) . ر.ک: نخستین مفسّران پارسی نویس، موسی درودی، ص ۱۸۲ - ۲۱۰ (که نسخه های این ترجمه را معرفی کرده است) و نیز قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۵۲.

مبادرت به ترجمه ای از قرآن شریف کردم تا از نقص ها و عیوب ترجمه های پیشین مبرّا باشد؛ ترجمه ای که در آن الفاظ پارسی، معنای کامل و دقیق الفاظ تازی را برساند و موافق نظریات مفسّران بر طبق اصول دیانت باشد و از هر گونه تأویلی که موجب تقلیل و تشبیه شود و یا چیزی از مذاهب الحاد را سفیرت دهد، بدور باشد... و به سبب همین ویژگی ها بود که آن را تاج التراجم نامیدم.

از مقدمه فوق استفاده می شود که مترجم به مبانی و اصول ترجمه واقف بوده و مبانی کلامی، ادبی و... خود را قبل از شروع ترجمه، مشخص ساخته است، و این نقطه قوّت، بلکه نقطه عطفی در ترجمه های قرآن به شمار می آید؛ و نیز این کتاب را نخستین تفسیر مستقل فارسی به شمار آورده اند. (۱) در این ترجمه، مترجم بعد از ذکر مشخصات هر سوره، با نثری ساده و روان و جملاتی کوتاه به ترجمه لغت آیات پرداخته و آنگاه آیاتی را که نیاز به توضیح داشته، به طور گسسته تفسیر کرده است؛ همچنین واژه های عربی در آن زیاد به کار رفته، اما این واژه ها، لغاتی هستند که در فارسی جای گرفته اند. و دارای نثری مسجّع همراه با تلمیح به آیات، احادیث و دعاهاست.

مثال: (بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ) ؛ «ابتدا کردم به نام خدای قادر بر آفرینش خلقان، خواهان روزی دادن خلقان، خواهان آمرزش ایشان». (۲)

۳. ترجمه کمبریج (تفسیر قرآن مجید)

مترجم این ترجمه قرآن که تنها جلدهای سوم و چهارم آن در دانشگاه کمبریج موجود است، مشخص نیست و تاریخ تحریر آن ۶۲۸ ق توسط «محمدبن ابی الفتح الغریب» می باشد. این ترجمه، تحت عنوان «تفسیر قرآن مجید» (نسخه مخطوط در کتابخانه دانشگاه کمبریج) در سال ۱۳۴۹ش با تصحیح دکتر جلال متینی، چاپ شده است؛ متینی معتقد است که تاریخ تالیف آن از نیمه اول قرن پنجم قمری تجاوز نمی کند؛ (۳) ولی برخی نویسندگان معتقدند که: سبک نگارش و سایر مشخصات این ترجمه و تفسیر نشان می دهد که در زمانی نزدیک به زمان ترجمه تفسیر طبری نوشته شده است و «ادوارد براون» نیز آن را تائید و توصیف کرده است. (۴)

۱- (۱) . یادگار نامه فیض الاسلام، مقاله تاریخ ترجمه در آسیا، علی رفیعی علامرودشتی، ص ۳۱۸ و ادبیات فارسی بر مبنای استوری، ج ۱، ص ۱۰۷.

۲- (۲) . تاج التراجم، نسخه با دلیان.

۳- (۳) . تفسیر قرآن مجید (نسخه ی مخطوط در کتابخانه دانشگاه کمبریج)، مقدمه، ص ۲۵.

۴- (۴) . روزنامه انجمن همایونی آسیایی، ۱۸۹۴ م، ص ۵۱۷ - ۵۲۴، مقاله ادوارد براون، به نقل از مقاله ج.د. پیرسن، ترجمه های موجود قرآن کریم، ص ۲ و قرآن ناطق، ج ۱، ص ۱۴۵.

همانطور که در ذیل مبحث قرن چهارم گذشت: برخی محققان همچون دکتر ج.د. پیرسن، احتمال داده اند که ترجمه کمبریج بعد از ترجمه تفسیر طبری نگاشته نشده باشد و اگر این مطلب را بپذیریم اصل این ترجمه، متعلق به قرن چهارم است. ازاین رو، برخی نویسندگان تصریح کرده اند که «تفسیر قرآن مجید» نسخه کمبریج، بین سده های چهارم و پنجم قمری تدوین شده است؛ (۱) و دکتر آذرنوش نیز همین عقیده را تایید نموده و آن را یکی از دل انگیزترین آثار نثر فارسی می داند. (۲) فضای عمومی نثر کتاب، مشابه نثر کهن خراسانی است و شیوه کار مولف در ترجمه آیات به صورت مزجی است؛ یعنی: ترجمه آیات با تفسیر در آمیخته است به نمونه ای از این ترجمه توجه کنید: امام جعفر صادق علیه السلام گوید: «وَ التِّینِ»، یعنی: الحسن بن علی، «وَ الزَّیْتُونِ»، یعنی: الحسین بن علی و «طُورِ سِینِینَ»، یعنی: علی بن ابی طالب، «وَ هذَا الْبَلَدِ الْأَمِینِ»،

یعنی: فاطمه الزهرا، خدای عزوجلّ حسن را به انجیر مانند کرد، زیرا که انجیر شیرین باشد از اندرون و بیرون و باز حسین رابه زیتون مانند کرد، زیراکه زیتون خود با منفعت باشد... . (۳)

۴. کوفی (سوره مائده از قرآن کوفی، با ترجمه استوار فارسی)

این ترجمه، نوعی تقلید یا رونویسی از ترجمه رسمی (ترجمه تفسیر طبری) است که با مقدمه دکتر رجایی، توسط آستان قدس، در سال ۱۳۵۰ش. منتشر شده است. اصل کتاب، دویست و هشتاد و شش صفحه است؛ ولی هفده صفحه آن (سوره مائده) منتشر شده است، دکتر رجایی تاریخ نوشتن آن را قرن پنجم یا پیش از آن حدس زده است. (۴)

۵. ترجمه ای قدیم از قرآن کریم

این ترجمه که بیش از چند صفحه از آن به جای نمانده، توسط «راهنمای کتاب» (۱۳۴۸ش) سپس در «یغما» (۱۳۴۸ش) و نیز در مجموعه «کمنیه» (۱۳۵۴ش) و سرانجام در «هزار سال تفسیر» (ص ۱۲۸ به بعد) منتشر شده است. این ترجمه نیز، نسخه دیگری از «ترجمه رسمی» (ترجمه تفسیر طبری) است که استاد ایرج افشار، نسخه موجود آن را به قبل از ۵۰۰ ق متعلق می داند. (۵)

۱- (۱) . یادگارنامه فیض الاسلام، جستارهای علمی و پژوهشی در باب ترجمانی متون مقدس، مقاله تاریخ ترجمه قرآن در آسیا، علی رفیعی علامرودشتی، ص ۳۱۷.

۲- (۲) . دانشنامه جهان اسلام، ج ۱، ص ۸۰.

۳- (۳) . تفسیر قرآن مجید، به کوشش جلال متینی، ج ۲، ص ۵ -۶۰۳ .

۴- (۴) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، آذرتاش آذرنوش، ص ۶۳.

۵- (۵) . همان، ص ۶۹ -۷۱ .

۶. تفسیری بر عشری از قرآن مجید

این کتاب که یک جلد از ده جلد آن باقی مانده است از آیه ۷۶ سوره «کهف» تا آیه ۲۳ «فرقان» را دربر دارد و به کوشش دکتر جلال متینی در سال ۱۳۵۲ش در دو جلد منتشر شده است مصحح با احتیاط آن را به پایان نیمه اول قرن پنجم نسبت می دهد. این ترجمه با نسخه کمبریج و قرآن پاک، دارای مشترکاتی است و ترجمه روانی دارد. (۱)

مثال: (...إِمّا أَنْ تُعَذِّبَ وَ إِمّا أَنْ تَتَّخِذَ فِیهِمْ حُسْناً) ؛ (۲) «خواهی مر ایشان را بکش، خواهی برایشان نیکو رو».

۷. ترجمه قرآن موزه پارس

این ترجمه که از «سوره مریم» (من های چند آیه از آن) تا پایان قرآن را در بردارد، به کوشش دکتر علی رواقی در سال ۱۳۵۰ ش منتشر شده است؛ محقق کتاب را مربوط به اوایل قرن پنجم قمری می داند.

این ترجمه که از هر گونه تفسیری خالی است، از خراسان برخاسته ولی آثار گویش محلی در ترجمه پارس آشکارتر از ترجمه رسمی است. (۳) مثال: (فَأَشارَتْ إِلَیْهِ قالُوا کَیْفَ نُکَلِّمُ مَنْ کانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیًّا) ؛ (۴) «اشارت کرد مریم به سوی عیسی؛ گفتند: چگونه سخون گوییم تا کسی که هست در گاهواره کودکی خورد».

۸. تفسیر و ترجمه ابوبکر عتیق نیشابوری (ترجمه قصه های قرآنِ تربت جام)

قصه های قرآن مبتنی بر تفسیر ابوبکر عتیق نیشابوری (م ۴۹۴ ق) که از روی نسخه موقوفه بر تربت شیخ جام، به کوشش مهدی بیانی و یحیی مهدوی در سال ۱۳۳۸ش در تهران منتشر شد و نیز تحت عنوان «قصص» (قصص قرآن مجید) برگرفته از «تفسیر ابوبکر عتیق نیشابوری»، مشهور به سور آبادی، به کوشش یحیی مهدوی، در سال ۱۳۶۵ ش به چاپ دوم رسید. در این نسخه، ترجمه آیات، زیر آن ها نوشته شده است. (۵)

مثال: (إِنّا زَیَّنَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِزِینَهٍ الْکَواکِبِ) ؛ (۶) «بدرستی که ما بیاراستیم آسمان نزدیکترین را با آرایش ستارگان».

۱- (۱) . همان، ص ۱۲۱ - ۱۲۲.

۲- (۲) . کهف، ۸۶.

۳- (۳) . تاریخ ترجمه عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۱۳۱- ۱۳۲.

۴- (۴) . مریم، ۲۹.

۵- (۵) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، همو، ص ۱۳۹.

۶- (۶) . صافات، ۶.

تذکر: ترجمه ای از قرآن از عقیق نیشابوری با کوشش مهدی بیاتی به چاپ رسیده که در ترجمه های کامل معاصر معرفی می شود.

۷. تفسیر شنقشی (گزاره بخشی از قرآن کریم)

این کتاب که به کوشش محمد جعفر یاحقی، در سال ۱۳۵۵ش در تهران منتشر شد، بخشی از کتاب ارجمندی است که یک سوم آن به جا مانده است؛ این کتاب سوره های «آل عمران»، «نساء»، «اعراف» و «انفال» را بطور کامل و بخش هایی از سوره های «فاتحه»، «بقره»، «مائده»، «انعام»، «توبه» و «یونس» را در بردارد. نویسنده آن مشخص نیست و محققان نظر قاطعی در مورد زمان این ترجمه ابراز نمی کنند؛ (۱) ولی برخی صاحب نظران این ترجمه را به قرن پنجم نسبت داده اند. (۲)

مثال: (وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاهِ...) ؛ (۳) «او یاری خواهید [از خدای] بصبر کردن [برگزاردن طاعت ها...] او صبر بر نماز کردن».

قرن ششم هجری

در این عصر نیز، چند ترجمه گزارش شده است.

۱. ترجمه و تفسیر کشف الاسرار میبدی

«تفسیر و ترجمه کشف الاسرار و عده الابرار» معروف به «تفسیر خواجه عبداللّه انصاری» در اوایل قرن ششم هجری (۴) توسط ابوالفضل رشیدالدین میبدی (م۵۲۰ ق) تألیف شده است که بارها به صورت های متنوع چاپ و تحقیق شده است از جمله در سال ۱۳۳۱ش به کوشش علی اصغر حکمت در ده جلد چاپ شده و نیز قرآن کریم با ترجمه نوبت اول از «کشف الاسرار» به کوشش سید حسن سادات ناصری در سال ۱۳۵۱ش چاپ شد که در بخش ترجمه های کامل معاصر معرفی می شود. در این کتاب، هر آیه، سه نوبت تفسیر شده است که نوبت اول آن، ترجمه قرآن کریم است و نوبت دوم، تفسیر عادی است و نوبت سوم، مباحث عرفانی آیه است و در نوبت دوم و سوم مطالب گاه به فارسی و گاه به عربی نگاشته شده است. نثر فارسی ترجمه و تفسیر «کشف الاسرار» شکوهمند، شاعرانه و حکمت آمیز است و تأثیرات واژگان فخیم و شکوهمند آن در ادبیات فارسی و آثار نثر و شعر آن تا عصر حاضر مشهود است، ازاین رو

۱- (۱) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرنوش، ص ۱۵۵.
۲- (۲) . قرآن ناطق، ج ۱،دکتر بی آزار شیرازی، ص ۱۵۴.
۳- (۳) . بقره، ۴۵.
۴- (۴) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، آذرتاش آذرنوش، ص ۱۹۶.

از گنجینه های سخن فارسی به شمار می آید. مثال: (فَأَغْوَیْناکُمْ إِنّا کُنّا غاوِینَ) ؛ (۱) «ما شما را کژ راه کردیم که خود کژ راه بودیم»؛ (۲)

(إِلاّـ مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَهَ فَأَتْبَعَهُ شِهابٌ ثاقِبٌ) ؛ (۳) «مگر که دیوی سخن دزد، سخنی ربایـد از زبان فریشته، در پی او نشیند شاخی آتشین، درفشان، سوزان». (۴)

۲. تفسیر ابوالفتوح رازی

تفسیر و ترجمه «رَوح الجنان و رُوح الجنان»؛ معروف به «تفسیر ابوالفتوح رازی»، تالیف حسین بن علی بن محمد بن احمد بن حسین بن احمد نیشابوری الاصل رازی المسکن معروف به ابوالفتوح رازی (متوفی نیمه اول سده ششم هجری) که بارها و به شکل های گوناگون تحقیق و چاپ شده است که از آن جمله است: با تحقیق علاّمه ابوالحسن شعرانی و به تصحیح مرحوم علی اکبر غفاری در سال ۱۳۵۶ش در تهران، در دوازده جلد و نیز به کوشش دکتر یاحقی و دکتر ناصح در سال ۱۳۷۱ش در شهرمشهد.

این تفسیر نیز از گنجینه های گرانقدر فارسی بشمار می آید و در دهه های دوم و سوم قرن ششم هجری (پیش از سال ۵۳۳ ق) تالیف شده است (۵) و حدود ده سال بعد از تفسیر کشف الاسرار، به عنوان دومین تفسیر فارسی نگاشته شد. (۶)

نثر فارسی ترجمه و تفسیر ابوالفتوح، روان و ساده است؛ اما کلمات عربی در آن بسیار به کار رفته است؛ البته بعضی احتمال داده انـد کـه برخی فقرات ترجمه تحت اللفظی که در کتـاب آمـده است از مولـف نیست؛ (۷) بلکه تحت تأثیر ترجمه رسمی نوشته شده است؛ (۸) چرا که گـاهی تفاوت هایی بین ترجمه های آیات در دوران تفسیر ابوالفتوح با ترجمه آیات در ابتـدای آن وجود دارد.

مثال: (وَ لَنَبْلُوَنَّکُمْ بِشَیْ ءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ ...) ؛ (۹)

ترجمه مستقل ابوالفتوح: «و بیازماییم شما را به چیزی از ترس و گرسنگی و کاستنی از مال ها و جانها»

۱- (۱) . صافات، ۳۲.

۲- (۲) . قرآن کریم با ترجمه نوبت اول کشف الاسرار، سید حسن سادات ناصری، ص ۳۱۰.

۳- (۳) . صافات، ۱۰

۴- (۴) . قرآن کریم با ترجمه نوبت اول کشف الاسرار، سید حسین سادات ناصری، ص ۳۰۹.

۵- (۵) . تفسیر ابوالفتوح، یاحقی، صفحه ۶۰.

۶- (۶) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، آذرتاش آذرنوش، ص ۱۹۶.

۷- (۷) . تفسیر ابوالفتوح، شعرانی، ج ۱۲، ص ۲۷۴ و تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، همو، ص ۲۱۱.

۸- (۸) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، همو، ص ۲۰۹.

۹- (۹) . بقره، ۱۵۵.

ترجمه درون تفسیر ابوالفتوح: «و ما امتحان کنیم و بیازماییم شما را به چیزی... از ترس و گرسنگی و نقصان مال و تنها». مثال: (لَئِنْ لَمْ یَنْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدِینَهِ ...) ؛ (۱)

ترجمه مستقل ابوالفتوح: «اگر نه باز ایستند منافقان و آنان که در دلهاشان بیماری است و ارجاف کنندگان در مدینه».

ترجمه رسمی طبری: «اگر باز نه ایستند منافقان و کس ها که اندر دلهاشان بیماری است و ارجاف کنندگان اند اندر مدینه».

۳. قرآن شماره ۴

این قرآن و ترجمه که به «قرآن شماره ۴» معروف شده، نوعی رونویسی از ترجمه رسمی (ترجمه تفسیر طبری) است که مترجم هر کجا ترجمه رسمی را نپسندیده واژه ها را تغییر داده است. این نسخه، توسط احمد علی رجائی، تحت عنوان «متنی پارسی از قرن چهارم هجری، معرفی قرآن خطی مترجم شماره ۴» در مشهد منتشر شده، و نیز عزیز اللّه جوینی در «فرهنگ لغات خطی آستان قدس رضوی، شماره ۴» در سال ۱۳۶۳ ش آن را منتشر کرده است. نام کامل کتاب و تاریخ نگارش از آن افتاده است و آنچه بر جای مانده این است:

«... سعد بن عبدالجبار بن احمد المکنی بابی الحارث فی رمضان سنه...».

دکتر رجایی این نسخه را متعلق به قرن ششم هجری یا اندکی بعد از آن می داند و آن را ترجمه مستقل می انگارد؛ اما برخی از صاحبنظران برآنند که این ترجمه، رونویسی ترجمه رسمی است که در آن برخی تغییرات داده شده است. (۲)

۴. تفسیر بصائر یمینی

این ترجمه و تفسیر از معین الدین محمدبن محمود نیشابوری است که از قرن ششم بازمانده و به کوشش علی رواقی در ۱۳۵۹ش در تهران، جلد اول آن منتشر شده است. این کتاب، چند سال بعد از مرگ «بهرام شاه غزنوی» (حدود ۵۵۲ ق) تألیف شده است، کتاب مزبور از نثر فارسی قرن ششم تبعیت کرده که نثری روان و تحت تأثیر عبارات و نحو عربی می باشد. (۳) مثال: (إِیّاکَ نَعْبُدُ وَ إِیّاکَ نَسْتَعِینُ) ؛ (۴) «ترا بپرستیم و از تو یاری خواهیم، به ما نمای راه راست».

۱- (۱) . احزاب، ۶۰.

۲- (۲) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۷۳ - ۷۴.

۳- (۳) . همان، ص ۲۱۵ - ۲۱۴.

۴- (۴) . فاتحه، ۵.

۵. ترجمه قرآن، نسخه مورخ ۵۵۶ هجری (ترجمه قرآن ری)

این ترجمه به کوشش «محمد جعفر یاحقی» در سال ۱۳۶۳ش در تهران منتشر شده است؛ این نسخه، کهن و دارای اعتبار است، نثری زیبا و استوار و تحت تأثیر لهجه رازی در قرن ششم است؛ این کتاب، ترجمه خالص قرآن و کاملاً تحت اللفظی است. نویسنده کتاب مشخص نیست؛ اما شخصی به نام «ابوعلی خطیب» در روستای کهکابر از ناحیه مرجبی از حوالی شهر ری آن را نوشته یا احتمالاً استنساخ کرده است. (۱) مثال: (... يُعَلِّمُونَ النّاسَ السِّحْرَ وَ ما أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبابِلَ هارُوتَ وَ مارُوتَ ...) ؛ (۲) «درآموختند مردمان را جادوی و آنچه فرستاد جادو ور فریشتگان... به بابل هاروت و ماروت».

۶. قرآن مترجم شماره ۷۷

این قرآن که در «آستان قدس رضوی» موجود است، شامل آیه ۲۱ سوره «سبا» تا آیه ۴۰ سوره «محمد صلی الله علیه وآله » می باشد که متن به خط کوفی و ترجمه فارسی آن به خط نسخ است و تاریخ کتابت (۳) آن حدود اواخر سده پنجم و اوایل سده ششم قمری حدس زده شده است. (۴)

۷. قرآن مترجم شماره ۳۷

این کتاب نیز، در آستان قدس رضوی نگهداری می شود و به خط کوفی با ترجمه تحت اللفظی فارسی سره است، نوشته های آغاز این قرآن، افتاده و تحریر آن مربوط به حدود قرن ششم قمری است. (۵)

۸. قرآن مترجم شماره ۱۴۶۸

قرآن مزبور که در آستان قدس رضوی موجود می باشد، با ترجمه کهن فارسی در اواخر سده ششم قمری به تحریر درآمده و از جهت عبارت، لغت، سیاق نثر و رسم الخط قابل توجه است. (۶)

۱- (۱) . مقدمه ترجمه قرآن، نسخه مورخ ۵۵۶ هجری، ص ۷.

۲- (۲) . بقره، ۱۰۲.

۳- (۳) . البته، تاریخ کتابت می توانـد با تاریـخ ترجمه شدن یکسان نباشد؛ ولی در اینگونه موارد که تاریخ دقیق ترجمه شدن متن در دست نیست به تاریخ کتابت اکتفا شد.

۴- (۴) . گنجینه قرآن، ص ۵۵، ۶۸، ۷۲ و تاریخ ترجمه قرآن در جهان، ص ۱۰۳.

۵- (۵) . همان.

۶- (۶) . همان

قرن هفتم هجری

در این قرن، ترجمه ای فارسی از قرآن نیافتیم؛ شاید یکی از عوامل موثر در رکود علمی این دوره، حمله مغول به شهرهای اسلامی است که موجب رکود کلی رشد علم در بین مسلمانان شد؛ البته، ممکن است عوامل دیگری همچون: رشد تصوف و لوازم آن، مثل انزواطلبی و نیز رشد سلفی گری و اخباری گری در بین مسلمانان از عوامل رکود ترجمه در این قرن و قرون بعد باشد؛ چراکه اخباری ها و سلفی ها بیش از آنکه به قرآن اهمیت دهند به حدیث اهمیت می دادند و حتی در حجیت ظواهر قرآن تشکیک می کردند.

قرن هشتم هجری

جِلاء الاذهان و جَلاء الاحزان (تفسیر گازر)

این تفسیر و ترجمه، توسط ابوالمحاسن حسین بن حسن جرجانی در حدود نیمه قرن هشتم نگاشته شده است که احتمالاً همین تاریخ، زمان حیات مولف و تدوین کهن ترین نسخه موجود آن است. این تفسیر به کوشش میرجلال الدین حسینی ارموی (محدث) در سال ۱۳۳۷ ش در تهران منتشر شده است. تفسیر گازر را خلاصه «تفسیر ابوالفتوح رازی» دانسته اند. (۱) مثال: (خافِضَةٌ رافِعَةٌ) ؛ (۲) «قومی را خفض کند (و به دوزخ فرو برد) و قومی را رفع کند (و به درجات بهشتی رساند).

قرن نهم هجری

در این عصر نیز، چند ترجمه گزارش شده است:

۱. «مواهب علیه» یا تفسیر حسینی

این تفسیر و ترجمه، تالیف کمال الدین حسین کاشفی (م۹۱۰ ق) است که در سال ۸۸۹ ق به نگارش درآمده و با تصحیح و تحقیق سید محمد رضا جلالی نائینی در سال ۱۳۱۷ش در تهران منتشر شده است.

کاشفی، بزرگترین نویسنده و محقق زمان خود بود و واعظ مشهور هرات (شهر اهل سنت آن روزگار) و سبزوار (شهر شیعه نشین) بود و چنان مردم را وعظ می کرد که کسی نمی دانست او شیعه است یا سنی؛ کتاب «روضه الشهدای» او، چندان در مجالس سیدالشهدا علیه السلام خوانده شد که مجالس آن حضرت به نام روضه خوانی شهرت یافت. او در تفسیر خود از استقلال نسبی برخوردار بوده و از شعر شاعران بزرگ فارسی شاهد آورده

ص:۹۲

۱- (۱) . مقدمه تفسیر گازُر، ج ۱، صفحات ی - یج، و تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۲۲۸.

۲- (۲) . واقعه، ۳.

است و در ترجمه خود از کسی تقلید کامل نکرده است و ترجمه ها در درون تفسیر قرار دارند. (۱) مثال: (وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکِینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ ...) ؛ (۲) «و بدهند مال خود را بر دوستیِ حق تعالی... خویشان درویش را و بی پدران را... و محتاجان را... و راه گذریان را... و درویشان خواهنده را... و در بهای بندگان را (کذا)...».

۲. قرآن مترجم شماره ۱۳۷

این قرآن نیز در آستان قدس رضوی نگهداری می شود؛ متن آن با خط ثلث و با قلم زر و ترجمه فارسی آن به خط نسخ است؛ کاتب آن زین العابدین بن محمد کاتب شیرازی است و کتاب را در جمادی الاول ۸۷۶ ق برای ابوالفتح مظفرالدین حسن بهادرخان، نوشته است. (۳)

۳. قرآن مترجم شماره ۱۴۶

قرآن مزبور نیز در «آستان قدس رضوی» موجود است؛ متن آن با خط ثلث ترکستانی، با قلم زر و ترجمه فارسی به خط نسخ، با لاجورد تحریر یافته و در اواخر سده نهم قمری نوشته شده است. (۴)

۴. قرآن مترجم شماره ۲۵۵

این قرآن نیز در «آستان قدس رضوی» موجود است؛ متن آن به خط ثلث و ترجمه به خط نسخ تحریر یافته است؛ تحریر نیمه دوم سده نهم قمری به نام عبداللّه مروارید است. (۵)

قرن دهم هجری

در این عصر نیز، چند ترجمه گزارش شده است:

۱. تفسیر ترجمهٔ الخواص

این کتابِ خطی، نوشته ابوالحسن علی بن حسن زواره ای است که در نیمه دوم قرن دهم وفات یافته است و تاریخ تفسیر او ۹۴۶ ق است؛ این نویسنده در ترجمه قرآن، تقریباً عین عبارات «مواهب علیه» را آورده است. (۶) مثال: (...کُتِبَ عَلَیْکُمُ الصِّیامُ کَما

۱- (۱) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۲۳۳ - ۲۳۵.

۲- (۲) . بقره، ۱۷۷.

۳- (۳) . گنجینه قرآن، ص ۱۴۷، ۱۶۹، ۱۷۰ و تاریخ ترجمه قرآن در جهان، دکتر جواد سلماسی زاده، ص ۱۰۳.

۴- (۴) . همان.

۵- (۵) . همان.

۶- (۶) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ص ۲۳۹.

كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَمْ...) ۱؛ «ای آن گروه که گرویده اید فرض کرده شد بر شما روزه داشتن، همچنانکه فرض کرده شده بود بر آنان که پیش از شما بودند». (۱)

۲. ترجمه مخدوم نوح

این اثر، نخستین ترجمه فارسی قرآن کریم در هند است که به قلم مخدوم لطف اللّه بن مخدوم، مشهور به مخدوم نوح (۹۱۱ - ۹۹۸ ق) انجام گرفته است. (۲)

۳. تفسیر منهج الصادقین

این کتاب، تالیف مولی فتح اللّه کاشانی (م ۹۸۸ ق) است که در ترجمه آیات قرآن، تقریباً عبارات کتاب «مواهب علیه» را تکرار کرده است. ایشان بخشی از تفسیر مواهب علیه را نیز آورده، اما روایات شیعی را بر آن افزوده است. (۳) مثال: (یا أَیُّهَا النّاسُ اعْبُدُوا رَبَّکُمُ...) ؛ (۴) «ای گروه آدمیان! بندگی کنید و پرستش نمایید پروردگار خود را».

۴. قرآن مترجم شماره ۱۵۰۲

این قرآن در آستان قدس رضوی موجود است و ترجمه آن از شیخ نظام الدین نیشابوری و متن و حواشی آن به خط نسخ و ترجمه آن به خط نستعلیق است؛ نویسنده این اثر، محمد بن احمد نیریزی از سده دهم قمری است و تاریخ تحریر آن ۲۵ جمادی الاول سال ۹۸۷ هجری است. (۵)

قرن یازدهم هجری

در این قرن نیز چند ترجمه از قرآن کریم گزارش شده است:

۱. قرآن مترجم شماره ۵۸۵

قرآن مزبور در آستان قدس رضوی نگهداری می شود و با خط نسخ جلی و خفی، همراه با ترجمه و تفسیر در هامش، نگاشته شده است؛ تاریخ اتمام نگارش آن سال ۱۰۵۹ قمری است. (۶)

۲. قرآن مترجم شماره ۱۷۰

این قرآن با ترجمه تحت اللفظی فارسی در متن و چند عنوان تفسیر (حسینی، بیضاوی، جلالین و کشاف) در حواشی آن است، تاریخ تحریر آن، شنبه ۲۴، ذی القعده، سال ۱۰۸۲ قمری است. (۷)

۱- (۲) . به نقل از رساله دکتری علی زواره ای و تفسیر ترجمیه الخواص» رساله دکتری، دانشگاه تهران، ص ۳۸۸.

۲- (۳) . مجله بیّنات، شماره ۳، مقاله مولانا امیرالدین مهر، ترجمه دکتر سید حسن عباس.

۳- (۴) . تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، همو، ص ۳۳۹.

۴- (۵) . بقره، ۲۱.

۵- (۶) . گنجینه قرآن، ص ۲۱۰؛ تاریخ ترجمه قرآن در جهان، ص ۱۰۴.

۶- (۷) . گنجینه قرآن، ص ۲۱۶؛ تاریخ ترجمه قرآن، ص ۱۰۴.

۷- (۸) . گنجینه قرآن، ص ۲۳۸.

۳. قرآن مترجم شماره ۱۱۰

ترجمه فارسی قرآن مزبور به خط نستعلیق و تاریخ نگارش آن سال ۱۰۸۷ ق. است. (۱)

۴. قرآن مترجم شماره ۱۳۴

در سال ۱۱۰۸ قمری به دستور شاه سلطان حسین صفوی نوشته شده است و ترجمه آن به خط نستعلیق است. (۲)

۵. قرآن مترجم شماره ۱۲۷

متن این قرآن به خط نسخ از میرزا احمد نیریزی به تاریخ ۱۱۰۸ قمری است و ترجمه فارسی آن به خط نستعلیق باشنگرف از محمد علی، بدون ذکر تاریخ است. (۳)

۶. قرآن مترجم شماره ۱۵۱۷

ترجمه فارسی این کتاب به خط نستعلیق از ملاعبداللّه معلم اصفهانی می باشد و در تاریخ ۱۱۱۳ قمری نگاشته شده است. (۴)

۷. قرآن مترجم شماره ۱۱۱

این قرآن با تفسیر و ترجمه فارسی به خط نستعلیق است و تاریخ تحریر آن رمضان سال ۱۱۱۶ قمری می باشد. (۵)

۸. قرآن مترجم شماره ۱۰۴

این اثر به خط نسخ و ثلث خوش، مربوط به حدود قرن دهم و ترجمه فارسی آن از سده دوازدهم قمری به خط نستعلیق است. (۶)

۹. قرآن مترجم شماره ۱۷۵

قرآن مزبور به خط نسخ ابوالقاسم طباطبایی و ترجمه فارسی و حواشی آن به خط نستعلیق از کاتبی دیگر است و تاریخ تحریر آن شوال ۱۱۳۷ قمری می باشد. (۷)

۱۰. قرآن مترجم شماره ۱۵۰۵

این قرآن به خط نسخ و ترجمه آن به خط نستعلیق از محمد هاشم لولویی اصفهانی است و تاریخ تحریر آن ربیع الاول سال ۱۱۸۵ قمری می باشد. (۸)

۱- (۱) . همان، ص ۲۳۹.

۲- (۲) . همان، ص ۲۵۹.

۳- (۳) . همان، ص ۲۶۲.

۴- (۴) . همان، ص ۲۶۳.

۵- (۵) . همان، ص ۲۷۳.

۶- (۶) . گنجینه قرآن، ص ۲۷۸.

۷- (۷) . همان، ص ۲۸۶ و تاریخ ترجمه قرآن، ص ۱۰۵.

۸- (۸) . همان، ص ۲۸۶.

۱۱- ترجمه دیلمی لاهیجی [زنده در ۱۰۷۵ ه-. ق]

مترجم محترم آن، محمد بن علی بن عبدالوهّاب شریف علاء الدین قطب الدین اشکوری دیلمی لاهیجی، از اعیان تفسری شیعه در قرن یازدهم هجری می باشد. مؤلّف آن، که در سال ۱۰۷۵، زنده بوده است، صاحب الذریعه، او را از شاگردان میرداماد دانسته است. ترجمهٔ او از قرآن به زبان فارسی، در کتابخانهٔ آستان قدس موجود می باشد. (۱)

قرن دوازدهم هجری

در این عصر نیز، چندین ترجمه گزارش شده است:

۱. فتح الرحمن، بترجمان القرآن (فتح الرحمن فی ترجمهٔ القرآن)

این ترجمه که توسط ابوالفیاض قطب الدین احمد بن عبدالرحیم، (م ۱۱۷۶ق) مشهور به شاه ولیّ اللّٰه محدث دهلوی صورت گرفت و در عصر ما به «ترجمه محدث دهلوی» مشهور است، در دهلی چاپ شده است؛ هر چند که این ترجمه در قرن دوازده هجری نوشته شده، ولی هنوز جای خود را باز کرده و توسط برخی مراکز، از جمله در عربستان چاپ و ترویج می شود (۲) بارها در پاکستان و هند چاپ شده است. (۳) البته این توجه شاید به خاطر آن باشد که این ترجمه بر مبانی اهل سنت به فارسی به نگارش درآمده است. در این ترجمه به شأن نزول آیات نیز به اختصار پرداخته شده است، و شیوه ترجمه او جمله به جمله و ترجمه ای متمایل به تحت اللفظی است. (۴)

مثال: (بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ الم ذلِکَ الْکِتابُ لا رَیْبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ اَلَّذِینَ یُؤْمِنُونَ بِالْغَیْبِ وَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ یُنْفِقُونَ) ؛ (۵) «به نام خدای بخشاینده مهربان، این کتاب هیچ شبهه نیست در این، رهنماست پرهیزکاران را، آنانکه ایمان می آرند به نادیده وبرپا می دارند نماز را و از آنچه ایشان را روزی داده ایم خرج می کنند».

۲. قرآن مترجم شماره ۳۲۳

متن این قرآن به خط نسخ و ترجمه به خط نستعلیق با شنگرف بوده و تحریر آن حدود اوایل سده دوازدهم قمری حدس زده شده است. (۶)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۲۴.

۲- (۲) . نک: یادگارنامه فیض الاسلام، جستارهای علمی و پژوهشی در باب ترجمانی متون مقدس، مقاله دیدگاه های فقهی درباره ترجمه قرآن کریم، سید محمد علی ایازی، ص ۱۵۳.

۳- (۳) . کتابشناسی جهانی ترجمه ها و تفسیرهای چاپی قرآن، ص ۶۰، ترجمه محدث دهلوی را با ۳۴ بار تجدید چاپ، کثیر الانتشارترین ترجمه فارسی می شمارد.

۴- (۴) . نک: دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ترجمه شاه ولی اللّه دهلوی، بهاءالدین خرمشاهی، ج ۱، ص ۵۵۵ و مجله ترجمان وحی، سال ۵، ش ۹، ص ۶۲ - ۶۸.

۵- (۵) . بقره، ۱ - ۳.

۶- (۶) . گنجینه قرآن، ص ۲۸۶.

۳. قرآن مترجم شماره ۱۱۶

متن قرآن مزبور با خط نسخ خوش و جلی با ترجمه فارسی به خط نستعلیق خفی است و تحریر آن حدود اواخر سده دوازدهم قمری می باشد. (۱)

۴- ترجمهٔ مازندرانی [م ۱۱۲۰ ه- . ق]

مترجم محترم آن، عالم بارع محمد هادی بن ملّا محمد صالح مازندرانی، یکی از اعیان قرآنی قرن دوازدهم هجری می باشد. ترجمه او به صورت مخطوط در کتابخانه حاج محمد علی تاجر اصفهانی، در کرمانشاه، و در خزانه الروضه الحیدریه، نجف اشرف، تحت شماره ۲۸۲، موجود می باشد. در این ترجمه، علاوه بر شأن نزول آیات، خوب و بد استخاره با قرآن، نیز ثبت شده است. (۲)

قرن سیزدهم هجری

در این عصر نیز، چندین ترجمه از قرآن مجید گزارش شده است:

۱. تراجم استرآبادی

این ترجمه قرآن، توسط حسینی کردمحلی، در قرن سیزدهم نگارش یافته و در سال ۱۲۸۳ در تهران منتشر شده است. (۳)

۲. موعود الرحمن فی ترجمان القرآن

این ترجمه، توسط حسین خوانساری انجام یافته و در سال ۱۸۹۳م در بمبئی منتشر شده است. (۴)

۳. قرآن مترجم شماره ۲۱۷

متن این اثر به خط نسخ و ترجمه به خط نستعلیق، کاتب احمد بن محمد هاشم خوشنویس اصفهانی و تاریخ تحریر آن سال ۱۲۰۳ قمری است. (۵)

۴. قرآن مترجم شماره ۲۰۸

این کتاب با ترجمه تحت اللفظی فارسی، نگارش یافته و کاتب آن عبداللّٰه بن عبدالرحیم شیرازی در سال ۱۲۳۰ قمری است. (۶)

۱- (۱) . همان، ص ۲۹۶ و تاریخ ترجمه قرآن در جهان، ص ۱۰۵.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۳۳، به نقل از منابع: اعیان الشیعه، ج ۱۰، ص۲۳۴؛ فهرست مخطوطات خزانه الروضه الحیدریه، ص ۲۰، تذکره العلماء المحقین، ج۲، ص ۱۳۴؛ وحید بهبهانی دوانی، ص ۱۰۷؛ زندگی نامه علامه مجلسی، ج ۲، ص ۳۵۹؛ معجم مؤلفی الشیعه، ص ۳۸۱؛ ریحانه الادب، ج ۳، ص ۴۲۵.

۳- (۳) . قرآن ناطق، دکتر بی آزار شیرازی، ج ۱، ص ۱۵۴.

۴- (۴) . همان.

۵- (۵) . گنجینه قرآن، ص ۲۹۹ و تاریخ ترجمه قرآن در جهان، ص ۱۰۵.

۶- (۶) . همان ص ۳۰۳ و همان ص ۱۰۶.

۵. قرآن مترجم شماره ۱۰۱

این قرآن با ترجمه فارسی و دو تفسیر به خط نسخ و نستعلیق بوده و تاریخ تحریر آن سال ۱۲۴۰ قمری است. (۱)

۶. قرآن مترجم شماره ۱۵۷۸

نگارش این اثر توسط عبدالوهاب شیرازی و تاریخ تحریر آن ۱۵ ربیع الاول سال ۱۲۶۱ قمری است و به دستور امیرکبیر نگاشته شده است. (۲)

تذکر: ترجمه های مترجم در آستان قدس رضوی، بسیار است که فهرست ۳۲۶ نسخه آن ها توسط آقای محمد آصف فکرت نوشته و در مشهد منتشر شده است و پیش بینی می شود به سه یا چهار جلد بالغ شود. (۳)

قرن چهاردهم هجری

قرن چهاردهم هجری شمسی (قرن چهاردهم و ربع اول قرن پانزدهم هجری قمری) یکی از درخشان ترین دوران ظهور آثار قرآنی است، ترجمه قرآن نیز در این عصر، شکوفا شد و ده ها ترجمه با سبک ها و روش های مختلف پا به عرصه نهاد، و هر سال به تعداد آن ها افزوده می شود:

الف) ترجمه های تفسیری، مثل ترجمه مرحوم فیض الاسلام و مرحوم الاهی قمشه ای؛

ب) ترجمه های جمله به جمله (هسته به هسته) مثل ترجمه استاد مجتبوی و آیه اللّه العظمی مکارم شیرازی؛

ج) ترجمه های تقریباً تحت اللفظی (کلمه به کلمه) مثل ترجمه معزّی. البته تحوّل مهمی که در این قرن اتفاق افتاد، شروع تفسیرهای جمعی قرآن، همچون: «تفسیر نمونه» و ترجمه های جمعی قرآن، همچون: ترجمه قرآن کریم، اثر نگارنده و گروهی از قرآن پژوهان است که ادامه این روند می تواند نتایجی عالی در فرایند تفسیر و ترجمه به

۱- (۱) . همان ص ۳۰۷ و همان ص ۱۰۶.

۲- (۲) . همان، ص ۳۲۰ و همان ص ۱۰۶.

۳- (۳) . یادگارنامه فیض الاسلام، مقاله تاریخ ترجمه قرآن در آسیا، علی رفیعی علامرودشتی، ص ۳۲۶. ما در تکمیل اطلاعات قرون اول تا سیزدهم از مقاله ایشان و کتاب های تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش و قرآن ناطق دکتر بی آزار شیرازی و کتابشناسی جهانی ترجمه ها و تفسیرهای چاپی قرآن مجید، ترجمه فکرت، بسیار بهره بردیم؛ همواره خامه شان خادم قرآن باد. (البته ادعا نمی کنیم که تمام ترجمه های این سیزده قرن را شماره کرده ایم، بلکه در برخی موارد به مهمترین آن ها اشاره کرده ایم).

بـار آورد. در ادامه این گفتـار جـدولی از مشـهورترین و مهمترین ترجمه هـای یـاد شـده را ارائه می کنیم: (ترجمه های قـدیم فارسی (جدول۲)؛ ترجمه های معاصر فارسی (جدول ۳)؛ فهرست نخستین ترجمه های کامل چاپ شـده در زبان های مختلف (جدول ۴)؛ جـدول آمـاری شـمارگان چاپ ترجمه های کامل، پاره ها و گزینش ها با تعیین کثیر الانتشارترین چاپ ها در هر زبان (جدول۵)؛ آمار اجمالی قرآن های مترجم به زبان های خارجی موجود در مرکز ترجمه قرآن مجید (جدول۶).

ص:۹۹

ترجمه های قرآن در عصر حاضر

مقدمه

نوشتار حاضر، حاصل ماه ها تلاش کارگروه ویژهٔ انجمن قرآن پژوهی است. گردآوری مطالب مهم و گسترده درباره ترجمه ها و مترجمان، در ابتدا برای ما مشکل می نمود، اما رهنمودهای استاد و مترجم گرامی جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد علی رضایی اصفهانی و تنی چند از کارشناسان محترم ترجمه، این امر را تا حدود زیادی آسان ساخت. تلاش گروه بر این بود تا آخرین اطلاعات راجع به ترجمه ها جمع آوری و تدوین شود که در این راستا از برخی منابع و نیز با مشورت کارشناسان محترم ترجمه و هم چنین از طریق سایت های مربوطه، استفاده شد. ولی با وجود این همه تلاش، نمی توان ادعا داشت که همه مطالب جمع آوری شده است کم و کاستی نداشته باشد. لازم به ذکر است در برخی ترجمه ها که اطلاعات ناقصی یافت شد فقط به ذکر اطلاعات یافت شده بسنده شد و در برخی که هیچ یک از اطلاعات چهارگانه (نسخه شناسی - زیست نامه - ویژگی - نمونه ترجمه) یافت نشد و فقط اسمی از ترجمه در برخی منابع آمده بود، در این ویژه نامه هم به ذکر نام آن بسنده شده است و برخی موارد نیز که معلوم نبود آیا ترجمه و یا چیز دیگر می باشد در لیست جداگانه ای عنوان شده است. همین جا باید بگوییم اگر اطلاعات ترجمه ای را نتوانستیم پیدا کنم و در این ویژه نامه منعکس کنیم، قرآن پژوهان و عزیزانی دیگری که اطلاع دارند، اطلاعات کامل آن را به انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه قم و یا به این آدرس ایمیل Info@SQR.ir فرمایند تا در ویژه نامه های بعدی قید شود. اما منابعی که از آن ها در گزارش ترجمه ها بهره برده شده عبارتنداز:

۱- دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی (بهاء الدین خرمشاهی)

۲- بررسی و نقد ترجمه های امروزین فارسی (بهاء الدین خرمشاهی)

۳- اهتمام ایرانیان به قرآن - کتابشناسی توصیفی ترجمه (سید یاسر ایازی)

۴- منطق ترجمه قرآن (رضایی اصفهانی)

۵- سایت اینترنتی راسخون و سایت های دیگر مربوط به تفسیر و ترجمه

۶- طبقات مفسرین شیعه (دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی)

۷- نرم افزار جامع التفاسیر، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

۸- پی نوشت ها (در برخی ترجمه ها)؛ امید است مترجمان و خوانندگان گرامی، با راهنمایی های خود ما را در تکمیل اطلاعات مترجمان و قرآن پژوهان یاری فرمایند و اگر اطلاعات ناقص یا اشتباهی منعکس شده، عُذر ما را بپذیرند و با یادآوری آن ها، برای کارهای بعدی، ما را مدد رسانند.

الف) ترجمه های کامل قرآن

۱– ترجمه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی – دامت برکاته

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (با ترجمه روان فارسی)

مترجم: ناصر مکارم شیرازی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دارالقرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی)

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۷۳ش

نوبت چاپ: دوم

تعداد چاپ: ۱۰۰ هزار

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی در سال ۱۳۴۷ق در شیراز به دنیا آمد. تحصیلات دبستانی و دبیرستانی را در زادگاهش به پایان برد و از چهارده سالگی تا مدت چهار سال مقدمات علوم اسلامی/ حوزوی را فرا گرفت. در هجده سالگی حاشیه ای بر کفایه الاصول آخوند خراسانی نوشت و در همان سال (اوایل چهل شمسی) وارد حوزه علمیه قم شد و از محضر درس و مصاحبت استادان و روحانیان بزرگی چون آیت الله بروجردی علم آموخت. در سال ۱۳۶۹ق رهسپار حوزه علمیه نجف (عالی ترین حوزه علمیه شیعه امامیه، با سابقه ای هزارساله از زمان شیخ طوسی) گردید و فیض درس و بحث استادان بزرگی چون آیت الله حکیم، سید عبدالهادی شیرازی و آیت الله خویی را دریافت. در ۲۲ سالگی از دو تن از استادان عالی مقامش اجازه

اجتهاد دریافت کرد و در سال ۱۳۷۰ق به ایران بازگشت. او مؤسس و طی سال های درازی مدیر و سردبیر نشریهٔ علمی – دینی «درس هایی از مکتب اسلام» بود.

ص:۱۰۱

مهم ترین آثار قرآن پژوهی ایشان عبارت است از: ۱. ترجمهٔ قرآن ۲. سرپرستی علمی در جمع و تدوین و نگارش تفسیر ۲۷ جلدی نمونه، که با همکاری عده ای از فضلای حوزهٔ علمیهٔ قم در طی احتمالاً بیش از یک دهه، فراهم شده است. ۳. تفسیر موضوعی پیام قرآن ۴. همکاری در ترجمهٔ تفسیرالمیزان، اثر گرانسنگ علامه، محمدحسین طباطبایی (۲جلدی) ۵. قرآن و آخرین پیامبر. ۶. قرآن و حدیث. ۷. تفسیر به رأی. سایر آثار ایشان به عربی و فارسی در موضوعات قرآنی و اغلب رشته های علوم عقلی و نقلی بسیار و از پنجاه عنوان بیشتر است. ترجمهٔ قرآن یکی از آثار ارزشمند ایشان می باشد. آنچه که در این ترجمه به چشم می خورد و مترجم محترم بر آن تأکید فراوان دارد، سلاست و روانی متن است که آن را به عنوان اصل قرار داده و سعی نموده که متن ترجمه به گونه ای باشد که برای همه کس قابل فهم باشد و بر همین اساس، چه بسا که در ترجمه تقدیم و تأخیرهای فراوانی را به وجود آورده و یا مطالبی را در پرانتز اضافه نموده است. این ترجمه در حقیقت یکی از آثار افتخارآمیز حوزهٔ علمیه قم می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- از ویژگی های مهم این ترجمه، سلاست و روانی آن است و مترجم سعی نموده در تمام آیات آن را اصل قرار دهد و آیات را به گونه ای ترجمه نماید که سلیس و روان باشند، حتی اگر لازم باشد یک کلمه و یا فعل که در آیه ابتدای جمله قرار گرفته، در ترجمه در آخر جمله بیاید.

۳- اکثر جملات ترجمه شده با جملات آیات مطابقت دارد و سعی نموده که تمام جملات را ترجمه نماید.

۴- مواردی که نکره در سیاق نهی و یا نفی قرار گرفته، عمومیت آن به وسیلهٔ کلمهٔ «هیچ» در ترجمه بیان شده است.

۵- در برخی از موارد با آوردن توضیحاتی در ترجمه، ابهام های موجود در آیه را برطرف می کند.

۶- این ترجمه مبتنی بر تفسیر نمونه است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما به تو کوثر [خیر و برکت فراوان] عطا کردیم! (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن! (۲)

(و بدان) دشمن تو قطعاً بریده نسل و بی عقب است! (۳)

۲- ترجمه حضرت آیت الله مشکینی رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: علی اکبر مشکینی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات الهادی

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۱ ش

نوبت چاپ: دوم

تعداد چاپ: بیست هزار جلد

خط: نسخ (عثمان طه)

قطع: وزیری

زیست نامه:

آیت الله علی مشکینی - که نام شناسنامه ای اش «علی اکبر فیض آلّی» است - در سال ۱۳۰۰ش در روستای آلّی مشکین شهر به دنیا آمد. پدرش برای ادامه تحصیلات حوزوی به نجف اشرف مهاجرت کرده، لذا او از این توفیق برخوردار شد که به مدت چهار سال در آن شهر مقدس به مکتب برود و با زبان عربی آشنا شود. سپس که به ایران بازگشت مقداری از مقدمات علوم و معارف اسلامی را نزد پدرش فرا گرفت. پس از درگذشت پدر، به توصیه او در شهرستان اردبیل به ادامه تحصیل پرداخت. پس از طی مراحل مقدماتی و فراغت از آن ها برای تکمیل تحصیلات حوزوی به قم عزیمت کرد. این سال ها همزمان با اوج دیکتاتوری پهلوی اول و چند سال پس از واقعه مسجد گوهرشاد در مشهد بود. ایشان سال ها در محضر درس و بحث استادانی چون آیت الله حجت کمره ای، آیت الله بروجردی و آیت الله محقق داماد مشتاقانه حضور یافت. در سال های مبارزه علیه طاغوت، فعالیت مجدّانه ای داشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دارای سمت ها و مسئولیت های سیاسی و

اجتماعی مهمی بودند؛ از جمله ریاست مجلس خبرگان دوره اول تا سوم، امامت جمعه قم، عضویت در جامعه مدرسین حوزهٔ علمیه قم،

حاکم شرع دادگاه های انقلاب اسلامی خوزستان و ریاست شورای بازنگری قانون اساسی.

از معروف ترین آثار ایشان قبل از ترجمه قرآن، می توان این کتاب ها را نام برد: اصطلاحات الاصول، مصطلحات الفقه و مصباح المنیر (در باب دعا). با توجه به تسلط ایشان به مباحث بلاغت، ادبیات عرب و لغت، ترجمه ای که از قرآن ارائه نموده قابل تقدیر است. از طرف دیگر، رعایت اصول و قواعد ترجمه، و هماهنگی هایی که در بین جملات وجود دارد، باعث شده است که ترجمه از اعتبار و ارزش قابل توجهی برخوردار باشد؛ به گونه ای که مورد توجه مردم مخصوصاً افراد تحصیل کرده قرار گیرد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- وجود توضیحات در پرانتز که در فهم آیات کمک فراوانی می نماید.

۳- کلیه ادات و عوامل تاکید در ترجمه رعایت شده است.

۴- توجه به کلماتی که در جملات به صورت مفعول مطلق آمده اند.

۵- کلیه کلمات و حروف مانند حرف واو، فاء، ثم و... در ترجمه آمده است.

۶- توجه به فعل معلوم و مجهول - در ترجمه سعی شده است که مجهول و معلوم بودن فعل رعایت شود و در ترجمه به صورت صحیح ترجمه شود.

۷- تفاوت گذاشتن بین دو واژه« الله» و«اله» که به صورت صحیح ترجمه شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

به یقین ما تو را کوثر عطا کردیم. (خیر فراوان، دین قیّم، کتاب باقی، علم بی پایان، نسل باقی روزافزون، علماء امت، حوض کوثر و نهر بهشتی). (۱)

پس (به شکرانه آن) برای پروردگارت خضوع کن و نماز بخوان و (در تکبیر آن) دست ها را تا گلوگاه بالا بر (یا شتر قربانی کن). (۲)

همانا (تو ابتر و بی نسل نیستی) دشمن توست که دم بریده و بی نسل است. (۳)

۳– ترجمه آیت الله یزدی – دامت برکاته

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: آیت الله محمد یزدی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسوه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۶

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: حروف چینی رایانه ای بر اساس خط عثمان طه

قطع: رقعی

زیست نامه:

آیت الله محمـد یزدی در سال ۱۳۱۰ ش چشم به جهان گشود. پـدر ایشان مرحوم «شـیخ علی یزدی» نام داشت که از شاگردان «شیخ عبـدالکریم حـائری» و از روحـانیون معروف اصـفهان بـود. ایشـان تحصـیلات حوزوی خود را ابتـدا در نزد پـدرشان در مدرسه کاسه گران طی کردند و سپس به مدرسه «ملاعبدالله» رفت و به تحصـیل شـرح لمعه مشغول شدند. با تشـریف فرمایی آیـت الله بروجردی بـه قـم، ایشـان بـه قم مهـاجرت کرد و بـا شـرکت در درس خـارج علمـای بزرگ حـوزه، از جمله آیت الله بروجردی از او امـام خمینی آیـت الله اراکی رحمـه الله ، آیت الله شـیخ محمـد تقی بهجت آملی و آیت الله شـاهرودی مـدارج علمی خود را بالا بُرد. تلاش علمی ایشان در آن سال ها باعث شد تا بتواند از حضـرت امام خمینی رحمه الله اجازه نامه اجتهاد دریافت کند.

ارتباط وی با امام با حاضر شدن در درس خارج ایشان در مسجد سلماسی آغاز شد. حضرت امام خمینی رحمه الله برای پرثمر کردن اوقات فراغت جوانان و دور کردن ایشان از زمینه های فساد رژیم پهلوی، از علماء و طلاب خواسته بودند که جلساتی را در عصرهای جمعه برقرار کنند. رساندن این پیام امام رحمه الله در برخی از شهرها، به عهدهٔ آیت الله یزدی

ص:۱۰۵

بود. یکی از آن جلسات، جلسه معروف مسجد امام حسن عسکری علیه السلام واقع در قم بود که هر یک از علماء، ده شب در آن جا به سخنرانی می پرداخت. هنگامی که نوبت به آیت الله یزدی رسید، بیست شب آن جلسه را اداره کرد. عنوان بحث های وی در آن بیست شب «انقلاب های تاریک و روشن» بود. ساواک که این گونه افشاگری ها را برنمی تافت، ایشان را بارها دستگیر و تبعید و ممنوع المنبر کرد.

ایشان در مسؤلیت های بسیار مهمی ایفای نقش نموده اند از جمله: ۱- ریاست دادگاه انقلاب اسلامی قم ۲- ریاست دفتر امام رحمه الله در قم ۳- نمایندگی مجلس خبرگان قانون اساسی ۴- ریاست قوه قضائیه با حکم مقام معظم رهبری ۵- امام جمعه موقت تهران ۶- نائب رئیس و قائم مقام اجرایی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و... .

از آثار ایشان می توان به: ۱- مجموعه مقالات انسان شناسی (در مجله حکمت) ۲- حسین بن علی را بهتر بشناسیم ۳- شرح قانون اساسی ۴- تفسیر سوره حمد ۵- فقه القرآن و... اشاره کرد از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن می باشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- سادگی و گویایی تعابیر و بر این اساس، از عربی زدایی شدید و فارسی گرایی افراطی و بیان آنچه فهمش برای عموم مردم دشوار بوده پرهیز شده است.

۳- مترجم تلاش کرده که ترجمه با متن قرآن تا حد امکان برابر باشد و معادل تمام الفاظ، حروف و موقعیت آن ها در کلام، آن جا که گویای معنایی خاص بوده در ترجمه آورده شود. بر این اساس مواردی که حذف آن در کلام عرب متعارف است ولی در فارسی متداول نیست، آن محذوف در ترجمه آورده شده و هرگاه برای فهم معنا، ذکر کلماتی بیشتر از آنچه در متن قرآن آمده نیاز بوده در کروشه آورده شده و نیز توضیحات ضروری در پاورقی آورده شده است.

۴- کلماتی مانند: «ایمان و جهاد، انفاق، زکات، صدقه، کفر، نفاق» و مشتقات آن ها از آن رو که در فرهنگ قرآن، بارِ معنایی خاصی دارد و این ویژگی در معادل فارسی آن وجود ندارد به همان صورت ذکر و از آوردن معادل فارسی آن در ترجمه خودداری شده مگر در مواردی که این کلمات فاقد آن بار معنایی بوده است.

۵- اسم های فاعل و مفعول اگر به معنای حال و استقبال باشد از آن رو که علاوه بر معنای اسمی، حکم فعل مضارع را دارند، به صورت فعلی ترجمه شده است.

۶- کلماتی مانند «کان» و مشتقات آن در مواردی که منسلخ از زمان است در فارسی ترجمهٔ خاصی نشده بلکه همان کلمه «است» آورده شده است.

۷- واژه هایی که در عربی، جمع و یا تثنیه آورده می شود ولی در ادبیات فارسی اقتضای این امر ندارد مفرد آورده شده است مثل «هفت شب» در ترجمه «سبع لیالی».

۸- ضرب المثل ها، استعاره ها و کنایه هایی که در آیات به کار رفته اگر در زبان فارسی متداول، معادل داشته است، آورده شده وگرنه به ذکر مقصود آن بسنده شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوندی که از سر مهر بخشش فراگیر و همیشگی دارد.

ای پیامبر! ما به تو کوثر (خوبی فراوان) دادیم. (۱)

از این رو پروردگارت را بخوان و (برای سپاس گزاری این نعمت) شتر قربانی کن. (۲)

و بدان که دشمنت (که تو را ناپای دار می خواند) او خود ناپای دار است. (۳)

ص:۱۰۷

۴– ترجمه آیت الله محمود یاسری – دامت برکاته

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (ترجمه و خلاصه تفسیر)

مترجم: محمود یاسری

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی امام مهدی (عج)

مکان چاپ: قم

سال چاپ: سال ۱۳۷۳

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ده هزار جلد

خط: حامد الآمدی

قطع: وزیری

زیست نامه:

مرحوم آیت الله شیخ محمود یاسری از علمای باتقوا و بافضیلت تهران است. وی حدود سال ۱۳۰۶ش در تهران متولد و پس از خواندن دروس مقدمات و سطوح عالی از محضر علمای تهران همچون مرحوم آیت الله حاج شیخ باقر معزالدوله، حاج شیخ عبدالنبی نوری و حاج سید عبدالکریم لاهیجانی استفاده نموده است.

وی دارای تألیفات و آثار متعددی می باشد. یکی از آثار و خدمات علمی وی ترجمه قرآن به زبان فارسی است که همراه با تفسیر است – از آن جا که در شرح آیات برخی از نظریات مفسران را آورده آن را ترجمه و خلاصه تفسیر نام نهاده است. سبک ترجمهٔ ایشان کلمه به کلمه می باشد و این کار باعث شده که ترجمه سلیس و روان نباشد و چه بسا در برخی موارد، جملات ناقص و ناتمام، بیان شده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: کلمه به کلمه.

۲- ادات حصر و تأکید، در ترجمه، تأکید آن ها بیان شده است.

۳- کلیه حروف (مانند واو، فاء، ثم، اذ) که در ابتدای آیات آمده اند در ترجمه نیز آمده است.

ص:۱۰۸

۴- گرچه ترجمه از نوع کلمه به کلمه است، ولی سعی شده که متن ترجمه به گونه ای باشد که جملات ناقص و ناتمام نباشد.

۵- ضمایری که در پایان آیات آمده در ترجمه نیز ذکر شده است.

۶- اکثر مواردی که در جمله، مفعول مطلق وجود دارد در ترجمه آورده شده است.

۷- در برخی از موارد با مطالبی که در پرانتز آورده مترجم سعی نموده که توضیحات مختصری درباره آیه ارائه نماید تا رفع ابهام کند.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشاینده مهربان

البته ما دادیم به تو ای پیغمبر! افزونی بسیار در نسلت. (۱)

پس نماز بگزار برای پروردگار خود. و در تکبیرات نماز دو دست را تا گلوگاه خود بلند کن. (۲)

البته دشمن تو که تو را سرزنش کند دم بریده و بلاعقب خواهد بود. (چون بعد از وفات «عبد الله» ملقب به «طاهر» فرزند پیغمبر، گفتند: محمد صلی الله علیه وآله ابتر و بلاعقب است. پیغمبر از این سرزنش دلتنگ شد خداوند به این سوره وعده اش داد که کثرت در اولادش دهد). (۳)

ص:۱۰۹

۵- ترجمه آیت الله دکتر محمد صادقی تهرانی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: دکتر محمد صادقی تهرانی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: کلیدر

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۲ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: رقعی

زیست نامه:

آیت الله دکتر محمد صادقی تهرانی در سال ۱۳۴۶ق در تهران به دنیا آمد. پدرش از سخنوران و خطیبان معروف بود و در خردسالی او درگذشت.

درس قرآن را ابتدا در نزد مادر آموخت، پس از تحصیلات رسمی امروزی، برای آموختن علوم اسلامی به حوزهٔ علمیهٔ قم رفت و از محضر استادان بزرگی چون علامه طباطبایی و آیت الله بروجردی بهره برد تا به درجهٔ اجتهاد رسید.

همزمان با فعالیت های سیاسی به رهبری آیت الله کاشانی در تهران به ادامهٔ تحصیلات در دانشگاه پرداخت و به کسب درجهٔ دکتری در معارف اسلامی نایل گردید. نظر به فعالیت های سیاسی، رژیم گذشته او را محاکمهٔ غیابی و محکوم به اعدام کرد؛

از این رو ایشـان به عراق مهـاجرت کرد سـپس به لبنـان و سـرانجام به مکـهٔ مکرمه رفت. در همه جا با علمای اسـلام نشـست و برخـاست و بحث و منـاظره علمی داشت. پس از پیروزی انقلاـب اسـلامی به ایران بازگشت و تا امروز مرکز و مـدار درسـی و بحث اصلی او مباحث تفسیری و قرآن به شیوه تفسیر قرآن به قرآن بوده است.

ص:۱۱۰

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله است.

۲- کلمه ها و عبارت هایی که در متن قرآن نیستند، ولی در ترجمهٔ فارسی باید باشند با استفاده از قلاب و کمانک مشخص شده اند.

۳- کلماتی که داخل قلاب هستند توضیح یا معنای دقیق کلمه یا عبارت پیش از خود را می رسانند تا خواننده در دریافت صحیح و درک کامل مفاهیم یاری شود.

۴- کلمه ها و عبارت هایی که در بین کمانک جای گرفته اند برای روان تر شدن و انسجام لفظی و معنوی بیشتر متن ترجمه آورده شده اند.

۵- در سراسر متن ترجمه، در جاهای لازم، پانوشت هایی برای توضیح مفاهیم پیچیده و دشوار فهم آیات، افزوده شده اند و اگر خواننده بخواهد فهم و درک عمیق تر و وسیع تری درباره معانی و مفاهیم قرآنی به دست آورد، می تواند به تفاسیر رجوع کند.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خدای رحمتگر بر آفریدگان، رحمتگر بر ویژگان

ما همواره به تو تمامی (خیرات) بسیار پربار را بخشودیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز گزار و گلو(یت را برایش) فرو نه. (۲)

همانا دشمنت خود بی تبار است. (۳)

ص:۱۱۱

۶- ترجمه علامه میرزا ابوالحسن شعرانی رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: ابوالحسن شعرانی

قرن: چهاردهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات اسلامیه

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۴ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳۰۰۰ نسخه

خط: طاهر خوشنویس

قطع: رحلی

زیست نامه:

آیت الله ابوالحسن شعرانی در سال ۱۳۲۰ قمری در تهران متولد شد. تحصیلات خود را در تهران آغاز کرد و آن گاه به نجف اشرف کوچید. از اساتید وی می توان به میرزا طاهر تنکابنی، حکیم هیدجی، میرزا مهدی آشتیانی اشاره نمود. وی از شخصیت هایی است که در هر دو علم معقول و منقول صاحب نظر می باشد و در این خصوص آثاری چند از خود به یادگار گذاشته است، از جمله فعالیت های علمی وی ترجمه کتاب های مختلف می باشد که در این زمینه می توان به ترجمه نفس المهموم و صحیفهٔ سجادیه اشاره نمود. با توجه به تسلط ایشان است که متجاوز از چهل نوع قرآن از نظر ضبط نص و ترجمه زیر نظر ایشان برای ترجمه آماده گردیده است.

وی پس از مدتی اقدام به ترجمهٔ قرآن کرد و با توجه به این که در آن زمان ترجمه کلمه به کلمه بیشتر معمول بوده است

ترجمه خود را بر همین اساس انجام داده است و از آنجا که برخی از موارد نیازمند به توضیح بوده است این توضیحات را در حاشیه ترجمه آورده تا خوانندگان با مراجعه به آن استفاده لازم را ببرند.

از طرف دیگر، بعضی از آیات که دارای تفسیری از ائمه معصومین علیهم السلام بوده آن روایات را به صورت اختصار (با ذکر منابع آن) آورده تا این که ترجمه خود را با

فرمایشات ائمه مزین نماید و در حقیقت یک نوع ترجمه تفسیری را ارائه نماید. این عالم بزرگوار و وارسته در هفتم شوال ۱۳۹۳ قمری مطابق با ۱۳۵۲/۸/۴ ه-. ش دارفانی را وداع و به دیار حق شتافت.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: کلمه به کلمه.

۲- سعی شده است که کلیهٔ کلمات و افعال ترجمه شوند و کمتر موردی را می توان در بین آیات پیدا نمود که ترجمه نشده باشد.

۳- در ابتدای هر سوره، تعداد کلمات و حروف آن ذکر شده است.

۴- ترجمه دارای حاشیه است که در آن برخی از آیات توضیح داده شده و یا برخی از ویژگی های آیات بیان شده است

۵- برخی از آیات که از طرف ائمهٔ معصومین علیهم السلام دربارهٔ آنها تفسیری رسیده باشد، خلاصه ای از آن را در حاشیه ذکر نموده است

۶ - در ابتدای هر سوره فضیلت قرائت آن را از یکی از ائمه علیهم السلام نقل نموده است.

۷- در برخی از موارد واژه ها و کلمات مشکل را توضیح داده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

بنام خداوند بخشاینده مهربان

به درستی که ما عطا کردیم ترا کوثر را. (۱)

پس نماز گذار مر پروردگار خود را و قربان کن. (۲)

بدرستی که دشمن تو او دم بریده است. (۳)

۷- ترجمه مرحوم ابوالفتوح رازی (به کوشش محمد مهیار)

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: ابوالفتوح رازی (به کوشش محمد مهیار)

قرن: ششم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: مطبوعات دینی

مکان چاپ: قدس - قم

سال چاپ: ۱۳۷۹

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

ابوالفتوح (۱) حسین بن علی خُزاعی نیشابوری رازی، از اولاد نافع بن بدیل بن ورقاء، از اصحاب معروف رسول خدا صلی الله علیه وآله و یکی از علماء و مفسّرین بزرگ شیعه، در قرن ششم است. ابوالفتوح در ری زندگی کرده است. به علت انتساب به ری، او را «رازی» می گویند.

تفسیر ابوالفتوح رازی، یکی از تفاسیر مهم و مشهور شیعه در قرن ششم هجری است. این تفسیر به نام «روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن» به فارسی نگاشته شده و در بیست جزء است.

از اساتید او می تواند پدر و عموی بزرگ وی، قاضی ابومحمد عبدالرحمان بن احمد، و ابوالوفا عبدالجباربن عبدالله بن علی

مقرء رازی، شاگرد شیخ ابوجعفر طوسی، و ابوعلی حسن بن محمد، فرزند شیخ طوسی، و قاضی عماد الدین حسن ابن محمد استرآبادی شاگردِ شاگرد سید مرتضی علم الهدی نام برد. از معروف ترین شاگردان وی می توان به ابن شهرآشوب و ابوالحسن منتجب الدین علی بن بابویه اشاره کرد. از آثار مهم او روح

۱- (۱) . به نقل از کتاب شناسی تفاسیر شیعی، کنگرهٔ بزرگداشت ابوالفتوح.

الالباب فی شرح الشهاب، رساله یوحنّا به فارسی در بُطان مذاهب اربعه، رساله مکالمات حسنیّه در مسئلهٔ امامت است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: کلمه به کلمه.

۲- این ترجمه از تفسیر روض الجنان (ابو الفتوح رازی) توسط محمد مهیار استخراج شده است و کمّیت تغییراتی که در این ترجمه انجام پذیرفته است، به حدی است که می توان گفت این تصحیحی مجدد از ترجمهٔ ابوالفتوح رازی قلمداد می شود.

۳- در بخش واژگان، فقط معادل های فارسی آورده شده و به استثنای موارد معدود از نقل لغاتی که ریشه عربی دارد صرف نظر شده است، زیرا از نظر بررسی زبانی در ترجمه و تفسیر روض الجنان آنچه قابل توجه است واژه های فارسی کُهنِ آن است.

۴- ترتیب کار در این ترجمه بدین گونه است:

الف – ابتدا لغت یا ترکیبِ برابر نهاد آورده شده است.

ب – سپس واژهٔ قرآن را داخل گیومه مقابل آن قرار داده شده است.

ج – سپس معادل امروزی آن بر اساس ترجمه های مرحوم زین العابدین رهنما و مرحوم ابوالقاسم پاینده آمده است.

د – در نهایت، شمارهٔ سوره و آیه؛ در موارد معدودی هم برای درک بهتر معادل های فارسی، کلمه یا پیشوند یا حرف اضافه قبل از آن بلافاصله بعد از آن داخل قلّاب آورده شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام ایزد بخشاینده بخشایشگر

بدرستی که ما بدادیم تو را حوض کوثر. (۱)

پس نماز کن بر پروردگار تو و شتر کُش. (۲)

بدرستی که دشمن تو اوست ابتر. (۳)

ص:۱۱۵

۸- ترجمه آقای ابوالفضل بهرام پور

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (ترجمه و شرح واژگان)

نویسنده: ابوالفضل بهرام پور

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات آوای قرآن

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۹

نوبت چاپ: دوم

قطع: وزیری

تعداد: ۱۰۰۰۰ نسخه

خطاط: حروف چینی رایانه ای

زیست نامه:

آقای ابوالفضل بهرام پور در سال ۱۳۲۰ش در شهر زنجان به دنیا آمد. تحصیلات حوزوی و تفسیری را از محضر اساتیدی چون آخوند همدانی (همدان) و آیت الله صائینی (زنجان) و آیت الله شبستری (تهران) استفاده بردند و نیز از نظریات علامهٔ طباطبایی رحمه الله در زمینهٔ تفسیر استفاده کرده. ایشان از قرآن پژوهان معاصر می باشد و تاکنون آثار متعددی در زمینه معارف و تفسیر قرآن تألیف کرده است؛ از جمله:

۱- تفسیر جزء ۳۰ (کتب درسی حوزهٔ علمیهٔ خواهران).

۲- تفسیر سوره های مختلف در چاپ های مجزّا.

۳- تفسیر ۳۰ جلدی نسیم حیات.

یکی از آثار مهم ایشان ترجمهٔ قرآن مجید است. وی در مقدمه ترجمه خود چنین می نویسد:

در ترجمه بایـد هـدف آیـات را مورد توجه قرار داد و بـا دقت در نکات ادبی عربی و فارسـی و با شـناخت عبارت های معادل فارسی که منظور آیه را برساند، آیات را ترجمه کرده است.

ص:۱۱۶

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- از نظریات افراد متعدد در زمینه اصلاح و رفع ابهام استفاده شده و در سه مرحله ویراستاری فنی و تحقیقی، این ترجمه انجام شده است.

۳- تمام واژه های هر صفحه در حاشیه با ذکر ریشهٔ لغت آورده شده است؛ با این اهداف که:

الف) شرح این لغات، محک قوت و ضعف ترجمه هاست که کدام یک با توجه به معانی واژه ها، ترجمه شده و کدام یک از حریم معنای واژه بیرون رفته است.

ب) اگر کسی به شرح بیشتری درباره قرآن نیاز پیدا کرد، می تواند با استفاده از ریشهٔ لغات که در ترجمه آمده است به فرهنگ های مفصّل مراجعه کند.

ج) این ترجمه که به صورت یک مجلّد قرآنی می باشد، در واقع یک قاموس چند جلدی را در خود جای داده است.

نمونه ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند هستی بخش مهربان

بی تردید ما به تو خیر بسیار دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز گزار و قربانی کن. (۲)

البته دشمن تو، همو بی نسل است. (۳)

ص:۱۱۷

۹- ترجمه ابوالفضل رشیدالدین میبدی

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه و تفسیر کشف الاسرار وعده الابرار (به کوشش سید حسن سادات ناصری)

مترجم: ابوالفضل رشید الدین میبدی

قرن: ششم

مذهب: سنّی (شافعی)

ناشر: انتشارات ابن سینا

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۵۲ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه:

ابوالفضل رشید الدین میبدی: محدّث، مفسر، نویسنده و از بزرگان دانشمندان اواخر سده پنجم و اوایل سده ششم هجری است، وی شافعی مذهب و در اصول به طریق اشعری متمایل بود و مردی عرفان پیشه و علاقمند به خاندان رسالت به شمار می رفته است. اثر گرانمایه او «تفسیر کشف الاسرار» آئینه تمام نمای شخصیت معنوی اوست. این تفسیر بنا به تصریح مؤلف در اوایل سال ۵۲۰ ق شروع به نگارش شده است و از سه بخش برخوردار است که در بخش سوم از سخنان مسجع و آهنگین خواجه عبداللّه انصاری (۳۹۶-۴۸۱ ق) بسیار نقل می کند.

نسخه خطی این تفسیر در دهه (۱۳۳۰ش) به همّت شادروان علی اصغر حکمت کشف و با همکاری عده ای از فضلا (نظیر دکتر مهدی محقق و شادروان دکتر حسین کریمان) تصحیح شد و از سوی دانشگاه تهران انتشار یافت و در دو دهه اخیر از سوی انتشارات امیرکبیر تجدید طبع یافته است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی

۲- دارای نثری کهن و ساده و ادبی و آهنگین می باشد.

۳- این ترجمه همراه با توضیحات تفسیری عرفانی در داخل پرانتز می باشد.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۱۱۸

۱۰- ترجمه آقای ابوالقاسم امامی رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: ابوالقاسم امامی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: سازمان چاپ

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۷ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار جلد

خط: احمد نیریزی

قطع: رحلی

زیست نامه:

آقای ابوالقاسم امامی در روستای «گز» وابسته به بندر گز (استان گلستان) به دنیا آمد. پدرش اهل علم و از شاگردان مرحوم آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی بود.

تحصیلات خود را از مکتب خانه و آموختن قرآن آغاز کرد و سپس به دبستان رفت. بعد از این، به توصیه پدرش به علوم حوزوی روی آورد. درس های حوزوی را در شهر گرگان و مشهد گذراند و مدتی هم در حوزهٔ علمیهٔ قم بود.

در سال ۱۳۳۹ش تحصیلات دانشگاهی را پیش گرفت و هم زمان در مجله عربی «الرخاء» مشغول به فعالیت شد. در سال ۱۳۵۴ش موفق به کسب مدرک دکترا در رشته فرهنگ عربی و علوم قرآنی گشت. از سال ۱۳۵۱ش در دانشگاه های ادبیات و

الهیات دانشگاه تهران به تدریس پرداخت.

ایشان دارای آثار متعددی است از جمله: ۱- تصحیح و ترجمهٔ متن عربی «تجارب الامم» ابوعلی مسکویه ۲- تصحیح «ترتیب السعادات» مسکویه و ... یکی از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن کریم می باشد.

ص:۱۱۹

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- اسلوب ترجمه متمایل به نثر کهن پارسی و در عین حال روان و استوار است.

۳- ترجمه از تطبیق نسبی خوبی با اصل آیات برخوردار است.

۴- متن ترجمه تا حد امکان خالی از اضافات توضیحی بوده و توضیحات و تفسیر برخی از آیات در پاورقی ذکر شده است.

۵- روش مترجم در ارائهٔ یک ترجمه محتوا به محتوا در سراسر ترجمه، همگون است.

نمونه ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشاینده مهربان

ما به تو نیکی بسیار دادیم. (۱)

پس برای خدای خویش نماز بگزار و اشتر کُش. (۲)

که دشمن تو خود بی پَی است. (۳)

ص:۱۲۰

۱۱- ترجمه آقای ابوالقاسم پاینده رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: ابوالقاسم پاینده

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: سازمان انتشارات جاویدان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: سال ۱۳۵۷

نوبت چاپ: پنجم

تعداد چاپ: ---

قطع: وزیری

زیست نامه:

وی در سال ۱۲۹۰ش در نجف آباد اصفهان به دنیا آمد. مقدمات علوم عربی را در زادگاهش آموخت، آن گاه پس از مدتی به اصفهان رفت و در حوزه های علمی آن جا دروس منقول و معقول را فرا گرفت. در سال ۱۳۱۲ به تهران مهاجرت نموده و به کار روزنامه نگاری، تألیف و ترجمه پرداخت. پس از گذشت مدت زمانی هفته نامهٔ صبا را در سال ۱۳۲۱ تاسیس کرد که تا سال ۱۳۳۰ منتشر می شد. در کنار این کار، تألیفات فراوانی نیز دارد که حدود چهل اثر می باشد از جمله آنها ترجمهٔ قرآن مجید است که مورد استقبال علاقه مندان به قرآن و قرآن پژوهان قرار گرفته است.

وی در سال ۱۳۶۳ش پس از ۷۳ سال تلاش در عرصه امور فرهنگی و خدمت به قرآن، دارفانی را وداع گفت.

ویژگی ها

۱- نوع ترجمه: جمله به جمله

۲- مطالب اضافی کمی دارد.

۳- برخی از کلمات، شیوایی و رسایی خوبی دارد.

۴- اکثر افعال مجهول، در ترجمه، رعایت شده و کمتر موردی را می توان یافت که فعل مجهول، به صورت معلوم ترجمه شده باشد.

ص:۱۲۱

۵- همه کلمات موجود در آیات، ترجمه شده و کمتر موردی وجود دارد که در ترجمهٔ آیات حذف شده باشد.

۶- دارای مقدمه ای از مترجم درباره جایگاه قرآن و کیفیت نزول آن است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای رحمان رحیم

ما تو را فزونی [نسل] بخشیده ایم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز کن و قربان کن. (۲)

که دشمن تو، همو، بی دنباله است. (۳)

ص:۱۲۲

۱۲– ترجمه آقای احمد کاویانپور رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید با ترجمه فارسی

مترجم: احمد کاویانپور

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: سازمان چاپ و انتشارات اقبال

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۲ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای احمد کاویانپور در۲۰ مهر ماه ۱۳۰۷ش در ارومیه به دنیا آمد. پس از طی تحصیلات ابتدایی و متوسطه به دانشکده افسری راه یافت و در سال ۱۳۳۶ با درجه ستوان دوم وارد خدمت ارتش شد. در سال ۱۳۴۰ برای تحصیل و تجربه آموزی در زمینه مخابرات به ایالات متحده آمریکا سفر کرد. پس از مراجعت، کتابی به نام «تاریخ رضائیه» چاپ و نتشر کرد. در مؤسسه گوته تهران، زبان آلمانی آموخت و کتاب دیگرش با عنوان «قرآن و مقررات ارتش اسلام» با اقتباس از آیات مقدس قرآن کریم انتشار یافت. در سال ۱۳۴۶ به درجه سروانی رسید و در همین سال کتاب «تاریخ عمومی آذربایجان» را به اهل فرهنگ عرضه کرد. در سال ۱۳۴۷ پس از گذراندن دوره عالی در اداره مخابرات ارتش، کتاب «قرآن و امور خانواده» را به چاپ رساند. ایشان سرانجام با درجه سرهنگی در سال ۱۳۵۷ از آخرین مؤسسه یا مرکز خدمتش بازنشست شد. پس از بازنشستگی به ترجمه قرآن کریم به زبان ترکی آذری همت گماشت و پس از ده سال تلاش مداوم آن را به پایان رساند. سپس بعد از این

ترجمه، به ترجمه قرآن مجدد به زبان فارسی روی آورد. مترجم برای این کار مدت ده سال زحمت کشیده است تا اینکه بتواند ترجمه ای قابل فهم و سلیس و روان تقدیم جامعهٔ قرآنی کند.

ص:۱۲۳

وی برای تکمیل مطالب در ترجمه، از کتاب تفسیر ابو الفتوح رازی استفاده نموده و با ارائه توضیحاتی در لابه لای ترجمه سعی نموده است که متن آن را تکمیل و برخی از ابهام ها را برطرف نماید. که در این زمینه موفق بوده و ترجمهٔ ایشان به گونه ای است که عموم مردم می توانند از آن بهره مند گردند.

نکتهٔ قابل توجه در این ترجمه مشخصاتی است که در ابتدای هر سوره ذکر شده و می تواند اطلاعاتی اجمالی از آن سوره به خوانندگان ارائه نماید. وی با تسلطی که بر ادبیات عرب و ادبیات فارسی داشته، توانسته است ترجمهٔ خود را از جهات مختلف احکام و اتقان بخشیده، اشکالاتی که در ترجمه های قبلی وجود داشته را تا اندازه ای برطرف نماید.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در ابتدای هر سوره، پس از ذکر نام آن و تعداد آیات، تعداد کلمات و تعداد حروف، سال نزول آن سوره را بیان کرده است.

۳- در بعضی از موارد برای شرح و توضیح آیات، در پاورقی مطالبی را ذکر کرده است.

۴- ترجمه، سلاست و روانی خوبی دارد.

۵- ادات عموم در کلام منفی متن آیات، در ترجمه، عمومیت آن ها به واسطهٔ کلمهٔ «هیچ» بیان شده است.

۶- جملات ترجمه شده مطابق با جملات آیات می باشد و کمتر مقدم و مؤخر شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

بنام خدای بخشنده مهربان

(یا پیامبر) ما تو را کوثر عطا کردیم. (۱)

پس (بشکرانه آن) برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی ذبح کن. (۲)

در واقع آنکه بدگویی تو را نمود، او خودش ابتر و مقطوع النسل است (و نسل تو بطور روز افزون تا قیامت باقیست). (۳)

۱۳– ترجمه آقای اصغر برزی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن حکیم (ترجمه قرآن و نکات نحوی آن)

مترجم: اصغر برزی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: امیرکبیر

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۲ ش

نوبت چاپ: اول

تعدا چاپ: ده هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

آقای اصغر برزی در سال ۱۳۴۴ش در شهر بناب (آذربایجان شرقی) به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را با دشواری ناشی از فوت پدر، در زادگاهش به پایان رساند. در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی بعد از بازگشایی دانشگاه ها در سال ۱۳۶۲ دوره لیسانس را در دانشگاه تبریز طی کرد. از سال های نوجوانی با تشویق پدر، به خواندن و بسیار خواندن قرآن کریم توجه کرد و به ترجمه آن خو گرفت. اولین ترجمه ای که مددکار او شد ترجمه تحت اللفظی آقای محمد کاظم معزی بود. سپس یک چند با ترجمه مرحوم الهی قمشه ای مأنوس شد و ترجمه های ابوالقاسم پاینیره و زین العابدین رهنما نیز به انس او با قرآن و آشنایی با ترجمه آن افزود.

آقای برزی آثار و پژوهش هایی در زمینه ادب فارسی دارد از جمله کتاب مهر مادر، نسیم عشق (مجموعه شعر) شرح کامل

منطق الطیر عطار، شرح یکصد غزل از صائب، دیباچه ای بر مبانی عرفان و تصوف و شرح رباعیات خیام، آموزگاران شهادت نیز از آثار قلمی و تحقیق اوست. سپس از ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۱ش به ترجمه قرآن کریم پرداخت. مترجم در این ترجمه به دنبال آن است که ترجمه ای دقیق و همراه با نکته های ادبی

ص:۱۲۵

ارائه نمایـد، لـذا پس از ترجمهٔ آیه، نکته های نحوی را متذکر شده و برخی از جملات آن را تجزیه و ترکیب نموده است. این روش خود باعث فهم بیشتر جملات آیات شـده و خواننـدگان زیادی را به خود جلب می نمایـد. وی با آوردن توضـیحاتی در برخی از موارد سعی نموده که شأن نزول و یا ابهام موجود در متن را تا حدودی برطرف نماید.

از طرف دیگر، دقت در امور نحوی باعث شـده که کلیهٔ افعال (لازم و متعدی، معلوم و مجهول) به صورت صـحیح معنا شود و این خود بر اتقان و احکام این ترجمه اضافه نموده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- توضیحات اضافی کمی دارد.

۳- مهـم تریـن ویژگی ایـن ترجمه، تجزیه و ترکیب آیـات است که پس از پایـان ترجمـهٔ هر آیه، برخی از جملات آن از نظر قواعد نحوی تحلیل شده است.

۴- سلیس و روان است.

۵- کلیهٔ کلمات و جملات آیات، ترجمه شده و کمتر مواردی وجود دارد که ترجمه نشده باشد.

۶- ادات تأکید، در ترجمه تأکید آن ها بیان شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده ی مهربان

به راستی ما به تو کوثر عطا کرده ایم! (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن! (۲)

بدون شک دشمن تو بریده نسل است. (۳)

ص:۱۲۶

۱۴– ترجمه آقای اکبر ایران پناه

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن مجید

مترجم: اکبر ایران پناه

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: سازمان چاپ

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۸

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ---

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱– روش ترجمه: جمله به جمله.

۲– نثر آن نسبتاً روان است.

۳– در این ترجمه علاوه بر ترجمه فارسی، ترجمه انگلیسی هم آمده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما کوثر را به تو عطا کردیم. (۱)

پس برای خدایت نمازگزار و قربانی کن. (۲)

که در واقع بدخواه تو خود ابتر (بی فرزند) است. (نسل تو تا قیامت باقی خواهد ماند). (۳)

ص:۱۲۷

۱۵- ترجمه آقای امیر توحیدی

(مشخصات کلی ترجمه)

کلام الله مجید

مترجم: امیر توحیدی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: حافظ نوین

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۷ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ نسخه

خط: عبدالکاظم صادقا نجفی

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشايندهٔ مهربان

به راستی ما به تو كوثر (خير بسيار) عطا كرديم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و [شتر] قربانی كن. (۲)

بی گمان دشمن تو، خود مقطوع النسل است. (۳)

ص:۱۲۸

۱۶– ترجمه آقای بهاءالدین خرمشاهی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: بهاءالدین خرمشاهی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: نیلوفر و جامی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۲ ش

نوبت چاپ: چهارم

تعداد چاپ: ۱۱ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای بهاءالدین خُرّمشاهی در سال ۱۳۲۴ش در شهر قزوین به دنیا آمد. پدرش مرحوم حاج میرزا ابوالقاسم خرمشاهی از دوستان و همدرسان استاد سید جلال الدین آشتیانی در محضر حکیم بزرگ معاصر، آیت الله سید ابوالحسن رفیعی قزوینی بوده است. تحصیلات متوسطه را در زادگاهش به پایان برد. دورهٔ لیسانس زبان و ادبیات فارسی را از سال ۱۳۴۳ تا ۱۳۴۷ در دانشگاه تهران و فوق لیسانس کتابداری را در همان دانشگاه گذرانده است. مسئولیت های علمی او عبارتند از:

۱– هم ویراستاری و هم قلمی در دایره المعارف تشیع از سال ۱۳۶۱ تاکنون.

۲– عضویت در هیئت علمی مرکز خدمات کتابداری و سپس کتابخانهٔ ملی و سر انجام انجمن با پژوهشکده حکمت و ادیان.

۳- عضویت پیوسته در فرهنگستان زبان و ادب فارسی از بدو تأسیس تاکنون.

۴- همکاری با اغلب نشریات قرآنی/ قرآن پژوهی به ویژه بیّنات و سپس ترجمان وحی و ... .

آثار ایشان عبارتند از:

ص:۱۲۹

۱- تفسیر و تفاسیر جدید؛

۲- فرهنگ موضوعی قرآن مجید؛

۳- قرآن پژوهی؛

۴- قرآن شناخت؛

۵ - درآمدی بر تاریخ قرآن و... .

مهم ترین آثار ایشان، ترجمهٔ قرآن کریم می باشد که در زمانی نزدیک به چهار سال انجام گرفت. ایشان نخستین و مؤثرترین استادان خود را در زمینه قرآن پژوهی، سه تن یاد می کنند: دو شخصیت علمی دیگر پس از پدرش، آیت الله ابوالحسن شعرانی و استاد عبدالحمید بدیع الزمانی کردستانی بوده اند.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله است.

۲- دقت در معادل یابی برای کلمات قرآنی.

۳- انتخاب نثر متعارف امروزی و پرهیز از بیان کلاسیک و کهن.

۴- حفظ بعضی از کلمات قرآن، عیناً در ترجمه مثل اسلام، قرآن و ... .

۵- دقت در حفظ صیغه و ساختار کلمات در ترجمه مثلاً عدم تبدیل صفت به فعل و... .

۶- حفظ معادل در کلمهٔ واحد به شرطی که کلمهٔ واحد در سراسر قرآن، معنای واحدی داشته باشد.

۷- استفاده کمتر از عنصر تفسیری جهت دسترسی به ترجمه دقیق و پرهیز از ترجمهٔ آزاد و نگارشی، و نقل به معنا.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما به تو کوثر بخشیده ایم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

بیگمان دشمن تو بی سرانجام [و بلاعقب] است. (۳)

ص:۱۳۰

۱۷- ترجمه جلال الدین فارسی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: جلال الدین فارسی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات انجام کتاب

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۶۹ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۰ هزار

خط: عثمان حسین

قطع: رحلی

زیست نامه:

جلال الدین فارسی در سال۱۳۱۲ش در مشهدمقدس متولد شد. با شرکت در حوزه ای مخفی نهضت مقاومت ملی به بحث و تدریس دو اثر انقلابی خود به نام های «نهضت های پیامبران» و «تکامل مبارزه ملی» پرداخت. سال های۱۳۴۱-۱۳۴۰ را در زندان قزل قلعه سپری نمود و در قیام ۱۵خرداد سال ۱۳۴۲ نیز نقش فعال داشت. کتاب «حقوق بین المللی اسلامی» را در سال ۱۳۴۵ و ترجمهٔ کتاب مشهور «تکامل انقلابی اسلام» را در سال ۱۳۴۹ منتشر کرد. در خلال همین سال ها به لبنان مراجعت کرد و همکاری با جنبش های انقلابی و آزادی بخش منطقه در حرکت مبارزهٔ مسلحانهٔ داخل کشور نقش مهمی ایفا نمود.

دورهٔ درس هایی «درباره مارکسیسم» به دو زبان فارسی و عربی و «واحدهای بشری» و ترجمه ۵ جلد (از ۱۱ جلد منتشر شده) «الغدیر» و «شهدای راه فضیلت» هر دو اثر شادروان علامه عبدالحسین امینی، از آثار فرهنگی ارزشمند دوران هجرت اوست.

در تابستان ۱۳۵۷ از طرف امـام خمینی رحمه الله به تنظیم رابطـهٔ سازمـان آزادی بخش فلسـطین با انقلاب اسـلامی ایران همت گماشت و سال بعد به نمایندگی در مجلس خبرگان انتخاب

ص:۱۳۱

گردید. وی در دورهٔ دوم مجلس شورای اسلامی نمایندهٔ مردم تهران بود. و دارای آثار متعدد دیگری هم می باشد.

ویژگی ها

۱- نوع ترجمه: جمله به جمله

۲- ترجمه از توضیحات اضافی کمتر برخوردار می باشد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشاینده مهربان

ما به تو خیر فراوان دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و شتر قربانی کن. (۲)

بی گمان، بدخواه توست که بی تبار است. (۳)

ص:۱۳۲

۱۸– ترجمه آقای حسین استادولی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: حسین استاد ولی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات اسوه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۵

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۰ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع : وزیری

زیست نامه:

آقای حسین استاد ولیّ، فرزند عباسعلی در اول اسفند ماه ۱۳۳۱ش در تهران به دنیا آمد. همزمان با تحصیلات آموزشگاهی در حوزه علمیه شیخ احمد مجتهدی تهرانی رحمه الله به فراگیری علوم دینی نزد آن بزرگوار و علمای دیگر پرداخت. با اشتیاق بسیاری که به علم الحدیث داشت، با میرزا علی اکبر غفاری – که از احیاگران متون اصلی حدیث شیعه امامیه است – آشنا شد. استاد ایشان به ویژه در علم کلام، حاج سید هاشم حسینی تهرانی (از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۰ش) بوده است. اساتید دیگر ایشان در فقه آیت الله حاج شیخ محمد تقی شریعتمداری و آیت الله حاج سید احمد خوانساری بوده اند. آقای استاد ولیّ، آثار بسیاری از سال ۱۳۵۲ تاکنون تصحیح و ویرایش کرده اند که بعضی از آن ها در رشته مربوطش کتاب سال شده است.

گفتنی است که ایشان ترجمهٔ مرحوم الهی قمشه ای و نیز ترجمهٔ سید جلال الدین مجتبوی، ترجمهٔ آیت الله مشکینی و ترجمهٔ

سید علی موسوی گرمارودی را به دقت و با مقابله با تفاسیر، ویراسته اند. هم چنین سلسله مقالاتی تحت عنوان «لغزش های ترجمه قرآن کریم» در نشریه قرآنی بیّنات نگاشته اند.

ص:۱۳۳

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در این ترجمه سعی شده که ترجمه ای دقیق و صحیح ارائه گردد، لذا بدون مراجعه به تفاسیر، فقط با بهره گیری از کتاب های لغت و اطلاعات پیش ترجمه شده است، سپس آیه به آیه به تفاسیر مراجعه شده است و اصلاحات صورت گرفته است.

۳- در این ترجمه، گرچه بیشتر بر اساس بیان تفسیر المیزان صورت گرفته ولی پای بند آن نبوده و به تفاسیر دیگر نیز نظر داشته است.

۴- ایشان در این ترجمه برای سلامت و روانی ترجمه، هر جا از عبارت های زیبا و بهتری از تفاسیر یافت شده در ترجمه آورده اند.

۵- با توجه به ادبیات قرآنی که در اوج فصاحت و بلاغت است، مترجم کوشش کرده که امور مربوط به فصاحت و بلاغت عبارت قرآنی را در حد توان در ترجمه منعکس کند.

۶- در این ترجمه به لحاظ ایجاب توضیح در بعضی از آیات، متن ترجمه از توضیحات آیه کاملاً جداسازی شده است؛ بدین صورت که توضیحات کوتاه و ضروری در داخل پرانتز و توضیحات بیشتر در پاورقی آمده است.

۷- طبق نظر مترجم، در این ترجمه از فارسی گرایی افراطی پرهیز شده و کلماتی که فارسی زبانان با آن ها آشنا هستند عیناً در ترجمه آورده شده است، مثل ایمان، انفاق، هدایت و...

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بنام خداوند بخشنده مهربان

ما تو را کوثر بخشیدیم (خیر فراوان که دختری بنام فاطمه علیها السلام است). (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن (یا در تکبیر و قنوت نماز دست ها را تا گلوگاه بالا بر). (۲)

[ای پیامبر، تو با داشتن فاطمه، بی نسل نیستی] همانا دشمن سرزنشگر توست که بی نسل است. (۳)

ص:۱۳۴

۱۹– ترجمه حجت الاسلام و المسلمین حسین انصاریان

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

نویسنده: حسین انصاریان

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات اسوه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۳ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ده هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

استاد حسین انصاریان در آبان ماه ۱۳۲۳ش در شهرستان خوانسار در خاندان علمی به دنیا آمد. پدر دانشمند او از خاندان «حاج شیخ» است (مرحوم آیت الله العظمی شیخ موسی انصاریان خوانساری که حضرت امام خمینی رحمه الله کتاب او را در صلاه بهترین کتاب در میان کتب فقه شیعه در این زمینه شمرده اند). خانواده مادری ایشان از سادات مصطفوی خوانساری است. استاد در خردسالی همراه خانواده به تهران کوچید و در مکتب مرحوم آیت الله حاج شیخ علی اکبر برهان، علم و ادب و اخلاق حسنه آموخت. دیگر از استادان برجسته او مرحوم آیت الله سید محمد تقی غضنفری، آیت الله سید حسین علوی خوانساری، آیت الله حاج سید محمد علی ابن الرضا خوانساری، استاد مهدی محیی الدین الهی قمشه ای (صاحب ترجمه معروفِ قرآن کریم)، آیت الله میرزا علی فلسفی بودند. پس از اتمام لمعتین و معالم از محضر آیت الله فلسفی کسب اجازه می کند تا به حوزه علمیه قم مهاجرت نماید.

در قم از محضر مرحوم آیت الله حاج شیخ عباس طهرانی مستفیض می شود و هم به دست ایشان ملبس به لباس روحانیت می شود. آیات عظام سید محمد محقق داماد و

ص:۱۳۵

حسینعلی منتظری جزو استادان بزرگ ایشان بوده اند. جناب انصاریان پس از طی مدارج عالی سیر و سلوک علمی و اخلاقی از بزرگان آیات و مراجع تقلید از جمله: آیت الله العظمی میلانی، آیت الله العظمی ملا علی معصومی همدانی، آیت الله کمره ای، آیت الله العظمی گلپایگانی، آیت الله العظمی حاج سید احمد خوانساری، آیت الله العظمی مرعشی نجفی و آیت الله العظمی امام خمینی به کسب اجازات علمی و روایی نایل شده اند.

چهار هزار نوار سخنرانی علمی و بیش از چهل عنوان کتاب (بالغ بر حدود هشتاد جلد) از برکات نفس صدق ایشان و رشحات قلمشان به ثمر رسیده است. عمده ترین آثار قلمی ایشان عرفان اسلامی (شرح مصباح الشریعه) ۱۲ جلد، دیار عاشقان (شرح صحیفهٔ سجادیه) ۷ مجلد، ترجمهٔ نهج البلاغه و ترجمهٔ مفاتیح الجنان است.

در مورد ترجمه قرآن ایشان می توان گفت: مترجم با توجه به اشکالات و کاستی های موجود در ترجمه ها، مدت چهار سال تلاش نموده تا بتواند ترجمه ای دقیق و قابل فهم برای عموم علاقه مندان به قرآن، ارائه نماید. وی با مراجعه به کتاب ها و منابع تفسیری همچون مجمع البیان ، صافی ، نور الثقلین ، و کتاب ها و مراجع لغت مانند، مفردات راغب ، فروغ اللغات ، سعی نموده که ترجمه کلمات و واژه های قرآنی، از استحکام و اتقان مناسبی برخوردار باشد و مجموع آیه با توجه به مباحث تفسیری آن، ترجمه شود، لذا در برخی از موارد با آوردن توضیحات اضافی که خود برگرفته از تفاسیر می باشد، متن ترجمه را تکمیل نموده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- یکی از ویژگی های مهم این ترجمه توجه به کلمهٔ «الرحمن» است. که (همراه با توضیحات تفسیری مختصر) در مواردی که صفت واقع شده و مواردی که جانشین الله قرار گرفته تفاوت گذاشته شده؛ مثلاً در ترجمهٔ «بسم الله الرحمن الرحیم» کلمهٔ الرحمن را به یک معنا گرفته و در سورهٔ مریم آیات ۲۶، ۴۴، ۵۸، ۶۱، ۶۹، ۷۵، به صورت (خدای) رحمان، ترجمه نموده است. البته در یکی - دو مورد کلمهٔ «خدای» داخل پرانتز قرار نگرفته مانند سورهٔ یس آیهٔ ۱۱.

۳- کلیهٔ ادات تأکید، تأکید آنها در ترجمه بیان شده، و همچنین ادات حصر.

۴- سعی شده است همهٔ کلمات و حروف، ترجمه شود، لذا کمتر موردی وجود دارد که حروف ابتدای آیه ها در ترجمه ذکر نشده باشد.

ص:۱۳۶

۵- ترجمه از سلاست و روانی خوبی برخوردار است.

۶- آیاتی که دربارهٔ ائمه علیهم السلام می باشند در ترجمه به آن ها اشاره شده است.

۷- در برخی از موارد با آوردن توضیحاتی داخل پرانتز، رفع ابهام نموده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدا که رحمتش بی اندازه است و مهربانی اش همیشگی

بی تردید ما به تو خیر فراوان [که برکت در نسل است و از فاطمه ریشه می گیرد] عطا کردیم. (۱)

پس [به شکرانه آن] برای پروردگارت نماز بخوان و شتر قربانی کن. (۲)

یقیناً دشمن [که به] تو [زخم زبان می زند] خود بدون تبار و نسل [و بریده از همه خیرات و برکات] است. (۳)

ص:۱۳۷

۲۰- ترجمه آقای حکمت آل آقا

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (با معنای فارسی)

مترجم: حکمت آل آقا

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعی

ناشر: اقبال

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: سال ۱۳۵۳

نوبت چاپ: ---

تعداد چاپ: ---

خط: سید محمد ریاضی زنجانی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای حکمت آل آقا در اواخر قرن ۱۳ قمری به دنیا آمد. تحصیلات خود را با مطالعه علوم حوزوی چون ادبیات و منطق، فلسفه و فقه آغاز کرد و با تحصیل اصول و کلام و عرفان به پایان برد. در تمام طول تحصیل خویش عنایت ویژه ای به قرآن داشت به گونه ای که خود می گوید محور همه مطالعاتش قرآن بوده است. پس از پایان تحصیلات استاد تفسیر دانشگاه تهران شد. طی سال های ۱۳۲۱ تا ۱۳۳۲ش در برنامه صبحگاهی رادیو برنامه های قرآنی را اجرا می کرد. در طی این سال ها بررسی و پژوهش در ترجمه های مختلف قرآن را آغاز کرد و پس از شهریور ۱۳۳۲ بیش از پیش در این راه همت گماشت. در سال ۱۳۴۸ش آقای جواد اقبال مدیر مؤسسه انتشاراتی اقبال به او پیشنهاد ترجمهٔ قرآن را می دهد. او نیز پذیرفت و این کار را آغاز کرد، سرانجام این ترجمه در سال ۱۳۵۳ در انتشارات اقبال چاپ و منتشر گردید.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- مترجم کوشیده تا با حفظ امانت، عبارات فارسی روان و قابل فهم باشد.

ص:۱۳۸

۳- در انتخاب معانی تا آن جا که میسور مترجم بوده از مأخذ قدیم تر استفاده کرده و تعبیر بیان عربی در عصر نزول قرآن را در نظر گرفته است.

۴- معانی ادات تأکید در بسیاری موارد آورده نشده است، ولی در بعضی از جملات به علت تعدد تأکیدها صرف نظر شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشنده بخشایشگر

(ای پیغمبر) بی گمان ما بتو خیر بسیار داده ایم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

همانا که دشمن عیب جوی تو بی فرزند است و نسلی از او باقی نمی ماند. (۳)

ص:۱۳۹

۲۱– ترجمه آقای داریوش شاهین رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: داریوش شاهین

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: کانون انتشارات جاویدان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: شهریور ۱۳۵۹

نوبت چاپ: دوم

تعداد: ۳ هزار نسخه

خطاط: ---

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای داریوش شاهین در اوایل قرن ۱۴ق به دنیا آمد و در مهر ماه سال ۱۳۸۰ دارفانی را وداع گفت. از ایشان بیش از سیصد جلد تألیف، ترجمه و مجموعه های مختلف به یادگار مانده است. در حوزه مسائل مذهبی به ترجمه نهج البلاغه به زبان انگلیسی توفیق یافت. برخی آثار او عبارتند از: ۱- تاریخ ایران در یکصد قرن (به زبان انگلیسی ترجمه شده است) ۲- مجموعه سه جلدی راهیان شعر امروز ۳- ترجمه کامل صحیفه سجادیه با عنوان «نیایش های جاویدان» و ... از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن کریم است که سومین چاپ آن در دو جلد و در سال ۱۳۵۹ش به چاپ رسید.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد

۲- در این ترجمه، مترجم نخست قرآن را به گونهٔ «ترتیب نزول آیات و سوره ها» به دقّت ترجمه نموده آن گاه برای حفظ اتقان و وحدت ترجمه ها، آن را به گونه موجود - با حفظ کامل اصالت معنا و رعایت اصطلاح و جامع بودن مفهوم - در قالب مفاهیم و کلمات فارسی آورده است. در انتهای هر سوره در بخش «هامش سوره» نام های ویژه،

ص:۱۴۰

مکان های ویژه و واژه های چند مفهومی و حتی ترجمه های دیگر، به گونه ای که برای جست وجوگرِ ناآشنا پاسخی کافی باشد، توضیح داده شده است.

۳- در این ترجمه، با توجه به روایت ها و خبرهای گوناگون ترتیب نزول سوره ها، در جدول تدوین شده است.

۴- در بخش دیگر از این ترجمه که ویژگی ها نام دارد، لیست مفاهیم و ویژگی های عمومی قرآن که جنبه اطلاعات کلی و همگانی دارد، تدوین شده است.

۵- گزیده هایی از احکام قضائی و شرعی قرآن مجید در صد موضوع برای استفاده عموم تدوین شده تا جست وجوگر که در یک موضوع مایل به کسب اطلاع از قرآن است، در یک نگاه، بتواند به آسانی دست یابد، از این رو فهرستی نیز برای این موضوعات - برای سهولت مراجعه - تنظیم گردیده است.

۶- مترجم از منابع تفاسیری شیعه و اهل تسنن در ترجمه خود استفاده نموده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بنام خداوند بخشنده مهربان

تردید نیست که ما نیکویی بی مانند و عزت بی پایان (کوثر) به تو بخشیدیم. (۱)

پس برای خداوندت عبادت بنما و قربانی بده. (۲)

بی تردید که دشمن تو دنبال بریده است (کاری از او ساخته نیست). (۳)

ص:۱۴۱

۲۲- ترجمه شیخ رضا سراج رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (به انضمام ترجمه و تفسیر مختصر)

مترجم: رضا سراج

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: شرکت سهامی انتشار

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۴۹

خط: طاهر خوشنویس

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- نثری است که بر اساس قواعد دستور زبان فارسی نگارش یافته و در عین حال روان و گویا است.

۳- تطبیق با اصل کلام عربی به خوبی در این ترجمه لحاظ شده و از دقت خوبی نیز برخوردار است.

۴- ترجمه به دو شکل، توضیحات و افزوده ها را اضافه کرده است. برخی از این افزوده های تفسیری داخل متن آمده و با پرانتز از اصل تفکیک شده و برخی دیگر نیز به صورت پاورقی آمده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشاینده مهربان

البته ما تو را کوثر (نهری در بهشت یا خیر فراوان یا نبوت و قرآن و یا امّت فراوان یا شفاعت) بخشیده ایم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگذار و قربانی کن. (مفسران را در این آیه سخن بسیار است) (۲)

البته دشمن دارنده تو (عاص بن وائل) از خیر منقطع (و بی نسل و ذرّیت) است (اما ترا تا روز قیامت ذرّیت و اشتهار و آثار فضل بی شمار باقی خواهد بود). (۳)

ص:۱۴۲

۲۳- ترجمه زین العابدین رهنما

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: زین العابدین رهنما

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: کیهان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۵۳

نوبت چاپ: دوم

خط: ---

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای زین العابدین رهنما در ۱۵ آذر ۱۲۷۳ش در کربلا به دنیا آمد. علوم اسلامی را نزد استادان خود فرا گرفت. مدتی در نجف اشرف در رشته فقه و اصول تحصیل کرد. پس از طی این مراحل علمی و پیمودن سریع درجات ترقی معنوی در ۲۴ سالگی به ایران آمد. سپس به فعالیت های اجتماعی و کما بیش سیاسی روی آورد. کار نویسندگی و روزنامه نگاری را از نشریه «نو بهار» به مدیریت شادروان ملک الشعرای بهار آغاز کرد. در ۲۶ سالگی شخصاً نشریه ای به نام «رهنما» به راه انداخت و بیش از یک دهه (از ۱۳۰۰ تا ۱۳۱۳ش) سردبیری روزنامه معتبر ایران را عهده دار بود. در پی اختلاف و مخالفتی که با رضا شاه پیدا کرد، چند ماه به زندان افتاد و سپس از سال ۱۳۱۳ش به لبنان تبعید شد. از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۹ش مشاغل گوناگون دولتی به عهده داشت؛ از جمله معاونت وزارت راه و فواید عامه، معاونت نخست وزیری و ریاست رادیو ایران. پس از جنگ دوم جهانی سفیر ایران در فرانسه سپس در لبنان، سوریه و اردن شد. از سال ۱۳۲۹ تا پایان عمر (۱۳۶۸ش) عمدتاً به کار نویسندگی پرداخت.

مترجم از روش ترجمهٔ خود چنین می گوید: کوشش فوق العاده کردم که ترجمهٔ من نه تنها به متن قرآن هر چه بیشتر نزدیک باشد بلکه حتی المقدور همان ترکیب بندی

ص:۱۴۳

جملات، همان سبک و انشاء، همان رنگ آمیزی کلمه و اختصار را که در قرآن شریف است نگاه دارد و تا آن جا که ممکن است از ترجمه تحت اللفظی و یا ترجمه به معنا، که تمام عطر و رنگ و قاب و قالب زیبای آیات را از میان می برد، دوری جویم و هر جا که ناچار به ترجمه به معنا شدم ترجمهٔ تحت الفظی آیه را در زیرنویس همان صفحه نوشتم تا خواننده محترم بر طرز جمله بندی اصلی آن آگاه باشد و هر جا هم که برای بیان و فهم مطلب در قالب فارسی ناگزیر به افزودن کلمه ای به ترجمه شدم آن را میان دو هلال (پرانتز) قرار دادم تا از متن جدا گردد. مترجم در پایان می نویسد: می خواستم ذوق و شوق مردم را برای خواندن ترجمهٔ فارسی آن اگر به درجهٔ خواندن متن عربی حفظ نکند تا درجه ای پایدار نگه دارد، نه این که به کلّی آن را از میان ببرد و خواننده را روگردان کند. می خواستم جواب گوی پرسش ها و سؤالاتی باشد که برای هرخواننده، هنگام خواندن متن قرآن دست می دهد و میل دارد آن ها را بداند. این قسمت مربوط به تفسیرهای زیر صفحات قرآن می شود.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه ابتدا در هزار نسخه چاپ آزمایشی شده و برای علمای فارسی زبان و قرآن شناس کشورهای شبه قاره، آسیای میانه، عراق و سایر کشورهای عربی فرستاده شد که ۱۵۰ نفر پاسخ های انتقادی فرستادند که در به سازی نهایی ترجمه به کار آمده است.

۳- ویژگی ساختار و شکل و شمایل این ترجمه که تفسیر و توضیحات گزینشی دارد از این قرار است:

الف - کل اثر در چهار مجلد وزیری است.

ب- دارای مقدمه ای مفصل درباره شناساندن مسائلی ضروری از مسائل تاریخ اسلام و تاریخ قرآن و علوم قرآنی است.

پ- متن قرآن برگرفته و صفحه بندی جدید از مصحف قاهره (ملک فؤاد) است.

ت- متن قرآن در نیم دست راست هر صفحه که از طول تقسیم شده آمده و تقطیع موضوعی شده است؛ یعنی هر سوره بسته به طولش به چندین بخش تقسیم شده است.

ث- در پی نوشت با شماره گذاری جدید، توضیحات تفسیری و اطلاع بخشی آمده است.

ص:۱۴۴

ج- قبل از آغاز هر سوره، مقدمه ای در معرفی آن سوره با اطلاعاتی نیز مکی یا مدنی بودن و... آمده است.

چ - مترجم و دستیاران، باب جدیدی در پژوهش های قرآنی - عربی بازکرده اند و آن مباحثی است تحت عنوان «قرآن و ادب فارسی».

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بنام خداوند بخشاینده مهربان

ما «کوثر» را به تو عطا کردیم. (۱)

پس پروردگارت را نماز گزار، و قربانی کن (۲)

که بیگمان دشمن تو «أبتر» است. (۳)

ص:۱۴۵

۲۴- ترجمه آقای سید اسدالله مصطفوی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (با ترجمه، تفسیر و تحقیق)

مترجم: سید اسدالله مصطفوی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: ---

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۹۶ قمری

نوبت چاپ:

تعداد چاپ:

خط: سید محمد ریاضی زنجانی

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (همراه با نکات تفسیری)

۲- نشانه های نقطه گذاری به کار رفته تا ابتدا و انتهای سخن هر گوینده ای معلوم باشد.

۳- در ابتدا و انتهای جمله های معترضه، خط فاصله (-) به کار برده شده است.

۴- در متن عربی قرآن مجید، چنان که بلاغت ایجاب می کرده، صنعت ایجاز و مختصرگویی به کار رفته و برای سهولت

درک معانی، فاعل یا مفعول مستتر در بین پرانتز ذکر شده است.

۵- دربارهٔ کلیّهٔ مطالب تاریخی و علمی قرآن مجید، تحقیق به عمل آمده و در پاورقی با ذکر مأخذ شرح داده شده است.

۶- مترجم از ذکر مطالب خرافی و مغایر با تعلیمات اسلامی خودداری کرده است.

۷- مطالب مربوط به ولایت امیر المؤمنین علی علیه السلام با استناد به اخبار فریقین ذکر شده است.

۸ – به کلیهٔ انتقادهایی که یهودیان و مسیحیان به اسلام گرفته اند پاسخ داده شده است.

ص:۱۴۶

۹- در تفسیر، هرجا که عقیدهٔ کلیّه مفسران اسلامی یکی است علامت اختصاری (تفا) را به کار گرفته شده و هر جا که مطلبی فقهی مطرح است آن را از دو تفسیر بزرگ شیعه یعنی مجمع البیان علامه طبرسی و یا تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی اقتباس شده و علامت اختصاری (مج) یا (ت.ش) را ذکر کرده شده است.

۱۰- در پایان ترجمه، فهرست اعلام و پس از آن فهرست مطالب علمی و ادبی و سپس فهرست سوره های قرآن را به دقت درج شده است.

۱۱- در فهرست اعلام، هر جا پس از شماره صفحه ای حرف (ز) ذکر گردیده است، بدان معناست که در آن صفحه، زندگانی نامهٔ آن نبی یا ولی بیان شده است.

علائم اختصاری که در این ترجمه به کار رفته بدین شرح است.

۱- اقتباس از:

ت.ش: تفسیر شیخ ابوالفتوح رازی

تفا: تفاسیر اسلامی

ج: جلد

د: دایره المعارف

ر: رجوع فرمایید (به)

ر.ه: رحمه الله علیه

ز: زندگی نامه

ص: صفحه

قا.م: قاموس کتاب مقدس

م: مترجم

مج: مجمع البیان

ه-.ا: هیئت در مکتب اسلام

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای مهربان بخشاینده

به راستی ما به تو کوثر را داده ایم. (۱)

بنابراین در پیشگاه پروردگارت نماز بخوان و (قربانی خود را) ذبح کن. (۲)

به راستی کسی که از تو متنفر است بی فرزند (و اجاق کور) می شود (و نسل سادات زیاد خواهد شد). (۳)

۲۵- ترجمه آقای سید جلال الدین مجتبوی رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الحکیم

مترجم: سید جلال الدین مجتبوی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات حکمت

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۱ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

سید جلال الدین مجتبوی در سال ۱۳۰۷ش در تهران به دنیا آمد. پس از تحصیلات اولیه برای تحصیل در رشته فلسفه در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران پذیرفته شد و در سال ۱۳۴۶ش به دریافت درجه دکتری در آن رشته نایل آمد. یک چند عضو گروه فلسفه و مدتی قریب به نُه سال رئیس دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی در دانشگاه تهران بود. در سال ۱۳۶۸ش به عنوان استاد ممتاز معرفی شد. آثار او بیشتر ترجمه است (از انگلیسی و عربی) تا تألیف. همچنین تعدادی هم مقاله در نشریات علمی و دانشگاهی.

کتاب هایش عبارتند از: ۱- فلسفه یا پژوهش حقیقت ۲- کلیات فلسفه ۳- تاریخ فلسفه جلد اول نُه جلدیِ اثر کاپلستون ۴- بنیاد حکمت سبزواری، تألیف توشیهکو ایزوتسو ۵ - ترجمه جامع السعادات نراقی در سه جلد ۶ - ترجمه قرآن کریم. استاد

مجتبوی به سال ۱۳۷۸ش در تهران وفات یافت.

انگیزه و ویژگی های ترجمه از زبان مترجم:

ترجمه های موجود در آن زمان هر چند در فهم معانی آیات قرآن مجید تا اندازه ای سودمند بوده اند، لیکن هیچ یک پاسخ گوی درست و بی نقصی برای انتقال مفاهیم و معانی قرآن و عاری از لغزش ها و اشتباهات و نارسایی ها نبود، با توجه به این که ترجمه

ص:۱۴۸

این جانب از سال ۶۸آغاز شد و در زمستان ۷۱ پایان یافت و در آن موقع چند ترجمه ای که بعد از سال ۷۲ منتشر شد وجود نداشت. علاوه بر این ترجمه های موجود در آن زمان صرفاً ترجمه بود و با ترجمه محض که بعضی هم تحت اللفظی بود نمی توان به مراد و مضمون بسیاری از آیات پی بُرد، و یکی دو ترجمه ای که پاره ای توضیحات داشت چنان با ترجمه آمیخته بود که بازشناسی ترجمه از توضیح و تفسیر ممکن نبود.

به این دلایل بر آن شدم که ترجمه ای از قرآن کریم که دقیق تر و صحیح تر باشد همراه با توضیحات لازم برای فهم آیات کتاب عزیز فراهم کنم. این کار انجام گرفت و در سال ۷۲ در دسترس علاقه مندان قرار گرفت. اما پس از آن دریافتم که در این ترجمه نیز برخی لغزش ها و نارسایی ها هست، لذا تاکنون دو بار در آن بازنگری شده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- ترجمه ای است با توضیحات تفسیری که افزوده های تفسیری برای درک و فهم آیات قرآن ضرورت دارد.

۳- سعی شده است که هیچ چیز [حتی ادات تأکید] فروگذار نشود.

۴- آشکار ساختن مرجع ضمیر در پرانتز و آنچه در تقدیر است [مثلاً در حذف به قرینه و...] در کروشه و توضیح الفاظ و عبارت ها با حروف ریز و جدا از ترجمه - ولی داخل متن - و نیز توضیحات تفسیری به صورت زیرنویس [و نیز توضیحات مفصل تر در پایان کتاب در بخش مؤخره].

۵- این ترجمه با فارسی روان و ساده و قابل فهم و بدون الفاظ مهجور و غیرمستعمل فراهم آمده است.

۶- در این ترجمه تا آن جا که ممکن و میسر بوده از کلمات فارسی استفاده شده است.

۷- گاه در ترجمه یک کلمه از دو معادل استفاده شده است.

۸ - به گفته مترجم بیشتر همِّ ایشان در صحت [رعایت امانت و دقت و توجه به سبک و صیغه و ساختار و حتی ادات تأکید] بوده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشاینده مهربان

همانا تو را کوثر - خیر بسیار - دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و شتر قربانی کن. (۲)

همانا دشمن تو، همو دنبال بریده - بی نسل و بی دنباله - است. (۳)

ص:۱۴۹

۲۶- ترجمه آقای سیدجمال الدین استرآبادی رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه و خلاصه التفاسیر

مترجم: سید جمال الدین استرآبادی

قرن: چهاردهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: ---

مکان چاپ: --

سال چاپ: --

نوبت چاپ: --

تعداد چاپ: --

خط: محمد خالقی

قطع: رقعی

زیست نامه:

جمال الدین استرآبادی بن آیت الله حاج آقا ضیاء الدین از فضلاء دانشمندان معاصر شمیران تهران است. وی در حدود ۱۳۵۰ ق در تهران متولد شد. ایشان دروس جدید و مقدمات را در تهران گذارند و سپس به شهر مقدس قم عزیمت کرد و چند سالی را در سطوح مختلف به کسب علم مشغول شد و سپس به شهر مقدس نجف عزیمت کرد و به تحصیل فقه و اصول پرداخت و از دروس و ابحاث آیات عظام چون آیت الله العظمی حاج سید محمود شاهرودی و آیت الله العظمی خویی و دیگران استفاده نمود. یکی از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن مجید می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه اثر محتوایی از قرآن کریم است که مطابقت نسبی با اصل قرآن دارد.

۳- اسلوب زبانیِ ترجمه روان و گویاست و بر اساس دستور زبان فارسی نگارش یافته است.

۴- این ترجمه، هر چند با اصل آیات، مطابقت نسبی دارد، اما در مواردی سهوها و اشتباهاتی در آن ها هست.

ص:۱۵۰

۵- افزوده ها و توضیحاتی در میان ترجمه به متن ملحق گشته که بخشی از این توضیحات با پرانتز تفکیک شده است.

۶- ترجمه آن، روان و همراه با اضافات است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

به درستی که ما بتو کوثر (دختری همچون صدیقه طاهره علیها السلام) عطا کردیم. (۱)

پس به شکرانه این نعمت نماز و قربانی کن. (۲)

بدرستی که دشمن و بدگوی تو بی عقب است. (۳)

ص:۱۵۱

۲۷- ترجمه آقای سید حسن ابطحی

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن مجید

مترجم: سید حسن ابطحی

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات بطحاء

مکان چاپ: ایران، قم

سال چاپ: ۱۳۸۳ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳۰۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

آقای سید حسن ابطحی، در سال ۱۳۱۴ش در مشهد مقدس به دنیا آمد و در سن شش سالگی قرآن را در مکتب خانه ای به پایان رساند و دوره دبستان را در دبستان تدّین که مرحوم شیخ غلامحسین (عبدخدایی) تأسیس کرده بود خوانده و در پانزده سالگی وارد حوزه مشهد (مدرسه نوّاب) شده و دوره ادبیات عرب و سطح مقدماتی حوزه را گذراند، سپس در سال ۱۳۳۱ ش به حوزه علمیه قم عزیمت نمود.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- ترجمه با نثر ساده نزدیک به محاوره همراه با افزوده تیترهای موضوعی بر ترجمه است.

نمونه ترجمه:

سوره کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

قطعاً ما به تو «کوثر» عطا کردیم (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و شتر قربانی کن (۲)

قطعاً دشمن تو، او است که نسلش قطع خواهد شد. (۳)

ص:۱۵۲

۲۸– ترجمه آقای سید علی نقی فیض الاسلام رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن عظیم (با ترجمه و خلاصه تفسیر)

مترجم: سید علی نقی فیض الاسلام

قرن: چهاردهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات فقیه

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۸ ش

نوبت چاپ: دوم

تعداد چاپ: ۱۰۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

سید علی نقی سدهی اصفهانی آل محمد دیباج، مشهور به فیض الاسلام در سال ۱۲۸۴ش در «سده» (خمینی شهر) اصفهان به دنیا آمد و پس از عمری هشتاد ساله که همه به ترویج دین و دانش و ترجمه امهات متون اسلامی و تألیف بود، سرانجام در سال ۱۳۶۴ش درگذشت و در بهشت زهرا علیها السلام به خاک سپرده شد. پدر ایشان، شادروان حجه الاسلام آقا سید محمد به علم و تقوا و سخت کوشی در سلوک اخلاقی معروف بود و امامت جمعه سده اصفهان را عهده دار بود. وی در مدت چهل سال اقامت در تهران به کار ترجمه متون مقدس پرداخت که از مهم ترین آنها ترجمهٔ نهج البلاغه و صحیفهٔ سجادیه و ترجمه و تفسیر قرآن کریم می باشد. ترجمهٔ قرآن همراه با تفسیر و توضیحاتی پیرامون آیات (با استفاده از روایات ائمه معصومین علیهم السلام) است و این ترجمه به گونه ای است که هر کس آیات را بخواند بعد از آن به متن ترجمه مراجعه نماید و توضیحات را مطالعه نماید، اطلاعات کافی از آن آیات به دست می آورد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- برای این که توضیحات و یا تفسیر مختصر آیات از متن ترجمه آیات مشخص

ص:۱۵۳

شود مطالب تفسیری را داخل پرانتز قرار داده و ترجمه آیات با خط درشت تر از آن ها جدا شده است؛ به گونه ای که اگر مطالب اضافی حذف شود باقی مانده ترجمه آیات خواهد بود.

۳- در ابتدای هر سوره، مشخصات اجمالی آن سوره را بیان می کند از جمله: نام آن - مکی یا مدنی بودن (تعداد آیات مکی در صورتی که سوره مدنی باشد و یا مورد اختلاف باشد و بالعکس)، ارتباط این سوره با سوره قبل.

۴- در پایان سوره ها، فضیلت قرائت آن سوره را با استفاده از روایاتی از ائمهٔ معصومین علیهم السلام توضیح داده است.

۵- در برخی از موارد، احکام فقهی موجود در آیات را (مطابق با مذهبه امامیه) توضیح می دهد.

۷- برای توضیح برخی از آیات از روایت های ائمهٔ معصومین علیهم السلام استفاده نموده است.

۸ - ادات تأکید مانند انّ، لام، قد و... تاکید آن ها در ترجمه لحاظ شده است.

۹- واوهای ابتدای آیات و یا در وسط آیات، در ترجمه آورده شده است.

۱۰- واژه های به کار رفته در ترجمه از شیوایی و رسایی خاصی برخوردار است به گونه ای که فهم آن برای غالب خوانندگان آسان می باشد.

۱۱- در بعضی از موارد که آیات را توضیح می دهد و برای آن از روایات ائمه علیهم السلام استفاده می نماید که آن حضرات، مصداق آیات را بیان می کنند؛ به گونه ای مطالب را بیان می کند که تحریف قرآن را به دنبال نداشته باشد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بنام خدای بی اندازه بخشاینده بسیار مهربان

محقّقا (ای محمّد صلی الله علیه وآله) ما (به جای فوت و درگذشت پسرت ابراهیم) کوثر و نهر جوی بزرگ (در بهشت، یا شفاعت و میانجیگری از گناهکاران امّت، یا خیر کثیر و نیکویی بسیار و شرافت و بزرگواری در دو جهان، و بسیاریِ ذرّیه و فرزندان) را به تو عطاء کرده و بخشیدیم. (۱)

پس برای (شکر و سپاس این نعمت و بخشش) پروردگارت نماز بگزار (که نماز همه اقسام شکر و سپاس را در بردارد) و (هنگام تکبیر و اللّه اکبر گفتن در نماز) دستهایت را تا گودی گردن بلند کن (یا شتر را که در نزد عرب نیکوترین مال و دارایی بوده نحر کن و بکش). (۲)

(پس از آن مشـرکین را که بآن حضرت یا ابتر «ای دنباله بریده» می گفتند «و در زمان جاهلیّت کسی را که فرزند نبود ابتر می نامیدند» نکوهش نموده می فرماید: ای محمّد صـلی الله علیه وآله) البتّه دشمن تو همان ابتر و دنباله بریده است (نسل و نژاد او باقی و بجا نخواهد ماند لیکن ذرّیّه و فرزندان تو بوسـیله دخترت فاطمه زهراء علیها السـلام تا قیامت باقی خواهد بود. در تفسیر صافی است: حضـرت صادق علیه السلام فرموده: هر که سوره انّا اعطیناک الکوثر را در نمازهای واجب و مستحب بخواند روز قیامت خدا او را از کوثر آب دهد، و جای گفتگوی او در زیر درخت طوبی نزد رسول خدا صلی الله علیه وآله).(۳)

ص:۱۵۵

۲۹– ترجمه آقای سید کاظم ارفع

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: سید کاظم ارفع

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه تحقیقاتی و انتشاراتی فیض کاشانی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۱ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۲۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

سید محمد کاظم ارفع، فرزند سید ناصرالدین، در سال **۱۳۲۳**ش در تهران به دنیا آمد. ایشان به تشویق پدر و شوق خود، روی به آموزش حوزوی آورد و در حوزه علمیه تهران به درس و بحث و طلبگی اشتغال یافت. پس از چهار سال طلبگی در آن مدرسه که برجسته ترین استادش حاج آقا مجتهدی رحمه الله بود در سال **۱۳۴۲** به حوزه علمیه قم مهاجرت کرد. استادان وی در حوزه علمیه قم عبارت بودند از: آیت الله فاضل لنکرانی رحمه الله ، آیت الله سلطانی، آیت الله نوری همدانی و دکتر محمد مفتح رحمه الله . ایشان صاحب بیش از پنجاه کتاب اعم از تألیف و ترجمه است و اغلب بلکه همه آن ها در زمینه علوم و معارف اسلامی و نشر و ترویج فرهنگ اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام است. ایشان بر وفق سنتی مرضیه، به ترجمه قرآن کریم و نهج البلاغه و صحیفه سجادیه توفیق یافته است. برخی از فعالیت های خود را در زمینه مباحث قرآنی متمرکز نموده و در این راستا کتاب آیه الولایه را تالیف نموده است. وی با ادبیات عرب آشنایی کامل داشت، از این رو کوشیده است

قواعد ادبی را در ترجمهٔ خود رعایت نماید. از طرف دیگر با انتخاب کلمات مناسب و آوردن جملات گویا، تلاش می کند از جملات اضافی و

ص:۱۵۶

توضیحی کمتر استفاده نماید و این مطلب باعث شده است که متن ترجمه، متن خالصی باشد (گرچه در برخی از موارد توضیحات اضافی از متن ترجمه جدا نشده است) و توجه خواننده را به خود جلب می نماید.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در ترجمه مطالب اضافی کمتر وجود دارد و سعی شده است که با عبارت ها و کلمات مناسب، مفهوم آیه را برساند.

۳- توجه به جمله اسمیه و یا فعلیه. بدین صورت که جملات اسمی به صورت مبتدا و خبر و جملات فعلیه - همراه با فعل ذکر شده است.

۴- توجه به نقش جملات تعلیلی در جمله.

۵- توجه به ادات و عوامل تاکید که در ترجمه تاکید آن ها آورده شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما به تو خیر فراوان دادیم (۱)

بنابراین برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

که دشمن تو مقطوع النسل و بی دنباله است. (۳)

ص:۱۵۷

۳۰- ترجمه آقای سید محمد باقر موسوی همدانی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم با معانی فارسی

مترجم: سید محمد باقر موسوی همدانی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اعتماد

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار جلد

خط: سید رضا بنی رضی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای سید محمد باقر موسوی همدانی در سال ۱۳۰۴ش در همدان به دنیا آمد. پس از اتمام دروس ابتدایی بنا به توصیه پدر، در بازار قنادخانه همدان مشغول شد و شب ها در مدرسه علمیهٔ آخوند همدانی زندگی می کرد. در همان زمان با راهنمایی پدر مشغول خواندن کتاب جامع المقدمات شد. پس از اتمام آن، کار را به کلی رها کرد و از سال ۱۳۲۰ش به بحث و درس پرداخت. پس از آن برای ادامه تحصیل به قم آمد. بعد از دو سال تحصیل در قم در سال ۱۳۲۲ش به تهران رفت و در مدت سه سال و نیم اقامت در تهران از محضر اساتیدی چون: شیخ عبد الرزاق قائنی و آیت الله محمد تقی آملی بهره مند گشت. پس از آن به قم آمد و در درس تفسیر علامه طباطبایی شرکت جست. از طرف علامه، پیشنهاد ترجمهٔ تفسیر المیزان با ده نفر از فضلای حوزه مطرح شد، ایشان با قبول این پیشنهاد، پس از شانزده سال تلاش و زحمتِ طاقت فرسا تحت نظر علامه موفق به ترجمهٔ کل تفسیر المیزان شد. آیت الله سید محمد باقر همدانی در سال ۱۳۷۹ش پس از عمری تلاش و مجاهدت در فعالیت

هـای علمی دار فـانی را وداع گفـت. از ایشـان آثـار و تألیفـاتی بـه جـا مانـده است از آن جمله: ۱- کتـابی در اصول عقایـد به صورت

ص:۱۵۸

رمان ۲- ترجمه کامل المیزان ۳- علی علیه السلام در مکتب اهل سنت. یکی از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن مجید است. که از ترجمه ای که ایشان بر تفسیر المیزان داشته، گرفته شده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- نگارش این ترجمه ساده و نسبتاً روان است.

۳- از آن جا که ترجمه مورد نظر، تفسیری است، مطابقت لفظ به لفظ با ترجمه در آن لحاظ نشده ولی تطبیق محتوایی آن در نظر گرفته شده است.

۴- توضیحات گسترده ای شامل شرح عبارات ترجمه و سبب نزول آیات ، ذکر محذوفات آیات در داخل متن ترجمه آورده شده که برخی در داخل پرانتز قرار گرفته اند و برخی از ترجمه تفکیک نشده است.

۵ - روش مترجم به صورت یکسان در همه قرآن بکار بسته شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام الله که به نیک و بد بخشنده و به نیکان مهربان است.

محققاً ما به تو خیر کثیر (فاطمه علیها السلام) دادیم. (۱)

پس به شکرانه اش برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

و بدان که محققاً شماتت گوی و دشمن تو ابتر و بلاعقب است. (۳)

ص:۱۵۹

۳۱– ترجمه حجت الاسلام و المسلمین سید محمد رضا صفوی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (ترجمه قرآن بر اساس المیزان)

مترجم: سید محمد رضا صفوی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسراء

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۵

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۰ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

سید محمد رضا صفوی، فرزند سید آقا شمس الدین، متولد ۱۳۳۷/۱/۴ بر حسب شناسنامه در سال ۱۳۵۰ توفیق ورود به حوزه علمیه اصفهان را یافت و در مدرسه ذوالفقار نزد حضرات آقایان حاج سید حسن فقیه امامی و حاج سید حجت موحد ابطحی دروس مقدماتی را فرا گرفت و در سال ۱۳۵۴ به حوزه علمیه قم مشرف شد و سطح را نزد حضرات آقایان فاضل هرندی، ستوده، اعتمادی، انصاری شیرازی، گرامی آموخت. سپس در درس خارج حضرات آقایان فاضل لنکرانی، جواد تبریزی شرکت کرد و حدود دو سال از درس تفسیر حضرت آقای جوادی بهره برد.

اینک از اعضای هیئت علمی مرکز فرهنگ و معارف قرآن وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی قم است.

آثار:

۱- ترجمه قرآن بر اساس المیزان، تألیف این اثر به سفارش مرکز فرهنگ و معارف قرآن انجام شد. این اثر در سال ۱۳۷۸ آغاز ودر سال ۱۳۸۴ پایان یافت و چاپ نخست آن در سال ۱۳۸۵ عرضه شد. چاپ این اثر را نشر معارف وابسته به دفتر نهاد نمایندگی

ص:۱۶۰

رهبری در دانشگاه ها بر عهده گرفت و تاکنون حدود ۳۵۰ هزار از آن در قطع های وزیری، جیبی، رقعی، نیم جیبی و رحلی که شامل تفسیر نیز هست ارائه شده است.

۲- تفسیر راهنما (کارگروهی)

۳- صلای حکمت، تفسیر سوره لقمان.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (با توضیحات تفسیری مختصر)

۲- این ترجمه بر اساس تفسیرالمیزان می باشد.

۳- این ترجمه اگرچه معنایی و محتوایی است، ولی موجب نشده که در برگرداندن واژه ها و جمله ها مسامحه ای شود.

۴- نه تنها برابر هر واژه ای معادلی نهاده شده، بلکه سعی بسیار شده است که حتی در برابر حرکات و اعراب کلمات که گویای معنایی خاص بوده نیز معادلی آورده و به گونه ای مفاد آن منعکس شود.

۵- همسانی ترجمه واژه ها و جمله های همسان یک اصل است، ولی چه بسا اختلاف سیاق آیات و ارتباط جمله ها و سایر قراین کلامی اقتضا می کند که کلمات مشابه و جمله های همسان، ترجمه ای برابر نداشته باشد.

۶- در این ترجمه سعی شده تا حد امکان از واژه ها و عبارت های نامأنوس برای عموم مردم پرهیز شود.

۷- واژه هایی مانند: ایمان، انفاق، جهاد، زکات و مشتقات آن ها از آن جهت که مفهوم شان برای فارسی زبانان روشن است و بار معنایی ویژه ای دارد، به معنای لغوی آن ها بازگردان نشده است، مگر همراه با قیدی مانند: «در راه خدا» که آن بار معنایی را تدارک کند و نیز مگر در مواردی که ناقد آن معنا باشد.

۸- از منابع دیگر که در این ترجمه استفاده شده می توان به مفردات راغب و مجمع البیان اشاره کرد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند گسترده مهرِ مهربان

همانا ما به تو خیر فراوان دادیم (مقرر داشتیم که نسل تو فراوان شود.) (۱)

پس به شکرانه آن برای پروردگارت نماز بگزار و هنگام تکبیر، دستهایت را تا مقابل گلو بالا بر. (۲)

قطعا نسل تو منقطع نمی شود، بلکه دشمن توست که بی نسل است. (۳)

ص:۱۶۱

۳۲- ترجمه آقای سید مهدی حجتی

(مشخصات کلی ترجمه)

گلی از بوستان خدا (ترجمه ای گویا از قرآن کریم)

مترجم: سید مهدی حجتی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات بخشایش

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: ششم

تعداد چاپ: ۵ هزار

خط: بدون متن قرآنی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای سید مهدی حجتی در این ترجمه کوشیده است آیات مختلف را دسته بندی و برای هر قسمتی عنوانی را انتخاب کند و ترجمه آیات را در ذیل آنها بیاورد. روشی که در این ترجمه انتخاب شده از نوع ترجمه آزاد است که با توجه به این که هدف اصلی مترجم، ارائه یک ترجمه سلیس و روان و قابل فهم برای عموم مردم است این روش تا حدودی توانسته است او را در این هدف یاری نماید؛ لذا در برخی موارد با جا به جا کردن جملات و یا کلمات، متن ترجمه را ساده و روان نموده است و از طرف دیگر با پیوسته آوردن جملات و ارائه آنها به صورت یک قطعه(پاراگراف) مرتبط بودن آیات مورد بحث را به مخاطب خود القا نموده است.

ایشان با استفاده از چند تفسیر معتبر: شیخ ابوالفتوح رازی، تفسیر المیزان و تفسیر نمونه و ترجمه از استاد الهی قمشه ای به

تدوین کتابی تحت عنوان «گلی از بوستان خدا» پرداخته است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- مهم ترین ویژگی این ترجمه آن است که مطالب هر سوره عنوان بندی شده و هر چند آیه که درباره یک موضوع بحث می کند تحت یک عنوان ذکر شده است.

ص:۱۶۲

۳- در ترجمه، توضیحات اضافی کمتر یافت می شود و مترجم سعی نموده که با استفاده از جملات ساده و روان، متن ترجمه به گونه ای باشد که نیازمند توضیحات کمتر باشد.

۴- سعی شده کلیه افعال به صورت صحیح ترجمه شود و کمتر موردی وجود دارد که ترجمه آن ها صحیح نباشد.

۵- مترجم عنوان کرده که در ترجمه اش به طور مستقیم و مستقل، ترجمه ای صورت نداده است بلکه سعی کرده از بین ترجمه های موجود در تفاسیر نامبرده، ساده ترین و روان ترین را انتخاب کند.

۶- ترجمه همراه با تفسیر مختصر در متن آیات است. که در خصوص شأن نزول و علت نزول آیات می باشد.

۷- از آوردن متن عربی خودداری شده تا به قول مترجم از حجم کتاب و قیمت آن کاسته شود. ولی در پاورقی هر صفحه، شماره آیات آورده شده تا خوانندگانی که قصد مطابقت ترجمه با قرآن را دارند به آسانی پیدا کنند.

آقای سید مهدی حجتی در این ترجمه کوشیده است آیات مختلف را دسته بندی و برای هر قسمتی عنوانی را انتخاب کند و ترجمه آیات را در ذیل آنها بیاورد. روشی که در این ترجمه انتخاب شده از نوع ترجمه آزاد است که با توجه به این که هدف اصلی مترجم، ارائه یک ترجمه سلیس و روان و قابل فهم برای عموم مردم است این روش تا حدودی توانسته است او را در این هدف یاری نماید؛ لذا در برخی موارد با جا به جا کردن جملات و یا کلمات، متن ترجمه را ساده و روان نموده است و از طرف دیگر با پیوسته آوردن جملات و ارائه آنها به صورت یک قطعه (پاراگراف) مرتبط بودن آیات مورد بحث را به مخاطب خود القا نموده است.

ایشان با استفاده از چند تفسیر معتبر: ابوالفتوح رازی ، تفسیر المیزان و تفسیر نمونه و ترجمه استاد الهی قمشه ای به تدوین ترجمه قرآن تحت عنوان «گلی از بوستان خدا» پرداخته است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ای پیامبر، ما به تو خیر و برکت فراوان (فاطمه) عطا کردیم. (۱)

اکنون در برابر این نعمت بزرگ، برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

مسلّما دشمن تو که می گوید صاحب فرزندی نخواهی شد و بلا عقب خواهی ماند، خود او ابتر و بلا عقب است. (۳)

۳۳- ترجمه آقای سید مصطفی حسینی دشتی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: سید مصطفی حسینی دشتی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: تأمین

مکان چاپ: قم، اعتماد

سال چاپ: ۱۳۸۹ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

روش ترجمه: جمله به جمله.

نمونۀ ترجمه

سورۀ کوثر

به نام معبود، فزون مهر مهربان

ما تو (پیغمبر) را خیر فراوان در دو سرا، (یا حوض کوثر) عطا کردیم. (۱)

پس (به سپاس این نعمت) به طاعت از خدایت نماز گزار و قربانی کن. (۲)

که دشمن تو خود بریده نسل است. (۳)

ص:۱۶۴

۳۴- ترجمه آقای سید عطاء الله مجدی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن برای همه «با ترجمه و توضیح به فارسی سره»

مترجم: سید عطاء الله مجدی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انجمن فرهنگی هنری استان مرکزی

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۳ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۵۰۰ نسخه

خط: نسخ رایانه ای

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- مترجم در ادامه ترجمه توضیحات لغوی واژه ها را آورده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

بسم الله الرحمن الرحیم (ترجمه نشده است)

[ای پیامبر] بی گمان ما تو به جویی در بهشت دادیم (۱)

پس برای پروردگارت [به سپاسش] نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

به راستی دشمنت خود، دم بریده (بی فرزند) است. (۳)

ص:۱۶۵

۳۵– ترجمه آقای دکتر سید علی موسوی گرمارودی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: دکتر سیدعلی موسوی گرمارودی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: قدیانی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۳

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۵۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای دکتر سید علی موسوی گرمارودی در سال ۱۳۲۰ش در شهر مقدس قم دیده به جهان گشود. تا اتمام دوران دبیرستان در همین شهر اقامت داشت. در سال ۱۳۳۸ش به همراه پدر برای فراگیری علوم دینی به شهر مقدس مشهد عزیمت کرد و بعد از فراگیری علوم مقدماتی حوزوی، به شهر قم بازگشت. در سال ۱۳۴۵ش وارد دانشگاه و دانشکده حقوق برای ادامه تحصیل شد. در زمانی که ایشان به عنوان رایزن فرهنگی ایران در تاجیکستان بود، کار ترجمهٔ قرآن را آغاز نمود. ترجمه ایشان دارای مشخصاتی است که نکاتی از بیان خود مترجم در ذیل اشاره شده است:

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- انتخاب «نثر معیار» در زبان ترجمه.

۳- عدم استفاده از مترادف ها مگر در مواردی آن هم برای رساندن معانی خاص.

۴- ترجمه «واو»ها با توجه به معنای حالیه و آوردن «واو» در ترجمه در جایی که زائده باشند.

ص:۱۶۶

۵- آوردن تأکیدات عربی در ترجمه زبان فارسی به نحوی که شیوایی ترجمه لطمه ای وارد نشود.

۶- به کار بردن سه نوع پرانتز در ترجمه (/) ( ) ( )

در پرانتز اول: پیشنهاد شده که خواننده بتواند به جای کلمهٔ پیش از پرانتز، آن را که در پرانتز و بعد از خطِ مایل آمده، جانشین سازد.

پرانتز دوم: هنگامی است که کلمهٔ پیش از پرانتز، معنا شده باشد.

پرانتز سوم: برای مواردی است که مترجم توضیحی تفسیری آورده است.

۷- در پاورقی ها، مباحث لغوی از مراجع متقن آورده شده است.

۸ - اگر در جایی چند کلمهٔ نکره به هم عطف شده باشند، در ترجمه، علامت نکرده تنها در کلمهٔ آخر آمده است.

۹- در بعضی موارد عین کلمهٔ عربی در ترجمه فارسی آمده است به دلیل عدم معادل در زبان فارسی.

۱۰- آیاتی که در بردارنده مباحث کلامی از دیدگاه شیعه هستند، به بعضی از آن ها در پانویس ها اشاره شده است.

۱۱- در پایان آیات، در ترجمهٔ «کُم»، «انتم» و «هُم» را چون با سیاق زبان فارسی، یگانگی ندارد، حذف شده است.

۱۲- به جهت پیروی از سیاق فارسی، در برخی جاها مثلاً اسم فاعل ها در ترجمه به فعل بدل شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده بخشاینده

ما به تو کوثر دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگذار و قربانی کن! (۲)

بی گمان (دشمن) سرزنشگر تو خود بی پساوند است. (۳)

۳۶- ترجمه آقای سید مهدی دادور (آیت اللهی)

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: سیدمهدی دادور معروف به آیت اللهی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: نمونه

مکان چاپ: بی جا

سال چاپ: ۱۳۸۱ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

قطع: وزیری

خط: نیریزی

زیست نامه:

آقای سید مهدی دادور (معروف به آیت اللهی) در سال ۱۳۱۷ش در شهر «لار» فارس به دنیا آمد. پس از تحصیلات مقدماتی راهی جهرم شد و سپس به قم رفت و در آن جا پس از اتمام دوره سطح، دروس خارج فقه و اصول و هم چنین فلسفه را در محضر اساتیدی همچون امام خمینی رحمه الله و محقق داماد و علامه طباطبایی و میرزا هاشم آملی به پایان رساند.

در کنار درس های حوزوی به دروس جدید و دبیرستانی مشغول شد و تا پایان مقطع دانشگاه در رشتهٔ زبان انگلیسی پیش رفت. ایشان صاحب چندین ترجمه و تألیف و تحقیق می باشد که معروف ترین آن ها ترجمهٔ قرآن می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه بر اساس چهارتفسیر معتبر نوشته شده است:

۱. مجمع البیان طبرسی ۲. الکشاف زمخشری ۳. تفسیر صافی ملامحسن فیض کاشانی ۴. انوار التنزیل بیضاوی می باشد و گاهی از تفاسیر دیگر نیز استفاده شده است.

ص:۱۶۸

۳- این ترجمه به صورت مفهومی و ساده و روان انجام گرفته است.

۴- طبق نظر مترجم، سعی شده که از ترجمه کلمه به کلمه، که سبب پیچیدگی مفاهیم قرآنی می شود، پرهیز شود.

۵ - توضیحات تفسیری این ترجمه به وسیله پرانتز از متن جدا شده است.

۶- در این ترجمه به صورت فشرده یک دوره مسائل تجویدی و نیز علوم قرآنی آمده تا مورد استفاده خوانندگان قرار گیرد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ای (پیامبر)، ما ترا عطای بسیار بخشیدیم. (۱)

پس تو هم برای خدا به نماز و قربانی بپرداز. (۲)

که به یقین دشمن بدگوی تو، مقطوع النسل (بی تبار) خواهد بود. (۳)

ص:۱۶۹

۳۷- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین سید هاشم رسولی محلاتی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (ترجمه و تفسیر مختصر فارسی)

مترجم: سید هاشم رسولی محلاتی

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه فرهنگی هنری شمیم یاس ولایت

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۸

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

حاج سید هاشم فرزند مرحوم آیت اللَّه حاج سیدحسین رسولی محلاتی از دانشمندان و نویسندگان معاصر شمیران و مقیم امامزاده قاسم شمیران هستند.

ایشان در ۲۸ رمضان سال ۱۳۴۸ قمری در محلات متولد شد و پس از خواندن دروس جدید و مقدمات، سطوح عالی را از مدرسین قم چون آیت اللَّه صدوقی و حاج شیخ اسداللَّه اصفهانی و حاج شیخ حسینعلی منتظری و آیت اللَّه سلطانی و آیت الله گلپایگانی و دیگران فراگرفت. همچنین وی از محضر آیت اللَّه بروجردی و آیت اللَّه موسوی نیز استفاده نمود و مدتی نیز در نجف از حضور مرحوم آیت اللَّه حکیم و خوئی و شاهرودی بهره مند شد تا به مدارج عالیه علم دست یافت.

تألیفات و ترجمه کتب علمی و دینی ایشان به شرح زیر است:

زندگانی امام حسین علیه السلام ، زندگانی امیرالمومنین علیه السلام ، زندگانی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و دختران آن حضرت، تاریخ اسلام: از پیدایش عرب تا پایان خلافت عثمان، تصحیح اثبات الهداه شیخ عاملی (صاحب وسائل الشیعه) در هفت جلد، ترجمه مقاتل الطالبین، ترجمه مفاتیح الجنان محدث قمی، ترجمه قسمت آخر اصول کافی، ترجمه روضه کافی در ۲ جلد، تحقیق و بررسی مولفات شیخ طوسی و شروح و تعلیقات آنها، ترجمه سیره

ابن هشام در ۲ جلد، کیفر گناه، آداب معاشرت در اسلام، راه مبارزه با گناه، تاریخ انبیاء در ۲ جلد و... .

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشایندهٔ مهربان

ما به تو کوثر (خیر و برکت فراوان) عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

و بی تردید دشمن تو بی نسل و بی تبار خواهد بود. (۳)

ص:۱۷۱

۳۸- ترجمه خانم دکتر طاهره صفارزاده – رحمه الله علیها –

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن حکیم (ترجمه فارسی و انگلیسی)

مترجم: طاهره صفارزاده

قرن: معاصر

زبان: فارسی و انگلیسی

مذهب: شیعه

ناشر: هنر بیداری

مکان چاپ: سوره - تهران

سال چاپ: سال ۱۳۸۱

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۲ هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

مرحوم خانم طاهره صفارزاده در سال ۱۳۱۵ش در سیرجان چشم به جهان گشود. ایشان پس از تحصیلات ابتدایی و متوسطه در امتحانات ورودی دانشگاه در رشته های حقوق و ادبیات فارسی و زبان و ادبیات انگلیسی شرکت کرد و در هر سه رشته قبول شد و بعد از رجوع به استخاره در رشته زبان و ادبیات انگلیسی تحصیل و مدرک لیسانس را گرفت. ایشان مدتی به عنوان مترجم متون فنّی در شرکت نفت مشغول شد. برای ادامه تحصیل به انگلستان و سپس به آمریکا رفت و در نتیجه به کسب درجه MFA نائل می شود. (MFA درجه ای مستقل است که به نویسندگان و هنرمندانی که داوطلب تدریس در دانشگاه باشند اعطا می شود). وی بعد از ورود به ایران در سال ۱۳۴۹ با استخدام او در دانشگاه ملی (شهید بهشتی) موافقت شد.

خانم صفّارزاده در زمینه شعر و شاعری نیز به دلیل مطالعات و تحقیقات ادبی به معرفی زبان و سبک جدیدی از شعر با عنوان شعر «طنین» توفیق یافت. مرحوم خانم صفّارزاده پس از انقلاب از سوی همکاران خود در دانشگاه شهید بهشتی به عنوان رئیس دانشگاه و نیز رئیس دانشکده ادبیات انتخاب شد. از ایشان تاکنون علاوه بر مقالات و

مصاحبه های علمی و اجتماعی، بیش از چهارده مجموعه شعر و ده کتاب ترجمه یا درباره نقد ترجمه در زمینه ادبیات، علوم قرآنی و حدیث منتشر شده و گزیده سروده های او به زبان های گوناگون جهان ترجمه شده است. از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن به زبان فارسی و انگلیسی می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه به دو زبان فارسی و انگلیسی می باشد.

۳- نثر ترجمه، در مجموع؛ امروزی و واژه گزینی آن مطابق با نثر معیار است و این ترجمه مناسب سطح عمومی فارسی زبانان است.

۴- حجم توضیحات تفسیری این ترجمه، قابل ملاحظه و متوسط است.

۵ - مترجم، توضیحات خارج از متن را در میان دو قلاب [] قرار داده است.

۶- در این ترجمه که به صورت دو زبانه (فارسی و انگلیسی) عرضه شده است. اغلب صفحات دارای پانوشت (تفسیر، شأن نزول، تاریخ نزول و...) است.

۷ - ترجمه در آیات مربوط به هم، پایان هر آیه حتی اگر جمله کامل باشد، نقطه به کار نبرده است و برای نشان دادن تداوم موضوع، عموماً از نقطه ویرگول (؛) استفاده کرده است.

۸ - اگر در جایی موضوع و خطاب الهی ضمن بیان تغییر کرده، مترجم این دگرگونی را با علامت ستاره (*) مشخص کرده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند نعمت بخشنده ی رحمتگستر

[ای پیامبر] ما به تو خیر بسیار، عنایت فرمودیم. (۱)

پس نماز شکر بجای آور و در راه خدا شتری قربانی کن. (۲)

همانا دشمن تو بی پیوند و بدون نسل خواهد بود. (۳)

۳۹– ترجمه آقای عباس مصباح زاده

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

نویسنده: عباس مصباح زاده

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: بدرقه جاویدان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۰ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: پنج هزار نسخه

خط: محمود اشرفی تبریزی

قطع: رقعی

زیست نامه:

آقای عباس مصباح زاده در سال ۱۳۱۱ش در یکی از محلات قدیمی تهران متولد شد. پدرش شیخ اسماعیل مصباح و پدربزرگش میرزا جهانبخش منجّم باشی از منجّمین بزرگ عصر قاجار و از مدرسین معروف دارالفنون و مدرسه خان مروی بوده است. ایشان پس از تحصیلات جدید وارد حوزه علمیه قم شد و از محضر آیت الله مرتضی حائری، محقق داماد و آیت الله بروجردی بهره برد و نیز از درس اخلاق امام خمینی رحمه الله و جلسات درس علامه طباطبایی رحمه الله و میرزا ابوالحسن شعرانی و حکیم الهی قمشه ای بهره جُست. ایشان به فعالیت های فرهنگی و مذهبی و تأسیس مراکز علمی مذهبی در ایران و خارج همّت داشت و نیز با شهیدان باهنر، بهشتی، مفتّح و نیز با حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در زمینه های علمی و تعلیم و تربیت همکاری داشت. ایشان هم چنین علاقه زیادی به علم نجوم داشت و با تحصیل و تدریس در این رشته خدماتی را ارائه نمودند. دو جلد کتاب در علم نجوم و ستاره شناسی از دیدگاه علمی و تجربی از وی در دست است و بعضی از آثار

ایشان در موزه های کشور نگهداری می شود.

از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن است که با خطّ خود نیز آن را ارائه داده است.

ص:۱۷۴

ویژگی ها:

۱- نوع ترجمه: کلمه به کلمه

۲- کلیه کلمات ترجمه شده است، کلماتی مانند «أَ فَمَنْ کانَ» که ترجمه شده: «آیا پس که باشد».

۳- ترجمه مطالب اضافی ندارد.

۴- ادات تاکید همچون انّ و... ترجمه شده و در ترجمه، تاکید آن ها بیان شده است.

۵- همه کلمات به همان صورت فعلی و یا اسم فاعلی که در آیات وجود دارد ترجمه شده است.

۶- ترجمه دارای حواشی است که تفسیر و توضیح برخی از آیات در آن ها آمده است. نمونۀ ترجمه:

سورۀ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

به درستی که ما عطا کردیم به تو کوثر را. (۱)

پس نماز گزار پروردگارت را و قربانی کن. (۲)

به درستی که دشمن تو اوست دنبال بریده. (۳)

۴۰- ترجمه آقای عبدالله خاموش هروی

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه جدولی قرآن کریم

مترجم: عبدالله خاموش هروی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: سنی

ناشر: شیخ الاسلام احمد جام

مکان چاپ: مشهد

سال چاپ: ۱۳۸۶ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۰۰۰۰ نسخه

خط: نسخ رایانه ای

قطع: رحلی

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

۲- این ترجمه حالت آموزشی دارد، لذا واژه ها جدا جدا در داخل جدول قرار گرفته و ترجمه شده اند.

۳- علاوه بر ترجمه جدولی واژه ها، آیات به صورت کامل ترجمه شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشایندهٔ مهربان

ص:۱۷۶

ما تو را [چشمهٔ] کوثر دادیم (۱) پس برای پروردگارت نماز گزار و قربانی کن (۲) همانا دشمن تو همو بی نسل و بی نام و نشان است. (۳)

ص:۱۷۷

۴۱- ترجمه آقای عبدالحسین آیتی

(مشخصات کلی ترجمه)

کتاب نبی

مترجم: عبدالحسین آیتی

قرن: سیزدهم

مذهب: شیعه

ناشر: --

مکان چاپ: ایران، یزد

سال چاپ: ۱۳۲۶

نوبت چاپ: ---

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: رقعی

زیست نامه:

عبدالحسین آیتی در سال ۱۲۸۸ ق در تفت یزد به دنیا آمد و تحصیلات را در مکتب خانه نزد پدر آغاز کرد و در جوانی به لباس روحانیت درآمد و به آموزش ادبیات و معانی و بیان و علوم اسلامی پرداخت، در سال ۱۳۰۳ ق به یزد رفت و در مدرسه خان بزرگ به تحصیل مقدمات پرداخت و در سال ۱۳۰۵ ق به عتبات عالیات جهت فراگیری فقه و اصول عازم شد، پس از یک سال پدرش که از علمای بلند پایه یزد بود فوت کرد و به وطن برگشت، و در سال ۱۳۱۱ ق به جای پدر نشست و عهده دار امام جماعت و مسجد وعظ گردید.

وی در ادب فارسی صاحب ذوق بود و از همان جوانی با تخلص «ضیایی» شعر می سرود.

در سال ۱۳۲۰ق در حدود سن سی سالگی بر اثر تطمیع بهائیان به آنان پیوست و آنگاه از جامعه مسلمانان رانده شد. ۱۸-۲۰ سال به سیاحت و تبلیغ بهایی گری پرداخت و نسبت رئیس المبلغین پیدا کرد، در اوایل همین دوران کتاب «کواکب الدّریه فی

مآثر البهائیه» را درباره تاریخ پیدایش این مذهب نوشت. در طی این سال ها همچنان شعر می سرود و به دستور عبدالبها رهبر بهائی ها تخلص خود را به «آواره» تغییر داد.

ص:۱۷۸

پس از مرگ عبدالبهاء ۱۳۴۰، آیتی سفری به اروپا کرد و در آن جا به بطلان ادعای سران بهائیت، دایر بر اینکه بسیاری از مردم اروپا به این مذهب گرویده اند پی برد. آنگاه مانند جمعی دیگر از فریب خوردگان، این مذهب را ترک گفت، و مشغول تألیف «کشف الحیل» در سه مجلد درباره فریب کاری های سران بهائیت شد.

در سال ۱۳۵۸ق به یزد منتقل و به تدریس در دبیرستانها مشغول شد و سرانجام در سال ۱۳۳۲ شمسی در همان شهر درگذشت و جنازه اش را به قم منتقل و همانجا به خاک سپرده شد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- ترجمه، با نثری زیبا و روان و استوار بر اساس دستور زبان فارسی است.

۳- توضیحات تفسیری داخل پرانتز و پاورقی می باشد.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۱۷۹

۴۲- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشیاشی

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه روان از قرآن کریم (بر گرفته از تفسیر شریف صافی و ترجمه الهی قمشه ای)

مترجم: عبدالرحیم عقیقی بخشایشی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات بخشایش

مکان چاپ: سپهر نوین - قم

سال چاپ: ۱۳۸۷

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

قطع: وزیری

خط: عثمان طه

زیست نامه:

آقای عبدالرحیم بخشایشی معروف به «عقیقی بخشایشی» در سال ۱۳۲۲ش در شهر «بخشایش» در۸۰ کیلومتری تبریز به دنیا آمد. به دلیل علاقه فراوان به تحصیل، زادگاه خود را به عزم تبریز ترک و در آن جا دروس مقدمات حوزوی را فرا گرفت. برای ادامهٔ تحصیل رهسپار حوزهٔ علمیه قم گردید و در آنجا دروس سطح را از محضر اساتید معروف، آیات و حجج الاسلام: شیخ احمد پایانی، حاج میرزا یدالله دوزدوزانی و شیخ جعفر سبحانی و دروس عالی فلسفه، حکمت و فقه را از محضر اساتید بزرگی چون: علامهٔ طباطبایی و معلم شهید مرتضی مطهری و آیت الله سلطانی و دروس خارجِ اصول را از محضر امام خمینی رحمه الله و خارج فقه را از محضر آیت الله العظمی گلپایگانی رحمه الله و برخی دیگر از مراجع معروف، و اخلاق و معارف عالیه را از محضر مرحوم آخوند ملا علی معصومی همدانی رحمه الله کسب نمود.

همزمان با تحصیلات حوزوی، در دانشکدۀ الهیات دانشگاه تهران موفق به دریافت مدرک لیسانس گردید.

ایشـان نخستین تـألیف خود را بـا نـام «نظری به انجیـل و تعلیمات مسـیحیت» در سال ۱۳۴۰ به نگـارش درآورد. و از آن زمـان تاکنون بالغ بر ۸۵ جلد کتاب و رساله از ایشان به زیور طبع آراسته شده است. از آثار مشهور ایشان می توان به:

« طبقات مفسّران شیعه » در ۵ جلـد، « یکصد سال مبارزه روحانیت اسـلام » در ۴ جلـد، « زندگی نامهٔ پیشوایان معصوم علیهم السلام » در ۱۴ جلد، « فقهای نامدار شـیعه » در ۲ جلـد و ... اشـاره نمود. و از جمله آثار مهمی که ایشان ترجمه کرده انـد می توان به:

ترجمـهٔ «قرآن کریم»، ترجمهٔ «نهج البلاغه» با نام « بر ساحل سـخن » ، ترجمهٔ « تفسـیر شـریف صافی » در ۶ جلد، ترجمهٔ « کنز العرفان » در آیات احکام و ترجمه تفسیر شریف «نورالثقلین» که آماده چاپ می باشد.

برخی از این آثار به زبان های انگلیسـی، عربی، اردو و ترکی آذربایجانی با رسم الخط کریل ترجمه و منتشـر شـده انـد. ایشان حـدود دوازده سال در دانشـکده های مختلف به ویژه دانشـگاه آزاد اسـلامی در سـطح کارشناسـی ارشد تدریس داشـته و هم اکنون عضو هیئت علمی دانشـگاه تهران و مـدرّس دروس معـارف اسـلامی می باشـد. اخیراً در پی نگارش کتاب « دیـداری با مسـلمانان جمهوری آذربایجـان » موفق به دریـافت درجه «دکتری» از آکـادمی علوم آن از جمهوری آذربایجان گردیـد که از طریق سفارت ایران به صورت رسمی به ایشان اعطا شده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (همراه با توضیحات تفسیری مختصر)

۲- روان بودن ترجمه با توجه کامل به اصالت لغات و الفاظ قرآن کریم.

۳- این ترجمه بـا عنایت به تفسـیر اهل بیت علیهم السـلام از آیات می باشـد. از این رو از تفسـیر شـریف «صافی» اسـتفاده برده است.

۴- نگرش عمومی به ترجمه هـای موجود و گزینش بهترین، ساده ترین و روان ترین آن هاست؛ از جمله ترجمه آقای پاینـده و الهی قمشه ای.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده و مهربان

(ای رسول) ما تو را عطای بسیار بخشیدیم. (۱)

پس تو هم برای خدا به نماز و قربانی بپرداز. (۲)

که قطعاً دشمن (بدگوی) تو مقطوع النسل است. (۳)

۴۳- ترجمه آقای عبدالمجید صادق نوبری

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید با ترجمه فارسی

مترجم: عبدالمجید صادق نوبری

قرن: چهاردهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: سازمان چاپ وانتشارات اقبال

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۹۶ق

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۵۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- نوع ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- ترجمه دارای عنوان« توضیح» است که در آن نکاتی پیرامون آیات بیان می نماید که برخی از آن ها جنبه تفسیری دارد و از تفاسیر مختلف همچون مجمع البیان نقل کرده است.

۳- سعی شده است که کلیه افعال به صورت صحیح و از نظر معلوم و مجهول بودن، به همان نحوی که در متن آیات وجود دارد ترجمه شود.

۴- در متن ترجمه توضیحاتی وجود دارد که ابهامات موجود در آیه را رفع می نماید.

۶ - ادات تاکید مانند انّ و... در بیشتر موارد ترجمه شده است.

۷- مترجم با بیان مطالب اضافی که خلاصه ای از تفسیر می باشد هدفش اطلاع اجمالی پیدا کردن خوانندگان از آیات الهی می باشد و لذا این ترجمه از این جهت قابل استفاده عموم می باشد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشنده مهربان

(یا محمد) در حقیقت ما به تو در دنیا و آخرت خیر کثیر عطا کردیم در دنیا مرتبه نبوت دادیم و تو را به مشرکین و معاندین غالب ساختیم و دین مبین اسلام را در کره ارض منتشر نمودیم، در آخرت نیز مقام شفاعت را به تو عطا کردیم (نزول آیه شریفه در موقع اقامت رسول خدا صلی الله علیه وآله در مکه بشارت قبلی جهت انتشار و غلبه دین اسلام به آن حضرت بوده است). (۱)

ص:۱۸۲

(یا محمد) به شـکرانه خیر کثیر به پروردگارت که به تو شـرافت و عظمت عطا کرده عبادت نموده مانند نحر کردن شتر (نفس اماره را) نحر کرده از خواهش نفس درگذر به امر و نهی خدای تعالی اطاعت کن. (۲)

در حقیقت (یا محمـد) دشـمنان و مخالفین تو بعد از مرگ نامشان گم و ذکرشان قطع شده از خاطرها فراموش می شوند لیکن تو و نام تو بلنـد شـده در تمام منابر و مساجـد و بین عموم نوع بشـر ابدالـدهر ذکر خواهی شـد (خـدای تعالی به وعده خود وفا نموده در بین ملل مختلف و ساکنین کره ارض اسم عالی آن حضـرت منتشـر شده در هر لسانی و لغتی ذکر می شود این هم به حقانیت آن حضرت دلیل و برهان بزرگ می باشد). (۳)

۴۴- ترجمه آقای عبدالمجید معادیخواه

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم با ترجمۀ فارسی

مترجم: عبدالمجید معادیخواه

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: ذره

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۹

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳۰۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: جیبی

زیست نامه:

آقای عبدالمجید معادیخواه مترجم و قرآن پژوه معاصر در قم به دنیا آمد. پس از طی دوره مقدمات حوزه، دروس فقه و اصول را نزد اساتیدی چون حجج اسلام: دوزدوزانی، سیدابراهیم خسروشاهی، ستوده و... ادامه داد. این دوران مقارن با وقایع ۱۵ خرداد ۴۲ در قم بود که برای اولین بار با امام خمینی رحمه الله و مبارزات سیاسی آشنا شد. دروس عالی حوزه را نیز نزد آیات اعظام: محقق داماد، شیخ مرتضی حائری، منتظری، وحید خراسانی، گلپایگانی طی کرد. همزمان با اوج گیری مبارزات علیه رژیم شاهنشاهی و شرکت در هسته های مبارزه در سال ۱۳۵۱ به زندان افتاد و پس از چهار ماه آزاد می شود. پس از آن نیز در سال های۱۳۵۲ یک بار به تبعید و سپس در سال های ۵۳ و ۵۴ دوباره به زندان افتاد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مسئولیت های مختلفی را عهده دار بودند؛ از جمله نمایندگی شورای انقلاب در صدا و

سیما، نمایندۀ مردم تهران در دور اول مجلس شورای اسـلامی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. پس از پایان دوران مسئولیت های سیاسی و فرهنگی، همه اهتمام خود را به فعالیت های علمی - فرهنگی اختصاص داد که

نتیجهٔ آن، چندین اثر مختلف در مورد قرآن و نهج البلاغه است. از آن جمله: ۱- ترجمهٔ نهج البلاغه با عنوان خورشید بی غروب ۲- فهرست تفصیلی مفاهیم نهج البلاغه با عنوان فرهنگ آفتاب ۳- فهرست تفصیلی قرآن کریم با عنوان فروغ بی پایان ۴- ترجمهٔ قرآن کریم.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (همراه با اضافات مختصر)

۲- مترجم سعی کرده آهنگ و وزن قرآن را به ترجمه منتقل کند، لذا ترجمه ای آهنگین و مسجع ارائه کرده است.

۳- این ترجمه به طور نسبی از مطابقت با اصل آیات برخوردار است، اما در مواردی به خاطر حفظ آهنگ ترجمه اشتباهاتی رخ داده است.

۴- افزودها شامل: ذکر محذوفات و یا توضیح مختصر آیات است که از اصل ترجمه تفکیک نشده است.

۵- مترجم، شیوهٔ نثر آهنگین و مسجع را به طور نسبی در سراسر ترجمه حفظ کرده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند مهر گستر مهربان

این ماییم که تو را دادیم ارزشی فزاینده، بی گمان. (۱)

اینک برای پروردگارت نماز بگزار و شتر را به نحر بخواباں. (۲)

که بی شک شماتت گر توست از ابتران. (۳)

۴۵- ترجمه آقای عبدالمحمد آیتی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: عبد المحمد آیتی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات سروش

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۶۷ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰ هزار نسخه

خط: حبیب الله فضایلی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای عبد المحمد آیتی در سال ۱۳۰۵ش در بروجرد به دنیا آمد. بعد از گذراندن دروس ابتدایی و دبیرستان، تحصیل به سبک قدیم حوزوی و آموزشی علوم اسلامی به ویژه علوم زبانی و ادبی و بلاغی و هم به سبک جدید را به طور موازی پیش گرفت. از مهر سال ۱۳۲۵ش در حوزه علمیه قم بود و سپس با گرفتن تصدی مدرسی که آن موقع معادل دیپلم بود، در کنکور دانشکده معقول و منقول شرکت کرده و قبول شد و در خرداد ۱۳۲۸ش به اخذ درجه لیسانس نائل گردید. در مهر ۱۳۲۸ش به دبیری دبیرستان ها منصوب شد. در مهر سال ۱۳۴۸ش به پیشنهاد مرکز انتشارات آموزشی به تهران آمد و به مدت دو سال سردبیر ماهنامه آموزش و پرورش بود تا در سال ۱۳۵۹ بازنشسته شد. در عین اشتغال، در اوقات فراغت به ترجمه و کارهای تحقیقی می پرداخت. پیش از بازنشستگی کتاب های باتلاق، کشتی شکسته، کالسکه زرین، تاریخ وصاف و ترجمه تقویم البلدان را منتشر کرد.

پس از بازنشستگی، محصولات علمی ایشان غالبا به ترجمه متون معتبر کهن عربی/اسلامی روی آورد، که از جمله آن ها ترجمه تاریخ العبر/تاریخ ابن خلدون در ۶

ص:۱۸۶

جلد است. تاریخ دولت اسلامی در اندلس در ۵ جلد، تاریخ ادبیات زبان عربی، تاریخ فلسفه در جهان اسلام و... ترجمه الغارات، ترجمه علویات سبع، ترجمه معلقات سبع و... ایشان سه کتاب مقدس جهان اسلام و تشیع را نیز ترجمه کرده است: قرآن کریم، نهج البلاغه و صحیفه سجادیه. هم اکنون ایشان از شخصیت ها و ادبای امروز ایران و عضو فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. در مورد ترجمه ایشان می توان گفت:

با توجه به آشنایی که به قواعد ترجمه و با اطلاعاتی که از ادبیات عرب و نیز ادبیات فارسی داشته، سعی کرده قرآن را به گونه ای ترجمه نماید که سلیس و روان و قابل فهم برای کلیهٔ اقشار جامعه باشد و در این زمینه تا حدودی موفق بوده است. وی برخی از موارد که به نظرش می رسیده که نیازمند به توضیح است، توضیحات را در پاورقی آورده تا خواننده اطلاعات لازم را در این باره به دست آورده و از طرف دیگر با این توضیحات برخی از ابهام ها را برطرف نموده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- برخی از مطالب که نیاز به توضیح دارد در پاورقی آورده و توضیح داده است.

۳- در ابتدای هر سوره نام سوره ها را معنا نموده مانند: اعراف (بلندی ها).

۴- در ترجمه کمتر از مطالب اضافی استفاده نموده است.

۵- در برخی از موارد، علت نام گذاری سوره ها را بیان کرده است، مانند سورهٔ حجرات که می گوید علت نام گذاری آن از آیهٔ چهارم گرفته شده است و یا سورهٔ ممتحنه که از آیهٔ دهم آن گرفته شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشاینده مهربان

ما کوثر را به تو عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

که بد خواه تو خود ابتر است. (۳)

ص:۱۸۷

۴۶- ترجمه آقای دکتر علی اصغر حلبی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: علی اصغر حلبی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات اساطیر

مکان چاپ: تهران، چاپخانه دیبا

سال چاپ: ۱۳۸۰ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۱ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای علی اصغر حلبی فرزند علی اکبر در سال ۱۳۲۳ ش در اردبیل متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را همراه با مقدمات علوم عربی، فقه، اصول، منطق و فلسفه در مدارس قدیم همان شهر، نزدِ استادش فرا گرفت. او دارای لیسانس فلسفه از دانشگاه تهران است. سپس برای چند سال برای ادامه تحصیلات به دانشگاه ادینبوره [ادینبورگ] در اسکاتلند سفر کرد و در سال ۱۳۵۹ش /۱۹۸۰ م از همان دانشگاه درجهٔ دکترای فلسفه و فرهنگ اسلامی گرفت. آثار کتابی ایشان اعم از تألیف و ترجمه نزدیک به چهل اثر است. از میان این آثار، چند اثر قرآن پژوهانه است:

آشنایی با علوم قرآنی، تأثیر قرآن و حدیث در ادب فارسی، ترجمه تفسیر کبیر فخر رازی و سرانجام ترجمه قرآن مجید. در حال حاضر دکتر حلبی به تدریس در دانشگاه های تهران و تحقیق و تألیف آثار ارزشمند اشتغال دارد. وی با توجه به قواعد

ترجمه و ادبیات عرب و نیز از آن جا که متون عربی را به فارسی ترجمه نموده و آشنایی نسبی که از لغات عربی داشته توانسته ترجمه ای ارائه نمایـد که اشـکالات کمتری داشـته باشد و از طرف دیگر با اسـتفاده از جملات سـلیس و روان، به ترجمهٔ خود سلامت و روانی مورد نیاز را ببخشد تا مورد استفادهٔ عموم قرار گیرد.

ص:۱۸۸

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- ادات تأکید مانند انّ، انّ، لقد... در ترجمه آورده شده است.

۳- حروف مقطعه را به صورت صحیح (و تلفظی آن) ترجمه نموده است، مانند سورهٔ شعراء: طسم که چنین ترجمه شده: طا. سین. میم.

۴- ادات حصر، در ترجمهٔ لحاظ شده است.

۵- نکره در سیاق نهی و یا نفی، در ترجمهٔ آن لحاظ و عمومیت آن بیان شده است.

۶- حروف عطف مانند واو، ثم، فاء - که در ابتدای آیات و یا در تاخّر در جملات ترجمه کمتر وجود دارد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما «کوثر» [خیر کثیر، یا علی و فاطمه] را به تو عطا کردیم. (۱)

پس پروردگارت را نماز گزار، و قربانی کن، (۲)

بیگمان دشمن تو «أبتر» [دنبال بریده] است. (۳)

ص:۱۸۹

۴۷- ترجمه آقای مهندس علی اکبر طاهری قزوینی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مبین (ترجمه، توضیح و تفسیر فشرده قرآن به قرآن)

مترجم: علی اکبر طاهری قزوینی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارت قلم

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۰ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۰ هزار جلد

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

مهندس علی اکبر طاهری قزوینی متولد ۱۳۱۴شمسی و فارغ التحصیل رشتهٔ مهندسی معدن می باشد. وی در دوران دانشجویی در کلاس درس استاد شهید مطهری با مباحث تفسیری آشنا شد. پس از آن در جلسات تفسیر هفتگی مرحوم آیت الله طالقانی و مهندس بازرگان شرکت کرد و از مباحث علوم قرآن به خصوص تفسیر، اطلاعاتی به دست آورد. همزمان با آن دروس، عربی را نیز آموخت. وی در سال ۱۳۷۲ش تصمیم به ترجمهٔ قرآن گرفت که مدت هشت سال به طول انجامید. وی این ترجمه را با توجه به ترجمه های موجود (که اشکالاتی دارند) انجام داده و آن را همراه با توضیحاتی که در متن ترجمه و یا در پاورقی آورده تکمیل نموده است و در بعضی از موارد که ترجمهٔ آیه دارای ابهامی باشد که آیات دیگر می توانند آن را برطرف نمایند، با آدرس دهی (و ارجاعات) این ابهام ها را برطرف کرده است و بدین وسیله ترجمهٔ خود را «ترجمه توضیح و تفسیر فشردهٔ قرآن به قرآن» نام نهاده است. وی با استفاده از کامپیوتر، جملات تکراری را به دست آورده و تلاش می کند که

ترجمهٔ آنها یکسان باشد که در این زمینه در بسیاری از موارد موفق بوده است.

ص:۱۹۰

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه دارای پاورقی است که در آن برخی از توضیحات مربوط به آیات (مانند شرح بعضی از لغات، شأن نزول آیات و یا بیان مصداق آیات) آمده است.

۳- در برخی از موارد، در پاورقی، مطالب را به یکدیگر و یا به موارد مشابه آن ارجاع داده است.

۴- در بالای صفحات علاوه بر نام سوره، شمارهٔ آن نیز (بر حسب ترتیب سوره ها) ذکر شده است.

۵- در مواردی که ترجمهٔ آیات نیازمند به توضیح باشد، جهت کامل شدن جملات، مطالبی را اضافه نموده و آن ها را با پرانتز از متن اصلی جدا کرده است.

۶- ترجمه سلیس و روان است به گونه ای که برای عموم قابل فهم باشد.

۷- جملات و واژه های تکراری، اکثراً دارای ترجمه یکسانی می باشند، مانند: لا اله الا الله، یا ایها الذین آمنوا.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای رحمان [و] رحیم

نیکویی [های] فراوان به تو بخشیدیم. (۱)

پس [به شکرانه آن] برای پروردگارت نمازگزار و قربانی کن. (۲)

تحقیقاً دشمن تو خودش بریده نسل خواهد شد [نه تو]. (۳)

ص:۱۹۱

۴۸– ترجمه آقای علی اکبر سروری

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: علی اکبر سروری

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات جمهوری

مکان چاپ: تهران، ارمغان

سال چاپ: ۱۳۸۲ ش

نوبت چاپ: سوم

تعداد چاپ: ۵۲۰۰ نسخه

خط: احمد نیریزی

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱– روش ترجمه: جمله به جمله.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشاینده مهربان

ما کوثر را به تو عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

بی شک آنکه تو را دشمن دارد از نسل منقطع است. (۳)

ص:۱۹۲

۴۹– ترجمه آقای دکتر علی رواقی (به کوشش)

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (برگردانی کهن از قرآن کریم)

مترجم: نامعلوم (به کوشش دکتر علی رواقی)

قرن: ظاهراً مربوط به قرن دهم.

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: فرهنگستان زبان و ادب فارسی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۲ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ------

خط: احمد نیریزی

قطع: رحلی

زیست نامه:

آقای دکتر علی رواقی در سال ۱۳۲۰ش در شهر مشهد متولد شد دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی را در مشهد گذراند و در سال ۱۳۴۸ مدرک کارشناسی ارشد و در سال ۱۳۵۳ درجه دکتری را از دانشگاه تهران اخذ کرد. ایشان کارهای پژوهشی را از دوران جوانی و با هدف فرهنگ نویسی آغاز نمود و اولین کاری هم که در این زمینه شروع کرد ذیلی بر فرهنگ های فارسی نام دارد. یکی از آثار مهم ایشان تصحیح ترجمه کهن قرآن می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

بسم الله الرحمن الرحیم (ترجمه نشده است)

[بدرس-]-تی که ... دادیم تو را نیکیء بسیار. (۱)

پس نماز کن مر پروردگارت را و قربان کن. (۲)

به درستی دشمن دار تو او دم بریده. (۳)

ص:۱۹۳

۵۰- ترجمه آقای علی کرمی فریدنی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: علی کرمی فریدنی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: قم - نوین

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

قطع: وزیری

خطاط: عثمان طه

زیست نامه:

آثار علی کرمی در سال ۱۳۳۴ش در منطقه فردین از استان اصفهان به دنیا آمد ایشان به فراگیری علوم حوزوی گرایش پیدا می کند. مقدمات را نزد دائمی شان به پایان رساند سپس با راهنمایی ایشان در مدرسه مرحوم آیت الله گلپایگانی در شهر قم ادبیات و بخشی از سطوح را سپری کرد و از نزد استادانی چون شهیدی، شبستری، باکویی، وجدانی، ستوده، صلواتی، اعتمادی و... کسب علم کرد. همزمان با ادامه دروس و بحث، با مشورت بزرگانی چون شهید مطهری رحمه الله به دارالتبلیغ اسلامی می رود و دوره کارشناسی را با موفقیت به پایان می رساند. از اساتید درس خارج ایشان، حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی می باشند که در حدود یک دهه در درس های ایشان شرکت کرد و بارها مورد تشویق معظم له قرار می گیرد.

از آثار مهم ایشان ترجمه قرآن مجید می باشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- مترجم در پی گفتار ترجمه خود چنین آورده که این ترجمه حاصل بیش از یک

دهه تلاش است که در آن سعی شده برای تک تک واژه های قرآن در زبان توانمند فارسی، معادل آورده شود و جمله هایی روان تر آورده شود تا ساختار زنده تر و تازه تر و نزدیک تر به زبان مبدأ در ترجمه کتاب خدا فراهم گردد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند مهرگستر مهربان

به یقین ما به تو [ای پیامبر!] خیر فراوان دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگذار و قربانی کن. (۲)

بی تردید دشمن تو خود بی نسل [و تبار] خواهد بود. (۳)

ص:۱۹۵

۵۱– ترجمه آقای عمادالدین حسین اصفهانی (عمادزاده)

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن مجید

مترجم: عماد الدین حسین اصفهانی (عماد زاده)

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: مکتب قرآن

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ---

نوبت چاپ: ---

تعداد: ---

خط: ---

قطع: رحلی

زیست نامه:

مرحوم حسین عمادزاده فرزند حاج میرزا احمد عمادزاده در سال ۱۲۸۴ در اصفهان متولد و تحصیلات خود را در حوزه علمیه اصفهان، قم، مشهد، و نجف اشرف نزد اساتید و علمای بزرگ حوزه های علمیه به پایان رسانده و در سال ۱۳۱۵ش در تهران ساکن و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران بنا به دعوت استاد شهید مطهری چند سالی در دانشکده الهیات تهران به تدریس معارف قرآن مشغول بود وی از اوانِ تحصیلات خود علاقه فراوانی به تألیف و تحقیق و نشر فرهنگ و معارف اسلامی و علوم قرآنی را داشت و لذا در این رابطه آثار با ارزشی از آن مرحوم باقی مانده است که تعداد آنها را بیش از یکصد و سی جلد کتاب دانسته اند. این قرآن پژوه و مفسر و نویسنده محترم در پنجم ماه مبارک رمضان مصادف با دوازدهم فروردین سال ۱۳۶۹ شمسی دارفانی را وداع گفت.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد.

۲- ترجمه آمیخته به تفسیر است که به صورت غیرمنظم و توضیحاتی است که پس از پایان ترجمه آمده است.

۳- این ترجمه با اعمال نظر و دیدگاه های مذهبی مترجم می باشد.

ص:۱۹۶

نمونه ترجمه

سوره کوثر

به نام خداوند هستی بخش و بخشاینده و مهربان

ای محمد ما به تو کوثر اعطا کردیم (کوثر به نام فاطمه زهرا و خیر کثیر است) که بزرگترین فامیل و طبقه فاضله جهان اسلام می باشند. (۱)

به شکرانه این کوثر نمازگزار و شتری قربانی کن و مستمندان را اطعام نما. (۲)

شأن تو کوثر و زیادی نسل است، و شأن دشمنانت آن که بی اثر بروند و از آن ها نامی باقی نماند. ابتر آن ها هستند که با تو دشمنی کنند ولی دشمنی آن ها در تو اثری نخواهد کرد، بلکه مقهور و ابتر می گردند. (۳)

ص:۱۹۷

۵۲- ترجمه آقای غلامرضا یاسی پور

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الحکیم

مترجم: غلامرضا یاسی پور

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه هنری و فرهنگی «هنر و اندیشه»

مکان چاپ: قم.

سال چاپ: ۱۳۸۸ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشندهٔ مهربان

ما به تو، کوثر عطا کردیم. (۱)

پس، پروردگارت را نماز گزار، و قربانی آر. (۲)

که دشمنت ابتر باشد. (۳)

۵۳- ترجمه خانم فرزانه زنبقی

(مشخصات کلی ترجمه)

آشنایی با قرآن کریم (شرح و ترجمه برای نوجوانان)

مترجم: فرزانه زنبقی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: فرنو

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۹

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۵ هزار نسخه

خط: متن عربی ندارد

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- زیر هر عنوان که به آیه یا آیاتی خاص اشاره دارد، شرح خلاصه ای آورده شده که با توجه به مخاطبین مجموعهٔ، محور آن قصه های مربوط به قرآن و ماجراها و حوادثی است که سبب نزول آیات بر پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله بوده است.

۳- توضیحات مربوط به آیات را که متناسب با گروه سنّی مخاطب، تنظیم و تألیف شده، و به دنبال آن، ترجمه آیات با حروف و متن متمایز آمده است.

۴- علاوه بر آن، تصویرسازی متناسب با موضوع نیز به کار گرفته شده تا جاذبه و زیبایی کار افزایش یابد. در این تصاویر،

عناصری وجود دارند که متناسب با معنا و مفهوم بعضی آیات – در همان صفحه – انتخاب و طراحی شده اند.

۵ – مترجم از منابعی همچون ترجمهٔ: آیت الله مکارم شیرازی، خرمشاهی، آیتی، پورجوادی، فولادوند، کاویان پور، الهی قمشه ای و سراج استفاده نموده است. و نیز از تفاسیری همچون المیزان ، نمونه ، مجمع البیان و... بهره برده است.

ص:۱۹۹

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ما به تو کوثر بخشیدیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

به راستی دشمن تو، خودش بی نسل است. (۳)

ص:۲۰۰

۵۴– ترجمه آقای کاظم پورجوادی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: کاظم پورجوادی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: بنیاد دائره المعارف اسلامی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۲

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۹۵۰۰ جلد

خط: حامد الآمدی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای کاظم پورجوادی از قرآن پژوهان معاصر و از علاقه مندان به موضوعات قرآنی است که به زبان فارسی، عربی و ادبیات آن آشنایی دارد. ایشان برای ترجمه قرآن ابتدا به فراگیری زبان عربی اقدام نمود و برای این کار به چند کشور عربی نیز مسافرت کرد تا از لهجه های مختلف آگاهی یابد و پس از آن، طی چند سال قرآن را به زبان عربی ترجمه کرد. مترجم در مقدمه ترجمه خود در مورد شیوه کارش می فرماید:

ابتدا به مقابله و مقایسهٔ بیشتر ترجمه ها اقدام کردم و پس از آن، نوبت تفاسیر فارسی و عربی و فرهنگ لغات قرآن رسید. پس از این مرحله، جز در موارد بی ابهام و ایهام، به انتخاب اصلح دست زدم و در مواردی که چندین معنا و منظور از آن مستفاد می شود کوشیدم مورد معقول و نزدیک تر با وقایع حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه وآله را برگزینم. خلاصه کلام این

که: قصد داشتم ترجمه ای سلیس و روان فراهم آورم تا از این طریق نظر کسانی را که عربی نمی دانند و قرآن را صرفاً برای ثواب آن قرائت می کنند جلب کرده باشم، زیرا معتقدم با دریافت معانی عبارت های متن قرآن کریم، بسیاری از ابهام های رفتاری و اخلاقی ما مسلمانان از میان خواهد رفت.

ص:۲۰۱

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در ابتدای هر سوره، نام آن سوره را معنا کرده است.

۳- مطالب اضافی کمی دارد.

۴- ترجمه سلیس و روان و برای عموم قابل فهم می باشد.

۵- از نظر بلاغت و رسایی، انتخاب کلمات و جمله بندی، دارای نظم و شیوایی خاص می باشد.

۶- دارای گفتاری از مترجم در پایان مصحف.

۷- دارای فهرست سوره هایی که آیات سجده دار، دارند. (واجب و مستحب)

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

نکویی های بسیارت بخشیده ایم. (۱)

پس برای پروردگارت نمازگزار و قربانی کن. (۲)

بدون شک دشمنت ابتر است. (۳)

۵۵- ترجمه آقای کریم زمانی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: کریم زمانی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: نامک

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۹ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله. (همراه با توضیحات مختصر)

۲- مترجم بعد از ترجمه آیات توضیحات تفصیلی را ذکر کرده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند مهرگستر مهربان

به راستی که ما به تو خیر بسیار داده ایم. (۱)

پس [حال که ما به تو خیر کثیر داده ایم] برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

بی گمان دشمن تو ابتر و بی دنباله است. (۳)

۵۶– ترجمه ابوبکر عتیق نیشابوری (سور آبادی) (به کوشش محمد مهیار)

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: ابوبکر عتیق نیشابوری (سور آبادی) (به کوشش محمد مهیار)

قرن: پنجم

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات کلیدر

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار

خط: حروف چینی رایانه ای بر اساس خط عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

ابوبکر عتیق بن محمد نیشابوری معروف به سورآبادی (متوفای ۴۹۴ ق) از مترجمان و مفسّران خراسان و از جمله کرّامیان نیشابور در قرن پنجم به شمار می آید. وی تفسیر پارسی خود بر قرآن را پیش از سال ۴۷۰ هجری و در زمان آلب ارسلان سلجوقی (حکومت ۴۵۵ – ۴۶۵ق) نگاشته که در طول تاریخ آن را با عناوینی چون تفسیر عتیق نیشابوری، تفسیر سورآبادی و تفسیر التفاسیر می شناخته اند. از این اثر تلخیص های متعددی – دست کم سه نسخه – در دست است که همگی در روزگاران قدیم فراهم آمده است. تفسیر عتیق نیشابوری را نخستین بار مرحوم مهدی بیانی در کتاب نمونه سخن فارسی (تهران، ۱۳۱۷، ص۱۰۸–۱۲۰) معرفی کرد.

ویژگی ها:

۱– روش ترجمه: تحت اللفظی

۲- بخش ترجمه فارسی این اثر کهن به تصحیح و کوشش محمد مهیار به صورت اثری مستقل انتشار یافته است. این اثر حاوی متن قرآن کریم با رسم الخط «مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران» و ترجمه سورآبادی به صورت صفحات مقابل است. مبنای کار وی نسخه تربت جام بوده، اما در مواردی که افتادگی در کار بوده، مصحِّح از

ص:۲۰۴

نسخه بنیاد فرهنگ و نیز تصحیح سعیدی سیرجانی بهره برده است. در پایان مصحح اثر، مؤخره ای مفصل در ۲۲۰ صفحه با عنوان «ویژگی های زبانی ترجمه سورآبادی» بر کار خود افزوده و پس از توضیحاتی مقدماتی در معرفی سورآبادی و تفسیر کهن وی، در چند فصل به مباحث زیر پرداخته است: الف: ویژگی های آوایی؛ ب) ویژگی های املایی و رسم الخط؛ ج) ویژگی های دستوری؛ د) سایر ویژگی های زبانی ترجمه عتیق نیشابوری؛ ه-) نمونه هایی از ترجمه تحت اللفظی؛ و) شرح واژه های نادر و کم کاربرد؛ ز) واژه های فارسی و برابرهای قرآنی؛ ح) واژه های قرآنی و برابرهای فارسی؛ ط) اختلاف نسخه ها؛ ی) منابع و مآخذ.

این قسمت از کار مصحح که با سعی فراوان حاصل شده، شایسته انتشار به صورت اثری مستقل است. این اثر یکی از گنجینه های قرآنی و ادب فارسی است که در قدم نخست به کار پژوهشگران ادبیات کهن فارسی و محققان زبان شناسی و تحولات زبانی فارسی می آید. گفتنی است پیش تر جزوه ای کوتاه با عنوان بررسی املایی دستنویس از تفسیر سورآبادی، به همت کبری شیروانی (تهران، فرهنگستان زبان ایران، ۱۳۵۳) انتشار یافته بود که تنها ویژگی های املایی و رسم الخط این تفسیر کهن را بررسی کرده بود.

نمونه ترجمه:

سوره کوثر

به نام خدای مهربان بخشاینده

به درستی که ما بدادیم تو را خیر بسیار. (۱)

نماز کن خدای خویش را و قربانی کن. (۲)

به درستی که آن دشمن توست که اوست دنبال بریده. (۳)

ص:۲۰۵

۵۷- ترجمه آقای محمد باقر بهبودی

(مشخصات کلی ترجمه)

معانی القرآن (ترجمه و تفسیر قرآن)

مترجم: محمد باقر بهبودی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسلامیه

مکان چاپ: چاپخانه اسلامیه - تهران

سال چاپ: ۱۳۶۹ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۲۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای محمد باقر بهبودی در سال ۱۳۰۸ش به دنیا آمد. از سال ۱۳۲۷ش تحصیلات حوزوی خود را در شهر مشهد آغاز کرد. ادبیات را نزد ادیب محمدتقی نیشابوری معروف به ادیب دوم فرا می گیرد.

در سال ۱۳۳۳ش به قم رفت و نزد اساتید بزرگی چون آیت الله بروجردی و امام خمینی رحمه الله کسب دانش نمود. پس از این برای تکمیل دروس حوزوی به نجف اشرف مهاجرت کرد و مدت دو سال نزد اساتیدی چون آیت الله خویی و آیت الله حکیم ادامه تحصیل داد. در سال ۱۳۳۷ش به تهران بازگشت و به کار تصحیح نمونه های خطی و چاپی پرداخت. سپس به کار تحقیق و پژوهش در حوزهٔ حدیث و قرآن مشغول شد.

ایشان دارای آثار متعددی می باشند از آن جمله: ۱- معجزه قرآن و مبارزه با فلسفهٔ شرک ۲- عمرهٔ قرآن ۳- یوسف صدّیق و... از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن مجید می باشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (همراه با اضافات تفسیری)

۲- زبان ترجمه به نثر روان و گویاست و از جهتی به زبان محاوره نزدیک است.

۳- متن ترجمه همراه با اضافات توضیحی و تفسیری است که این توضیحات از اصل ترجمه جدا نشده است.

۴- روش ترجمه تفسیری به طور نسبی در سراسر متن یکسان است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به یقین ما نسلی پُربار و پر ثمر چون چشمه آب کوثر عطایت کردیم. (۱)

پس به شکرانه میلاد این دختر، پروردگارت را سجده کن و نماز شکر بخوان و یک شتر قربانی هم عقیقه کن. (۲)

بی شک تو بلاعقب نخواهی بود. بلکه آن بدخواه شماتتگرت بلاعقب خواهد ماند. (۳)

۵۸- ترجمه آقای محمد حسین ابراهیمی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: محمد حسین ابراهیمی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اعتماد

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۷۸ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

قطع: وزیری

خطاط: عثمان طه

زیست نامه:

آقای محمد حسین ابراهیمی در سال ۱۳۲۹ش در حومه «کازرون» به دنیا آمد. مقدمات علوم قرآن را نزد علمای مشهور آن دیار همچون آیت الله شیخ عبدالکریم عصاریان خواند. در سال ۱۳۴۷ش به حوزه علمیهٔ قم آمد و از آن زمان تاکنون از مراجع معظم تقلید بهره های علمی و معنوی برده اند و اینک به تدریس خارج فقه و تفسیر قرآن و تحقیق و تألیف مشغول هستند.

مترجم در این ترجمه از منابعی همچون ترجمه های مرحوم مشکینی رحمه الله ، فولادوند، گرمارودی، خرمشاهی، حسین انصاریان و چند ترجمه ادبی دیگر استفاده کرده است. و نیز از تفاسیری همچون: «التحریرالتنویر»، «تفسیرالمیزان»؛ «تفسیر بیضاوی»؛ «جوامع الجامع»؛ «الدّر المصون فی کتاب المکنون»و «البحرالمحیط» بهره جسته است.

و از فرهنگ های لغت همچون: «مجمع البحرین»؛ «النهایه»؛ «فرهنگ معین» استفاده نموده است.

طبق گفته مترجم در انتخاب واژه ها هر کجا بین اهل لغت اختلاف بوده، قول «مجمع البحرین» و سپس نظر «ابن عاشور» را بر دیگران ترجیح داده است.

ص:۲۰۸

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- سعی شده است جمله ها و عبارت ها مطابق با قواعد و کلمات و جملات و ترکیب های زبان عربی ذکر شود.

۳- روانی ترجمه؛ به این معنا که ساختار جمله های فارسی در حد ممکن با کلمات آیات همگون شده است.

۴- یکسانی ترجمه به طور مثال در تمام موارد «إذا» به معنای «هنگامی» ترجمه شده است.

۵- در این ترجمه سعی شده است تا آن جا که ممکن بوده از واژه های فارسی استفاده شود.

۶- برابر بودن ترجمه با آیه، به طوری که مترجم سعی کرده است که ترجمه، ترجمه باشد نه تفسیر و توضیحات اضافی را داخل کروشه آورده تا از اصل ترجمه باز شناخته شود.

۷- انتخاب معادل مناسب برای کلمات مترادف.

۸ - آیاتی را که در شأن اهل بیت علیهم السلام نازل شده است، در این ترجمه به پاره ای از آن موارد که مورد توافق کلی اهل سنت نیز بوده، در پاورقی ثبت گردیده است.

۹- یکی از مهم ترین مزایای این ترجمه برای فارسی خوانانی که آشنایی چندان با زبان و ادبیات عرب ندارند این است که از «کروشه» برای بیان و رجوع به ضمایر استفاده کنند.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

[ای پیامبر!] همانا ما به تو «کوثر» (خیر و عطای بسیار و بی حدّ و حصر از جمله حضرت فاطمه علیها السلام) را عطا کردیم. (۱)

پس [به شکرانه آن] برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

زیرا بی گمان دشمن تو [عاص بن وائل]، خودش بی نسل است. (۳)

ص:۲۰۹

۵۹- ترجمه آقای محمد خواجوی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الحکیم (ترجمه قرآن از جهت وجوه و نظائر و غریب و مقاصد قرآن کریم همراه با شأن نزول آیات)

مترجم: محمد خواجوی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات مولی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۴۱۰ق

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ده هزار نسخه

خط: رسم الخط عثمانی (مصحف قاهره)

قطع: رحلی - بزرگ

زیست نامه:

آقای محمد خواجوی در سال ۱۳۱۳ش به دنیا آمد. پس از گذراندن دوره های دبستان و دبیرستان، به تحصیل در علوم دینی روی آورد. مقدمات عربی و منطق را نزد مرحوم کمالی سبزواری و مقداری از اسفار را نزد مرحوم شیخ ابو الحسن شعرانی فرا گرفت. پس از حضور سید ابو الحسن رفیعی قزوینی در تهران، مقداری درس اصول فقه و خارج و معارف الهی و فلسفه را نزد وی تلمّذ نمود. آن گاه کتاب «طبیعیات شفا» را نزد استاد متفکر شهید مرتضی مطهری فرا گرفت.

وی تألیفات متعددی دارد؛ از جمله تصحیح و ترجمه تفسیر سوره جمعه و سورهٔ واقعه از صدر المتالهین (و برخی دیگر از رساله های ایشان)، و ترجمه قرآن کریم است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در ترجمه قرآن وحی مقدمه ای وجود دارد که در آن برخی از موضوعات علوم قرآنی همچون تاریخ قرآن، محکم و متشابه و برخی از مباحث تفسیری مانند وجوه و نظائر در آن توضیح داده شده است.

ص:۲۱۰

۳- در پایان مصحف، آیاتی که دارای شأن نزول هستند به ترتیب سوره ها، آمده است.

۴- در هر صفحه ترجمه، در پاورقی، دیدگاه برخی از مفسران مانند صاحب تفسیر مجمع البیان، تفسیر شبّر و... که دربارهٔ آیه نظریات خاصی داشته اند با علائم و رموز مخصوصی (که قبلاً در مقدمه معین کرده) آورده است.

۵- در ابتدای هر سوره، پس از ذکر مدنی و یا مکی بودن آن، شمارهٔ ترتیب نزول آن را آورده است.

۶- کلیهٔ مفعول مطلق ها ترجمه شده است.

۷- سعی نموده که کلیهٔ کلمات و حروف در ترجمه آورده شود و کمتر موردی وجود دارد که از متن و کلمات قرآن حذف شده باشند.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ (ترجمه نشده است)

ما به تو کوثر عطا کردیم (۱)

پس برای پروردگارت نماز به جای آور و شتر قربانی کن (۲)

که دشمنت همو، دم بریده است (۳)

۶۰- ترجمه آقای سید محمد صمصام الشریعت

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: سید محمد صمصام الشریعت

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: مهر ثامن الائمه

مکان چاپ: قم - سرور

سال چاپ: ۱۳۸۵ش

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۵۰۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد.

۲- این ترجمه همراه با توضیحات تفسیری است که بین ۲ قلاب قرار گرفته اند.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۲۱۲

۶۱- ترجمه حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی و همکاران

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: محمدعلی رضایی اصفهانی و همکاران

(اسماعیلی، همایی، شیرافکن، امینی)

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه تحقیقاتی فرهنگی دارالذکر

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۳ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ده هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای محمد علی رضایی اصفهانی در ۱۳۴۱ش در «رهنانِ» اصفهان متولد شد. دوره دبستان و راهنمایی را در محل تولد و دوره متوسط را در شهر اصفهان در دبیرستان شهید صدیقی (خوارزمی) گذراند.

در سال ۱۳۶۱ش وارد حوزه علمیه اصفهان (مدرسهٔ ذوالفقار) گردید و تا دوره سطح عالی و یک سال خارج را در آن حوزه گذراند. در سال ۱۳۶۹ وارد حوزه علمیه قم گردید و به مدت ده سال در درس خارج اساتیدی همچون آیات عظام: فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، معرفت، صالحی مازندرانی و وحید خراسانی حاضر شد. سپس موفق به گذراندن پایان نامهٔ سطح

چهارم حوزه (دکتری فقه) شـد. هم زمان سـطح چهارم رشـته تخصصـی تفسـیر حوزهٔ علمیـهٔ قم و دکتری علوم قرآن و حدیث واحد تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی را به پایان رساندند.

ایشان دارای رتبه دانشـیاری و عضو هیئت علمی جامعه المصـطفی صلی الله علیه وآله العالمیه و مدرس تفسیر و علوم قرآنی در حـوزه هـا و دانشـگاه هـاست کـه در دهه هـای هفتـاد و هشـتاد، درس ترجمه قرآن را در مراکز مختلـف تـدریس کردنـد. وی نگارش بیش از شصت کتاب

ص:۲۱۳

که بیش از ۲۰ مورد آن به چندین زبان زنده دنیا ترجمه شده و صد و ده مقاله که برخی از مقاله ها در همایش های ملی و بین المللی حایز رتبه برتر شده در کارنامه خود دارند. فعالیت های قرآنی ایشان در حوزه و دانشگاه و نیز در سطح رسانه، فراوان است و مدیر مسئول سه مجله تخصصی قرآنی (قرآن و علم - قرآن پژوهی خاورشناسان - پژوهشنامه علوم و معارف قرآن) هستند.

از آثار مهم ایشان تفسیر قرآن مهر (در ۲۲ جلد)، منطق تفسیر قرآن (۴ جلد)، منطق ترجمه قرآن که مبانی و قواعد و روش های ترجمه قرآن را بیان می کند و اکنون کتاب درسی مراکز علمی است و نیز «نخستین ترجمه گروهی قرآن کریم» می باشد که برای اولین بار به صورت گروهی انجام گرفته است (۱).

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه (به این شکل گروهی) برای اولین بار در طول تاریخ اسلام شکل گرفته است. همکاران ایشان در این ترجمه آقایان حجج اسلام: حسین شیرافکن، محمد امینی، محسن اسماعیلی، محسن ملاکاظمی و جانباز شهید غلامعلی همایی بوده اند. یعنی در این ترجمه به صورت تخصصی، تقسیم کار شده است و بخش های ادبیات، تفسیر، واژه شناسی و... به عهدهٔ افراد مختلف بوده که پس از بررسی، مورد بحث جمعی قرار گرفته است.

۳- این ترجمه مبتنی بر نتایج حاصل شده از تفسیر قرآن مهر بوده است که حاصل کار گروه فوق است.

۴- این ترجمه دارای مبانی تفسیری، کلامی، واژگانی و ادبی است که در پی نوشت ترجمه به طور مفصّل توضیح داده شده است، از جمله این که بر مبنای مذهب اهل بیت علیهم السلام ترجمه انجام شده است.

۵- هدف این ترجمه، ارائه برگردانی دقیق، صحیح، رسا و سلیس از قرآن کریم است، ولی مهم ترین دغدغه گروه، «دقت» در ترجمه بوده است و مواردی که امکان ترجمه وجود نداشت، آن کلمات در فهرست جداگانه ای (در پی نوشت) ارائه شده است.

۶- کلیه افعال (مجهول، معلوم، لازم و متعدی) با دقت ترجمه شده است.

۱- (۱) . توضیحات کافی در مورد این ترجمه ذیل بخش مصاحبه ها در مصاحبه با مترجم آمده است. همان طور که در پی نوشت آن آمده است.

۷- ادات تأکید، و نیز همه ضمایر فصل، در ترجمه بیان شده است.

۸ - این ترجمه که مورد استقبال جامعه قرآنی کشور قرار گرفت در سال ۱۳۸۸ش با ویرایش مجدد، چاپ شد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای گسترده مهرِ مهرورز

در حقیقت ما به تو (نیکی) فراوان عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز گزار و (شتر) قربانی کن. (۲)

[چرا] که فقط (دشمن) کینه توز تو بریده نسل است! (۳)

ص:۲۱۵

۶۲- ترجمه آقای محمد علی صالح غفّاری

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم با ترجمه روان و ذکر نکات تأویلی

مترجم: محمدعلی صالح غفّاری

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: برهان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۵

نوبت چاپ: اول

قطع: وزیری

خط: عثمان طه

زیست نامه: یافت نشد

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد

۲- در این ترجمه علاوه بر ترجمه متن، نکات تأویلی آیات هم آورده شده است. به گفته خود مترجم، ایشان سعی کرده حقایق واقعی معارف دین را از مسیر تعلیمات ائمه علیهم السلام که همه جا تأویل آن را بیان کرده اند، در اختیار خوانندگان قرار دهند.

۳- معانی علمی و تأویلی آیاتی که تفسیر و تأویل دارد با ذکر شماره در آخر همان آیه، خوانندگان را به قسمت دوم این کتاب که پاورقی ها و تفسیر و تأویل آیات است با تکرار شماره مربوط، هدایت می کند.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بسم الله الرحمن الرحیم

ما اقیانوس خیرات و برکات به تو بخشیدیم. (۱)

به شکرانه این نعمت بزرگ نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

آن ملامت کننده بی حیا، خودش بلاعقب است. (۳)

ص:۲۱۶

۶۳- ترجمه آقای محمد فقیهی رضایی و همکاران

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم همراه با شرح آیات منتخب

نویسنده: محمد فقیهی رضایی و همکاران

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: محراب قلم

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۸ هزار نسخه

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- مترجم گرانقدر انگیزه خود را از ترجمه چنین بیان می دارد:

«در برخی از آیات قرآن، معنای آیه حتی با ترجمه ای روان، باز هم مبهم و سؤال برانگیز است و بعضی آیات در عین وضوح، به توضیح بیشتری نیاز دارد و به نظر می رسد که ارائه این توضیحات و ذکر شأن نزول و روایاتی که در ذیل این آیات از معصومین علیهم السلام ، نقل شده و بیان نظریات مفسّران، برای علاقمندان به قرآن کریم مفید باشد و البته در میان توضیحات، بیان نکات اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی بیشتر مد نظر بوده است».

۳- منابعی که از آن ها استفاده شده: تفاسیر المیزان ، اطیب البیان ، نمونه و برخی تفاسیر موضوعی قرآن می باشد.

نمونهٔ ترجمه:

سوره کوثر

به نام خداوند بخشنده بخشایشگر

ما به تو کوثر (خیر و برکت فراوان) عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

(و بدان) دشمن تو قطعاً بریده نسل و بی عقب است. (۳)

۶۴- ترجمه آقای محمد کاظم معزی

(مشخصات کلی ترجمه)

نام کتاب: القرآن الکریم

مترجم: محمد کاظم معزی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات اسوه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۷۲ ش

نوبت چاپ: اول از انتشارات اسوه

تعداد چاپ: ۱۰هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری زیست نامه:

شیخ محمد کاظم معزّی فرزند شیخ محمد در سال ۱۲۹۸ش در دزفول به دنیا آمد در سال ۱۳۴۸ش در تهران وفات یافت و در مقبره شیخان قم مدفون گردید.

تحصیلات بعد از مکتب خانه او در خدمت جدش حاج شیخ محمد رضا شروع شد و زیر نظر و علاقه خاص او مدارج علمی را طی کرد. استادانش در دزفول، جد مادری اش آقا شیخ محمد باقر و عموزاده اش آقا میرزا محمدعلی و چند سالی در قم، آیت الله بروجردی تا نیل به درجه اجتهاد بود. علاوه بر عربی، به زبان انگلیسی هم آشنا بود. چند سالی در دانشکده الهیات دانشگاه تهران تدریس کرد.

اثر مهم ایشان ترجمه قرآن مجید به زبان فارسی است. در این مصحف شریف، مترجم از روش ترجمهٔ کلمه به کلمه استفاده نموده و آیات قرآن را بر همین اساس ترجمه کرده است. این روش نیازمند دقت بیشتری است و مترجم در تلاش است تا

رعایت امانتـداری را بکنـد، لـذا برای پیـدا کردن کلمات معادلِ عربی نیازمند تسـلط به هر دو زبان می باشد که در این ترجمه وجود دارد و این موضوع نشانِ آن است که مترجم از زبان و ادبیات عرب و فارسی اطلاعات نسبی دارد.

ص:۲۱۸

از طرف دیگر گرچه این نوع ترجمه، سلیس و روان نیست (به لحاظ کلمه به کلمه بودن) ولی مترجم محترم در این زمینه نیز سعی فراوان دارد که به گونه ای ترجمه اش سلیس و روان باشد و نارسایی های این نوع از ترجمه را کمتر دارا باشد که در این زمینه تا حدودی موفق بوده است، برای این منظور در برخی از موارد، کلمات را جابه جا نموده تا ترجمه از حالت ناقص بودن خارج گردد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: کلمه به کلمه

۲- ترجمه، توضیحات اضافی خیلی کم دارد.

۳- در ترجمه، به افعال معلوم و مجهول و لازم و متعدی توجه شده و در اکثر موارد به صورت صحیح ترجمه شده است.

۴- توجه به مواردی که کلمات در جمله، مفعول مطلق می باشند.

۵- ادات تاکید و حصر، در اکثر موارد مورد توجه قرار گرفته و تاکید آن در ترجمه آورده شده است.

۶- همهٔ کلمات و افعال ترجمه شده و کمتر کلمه ای است که در ترجمه نیامده باشد.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

بنام خداوند بخشاینده مهربان

همانا ارزانی داشتیمت کوثر (۱)

پس نمازگزار برای پروردگار خویش و قربان کن (یا سجود و رکوع کن) (۲)

همانا بدخواه تو است دنباله بریده (۳)

ص:۲۱۹

۶۵- ترجمه آقای محمد مهدی فولادوند رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: محمد مهدی فولادوند

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دارالقرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ ومعارف اسلامی)

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: سال ۱۳۷۳

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: بیست هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: جیبی

زیست نامه:

آقای محمد مهدی فولادوند، فرزند محمد حسین بختیاری، در اول دیماه ۱۲۹۹ش در اراک متولد شد. پس از طی تحصیلات اولیه رایج به سبک جدید، در شهریور ۱۳۲۹ش برای ادامه تحصیل به ویژه در رشته های شعر و ادب و هنر و زیبایی شناسی به پاریس رفت و چهارده سال در آن شهر ماند و در رشتهٔ دلخواه دانشگاهی و تکمیل زبان و ادب فرانسوی خود تلاش کرد. ایشان در آبان ماه ۱۳۴۳ش به تهران بازگشت و در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی به تدریس فلسفه، زیباشناسی، زبان فرانسه، تاریخ مذاهب و فرهنگ ایران را تدریس کرد. وی عضو انجمن فلسفهٔ ایران و علوم انسانی یونسکو و عضو انجمن شعرای فرانسه و نویسندگان فرانسه زبان هم بود. مجموعه آثار فرانسه و فارسی وی قریب به سی جلد است. برخی از آثار چاپ شده ایشان از این قرار است: ترجمه رباعیات عمر خیام ؛ زن در اندیشه خدا ؛ زیباترین اشعار فرانسه ؛ و...

از جمله خدمات علمی و ارزشمند ایشان ترجمه قرآن است. وی برای ترجمه قرآن مدت زیادی (حدود سی سال) تلاش نموده تا بتواند ترجمه قرآن را به پایان برساند و از آن جا که این کار مدت زیادی طول کشیده است.

ص:۲۲۰

وی توانسته است ترجمه ای را به جامعه اسلامی تقدیم نماید که قابل فهم، سلیس و روان و از نظر جمله بندی کم نقص باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- در ابتدای هر سوره، مکی و یا مدنی بودن و تعداد آیات آن را ذکر کرده است.

۳- حروف مقطعه را به صورت تلفظی آن ها در ترجمه آورده است.

۴- در برخی از موارد که آیات در ترجمه نیازمند توضیح باشد توضیحاتی دربارهٔ آن ها ارائه نموده و آنها را با پرانتز و یا کروشه از متن اصلی جدا کرده است.

۵ - از آن جا که این ترجمه از روش ترجمه جمله به جمله استفاده کرده سعی شده که تمام کلمات، ترجمه شود و ترتیب آن ها طبق آیات باشد بدون تقدّم و تأخر.

۶ - ترجمه از سلاست و روانی خوبی برخوردار است.

۷- اکثر واوهای ابتدای آیات، در ترجمه آورده شده است.

۸ - ادات تاکید مانند انّ ، لقد و... در ترجمه، تأکید آن ها بیان شده است.

۹- در بالای صفحاتِ ترجمه، نام سوره ذکر شده و هم شماره آن، که برای مراجعه کنندگان کار را آسان می کند.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند رحمتگر مهربان

ما تو را [چشمه] کوثر دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز گزار و قربانی کن. (۲)

دشمنت خود بی تبار خواهد بود. (۳)

۶۶- ترجمه حجت الاسلام والمسلمین محمود صلواتی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (با ترجمه موزون و شیوا)

مترجم: محمود صلواتی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: گلبانگ

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۱ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای محمود صلواتی در سال ۱۳۳۲ش در خمینی شهر اصفهان به دنیا آمد. ایشان در سال ۱۳۴۵ پس از اتمام تحصیلات به تحصیل علوم اسلامی پرداخت.

وی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مراکز تحقیقات عقیدتی سیاسی سپاه را در شهر قم راه اندازی کرد که وظیفه آن تهیهٔ جزوات آموزشی برای سپاه در سراسر کشور بود و در این ایام کتاب ها و جزوات بسیاری تدوین و منتشر شد. کتاب روش تحلیلی مسائل سیاسی، تداوم انقلاب بر اساس ایمان، هجرت، جهاد، شرح بسیاری از خطبه های نهج البلاغه و... . ایشان در کنار کارهای اجرایی به پژوهش و تألیف مشغول بودند که از جمله آن ها می توان به ترجمه صحیفه سجادیه و قرآن اشاره کرد.

ویژگی ها:

مترجم در مقدمهٔ ترجمه خود آورده است: بر مترجم است که با آوردن کلمات اضافی، یا تعیین مصداق، گسترهٔ فهم را محدود نکند و با شکستن نظم کلام و آوردن فواصل و قافیه های ناهماهنگ زنجیرهٔ سخن را از هم نگسلد.

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (با سبک موزون)

۲- در این ترجمه توجه به این بوده است که دقت و امانت مراعات شود و نظم آهنگ و سبع آیات از دقت و صحّت ترجمه نکاهد.

ص:۲۲۲

۳- قابل فهم بودن برای عموم و خوش خوانی ترجمه به طوری که از واژگان متروک و نامأموس استفاده نشده است.

۴- کوتاه نویسی تا جایی که به معنای و نظم آهنگ سخن خدشه ای وارد نشود به طوری که گزاره های توضیحی در دو قلاب [ ] آمده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

همانا ما به تو بخشیده ایم کوثر. (۱)

پس نماز آور خدایت را و قربانی بجای آور. (۲)

دشمن توست بی گمان ابتر. (۳)

ص:۲۲۳

۶۷- ترجمه آقای محمود اشرفی تبریزی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (خلاصه التفاسیر)

مترجم: محمود اشرفی تبریزی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات جاویدان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۰ ش

نوبت چاپ: چهاردهم

تعداد چاپ: ده هزار جلد

خط: محمود اشرفی تبریزی

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد

ویژگی ها:

۱- نوع ترجمه: کلمه به کلمه

۲- سعی شده کلیه افعال مجهول به طور صحیح ترجمه شود.

۳- همه کلمات (با توجه به روش مترجم) ترجمه شده و لذا رعایت امانت شده است.

۴- ادات تاکید مانند: انّ، لقد، قد و... در ترجمه آمده است.

۵- ترجمه دارای حاشیه است که برخی از آیات را با استفاده از روایاتی از ائمه معصومین علیهم السلام و یا مسائل تاریخی، توضیح داده است.

۶ - مواردی که نکره در سیاق نهی و یا نفی در آیات واقع شده، در ترجمه، عمومیت آن رسانده شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

به درستی که ما عطا کردیم به تو کوثر را (۱)

پس نمازگزار پروردگارت را و قربانی کن (۲)

به درستی که دشمن تو اوست دنبال بریده (۳)

۶۸- ترجمه بانو مجتهده امینی

(مشخصات کلی ترجمه)

مخزن العرفان (ترجمه و تفسیر)

مترجم: بانو مجتهده امینی

قرن: چهاردهم

مذهب: شیعه

ناشر: انجمن حمایت از خانواده های بی سرپرست

مکان چاپ: اصفهان

سال چاپ: ---

نوبت چاپ: ----

تعداد چاپ: ---

خط: ----

قطع: وزیری

زیست نامه:

حاجیه خانم سیده نصرت بیگم امین(معروف به بانوی ایرانی) در سال ۱۲۶۵ه- . ش در اصفهان متولد شد. پدر ایشان حاج سید محمدعلی امین التجار اصفهانی، فردی مومن و سخاوتمند و مادرشان بانویی بسیار شریف، متعبد و خیرخواه بود که خداوند پس از سه فرزند پسر، این دختر را به ایشان عطا کرد. مادر با روشن بینی در چهار سالگی، فرزند را برای آموزش قرآن و فراگیری خواندن و نوشتن به مکتب می فرستد، در حالی که فضای حاکم بر آن ایام به گونه ای بود که کمتر خانواده ای به خود اجازه می داد که دخترش را برای کسب دانش به مکتب یا مدرسه بفرستد و چه بسیار والدینی که آموزش و آشنایی با خط و نوشتن را برای دختران خود جایز نمی دانستند. در حقیقت عظمت کار این بانو و تلاش های مستمر وی در آن زمان، بسیار درخور توجه است البته ایشان به دلیل این که اوقات زندگی شان به فراگیری درس و علم می گذشت، بیشتر در خانه بودند و کمتر از خانه خارج می شدند. ولی در ایامی که لازم می دیدند که باید دفاع صورت بگیرد و کاری انجام شود، از منزل خارج می شدند و به تدریس و راهنمایی بانوان می پرداختند. کلیه شاگردان و پرورش یافتگان محضر با

برکتش، به جز جهات علمی و آنچه که مربوط به علوم قرآنی و دانش های الهی می شد، در درجه اول، درس معرفت

ص:۲۲۵

می آموختند. رفتار و سلوک این بانوی مجتهد، مهم ترین مطلبی بود که آنان را جذب خود می نمود. یکی از شاگردان ایشان در مورد بانو می گویند: ایشان روی تحصیلات بالا تاکید داشتند. می فرمودند: علم با عمل، علم با تهذیب، علم با تزکیه. اگر علم بدون تزکیه شد، برای انسان غرور و حجاب می آورد، ممکن نیست که انسان بتواند صعود کند، سقوط، حتمی و صد درصد است. می فرمودند: «نفس را تزکیه کنید که بعثت انبیا به همین دلیل بوده است».

بانو امین، از شیفتگان و معتقدان به انقلاب اسلامی ایران و رهبری عظیم الشأن آن بود. در این مورد یکی از شاگردان ایشان آورده است: «در سال ۵۹ که حاجیه خانم امین، اصلاً نمی توانستند از منزل خارج شوند، از طریق تلویزیون در جریان انقلاب قرار داشتند، زمانی که امام رحمه الله از تلویزیون سوره حمد را تفسیر کردند، شیفته بیان و مطالب امام شده بودند. به همین علت، به مطالعه آثار امام پرداختند.

نسبت ایشان با سی واسطه به امام علی بن ابی طالب علیه السلام می رسید. وی در بیان مقام و موقعیت خاندان عصمت و طهارت و منزلت و جایگاه آنان تلاش می کرد، به طوری که عشق و علاقه اش به مقام والای ولایت در کتاب « مخزن اللئالی فی مناقب مولی الموالی حضرت علی علیه السلام »، روشنگر این حقیقت است.

آثار و کتاب های قلمی به جامانده از بانوامین بانوی ایرانی عبارتند از:

۱. تفسیر قرآن مجید بهنام «مخزن العرفان»در ۱۵جلد؛ ۲. «نفحات الرحمانیه»،به زبان عربی مشتمل بر ۹۶ عنوان؛ ۳. «سیر و سلوک»که در روش اولیا و طریق سیر سعدا است؛ ۴. «معاد» یا آخرین سیر بشر؛ ۵. روش خوشبختی و توصیه به خواهران دینی و ایمانی؛ ۶. «اربعین هاشمیه»به زبان عربی مشتمل بر مسایل و احکام؛ ۷. «جامع الشتات» به زبان عربی مشتمل به مسایل و احکام؛ ۸. «اخلاق» که در بسیاری از محافل علمی و دانشگاه ها تدریس می شود؛ ۹. «مخزن اللئالی» که در فضایل حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام است.

سیده نصرت امین مجتهد، توسط تعدادی از آیات عظام و مراجع عظیمالشان زمان خود به اخذ درجه اجتهاد و روایت نایل گردید که برخی از آنان عبارتند از مرحومان: آیت الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی (موسس حوزه علمیه قم)، آیت الله العظمی آقا سیدمحمدکاظم شیرازی، آیت الله ابراهیم حسینی شیرازی اصطهباناتی، آیت الله شیخ محمدرضا نجفی اصفهانی، حجه الاسلام والمسلمین حاج شیخ مرتضی مظاهری

ص:۲۲۶

نجفی اصفهانی. همچنین شخصیت هایی چون آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله و مرحوم علامه طباطبایی رحمه الله ، با توجه به مقام علمی و عرفانی خانم امین، محضر درس او را مایه فیض و افاده می دانستند.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- این ترجمه همراه با توضیحات تفسیری کوتاه در داخل پرانتز آمده است.

۳- توضیحات تفسیری بیشتر، خارج از ترجمه و در ادامه آن آمده است.

تذکر: شنیده شده که ترجمه این تفسیر جداگانه و به صورت مستقل چاپ شده است ولی ما بدان دسترسی پیدا نکردیم.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر:

به نام ایزد هستی بخش صاحب رحمت عام و خاص

(ای رسول اکرم) ما انعام و بخشش بسیار به تو عطا نمودیم. (۱)

پس (به شکرانه) این همه نعمت که به تو بخشش نمودیم، به نماز و طاعت قیام نما و در راه خدا قربانی کن. (۲)

محققاً دشمن تو دُم بریده است (یعنی مقطوع النّسل است). (۳)

۶۹- ترجمه مرکز فرهنگ و معارف قرآن

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه فارسی قرآن

مترجم: مرکز فرهنگ و معارف قرآن

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

مکان چاپ: قم.

سال چاپ: ۱۳۸۵

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

ترجمه فارسی قرآن کریم که در مرکز فرهنگ و معارف قرآن فراهم آمده است، در اصل در کنار و همراه با تفسیر راهنما (در ۲۰ جلد) انتشار یافته بود. متن این تفسیر تا جلد هفتم بدون ترجمه آیات و پس از آن همراه با ترجمه آیات قرآن به چاپ می رسید که در نهایت مجموعه ترجمه فارسی قرآن اکنون بر این اساس گردآوری و به صورت مستقل منتشر شده است.

هسته اصلی ترجمه فارسی کنونی به قلم شادروان نعمت اللّه صالحی و بر اساس تفاسیر معروف شیعه و سنی چون التبیان، مجمع البیان، تفسیر طبری، الکشاف و مانند آن فراهم آمده است. این ترجمه اولیه پس از جلسات مشورتی بلند مدت اصلاح و بازسازی شده و در آخر به همت آقای محمد رضا انصاری محلاتی ویرایش نهایی یافته است. بجز این، تنی چند از اعضای گروه تفسیر و ترجمه در مرکز فرهنگ و معارف قرآن نیز با بازبینی مجدد، برخی پیشنهادات و اصلاحات نهایی را در تکمیل و بهسازی متن ترجمه ارائه داده اند.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- متن آیات قرآن (با حروفچینی رایانه ای بر اساس خط عثمان طه) در صفحات

ص:۲۲۸

سمت راست و ترجمه آیات به فارسی در صفحات رو به رو (چپ) قرار گرفته است. در مؤخره اثر، ضمایمی از جمله توضیح در باب مشخصات رسم الخط قرآن، یادداشت ناشر و توضیحات مسئول مرکز فرهنگ و معارف قرآن درباره سابقه و ویژگی های این ترجمه آمده است.

نمونه ترجمه:

سوره کوثر

به نام خداوند گسترده رحمت و مهربان

به راستی ما به تو خیر فراوان عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

بی شک، دشمن تو خود بی نسل است. (۳)

ص:۲۲۹

۷۰- ترجمه آقای مسعود انصاری خوشابر

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن کریم

مترجم: مسعود انصاری خوشابر

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: سنی

ناشر: فرزان روز

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۷ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۵۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای مسعود انصاری خوشابر در سال ۱۳۴۵ش در شهرستان تالش به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در زادگاه خود گذراند و همزمان به آموزش مقدمات علوم دینی پرداخت. پس از به پایان رساندن تحصیلات دوره متوسطه، برای تکمیل آموخته های دینی به حوزه علمیه دارالعلوم زاهدان رفت. پس از طی مراحل لازم، در تهران به تحصیل در دانشکده حقوق (در دانشگاه شهید بهشتی) پرداخت و بعد از آن، تحصیلات حوزوی را پی گرفت و نزد استاد محمد شیخ الاسلامی، فقه، کلام، تفسیر، علوم قرآنی، نحو و علوم بلاغی را فرا گرفت. در سال ۱۳۷۰ش - در ۲۵ سالگی - از استادش اجازه مکتوب «افتاء» به شیوه مرسوم در مذهب شافعی را دریافت کرد و دو سال بعد از دانشکده حقوق فارغ التحصیل شد و پس از آن قرآن پژوهی و اسلام شناسی و تألیف و ترجمه و تحقیق را پیشه خود ساخت. مهم ترین اثر ایشان ترجمه قرآن کریم است.

وی برای ترجمهٔ قرآن مدت هفت سال تلاش نموده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

ص:۲۳۰

۲- مطالب اضافی را از متن اصلی جدا و داخل پرانتز قرار داده، تا ترجمهٔ قرآن مشخص شود.

۳- کلیـهٔ جملات (ولو این که یک جمله پشت سر هم تکرار شده باشد) ترجمه شده است. مانند آیهٔ ۴ سوره بقره که جملهٔ ما انزل دو بار تکرار شده و در هر دومرتبه ترجمه شده است.

۴- عبارت های ترجمه شده به همان ترتیب جملات قرآنی است و مقدم و مؤخر نشده است.

۵- در برخی موارد که جملات نیاز به توضیح دارد، توضیحاتی ارائه شده و داخل پرانتز قرار گرفته است.

۶- در مـواردی که نکره در سـیاق نفی و یـا نهی قرار گرفته و مفیـد عمـوم است در ترجمه رعـایت شـده و عمومیت آن آمـده است.

۷- در مواردی که آیات دارای ادات تأکید مثل انّ می باشد در ترجمه، تأکید آن بیان شده است.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشاینده مهربان

[ای محمد] به راستی که ما به تو «کوثر» دادیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و [شتر] قربانی کن. (۲)

بی گمان دشمنت هموست بی زاد و رود. (۳)

۷۱ – ترجمه آقای مسعود ریاعی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم

مترجم: مسعود ریاعی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: کتاب آشنا

مکان چاپ: قم – اعتماد

سال چاپ: ۱۳۸۳ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام الله که بخشاینده و با رحمت است

ما به تو «کوثر» را عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن! (۲)

در واقع دشمن تو است بی عقبه و بی ریشه! (۳)

ص:۲۳۲

۷۲- ترجمه آقای مصطفی خرّم دل

(مشخصات کلی ترجمه)

تفسیر نور

مترجم: مصطفی خرّم دل

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: سنی

ناشر: احسان

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۰

نوبت چاپ: سوم

تعداد چاپ: ۵ هزار جلد

خطاط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

دکتر مصطفی خرّم دل در سال ۱۳۱۵ ش در «مهاباد» به دنیا آمد. ایشان از قرآن پژوهان اهل سنت و از استادان دانشگاه کردستان در سنندج بودند. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش طی کرد و همزمان به آموزش علوم دینی به شیوه حوزوی و سنتی نیز پرداخته است. در سال ۱۳۵۲ش در رشته زبان و ادبیات عرب از دانشگاه تهران موفق به اخذ مدرک کارشناسی ارشد شد و سپس در سال ۱۳۵۸ش در رشته فرهنگ عربی و علوم قرآنی از دانشکده معارف اسلامی دانشگاه تهران به دریافت درجهٔ دکتری، نایل آمد. دکتر خرّم دل در زمینه های گوناگونِ علوم اسلامی، به ویژه علوم قرآنی، دارای چند تألیف و ترجمه است از جمله:

۱- تفسیر نور که ترجمه قرآن ایشان نیز در این تفسیر می باشد.

۲- نگارش تفسیر المقتطف (به زبان عربی).

۳- ترجمهٔ تفسیر فی ظلال القرآن (از سید قطب).

۴- ترجمهٔ تفسیر نور (تفسیر نور در واقع ترجمه ای است از قرآن که ایشان افزوده های تفسیری را در درون پرانتز جای داده است).

ص:۲۳۳

ویژگی ها:

مترجم دربارهٔ شیوه نگارش خود در این ترجمه می گوید:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (با توضیحات تفسیری مختصر)

۲- معنای هر آیه ای را گویا و رسا نوشته ام و شمارهٔ آن را در سمت راستِ برگردان قرار داده ام.

۳- مفاهیمِ افزون بر واژه های ظاهری عبارت های قرآنی را در داخل پرانتز نوشته ام، به نحوی که واژه های پیش از پرانتز و بعد از آن با یکدیگر همخوان و سازگار باشد، و چنان که مطالب داخل پرانتز خوانده نشود، ما قبل و ما بعد پرانتز، ترجمه روان و کوتاه آیه بوده و اگر خوانده شود، تفسیر رسا و مختصر آن به شمار آید.

۴- سعی شده است ترجمه فارسی هر آیه ای درست در مقابل متن عربی آن آیه قرار گیرد.

۵- واژه های مشکل و بندهای قابل توجه یا دشوار هر آیه ای را با ذکر شماره خود آن آیه، در حواشی صفحات قرار داده ام.

۶- هر گاه در فهم دقیق معانی قرآن، بیان نکات صرفی و نحوی را ضروری و مؤثر تشخیص داده باشم، آن را در برابر واژه ها و بندها ذکر نموده ام.

۷- اگر آیه ای، معانی معتبر مختلفی داشته باشد، سعی کرده ام معنای مهم تر و ارزنده تر را در اصل برگردان بگنجانم و آن گاه در حواشی لغات به معنا یا معانی دیگر اشاره نمایم.

تلاش نموده ام گلزار معانی از بوستان آیات ربّانی، درست به همان اندازه گلچین و دسته شود که به هنگام چاپ، متن قرآنی یا نوشته های فارسی، یکجا در معرض دید خوانندگان گرامی قرار گیرد.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

«بسم الله الرحمن الرحیم»

ما به تو خیر و خوبی بی نهایت فراوان را عطا کرده ایم (که نبوت و دین حق و هدایت، و هر آن چیزی است که سعادت هر دو جهان را به همراه دارد.) (۱)

حال که چنین است تنها برای پروردگار خود نماز بخوان و قربانی بکن. (۲)

بدون شک، دشمن کینه توز تو بی خیر و برکت و بی نام و نشان خواهد بود. (۳)

۷۳- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین مهدی الهی قمشه ای رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: مهدی الهی قمشه ای

قرن: چهاردهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دارالکتب الاسلامیه

مکان چاپ: مروی - تهران

سال چاپ: ۱۳۷۷

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ جلد

خط: مصطفی اشرفی

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای مهدی الهی قمشه ای در سال ۱۳۱۸ق در شهرضا (قمشه) به دنیا آمد. وی در پنج سالگی به مکتب رفت و تا هفت سالگی مقدمات ادبیات فارسی و عربی را آموخت. سپس نزد پدر دانشمند خود و استادان دیگر در همان شهر ادامهٔ تحصیل داد. و پس از تحصیل مقدمات، برای ادامهٔ تحصیل در سطح بالاتر به حوزهٔ علمیهٔ اصفهان کوچید و علوم متداوله از فقه و اصول و منطق و کلام را نزد اساتید آن سامان آموخت. آنگاه برای تکمیل فلسفه و حکمت به خراسان رفت و از محضر آقا بزرگ مشهدی و آقا شیخ اسدالله کسب فیض نمود. سپس به تهران رهسپار و در مدرسهٔ عالی سپهسالار به تعلیم حکمت و فلسفه پرداخت. او سال ها در تهران در سمت استاد عربی در دانشگاه تهران و استاد فلسفه در دانشکده معقول و منقول اشتغال داشت و در ۲۵ اردیبهشت ۱۳۵۲ش بدرود حیات گفت. از وی آثار چندی به جا مانده است از آن جمله: ۱- رساله ای در فلسفهٔ کلی ۲- شرح رسالهٔ حکیم فارابی ۳- حکمت الهی ۴- رساله ای در سیر و سلوک و... از مهم ترین آنها ترجمهٔ قرآن

مجیـد است. که به علت روان و ساده بودن، بسـیار مورد اقبال عامه قرار گرفته و ده ها بار در قطع های مختلف به چاپ رسـیده است .

ص:۲۳۵

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (همراه با خلاصه التفسیر)

۲- اسلوب ترجمه به زبان فارسی امروزی است که با نثری ساده و روان نگارش یافته است.

۳- چون مترجم روش ترجمۀ آزاد را برگزیده، در موارد بسیاری تطابق عینی با اصل کلام برقرار نیست و در مواردی نیز عدم مطابقت مفهومی نیز دیده می شود.

۴- ترجمه با اضافات و توضیحات تفسیری مفصلی همراه است که در اکثر موارد در داخل پرانتز قرار گرفته و در مواردی نیز همراه اصل ترجمه آمده است.

۵- روش مترجم، یعنی ترجمه آزاد، همراه با خلاصه التفسیر به طور نسبی در همه جای ترجمه حفظ شده است.

۶- هماهنگی در ترجمه واژه های مشابه مورد توجه مترجم نبوده و معنای واژه ها و عبارات یکسان در بسیاری از موارد مانند هم نیست.

نمونۀ ترجمه:

سورۀ کوثر

به نام خداوند بخشندۀ مهربان

ما تو را کوثر (یعنی عطای بسیار چون کثرت فرزند) بخشیدیم. (۱)

پس تو هم برای خدایت به نماز (و طاعت) و قربانی (و مناسک حج) بپرداز. (۲)

که محققا! دشمن بدگوی تو (عاص بن وائل) مقطوع النسل است (و نسل تو تا قیامت به کثرت و برکت و عزت باقی است). (۳)

۷۴- ترجمه آقای مهدی محمودیان

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (آموزش ترجمه و مفاهیم قرآن)

مترجم: مهدی محمودیان

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسوه

مکان چاپ: قم - چاپخانه بزرگ قرآن

سال چاپ: ۱۳۸۹ ش

نوبت چاپ: سوّم

تعداد چاپ: بیست هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

مهدی محمودیان در سال ۱۳۴۲ ش در تبریز به دنیا آمد. به دلیل علاقهٔ به معارف اسلامی، تحصیلات حوزوی را پی گرفت. در کنار تحصیلات، در آموزش عقیدتی سپاه مشغول خدمت بود و بعد از فراغت از این خدمت، مؤسسه بیت القرآن امام علی علیه السلام را تأسیس کرد، رسالت این مؤسسه، آموزش غیرحضوری مفاهیم کل قرآن در یک سال برای مخاطبین عمومی در سطح جامعه است.

ایشان که از قرآن پژوهان معاصر می باشد آثار متعددی را تحویل جامعه داده اند از جمله: ۱- قرآن در خانه؛ ۲- میثاق با قرآن؛ ۳- قرآن کریم به روش پرسش و پاسخ و... .

یکی از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله (تفسیری)

۲- هدف مترجم از ارائه این ترجمه، با اهداف آموزشی و در جهت فراگیر نمودن آموزش ترجمه و مفاهیم قرآن می باشد.

۳- کُلّ لغات قرآن به ترتیب آیات (به تفکیک لُغات جدید و تکراری) آمده است.

۴- صفحات سمت راست این ترجمه دارای سه بخش است:

الف) آیات هر صفحه مطابق با قرآن های خط عثمان طه؛

ب) لغات جدید: که در این بخش لغات جدید که ترجمه نشده اند، به صورت روان و تحت اللفظی ترجمه شده است.؛

ج) لغات تکراری: که این لغات چون در صفحات ماقبل، ترجمه شده، شماره صفحه مورد نظر آورده شده است.

۵- صفحات سمت چپ این ترجمه، ارائه مفاهیم و موضوع آیات است تا عموم مخاطبین بتوانند معنا و مفهوم و نیز موضوع آیه را فرا گیرند.

۶- در این ترجمه از منابعی چون تفسیر نمونه، نور و قاموس قرآن استفاده شده است.

نمونهٔ ترجمه:

سوره کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

هدیه بزرگ خداوند، پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله :

محقّقاً (ای محمد صلی الله علیه وآله) ما (به جای فوت و درگذشت پسرت ابراهیم) کوثر (خیر کثیر و نیکویی بسیار و شرافت و بزرگواری در دو جهان، و بسیاری نسل و فرزندان توسط حضرت فاطمه زهرا) را به تو عطا کرده و بخشیدیم. (۱)

شکرگزاری در مقابل هدیه بزرگ:

پس برای (شکر و سپاس دین نعمت و بخشش) پروردگارت، نماز بگزار (که نماز همه اقسام شکر و سپاس را در بر دارد) و شتر قربانی کن (۲)

عاقبت ننگین دشمن کینه توز پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله :

(پس از آن خداوند مشرکین را که به آن حضرت «ای دنباله بریده» می گفتند، نکوهش نموده می فرماید: ای محمد صلی الله علیه وآله البته دشمن تو همان ابتر و دنباله بریده است (نسل و نژاد او باقی نخواهد ماند لیکن ذریّه و فرزندان تو به وسیله دخترت فاطمه زهرا علیها السلام تا قیامت باقی خواهد بود.) (۳)

۷۵- ترجمه آقای میرزا محمد طاهر مستوفی کاشانی (بصیر الملک)

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: میرزا محمد طاهر مستوفی کاشانی (بصیرالملک)

قرن: سیزدهم

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: کتابخانهٔ علمیهٔ اسلامیه

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۱۶ش

نوبت چاپ: دوم (از روی چاپ سنگی)

خط: میرزا طاهر خوشنویس

قطع: رقعی

زیست نامه:

میرزا محمد طاهر یا طاهر مستوفی کاشانی ملقب به «بصیرالملك»، مستوفی و ادیب عهد ناصری در ۱۲۴۶ق در کاشان به دنیا آمد. وی از رجال سیاهی و فرهنگی دربار ناصر الدین شاه قاجار بوده است. بصیرالملك از مستوفیان مورد توجه شاه و مردی مذهبی و پای بند به مراسم دینی بود و از وی سه اثر باقی مانده است: ۱- تصحیح مثنوی معنوی همراه با کشف الابیات مولوی ۲- ترجمه ایی از قرآن همراه با کشف الآیات فارسی که پس از انتشار با عنوان ترجمه قرآن بصیرالملکی سال ها معروف و مورد توجه و استقبال بوده است. آقا بزرگ طهرانی تاریخ چاپ این ترجمه را حوالی ۱۳۱۱ق نقل کرده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی و نسبتاً روان.

۲- نثرمؤلف نسبتاً روان و گویاست و تا حدودی متمایل به لغات عربی است.

۳- این ترجمه، به طور نسبی دقیق است و از مطابقت خوبی با اصل آیات برخوردار است.

۴- توضیحات و افزده هایی همراه با ترجمه آیات آمده که از اصل ترجمه تفکیک نشده است.

ص:۲۳۹

۵ – شیوه و اسلوب ترجمه به صورت همگون در سراسر ترجمه به کار رفته است.

نمونۀ ترجمه:

سورۀ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

به درستی که ما دادیم به تو ای پیغمبر افزونی بسیار در نسلت. (۱)

پس نماز کن برای پروردگار خود و در تکبیرات نماز دو دست را تا گلوگاه خود بلند کن. (۲)

بدرستی که دشمن تو که تو را سرزنش می کند دم بریده و بلاعقب خواهد بود. (۳)

۷۶- ترجمه آقای هوشنگ آبان

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه فارسی قرآن کریم

مترجم: هوشنگ آبان

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات فرناس

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۵

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۲ هزار جلد

خط:

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- مترجم کوشیده است تا حد امکان زبان ترجمه را روان و به دور از پیچیدگی بسازد.

۳- توضیحات و افزوده های مترجم بسیار اندك است و مطابق متن فارسی با آیات قرآن بیش تر مورد نظر بوده است.

۴- اشاره به ویراستار علمی یا فنی نشده است. نیمه نخست کتاب (۱۵۴ صفحه نخست) حاوی متن آیات قرآن با رسم الخط عثمان طه (هر صفحه وزیری حاوی ۴ صفحه از قرآن با رسم الخط عثمان طه در قطع جیبی) است و در نیمه دوم کتاب ترجمه فارسی قرآن در صفحات متوالی (۴۵۵ صفحه) آورده شده است. فهرست سوره های قرآن دوبار و در انتهای هر دو بخش قرار

داده شده است.

نمونه ترجمه:

سوره کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ای پیامبر، ما به تو خیر بسیار عطا کردیم. (۱)

پس تو هم برای خداوندت نماز بخوان و قربانی کن. (۲)

که دشمن تو، خود بدون فرزند است و نسلی از او باقی نمی ماند. (۳)

ص:۲۴۱

۷۷- ترجمه خانم معصومه یزدان پناه

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن، ندایی برای جهانیان

مترجم: معصومه یزدان پناه

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: نشر شهید سعید محبی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۵ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۴ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- مترجم علاوه بر ترجمه فارسی، ترجمه انگلیسی آن را هم آورده است.

۳- توضیحات تفسیری این ترجمه، اندک می باشد و مجزای از متن است.

۴- از ویژگی های این ترجمه ارائه واژه نامه ای از لغات مهم هر صفحه به دو زبان فارسی و انگلیسی می باشد.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده بخشاینده

در حقیقت ما به تو کوثر را عطا کردیم. (۱)

پس برای پروردگارت نماز بگزار و قربانی کن. (۲)

بی گمان دشمن تو همان بی نسل بی خَلَف است. (۳)

ص:۲۴۲

ب) ترجمه های ناقص قرآن

۱– ترجمه حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالکریم بی آزار شیرازی

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه تصویری و تفسیری آهنگین

مترجم: عبدالکریم بی آزار شیرازی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۷۲

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

قطع: وزیری

خط: ---

زیست نامه:

عبدالکریم بی آزار به سال ۱۳۲۳ش در شیراز متولد شد و مقدمات حوزه های دینی را در همان جا طی کرد. وی سطوح عالی و دروس خارج را در قم و نجف از محضر علمای بزرگ از جمله حضرت امام خمینی رحمه الله فرا گرفت و تمامی بحث های مسائل مستحدثه ایشان را تقریر نمود. در سال ۱۳۵۴ش رهسپار دانشگاه مک گیل کانادا شد و در انستیتو مطالعات اسلامی به تحصیلات عالیه خود ادامه داد و از سال ۱۳۶۱ش به تدریس در دانشگاه های ایران مشغول شد و در سال ۱۳۶۲ش به عضویت فرهنگی دانشگاه الزهرا درآمد. از سال ۱۳۶۵ به معاونت پژوهشی آن دانشگاه منصوب شده و در سال ۱۳۶۸ ریاست دانشکده الهیات و ادبیات این دانشگاه را به عهده گرفت. تاکنون بیش از یکصد جلد کتاب به رشته تحریر در آورده که از جمله آنها:

۱- گذشته و آینده جهان ۲- همبستگی مذاهب اسلامی ۳- دوره رساله نوین ۴- مجلدات تفسیر کاشف ۵- میثاق در قرآن (به زبان انگیسی) ۶- اسلام آیین همبستگی ۷- مبانی علمی ترجمه پیوسته و تفسیری قرآن. ۸ - قرآن ناطق

علاوه بر اینها یکی از آثار استاد بی آزار شیرازی، ترجمه ای است موزون از تعدادی سوره های قرآن که تاکنون سه مجلد آن طی سالهای ۷۲ تا ۷۴ از سوی دفتر نشر فرهنگ اسلامی به طبع رسیده است.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

۲- تلاش مترجم بر این بوده است تا با استفاده از ترجمه ها و تفسیرهای معتبر، ترجمه ای تفسیری و آهنگین به زبان فارسی روز ارائه دهد تا بتواند پرتوی از مفاهیم عالی قرآن را همراه با گوشه ای از زیبایی های لفظی و نغمه های ادبی را به خوانندگان انتقال دهد بدون آن که مفاهیم و معانی آیات، فدایی موزون شدن الفاظ گردد.

۳- در بعضی جاها کلمه ای افزوده شده که مترجم آن را بین دو قلّاب قرار داده است.

۴- مترجم با مقطّع کردن جملات هر آیه، اوزان و قافیه ها را بیشتر نشان دهد و با دسته بندی کردن آیات و گذاشتن عناوین برای هر قسمت، ارتباط و تناسب آیات و هم بستگی موضوع های گوناگون را ارائه داده است.

۵ – در مجموع، در این ترجمه تلاش بر این بوده که از ترجمهٔ تحت اللفظی و ترجمه آزاد به ترجمهٔ تفسیری و پیوسته و آهنگین پرداخته شود و مفهوم و پیام قرآن را تا آن جا که ممکن است در فرم و سبکی شبیه به قرآن، به فارسی روز انتقال داده شود.

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ حمد

بنام خداوند عطابخش خطاپوش (۱)

هر حمد و سپاسی از آن خدای ربّ العالمین است. [که مولی، مدبّر و مربی جهانیان است]، (۲)

روزی بخش [همگان] و خطاپوش [گنهکاران] است، (۳)

مالك روز [بروز حقایق] دین یعنی قیامت است [که در آن حساب، جزا، حکم و سیاست است]. (۴)

تو را می پرستیم و بس، و از تو یاری می خواهیم و بس. (۵)

هدایت نما ما را به راه راست [که راه نبیّین و صدّیقین و صالحین و شهداست]، (۶)

راه کسانی که به آنان انعام کرده ای [و نعمت هایت را بر آنان تمام کرده ای]، نه به راه آنان که غضب شدگانند، و نه راه آنان که سرگشتگانند. (۷)

۲– ترجمه آیت الله یعقوب جعفری

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید

مترجم: یعقوب جعفری

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: هجرت – قم

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ---

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار نسخه

قطع: وزیری

خط: کامپیوتری

زیست نامه:

آیت الله یعقوب جعفری در بهمن ۱۳۲۵ش در «مراغه» به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی خود را در همین شهر گذراند. در سال ۱۳۴۲ به حوزه علمیه قم عزیمت و ادامهٔ تحصیل داد. برخی از اساتید ایشان در سطح عبارت بودند از: آیت الله حاج شیخ محسن دوزدوزانی، آیت الله حاج سید یوسف مدنی، آیت الله شیخ یداللّه دوزدوزانی، آیت الله ستوده، آیت الله مکارم، آیت الله سبحانی و مرحوم آیت الله سید رضا صدر.

آیت الله جعفری علاوه بر فقه و اصول، در مطالعات و تحقیقات خود در آغاز بیشتر به رشته تاریخ اسلام گرایش داشت و در این رشته کتاب هایی را نوشت که بعضی از آنها چاپ شده است. پس از آن در مطالعات خود به سوی علم کلام و تاریخ علم کلام و ملل و نحل گرایش یافت و در این رشته نیز کتاب های متعدد و مقالات بسیاری نوشت.

سپس سیر فکری ایشان به سوی قرآن و علوم قرآنی و در نهایت تفسیر قرآن تغییر جهت یافت و مطالعات خود را در تفسیر و علوم قرآنی متمرکز کرد و نتیجه آن علاوه بر ده ها مقاله در این موضوع که در مجلات مختلف چاپ شده است، چندین کتاب است که از جمله آنها می توان از کتاب سیری در علوم قرآن ، پژوهشی درباره صابئین ، ترجمهٔ رسم الخط مصحف ، سیمای امام علی در قرآن ، تفسیر سورهٔ یوسف ، تفسیر سورهٔ انعام ، تاریخ اسلام از منظر قرآن و از همه مهم تر مجلدات «تفسیر کوثر» را در

ص:۲۴۵

هشت جلد نام برد که هم اکنون نیز مشغول تألیف و ادامهٔ تفسیر هستند. به خاطر نگارش این تفسیر و سایر فعالیت های قرآنی، در سال ۱۳۸۰ در نمایشگاه بین المللی قرآن کریم تهران، طی مراسمی ایشان خادم القرآن معرفی شدند و توسط رئیس جمهور وقت، لوح تقدیر و جایزه دریافت کردند.

ایشان همچنین در « مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی » که به عنوان مرکزی برای ترجمه قرآن مجید به زبان های خارجی، در سطح جهانی فعالیت می کند، کارشناس علوم قرآنی و عضو تحریریه مجله ترجمان وحی است و مقاله های متعددی در این مجله از وی چاپ شده است. آیت الله جعفری علاوه بر اجتهاد، دارای مدرک سطح چهار در رشته فقه و اصول می باشند.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- در این ترجمه به دلیل این که همراه با تفسیر آمده، وجوه مختلف تفسیری، مد نظر مترجم بوده و در نهایت نظر برتر در ترجمه منعکس شده است.

۳- در این ترجمه هم دقت و هم روانی مورد توجه مترجم واقع شده ولی در مواقعی که این دو با هم تعارض داشتند، طبق نظر مترجم، دقت و صحّت را بر روانی ترجیح داده است.

۴- مترجم در این ترجمه سعی کرده که کمتر از پرانتز و توضیحات بیرون از متن استفاده کند مگر در موارد ضروری، بنابراین اصالت ترجمه لحاظ شده است.

۵ – نثر ترجمه، با نثر معیار نوشته شده است.

۶ – این ترجمه همراه با تفسیر کوثر، چاپ شده است. ولی یک نسخه مستقل از ترجمه در آرشیو مؤسسه ترجمان وحی موجود است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ حمد

به نام خداوند بخشاینده بخشایشگر (۱)

ستایش مخصوص خداوند است که پروردگار جهانیان است. (۲)

همو که بخشاینده بخشایشگر است. (۳)

همو که مالک روز جزاست. (۴)

تنها تو را می پرستیم و از تو کمک می خواهیم. (۵)

ما را به راه راست هدایت فرما. (۶)

راه کسانی که به آنها نعمت داده ای نه غضب شدگان بر آنها و نه گمراهان. (۷)

ص:۲۴۶

۳– ترجمه آقای مصطفی رحماندوست

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم (ترجمه برای نوجوانان)

مترجم: مصطفی رحماندوست

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دانش پژوه

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۶

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۵۰۰ نسخه

قطع: وزیری

خط: غلامرضا صفا مهدوی

زیست نامه:

آقای رحمان دوست، شاعر، قصه نویس و مترجم کتاب های کودکان و نوجوانان، در سال **۱۳۲۹**ش در همدان به دنیا آمد ایشان بعد از انقلاب با عنوان مدیر مرکز نشریات کانون پرورشی فکری کودکان مشغول به کار شد و تاکنون در مراکز مختلف فرهنگی مشغول خدمت بود.

از ایشان تاکنون بیش از صد و شانزده اثر به صورت مجموعه داستان و مجموعه شعر برای کودکان و نوجوانان منتشر شده است که از جمله آن ها «درسی برای گنجشک» و «صلح» و «بچه ها را دوست دارم» و «مرغ قشنگ تُپُلی» و غیره اشاره کرد.

ایشان هم اکنون به تدریس داستان نویسی و ادبیات کودکان و نوجوانان مشغول است و به عنوان مسئول بخش کتاب های

خارجی کودکان و نوجوانان در کتاب خانه ملّی فعالیت می کند.

از مهم ترین آثار ایشان ترجمه قرآن برای نوجوانان و جوانان می باشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

ص:۲۴۷

۲- در این ترجمه، سعی شده است با استفاده از معتبرترین تفسیرها و ترجمه های قرآن، آیات الهی به زبان فارسی سالم و ساده و قابل فهم نوجوانان ترجمه شود.

۳- مترجم از افزودن تعابیر و کلمه هایی تفسیرگونه، بر ترجمهٔ کلمه به کلمه قرآن استفاده کرده است.

۴- متن ترجمه با دو نوع حروف، چاپ شده است: کلمه هایی که با حروف سیاه چاپ شده، ترجمه مطابق با اصل آیه هاست. که اگر این کلمه پشت سر هم خوانده شوند، باز به صورت جمله های کامل و سالم خوانده خواهد شد.

۵- جمله ها یا کلمه هایی هم لابه لای کلمات اوّل با رنگ آبی به چاپ رسیده است. این عبارت ها برای فهم بهتر و ساده تر معنای آیه ها آمده است و در مجموع، تلاش شده که از قانون فارسی نویسی پیروی شود.

۶- از ویژگی های این ترجمه می توان به نیازسنجی مترجم و مخاطب محوری آن و همچنین ارائه توضیحات برخی مفردات قرآنی و یا اصطلاحات فارسی به کار رفته در ترجمه یا تفسیر مختصر برخی آیات در مؤخره کتاب به عنوان «یادآوری» اشاره کرد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خداوند بخشنده مهربان

ای پیامبر! ما به تو خیر بسیار، برکت فراوان و نسلی پربار بخشیده ایم. (۱)

پس برای خشنودی پروردگارت نماز بخوان و شتر قربانی کن. (۲)

بی تردید تو بی فرزند نیستی، بلکه دشمن تو نسل بریده، بدون خیر و بی سرانجام خواهد بود. (۳)

ص:۲۴۸

۴– ترجمه حجت الاسلام و المسلمين محسن قرائتى

(مشخصات كلى ترجمه)

ترجمه و تفسير نور

مترجم: محسن قرائتى

قرن: معاصر

ناشر: مؤسسه در راه حق

مكان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۷۵

نوبت چاپ: سوم

تعداد چاپ: ۴ هزار

خط: عثمان طه

قطع: وزيرى

زيست نامه:

آقاى محسن قرائتى فرزند علينقى، در سال ۱۳۲۴ هجرى در كاشان بدنيا آمد. جد ايشان، در زمان رضاخان كه با تمام قدرت با اسلام و مظاهر آن مبارزه مى شد، جلسات قرآن را در خانه هاى مردم كاشان تشكيل مى داد و بخشى از عمر خود را در اين راه صرف نمود. لذا فاميل شان قرائتى شد. ايشان نسبت به بخشى از زندگى خود مى فرمايند:

من در سنين نوجوانى كه شناخت و اطلاعات كافى نداشتم با پيشنهاد مرحوم پدرم براى ورود به حوزه، موافق نبودم ولى با اصرار و تشويق او در سن چهارده سالگى وارد حوزه شدم. يك سال در كاشان زير نظر استاد آيت الله صبورى دامت بركاته مشغول درس شدم. هر شب نيز به طور مرتب در جلسه تفسير قرآن مرحوم آيت الله حاج شيخ على آقا نجفى قدس سره كه بعد از نماز مغرب و عشا برقرار مى شد شركت مى كردم. اين جلسه دل مرا به تفسير قرآن جذب نمود. از آن زمان به بعد با قرآن انس پيدا كردم و تا به حال الحمدلله ادامه دارد. با اطمينان مى گويم كه بيشترين مطالعه من درباره قرآن و تفسير بوده و چون قرآن و كلام خدا نور است، تا به حال در راه تبليغ درمانده نشده ام. حتى زمانى هم كه براى ادامه تحصيل وارد حوزه علميه قم شدم، در كنار (لمعه) كتاب درسى رسمى حوزه، تفسير «مجمع البيان» را با برخى از دوستان، مطالعه و مباحثه مى كردم.

همین که دروس سطح و مقداری از درس خارج را در حوزه گذراندم، به فکر افتادم که خلاصه مطالعات و مباحثات تفسیری خود را یادداشت کنم و این کار را تا

ص:۲۴۹

پایان چند جزء ادامه دادم. در آن ایام شنیدم که آیت الله مکارم شیرازی - دامت برکاته - با جمعی از فضلا تصمیم دارند تفسیر بنویسند. من نوشته های تفسیری خود را ارائه دادم و ایشان هم پسندیده و من به جمع آنان پیوستم. حدود پانزده سال طول کشید تا تفسیر نمونه در ۲۷ جلد به اتمام رسید و تا به حال بارها تجدید چاپ و به چند زبان ترجمه شده است. تقریبا نیمی از تفسیر نمونه تمام شده بود که انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی به پیروزی رسید و من به پیشنهاد علامه شهید مطهری قدس سره و موافقت امام خمینی قدس سره برای اجرای برنامه درس هایی از قرآن، به تلویزیون رفتم. در این بین به فکر افتادم درس تفسیری را در سطح فهم عموم شروع کنم. برای این کار با گرفتن دو همکار، علاوه بر تفسیر نمونه، از ده تفسیر دیگر یادداشت برداری کردیم و برنامه تفسیر خود را با عنوان «آینه وحی» در رادیو آغاز کرده و تاکنون پیش رفته ام. بارها از طرف دوستان و دیگران، پیشنهاد شد که آنچه را در رادیو می گویم، به صورت کتاب منتشر کرده و در دسترس عموم به خصوص عزیزان فرهنگی قرار دهم. با این تصمیم و نیت چند جزء از یادداشت های تفسیری خود را در حضور دو نفر از فقهای قرآن شناس و محقق که از اساتید حوزه علمیه قم هستند خواندم و با تأیید و اصلاح آن دو بزرگوار، به سبک و برداشت های تفسیری خود اطمینان بیشتری پیدا کردم. پس از آن چند نفر از فضلا کار بازنویسی و تدوین آن را انجام دادند و تحت عنوان «تفسیر نور» منتشر گردید. این تفسیر دارای امتیازاتی است، که در مقدمه جلد اول ذکر شده است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله

۲- این ترجمه همراه با تفسیر است که نکات تفسیری آن جدای از ترجمه می باشد.

نمونه ترجمه:

سورهٔ حمد

به نام خداوند بخشنده مهربان (۱)

سپاس و ستایش مخصوص خداوندی است که پروردگار جهانیان است. (۲)

(خدایی که) بخشنده و مهربان است. (۳)

(خدایی که) مالك روز جزاست. (۴)

(خدایا) تنها تو را می پرستیم و تنها از تو یاری می جوییم. (۵)

خداوندا همه ما را به راه راست مستقیم هدایت فرما. (۶)

(خداوندا ما را) به راه کسانی که آن ها را مشمول نعمت خود ساختی، (هدایت کن) نه راه کسانی که بر آن ها غضب کرده

ای و نه گمراهان!

ص: ۲۵۰

۵– ترجمه آقای رضا محمدی تبار

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن کریم

مترجم: رضا محمدی تبار

قرن: معاصر

ناشر: ----

مکان چاپ: بی چا.

سال چاپ: بی تا.

نوبت چاپ: بی نا.

تعداد چاپ: ----

خط: -----

قطع: ----.

زیست نامه:

اینجانب رضا محمدی تبار دارای تحصیلات اندک حوزوی و آکادمیک می باشم. در حال حاضر به تدریس حفظ و قرائت و تفسیر قرآن مشغولم. ترجمه ام را به پیشنهاد یکی از دوستانم شروع کردم و به علت مشغله زیاد و اینکه چند نوع ترجمه را همزمان در دست گرفتم، هنوز به پایان و به مرحله چاپ نرسیده است. لکن قسمتهایی از ترجمه اینجانب به مناسبتهای مختلف در برخی سایت ها منتشر شده است.

ویژگی ها:

مترجم طی گفتاری از ترجمه خود چنین گزارش می دهد: ترجمه اینجانب به چند روش می باشد.

روش اول: جمله به جمله یعنی ترجمه ای که مطالبی را به طور آزاد مطرح می کند. ولی سیر و سیاقش بر اساس آیات قرآن، آنهم به صورت ترتیبی و پشت سرهم است. یعنی از مسیر ترجمه تخطی نمی کند. روش دوم: ترجمه سره یعنی ترجمه فارسی خالص که بی نهایت مشکل هم می باشد و مکررا در حال ویرایش آن هستم. روش سوم و چهارم: ترجمه تحت اللفظی و

توضیحی. روش پنجم: ترجمه سره با رعایت موارد سجع و قافیه ای که در خود آیات و سوره مد نظر است. این روش ترجمه که فوق العاده سخت هم می باشد، هم سره بودن و فارسی ناب بودن را در نظر می گیرد و هم اینکه از کلماتی

استفاده کند که در مجموع و سیاقش شباهت زیادی به متن آیات و سوره مورد ترجمه، داشته باشد.

نمونه ترجمه

سوره کوثر

به نام ایزد مهربان مهرورز

همین است که ما به تو فراوانی دادیم. (۱)

پس ویژه پروردگارت راز و نیاز کن و شتر بکش. (۲)

این است که بدخواه تو، بی پیوست است. (۳)

ص:۲۵۲

۶- ترجمه آقای محمد جواد مشکور

(مشخصات کلی ترجمه)

روح القرآن

مترجم: محمد جواد مشکور

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: دنیای کتاب

مکان چاپ: -----

سال چاپ: -----

نوبت چاپ: ----

تعداد چاپ: ۲۰۰۰ نسخه

قطع: رُقعی

خط: ---

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (تفسیری)

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ حمد

به نام خداوند بخشاینده مهربان (۱)

ستایش خداوندی را که پروردگار جهانیان، (۲)

بخشاینده و مهربان، (۳)

مالک روز پاداش و کیفر است. (۴)

تو را می پرستیم و از تو یاری می جوییم. (۵)

ما را به راه راست راه نمای. (۶)

راهی که به ایشان (نیکوکاران) نعمت داده ای، نه آنان که بر ایشان خشم گرفتی و نه گمراهان. (۷)

ص:۲۵۳

۷- ترجمهٔ قرآن آقای دکتر حداد عادل (در حال چاپ)

غلامعلی حداد عادل در سال ۱۳۲۴ هجری شمسی در تهران به دنیا آمد. وی دارای مدرک لیسانس فیزیک از دانشگاه تهران، فوق لیسانس فیزیک از دانشگاه شیراز، فوق لیسانس فلسفه از دانشگاه شهید بهشتی و دکترای فلسفه از دانشگاه تهران است. حداد عادل از سال ۱۳۴۷ تدریس در دانشگاه شهید بهشتی ملی را آغاز کرد و پس از آنکه یک دوره ساواک وی را به دلیل فعالیت های سیاسی از تدریس منع کرد، از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۷ به تدریس در دانشگاه صنعتی شریف پرداخت. وی در این زمان نیز به تحصیل فلسفه نزد استاد شهید مطهری مشغول و مقارن با انقلاب اسلامی عضو کمیته همبستگی دانشگاهیان با مردم بود. حداد عادل به زبان های انگلیسی و عربی تسلط کامل دارد و از وی ۱۷ کتاب درسی و ۵ کتاب علمی و تحلیلی در موضوعات دین، فلسفه و علوم اجتماعی و بیش از ۱۹۰ مقاله به چاپ رسیده است.

وی همچنین نظارت علمی بر شش جلد از دانشنامه جهان اسلام را عهده دار بوده است و در سال ۱۳۶۸ جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، در سال ۱۳۷۴ نشان درجه دوم تعلیم و تربیت و در سال ۱۳۷۶ جایزه بهترین مقاله سال را در زمینه علوم انسانی دریافت کرد. حداد عادل عضویت در مجمع تشخیص مصلحت نظام، نماینده مردم تهران در دوره ششم مجلس شورای اسلامی، عضویت در شورای عالی انقلاب فرهنگی، ریاست و عضویت در فرهنگستان زبان و ادب فارسی و عضویت در شورای عالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و همچنین ده سال معاونت وزارت آموزش و پرورش را در سابقه خود دارد. حداد عادل در انتخابات هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی به عنوان منتخب نخست مردم تهران برگزیده شد و از سوی نمایندگان نیز به عنوان ریاست مجلس انتخاب شد. ایشان چند سالی است که مشغول ترجمه قرآن می باشند که به اتمام رسیده و در حال آماده سازی برای چاپ است.

۸- ترجمه قرآن آقای محمد خامه گر (ناقص)

ایشان از قرآن پژوهان فعال کشور بوده که در حال تدوین تفسیر ساختاری قرآن کریم است که چند جلد آن همراه با ترجمه چاپ شده است.

۹- ترجمه جزء سی ام قرآن [چ ۱۴۱۱ ق]

این ترجمه، توسط گنجینه قرآن وابسته به کتابخانه چهل ستون تهران، به سال ۱۴۱۱، چاپ و انتشار یافته است. (۱)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ص ۱۵۰۶.

۱۰– ترجمه مهدی پور [چ ۱۴۱۳ ه–. ق]

مترجم محترم آن، دانشمند گرامی، آقای علی اکبر مهدی پور تبریزی، یکی از اعیان تفسیری عصر حاضر می باشد. ترجمهٔ او به صورت مصوّر از سوره رعد می باشد، که به صورت فارسی، انگلیسی، فرانسوی در تاریخ فوق، در ۷۱ صفحه، به صورت رنگی چاپ و انتشار یافته است. (۱)

۱۱– ترجمه آیات الاحکام شاه قاضی یزدی

مترجم آن، شاه قاضی یزدی یکی از اعیان تفسیری و قرآنی شیعه، می باشد. موضوع ترجمه ۵۰۰ آیه از آیات الاحکام می باشد،که برای سلطان محمد قطب شاه تصنیف کرده است. این ترجمه، به صورت مخطوط در موزهٔ کتابخانهٔ سالار جنگ حیدرآباد آندراپرادیش هند، تحت شمارهٔ ۲۵۱۷، نگهداری می شود. (۲)

۱۲– ترجمه جدید از قرآن مجید

ترجمهٔ فوق، از سوی گروه مترجمان دارالقرآن کریم، وابسته به مؤسسه قرآنی، ایت الله العظمی گلپایگانی، می باشد، این ترجمه، با توجه به معایب و نواقص ترجمه های موجود و متداول قرآن، تهیه و تنظیم شده است و هنوز به عرصه مطبوعات وارد نگردیده است. (۳)

۱۳– ترجمه صائبی

حسین صائبی، ترجمه و تفسیر سورهٔ مبارکه حمد، که در سال ۱۴۰۶ ه–. ق در تران به چاپ رسیده است. (۴)

۱۴– ترجمه میخچیان

محمد باقر، ترجمه و شرح منظوم تعدادی از سوره ها و پاره ای از آیات به زبان فارسی انجام دادهف که در سال ۱۳۹۲ ه–. ق، در تهران به چاپ رسیده است.

۱۵– ترجمه نجفی روحانی

میر علی آقا، (متوفی ۱۴۱۴ ه–. ق)، ترجمه و تفسیر مختصر قرآن مجید را به زبان فارسی انجام داده است. (۵)

۱– (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۴۸، به نقل از منابع: مجله نمایه، شماره ۱۹، ص ۷۴ – مجموعه فیشهای منابع قرانی کتابخانه پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، بینات، شماره ۶، ص ۱۹۷.

۲– (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۴۸۷ به نقل از کشف الحجب والأستار، عن اسماء الکتب والأسفار، ص ۱۱۲؛

فهرست مشروح مخطوطات فارسی در موزه کتابخانه سالار جنگ حیدرآباد آندراپردیش هندوستان، ج ۷، ص ۷۳.

۳- (۳) . کتابنـامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۵۰۶ به نقل از کیهان اندیشه، شـماره ۳۹، ص ۳۷ و شماره ۳۸، ص ۳ و شماره ۴۰، ص ۲۶.

۴- (۴) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴ف ص ۱۵۶۲، به نقل از کتابشناسی ملی ایران.

۵- (۵) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۶۷، به نقل از آیینه پژوهش، شماره ۲۹ و ۳۰، ص ۱۷۶.

ج) ترجمه های منظوم قرآن

۱– ترجمه آقای امید مجد

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (با ترجمهٔ منظوم)

مترجم: امید مجد

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات امید مجد

مکان چاپ: کتیبه – تهران

سال چاپ: ۱۳۸۰ش

نوبت چاپ: دوم

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

امید مجد در سال ۱۳۵۰ش در شهرستان نیشابور به دنیا آمد. تحصیلات خود را در دورهٔ کارشناسی در دانشگاه صنعتی امیرکبیر در رشته مهندسی پتروشیمی گذراند و کارشناسی ارشد و دکترای زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه تهران به پایان رساند. وی از سال ۱۳۸۳ش تاکنون «استادیار» دانشگاه تهران است.

ویژگی ها:

۱– روش ترجمه: آزاد (منظوم)

۲- این ترجمه به شکل منظوم انجام شده و بر وزن «فعلولن فعولن فعولن فعول» به شیوه شاهنامه فردوسی سروده شده است.

۳- از منابع این ترجمه، ترجمه های آقایان فولادوند و خرمشاهی بوده است.

۴- مترجم سعی کرده که معنای کامل را در کمترین لغات بیان کند، اما در عین

ص:۲۵۶

حـال توضـیحاتی برای توصـیف موقعیت صـحنه و یا توصـیف حالات اضافه کرده است که عموماً از اصل ترجمه به وسـیله دو گیومه جدا شده و در مواردی تفکیک نشده است.

۵ – مترجم سعی کرده است برای ترکیبات و تعابیر یکسان از ابیات و اشعار متفاوت استفاده کند.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

سرآغاز گفتار نام خداست که رحمتگر و مهربان خلق راست

همانا که اینک بدادیم ما به تو کوثری پاک ای مصطفی (۱)

تو هم پس به شکرانه می خوان نماز برای خدایت بکن ذبح باز (۲)

همانا همانکس که عیبت بخواند خودش نسل مقطوع و ابتر بماند (۳)

ص:۲۵۷

۲- ترجمه آقای حسن راحتی سبزواری

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (ترجمه منظوم)

مترجم: حسن راحتی سبزواری

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: ضریح آفتاب

مکان چاپ: مشهد

سال چاپ: ۱۳۸۶

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۲۰۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

مترجم، حسن راحتی، متولد ۱۳۱۹ شمسی رد روستای ششتمد (جنوب سبزوار) علاوه بر تحصیلات حوزوی نزد استادان قدیم حوزۀ مشهد، در دانشکده الهیات دانشگاه تهران نیز دانش آموخته و شاگرد اساتیدی چون مرتضی مطهری، عبدالحسین زرین کوب، امیرحسین یزدگردی و مهدی الهی قمشه ای بوده است. وی علاوه بر تدریس در مدارس مشهد، به کار تألیف و ترجمۀ متون دینی از جمله رساله الحقوق امام زین العابدین علیه السلام و ترجمۀ منظوم مفاتیح الجنان اشتغال داشته است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (با سبک منظوم)

۲- در این ترجمه، مترجم در هر صفحه، بین دو تا پنج مصرح را برای تکمیل وزن شعر از خود افزوده و آن ها را بین پرانتز

قرار داده است.

۳- در پایان ترجمه، علاوه بر دُعای ختم قرآن، ترجمه منظوم آن، فهرست اسامی سُور و فهرست سوره ها به ترتیب مُصحف و به نظم، دیباچه یا مؤخّره ای به نظم فارسی آمده است که مترجم ضمن این ابیات به شرح انگیزه و تاریخچهٔ آغاز و سیر کار خود پرداخته است.

ص:۲۵۸

نمونه ترجمه:

سوره کوثر

سرآغاز هر کار نام خداست کز او مهر و بخشش همه خلق راست

خطاب خدا گشته بر مصطفی شده خیر بسیار بر تو عطا (۱)

بخوان بهر پروردگارت نماز تو قربانی آور به دانای راز (۲)

کنون دشمنت هست ناقص ببین شود نسل وی قطع اندر زمین (۳)

ص:۲۵۹

۳- ترجمه آقای سید محمد علی محمدی

(مشخصات کلی ترجمه)

نام: ترجمه منظوم قرآن کریم

مترجم: سید محمد علی محمدی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات حضرت معصومه علیها السلام

مکان چاپ: ثامن الحجج - قم

سال چاپ: سال ۱۳۸۱

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۵۰۰ جلد

خط: ---

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای سید محمد علی محمدی در خرداد ماه ۱۲۹۷ش در «اهواز» به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در همان شهر گذراند و پس از چند سال کار آزاد، به استخدام شرکت نفت ملی درآمد. در سال ۱۳۵۷ به اتفاق خانواده عازم مشهد شد. پدرش مرحوم حاج سید ابراهیم محمدی از علمای بزرگ خوزستان در محضر علمایی چون مرحوم سید یزدی و مرحوم آخوند خراسانی استفاده فقه و اصول نموده است. آقای سید محمد علی محمدی تاکنون مؤلف چندین کتاب به نام های: حسین بن علی اسوه ایمان و شجاعت، منتخبات اشعار رجا، چگونه کودکان خود را سالم نگه داریم، بگو مگوها در خانواده، ترجمهٔ سورهٔ مبارکه لقمان، القصص به شعر روان فارسی . از مهم ترین آثار ایشان ترجمهٔ منظوم قرآن می باشد ولی به دلیل فوت ایشان نتوانستند کل قرآن را ترجمه کنند.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (منظوم)

۲- این ترجمه بر وزن و قالب مثنوی و به زبان سلیس و روان سروده شده است.

ص:۲۶۰

۳- مترجم جهت حفظ رعایت امانت در ترجمه، علاوه بر متن قرآن، ترجمه های استاد الهی قمشه ای و حاج شیخ محمد رضا سراج را مدّ نظر خود قرار داده است.

نمونۀ ترجمه:

سورۀ حمد

می کنم آغاز با نام کریم من به بسم الله الرحمن الرحیم (۱)

شد ستایش خاصّ ذات کردگار خالق أرض و سماء لیل و نهار (۲)

آن خداوندی که بس بخشنده است مهربان است و بسی ارزنده است (۳)

روز پاداش خلائق مال اوست لطف بی حدّ، حاصل اعمال اوست (۴)

می پرستیم و زِ تو یاری مُدام در طلب هستیم دایم صبح و شام (۵)

کن به راه راست ما را رهبری دِه به جمع بندگانت سروری (۶)

ره آنهایی که از لطف عمیم داده ای انواع نعمت ای کریم

نه رَه آنها که بگرفتی تو خشم گمرهان و ظالمانِ بسته چشم (۷)

۴– ترجمه آقای شهاب تشکری آرانی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (با ترجمه منظوم)

مترجم: شهاب تشکری آرانی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسوه

مکان چاپ: قم – چاپخانه بزرگ قرآن

سال چاپ: ۱۳۸۴ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۱۵۰۰۰

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای شهاب تشکری در اردیبهشت سال ۱۳۲۲ ش در شهرک آران (از توابع کاشان) دیده به جهان گشود. وی از فرزندان آیت الله ملاغلامرضا آرانی است. وی بعد از اخذ دیپلم ریاضی به شغل ایده آل خود، معلمی پرداخت و درسال ۱۳۴۹ از دانشگاه تهران مدرک حقوق قضایی(وکالت) را دریافت داشت ولی با توجه به علاقهٔ وافرش به علم ریاضی و معلمی تحصیلات خود را در زمینهٔ ریاضی ادامه داد و سال های متمادی در دبیرستان ودانشگاه ریاضیات و تئوری اعداد را تدریس می کردند.

استاد تشکری خصوصیات زیادی دارند که گاه متضاد به نظر می رسد. فی المثل او حقوقدان شاعری است که ریاضیات تدریس می کند. استاد تشکری در شعر پیرو سبک هندی است و به صائب تبریزی و کلیم کاشانی عشق می ورزد.

وی تاکنون تألیفات زیادی داشته اند که از جمله آثار وی میت وان به کتاب های شعر نمک کویر، نسیم عاطفه، صد بوستان شقایق،اعجازیه در رسای رحلت جانگداز امام خمینی رحمه الله و نیز ترجمۀ منظوم قرآن کریم، صحیفۀ سجادیه و نهج البلاغه وکتابهایی در زمینه فلسفه و منطق مانند، مروری نو بر استنتاج در منطق اشاره کرد.

ص:۲۶۲

امـا ترجمه قرآن ایشان در کوتاه ترین وزن بحر خفیف «فاعلاتن مفاعلن فعلن» سـروده شـده است. «نظم فرقان» که نام مجموعه قرآن منظوم است به سال شکل گیری این اثر اشاره کرده است که به حساب جمل، سال ۱۴۲۱ هجری قمری است.

مترجم راجع به ترجمه خود چنین می گوید:

اگرچه انتخـاب وزن این اثر از پیش بررسـی و محاسـبه نشـده است ولی در جریان کار نظم متوجه ویژگی خاصـی در این وزن شدم که ذکر آن بی مورد نیست.

در «نظم فرقان» اکثر قوافی از معانی آیات برگرفته شده است و با این ترتیب کمتر اجبار داشـته ام مفهومی را خارج از محدوده ی معانی انتخاب کنم که بالاجبار به مضمونی منظوم خارج از مفهوم آیات برسیم.

یکی از عللی که این امر (انتخـاب قـوافی از متن ترجمه آیـات) را مقـدور سـاخته است ویژگی خـاص وزن این منظـومه است. توضـیح اینکه در وزن مورد بحث «فاعلا-تن مفاعلن» اگر هجای ما قبل آخر «فع» را به صورت دو هجای کوتاه بنویسـیم به «ف ع» تبدیل می شود و وزن کامل مصـرع می شود «فاعلاتن مفاعلن فع لن» پس دو هجای آخر هر مصرع امکان دارد معادل وزن های علن و فعلن باشـد و یا معادل «علات» و «فعلات» قرار گیرد مثلاً می توان «شـکیب» را با «ترکیب» قافیه کرد و یا «خجل» را بـا «قابـل» هم قـافیه سـاخت. بـا این ترتیب دست شـاعر در انتخاب کلمات قافیه خیلی باز است در حالی که در وزن های دیگر مثنوی این ویژگی موجود نیست.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (با سبک منظوم)

۲- وزن آن کوتاه ترین وزن از نوع مثنوی است.

۳- تعداد ابیات کمتر از دوازده هزار بیت است.

۴- بیش از منظومه های مشابه به معنی آیات نزدیک است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

ابتدای سخن به نام خدا مهر ورزنده و عطا بخشا

حق عطا کرد بهر تو کوثر (۱) پس نماز خدا به جای آور

سوی پروردگار قربان بر (۲) به یقین دشمنت بود ابتر (۳)

۵- ترجمه آقای رستم کوشان

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (ترجمهٔ منظوم)

مترجم: رستم کوشان

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: مؤسسه فرهنگی هنری رزمندگان اسلام

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۴ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

روش ترجمه: آزاد (به سبک منظوم).

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

می کنم آغاز با نام خداوند حکیم خلق را رحمت گر است و اهل ایمان را رحیم

(یا محمد صلی الله علیه وآله) بر تو بخشیدیم کوثر را تمام (نام نیکو، کثرت فرزند و بس والا مقام) (۱)

پس نماز آور به ربت نیز، قربانی نما (۲) زان که گردد دشمنت خود بی تبار (ای مقتدا) (۳)

ص:۲۶۴

۶- ترجمه آقای عباس حداد کاشانی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن مجید (ترجمه منظوم)

مترجم: عباس حدادکاشانی (ترجمه، تجوید و تأویل آیات دکتر امیر توحیدی با ترجمه منظوم عباس حداد کاشانی)

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر : سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۳

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (به سبک منظوم).

۲- در این ترجمه، تجوید و تأویل آیات توسط دکتر امیر توحیدی انجام شده است.

۳- در هر صفحه غالباً یک آیه انتخاب شده و در پانویس تأویل آن در طی حدیثی در ارتباط با اهل بیت پیامبر علیهم السلام

بیان شده است.

۴- در مواردی که حدیثی در ارتباط با یکی از آیات آن صفحه پیدا نشده، حدیثی نقل شده که آیه مشابه آن آیات را تأویل کرده باشد و در صورتی که حدیثی در رابطه با آیات صفحه یافت نشده، یکی از مفردات آن آیات انتخاب شده و دربارهٔ آن مفرده، تأویلی از معصومین علیهم السلام ذکر شده است.

۵- نشانی تمام روایات مذکور در هر صفحه، در فهرست منابع به همان ترتیب صفحات قرآن کریم، آورده شده است.

ص:۲۶۵

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

واژه مهر است و بخشش ای ندیم ذکر بسم الله الرحمن الرحیم

بدرستی که عطا کردیم ما به تو کوثر ای نبی ای مصطفا (۱)

بهر ربّت پس بجا آور نماز خویش را محرومِ قربانی مساز (۲)

بدرستی که بود ببریده دُم نسل خصم تو فنا گردد و گم (۳)

ص:۲۶۶

۷- ترجمه آقای کرم خدا امینیان رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (ترجمه منظوم)

مترجم: کرم خدا امینیان

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: اسوه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۴

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۱۰ هزار نسخه

خطاط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای کرم خدا امینیان در سال ۱۳۰۴ ش در نهاوند به دنیا آمد. ایشان از قرآن پژوهان معاصر هستند که از مهمترین آثار ایشان می توان به ترجمه منظوم قرآن اشاره کرد. ایشان اعتقاد داشتند که کار کمتری در زمینه ترجمه منظوم از قرآن شده است و خود ایشان باتلاش ده ساله خود توانستند این اثر را از خود به یادگار بگذارند. ایشان در سال ۱۳۸۷ ش بدلیل بیماری دعوت حق را لبیک گفت.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: با سبک منظوم.

۲- مترجم برای دست یابی به ترجمه قرآن مجید به بهترین صورت، از قالب های نظم سنّتی استفاده کرده که به مذاق ها سازگارتر و با علایق و سلیقه ها مأنوس تر است.

۳- چون ممکن بود انتخاب یک وزن برای تمام سوره ها موجب ملال خاطر خواننده باشد، از این رو برای هر سوره یا هرچند سوره وزنی از وزن های شعر فارسی انتخاب شده که با حال و هوای سوره و پیام آن متناسب تر باشد. این تنوع وزن که در ترجمهٔ منظوم قرآن مجید نادر است، هم تازگی و طراوتی به اثر بخشیده و هم از یکنواختی وزن که بیشتر مخصوص داستان ها و قصص می باشد، پرهیز شده است.

ص:۲۶۷

۴- در نظم این اثر از صنایع لفظی و معنوی،کمتر استفاده شده است، زیرا بیم آن می رفت که تحریف در الفاظ و قلب در معانی حاصل شود. بنابراین سعی شده هر لفظی به صورت اولیه خود به قالب نظم درآید، ترجمهٔ منظوم بعضی سوره ها در قالب مثنوی، برخی در قالب دوبیتی نو و برخی در فُرم قطعه صورت پذیرفته است.

۵- هر جا به ضرورت شعری و کمبود وزن به ایراد حشو یا توضیحی نیاز بوده بین قلاب قرار داده شده تا امانت حتی المقدور رعایت شده باشد.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

بسم الله الرحمن الرحیم

ما همانا کوثرت بخشیدیده ایم (۱) پس بخوان بر کردگار خود درود

نحر کن (۲) چون دشمن تو بی گمان بی سرانجام [آید و بی زاد رود] (۳)

ص:۲۶۸

۸– ترجمه آقای محمد شائق

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (ترجمه منظوم)

مترجم: محمد شائق

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: فؤاد

مکان چاپ: قم، کیمیا

سال چاپ: ۱۳۸۰ ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵ هزار نسخه

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

روش ترجمه: آزاد (به سبک منظوم).

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند کون و مکان که بخشنده است و دگر مهربان

نمودیم ما در حقیقت عطا یکی کوثر و خیر افزون تو را (۱)

به جای آر پس بهر ربّت صلاه نما نیز قربانی اندر حی---ات (۲)

که البته باشد بدون عجب همی دشمنت ابتر و بی عقب (۳)

ص:۲۶۹

۹- ترجمه حاج میرزا حسن صفی علیشاه

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمهٔ قرآن مجید

مترجم: حاج میرزا حسن صفی علیشاه

قرن: سیزدهم

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات کانون پژوهش

مکان چاپ: اصفهان

سال چاپ: ۱۳۸۶ ش

نوبت چاپ: دوم

تعداد: ۵۰۰۰ نسخه

خط: عثمان طه

قطع: رحلی

زیست نامه:

حاج میرزا حسن صفی علیشاه در سال ۱۲۵۱ق به دنیا آمد و در سال ۱۳۱۶ق از دنیا رفت. وی در علومِ دینی و ادبی و عرفانی، تحصیلات و مطالعاتی داشت، و در جوانی به گروهی از درویشان به رهبری «رحمت علیشاه» پیوست. حدود سال ۱۲۵۵ شمسی برای سیر و سیاحت به شیراز و یزد و کرمان و هندوستان که مستعمره انگلیس بود رفت، و در بمبئی اقامت گزید، سپس در سال ۱۲۶۵ شمسی به ایران آمد و در خانه ای در محله خدابنده لوها در خیابان ناصر خسرو اقامت گزید. صفی علیشاه پس از ۱۲ سال که با تعلیمات خاص به ارشاد پیروان خود می پرداخت سرانجام در سال ۱۲۷۷ در تهران درگذشت و در همان محل خانقاه به خاک سپرده شد. و ظهیرالدوله به عنوان جانشین او بر مسند ریاست این فرقه نشست. تألیفات: ۱. زبده الأسرار ۲. بحر الحقایق ۳. عرفان الحق ۴. میزان الفرقه ۵. دیوان قصائد و غزلیات.

توضیح: در مورد ترجمه نکته ای قابل ذکر است و آن این که ترجمه منظوم همراه با ترجمه منثور آمده و شنیده شده ترجمه منثور متعلق به ایشان نیست.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: آزاد (به سبک منظوم)

۲- ترجمه منظوم، به صورت تفسیر است که ترجمه ای دقیق است.

نمونه ترجمه:

سورهٔ کوثر

بر تو ما کردیم کوثر را عطا چیست کوثر خیر افزون بیخطا (۱)

...

پس گزار از بهر رب خود نماز با خلوص قلب و عاری از مجاز

نحر کن اندر رضا و راه رب ز اشتران، کاعلی است ز اموال عرب (۲)

...

دشمنی کو خواند نسلت منقطع می نگردد خود ز نسلی منتفع (۳)

....

ص:۲۷۱

۱۰- ترجمه آقای سید رضا ابوالمعالی

(مشخصات کلی ترجمه)

القرآن الکریم (ترجمه منظوم)

مترجم: سید رضا ابوالمعالی (کرمانشاهی)

قرن: معاصر

زبان: فارسی

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات خاص

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۵ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ جلد

خط: عثمان طه

قطع: وزیری

زیست نامه:

یافت نشد.

ویژگی ها

۱- روش ترجمه: آزاد (به سبک منظوم).

نمونهٔ ترجمه

سورهٔ کوثر

به نام خداوند هر دو جهان که بخشنده است و بسی مهربان

بکردیم ما بر تو کوثر عطا (که در آن بود خیر افزون تو را) (۱)

بخوان پس برای خدایت نماز بکش اشتر از بحر آن بی نیاز (۲)

پمبر تو ابتر نئی بی گمان بود دشمنت ابتر اندر جهان (۳)

ص:۲۷۲

د) تفاسیر مترجَم

مقدمه:

تعدادی از تفاسیر قرآن به فارسی ترجمه شده است و نیز برخی از تفسیرهای قرآن حاوی ترجمه قرآن است که گزارش این موارد را از کتاب طبقات مفسران شیعه دکتر عقیقی بخشایشی نقل می کنیم:

۱- ترجمه شاهچراغ

ترجمه و تفسیر آیات قرآن به زبان فارسی. این اثر به صورت خطی در کتابخانه آستان حضرت احمد بن موسی شاهچراغ، تحت شماره ۱۲۳۹/۱ نگهداری می شود. این کتاب، شامل ترجمه و تفسیر بعضی از سوره ها و آیات قرآن می باشد، مثل سوره های: القمر، الذاریات والجمعه. (۱)

۲- ترجمه ملافتح الله کاشانی [م ۹۸۸ ه- . ق]

مترجم آن، عالم بزرگوار ملا- فتح الله بن شکرالله کاشانی یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن دهم هجری می باشد. سبک کار ترجمهٔ او به صورت ترجمه توضیحی مفصّل می باشد. وی ابتدا ترجمهٔ توضیحی مفصّل آیات را می آورد، سپس به تفصیل آن، می پردازد. این اثر قرآنی، بارها در ایران به چاپ رسیده است. از آن میان در سال ۱۳۳۳ ه- . ش در ۱۰ جلد، از سوی کتابفروشی علمی چاپ و منتشر شده است. (۲)

۳- ترجمهٔ تفسیر أصفی [م قرن ۱۱ ه- . ق]

مترجم آن، سید مظاهر حسن امروهوئی، مدرّس تارج الدارس هندوستان (امروهه) می باشد. این اثر که ترجمه از تفسیر فیض کاشانی است ناتمام مانده است، آن چنان که در فهرست تألیفات او آمده است. (۳)

۴- ترجمه مجمع البیان مجلسی [م قرن ۱۱ ق]

مترجم آن، عالم بارع و محدّث خبیر، مرحوم مولی محمد تقی بن مولا- مقصود علی مجلسی اول اصفهانی، یکی از اعیان فقهی، حدیثی و تفسیری قرن یازدهم هجری می باشد. در زندگینامهٔ ایشان، آمده است که: «تفسیر مجمع البیان را به فارسی ترجمه نموده اند». (۴)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۶، به نقل از منابع: معجم مخطوطات الشیعه، حول قرآن، ص ۱۳۷؛ فهرست کتابخانه خطی حضرت شاهچراغ، ج ۱، ص ۲۴۲.
۲- (۲) . دائره المعارف تشیع، ج ۴، ص ۲۱۵.

۳- (۳) . الذریعه، ج ۴، ص ۸۹، کد معرفی ۳۹۶.

۴- (۴) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۲، ص ۱۴۲، به نقل از زندگی نامه علامه مجلسی، ج ۲، ص ۴۱۱.

۵- ترجمه مقیم یزدی از مجمع البیان [قرن ۱۲ ه- . ق]

مترجم محترم آن، محمد تقی بن محمد مقیم یزدی، یکی از اعیان تفسیری قرن دوازدهم هجری می باشد. ترجمهٔ اول او به صورت تحت اللفظی از تفسیر شریف مجمع البیان طبرسی است که بدون هیچ گونه دخل و تصرف در مطالب آن، در ده جلد مانند اصل کتاب سامان داده است و این ترجمه در کتابخانه عمومی آیت الله نجفی، تحت شمارهٔ ۷۴۳۶ نگهداری می شود. (۱)

۶- ترجمه محمدرضا سبزواری [زنده در ۱۱۱۵ ق]

مترجم آن، محمد رضا بن محمد مهدی بن محمد باقر سبزواری، یکی از اعیان تفسیری شیعه در قرن دوازدهم هجری می باشد. مترجم محترم، که در سال ۱۱۱۵، زنده بوده است به ترجمه و تفسیر سورهٔ کهف پرداخته است. این تفسیر در کتابخانهٔ آستان قدس رضوی مشهد، تحت شماره ۳۶۴ و کتابخانه نواب مشهد، موجود می باشد. (۲)

۷- ترجمان القرآن نوّاب [م ۱۲۴۸ ق]

مترجم آن، سید ابوطی نواب صدیق حسن خان بن حسین قنوجی، یکی از اعیان قرآنی قرن سیزدهم هجری می باشد. این کتاب، ترجمه تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن می باشد و مشتمل بر ۱۵ جلد است،که توسط مطبعهٔ اثنی عشری لکنهوء هند، به سال ۱۳۲۰ ه- . ق، مطابق با ۱۸۸۶. م، به چاپ رسیده است. (۳)

۸- ترجمه شیرازی از تفسیر عسکری علیه السلام [م ۱۲۸۶ ه- . ق]

مترجم آن، مرحوم میرزا ابوالقاسم بن محمد حسینی شریفی ذهبی، مشهور به میرزا بابای شیرازی یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن سیزدهم هجری می باشد. ترجمهٔ او از تفسیر منسوب به امام حسن عسکری علیه السلام می باشد، که به زبان فارسی بر گردان نموده اند. (۴)

۹- ترجمه مجمع البیان تهرانی [چ ۱۲۹۵ ه- . ق]

مترجم محترم آن، شیخ مولی آقا تهرانی،متولد ۱۲۲۵، یکی از اعیان تفسیری قرن

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۴۷، به نقل از فهرست نسخ خطی کتابخانه عمومی آیت الله نجفی، ج ۱۹، ص ۲۴۴.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص .

۳- (۳) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۴۸۵، به نقل از منابع: فهرست کتب فن تفسیر اهل تشیع - مجله توحید - اردو دائره المعارف، ج ۶، ص ۵۳۲ و ج ۱۲، ص ۱۰۴.

۴- (۴) . کتابنـامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۰۲، به نقل از منابع: دایره المعارف تشـیع، ج ۱، ص ۲۴۰ - الذریعه، ج ۴، ص ۸۹ و ج ۹، القسم الثـانی، ص ۳۴۶ - ریحـان الأـدب، ج ۳، ص ۴۵۱ - دایره المعـارف سـیاح، ج ۱، ص ۷۰ - گنجینـه یا کشکول سیاح، ج ۲، ص ۲۸.

سیزدهم هجری می باشد. مترجم محترم، تفسیر «مجمع البیان» شیخ طبرسی را به فارسی، ترجمه نموده اند. (۱)

۱۰- ترجمه قندهاری از تفسیر عسکری علیه السلام [چ ۱۳۱۱ ه- . ق]

تفسیر منسوب به امام حسن عسکری علیه السلام ، بارها مورد ترجمه و تفسیر و تعلیق قرار گرفته است. یکی از آن ترجمه ها، ترجمهٔ محمد باقر کرمانی سیرجانی،معروف به «لسان العلماء»، می باشد و آن را «جواهر الأیمان» نامیده است این ترجمه در سال ۱۳۲۰ در بمبئی به چاپ رسیده است و دیگری ترجمهٔ حاج ملا عبدالله بن ملانجم الدین فاضل قندهاری می باشد. این ترجمه اخیراً در مشهد به چاپ رسیده است. (۲)

۱۱- ترجمه صافی لنکرانی [م ۱۳۳۷ ه- . ق]

مترجم آن، شیخ عبدالحسین ابراهیم لنکرانی، [متوفی ۱۳۲۷ ه- . ق]، یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن چهاردهم هجری می باشد.

موضوع ترجمهٔ او تفسیر صافی نوشته علامه بزرگوار فیض کاشانی می باشد. (۳)

۱۲- ترجمه فی ظلال القرآن عابدی [م ۱۳۸۷ ق]

تفسیر فی ظلال القرآن از سید قطب، یکی از تفاسیر عصری و اجتماعی و سیاسی می باشد، که ضمن تفسیر آیات به مسائل اجتماعی و سیاسی روز نیز، توجه داشته است. چون نویسندهٔ آن یکی از پایه گذاران جمعیت إخوان المسلمین مصر بوده است. از این رو تفسیر او، در ایران با توجه به موقعیّت خاصّ سیاسی و اجتماعی پیش از انقلاب، مورد توجه و عنایت محافل اجتماعی و انقلاب، مورد توجه و عنایت محافل اجتماعی و انقلابی قرار گرفته است. از این رو آثار سید قطب در ایران ترجمه و انتشار یافته است. ترجمه تفسیر او توسط آقای محمد علی عابدی انتشار یافته است. (۴)

۱۳- ترجمهٔ مجمع البیان دکتر مفتّح [چ ۱۳۹۵ ق]

مترجمان آن جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم، تحت نظارت شادروان دکتر محمد مفتح و آیت الله حسین نوری، از کاوشگران معارف قرآنی بوده اند.

۱۴- ترجمه آیت الله خامنه ای [چ ۱۴۰۳ ق]

مترجم آن، یکی از پژوهندگان عالیقدر قرآن، فقه بزرگوار، رهبر فرزانه انقلاب

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴،ص ۱۵۴۷، به نقل از طبقات أعلام الشیعه، القسم الاول من الجزء الثانی، ص ۱۵۲.

۲- (۲) . کتابنـامه بزرگ قرآن کریـم، ج ۴، ص ۱۴۹۷ - ۱۴۹۸ به نقـل از منـابع: کارم الاثار، ج ۳، ص ۱۲۱۹، نقباء البشر فی القرن الرابعالعشر، ج ۳، ص ۱۲۱۹، الذریعه، ج ۴، ص ۸۹؛فهرست خانبابامشار، ج ۲، ص ۱۶۱۲.

۳- (۳) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۵۰۰ به نقل از گنجینه دانشمندان (رازی)، ج ۵، ص ۳۴۱.

۴- (۴) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۰۱ - ۱۵۰۲ به نقل از منابع مختلف.

اسلامی حضرت آیت الله خامنه ای (مدظلّه العالی) یکی از قرآن پژوهان بزرگ در قرن پانزدهم هجری می باشد. ترجمه فارسی ایشان از تفسیر فی ظلال القرآن (جلد اول) تألیف مرحوم سید قطب مصری می باشد، چاپ اول این ترجمه توسط مرکز انتشارات ایران، به سال ۱۳۶۲ در ۳۵۰ صفحه انتشار یافته است. (۱)

۱۵- ترجمه در پرتوی وحی [ترجمه ۱۴۰۴ ه- . ق]

مترجم آن، دکتر عقیقی بخشایشی می باشد، که چند جزء اول از تفسیر شریف «من وحی القرآن»، تألیف آیت الله علامه سید محمد حسین فضل الله لبنانی، ترجمه و توسط دارالتوحید تهران، چاپ و انتشار یافته است. تفسیر شریف «من وحی القرآن»، یکی از تفاسیر عصری است،که نوعاً به مسائل عقیدتی، اجتماعی و فرهنگی، می پردازد و در مقام مقایسه و تشبیه، بی شباهت به تفسیر فی ظلال القرآن سید قطب نیست، ولی سطح مطالب و عمق بینش آن، بالاتر و گسترده تر از آن تفسیر می باشد. عربی این تفسیر، در ۳۰ جزء، توسط دارالزهراء تهران، چاپ و انتشار یافته است.

۱۶- ترجمهٔ طبری یغمایی [چ ۱۴۰۸ ه- . ق]

مترجم آن، عالم بارع، منصور بن نوح بن نصر بن احمد بن اسماعیل سامانی،از علمای نیمهٔ دوم قرن چهارم هجری می باشد، که اخیراً به تصحیح و اهتمام حبیب الله یغمایی، در هفت مجلد وزیری، در ۲۰۸۲ صفحه، به چاپ رسیده است و در سال ۱۳۶۷ شمسی به وسیله انتشار طوس و تهران و در سال ۱۳۷۲ ه- . ش، به وسیله نشر مرکز تهران تجدید چاش شده است. تفسیر طبری، همانند تاریخ طبری، یکی از منابع قرآنی ارزشمند در قرون گذشته می باشد. اصل تفسیر به قلم یکی از پیروان اهل سنّت تألیف گشته است، ولی تصحیح و نشر آن توسط آقای حبیب یغمایی از پیروان امامیّه انجام پذیرفته است. (۲)

۱۷- ترجمه سیرجانی از تفسیر عسکری علیه السلام

مترجم آن، محمد باقر کرمانی سیرجانی، معروف به «لسان العلماء» از قرآن پژوهان و لغت شناسان معاصر می باشد. او تفسیر منسوب به امام حسن عسکری علیه السلام را به فارسی ترجمه نموده است. (۳)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۰۱ - ۱۵۰۲ به نقل از منابع: کتابشناسی ملی ایران، شماره ۵۰، ص ۱۳۶۱، ص ۵۸.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۰۱، به نقل از منابع: فهرست نسخه های خطی کتابخانه توپقاپو سرای، ج ۱، فهرست مشروح مخطوطات فارسی موزه و کتابخانه سالار جنگ حیدرآباد، ج ۷، ص ۲۸، القرآن الکریم معجزه و تشریع، ص ۱۳۲؛ فرهنگ معین، ج ۵، ص ۳۸۵.

۳- (۳) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۴۹۷؛ گنجینه دانشمندان، ج ۵، ص ۳۵۱.

۱۸- ترجمهٔ تفسیر سوره (ص) با تصحیح هاشم محدّث

مؤلف محترم آن علی بن نجّار شوشتری و از علمای گذشته می باشد، که تفسیر او توسط آقای هاشم محدّث، در ۲۷۹ صفحه وزیری، چاپ و انتشار یافته است.

۱۹- ترجمه حشمت الله ریاضی و محمد آقا رضاخانی

مترجمان تفسیر شریف «بیان السعاده فی مقامات العباده»، تألیف سلطان محمد گنابادی می باشند که توسط انتشارات دانشگاه پیام نور، نخستین مجلّد آن، در ۶۵۰ صفحه، چاپ و عرضه گردیده است. (۱)

۲۰- ترجمه شادمهری

احمد امیری شادمهری، مترجم تفسیر جوامع الجامع طبرسی، جلد اول آن توسط ایشان و بقیّه مجلّدات تا چهار، از سوی گروه ترجمهٔ عربی بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، به سال ۱۴۱۷ ه- . ق، به چاپ رسیده است.

۲۱- ترجمه و تفسیر احسن الحدیث

حضرت آیت الله سید علی اکبر قرشی که صاحب تفسیر نفیس احسن الحدیث هستند در ضمن تفسیر به ترجمه پرداخته اند.

۲۲- ترجمه و تفسیر عاملی (ابراهیم مشهدی).

۲۳- ترجمه و تفسیر جامع (سید ابراهیم بروجردی).

۲۴- ترجمه تفسیر نسفی.

۱- (۱) . مجله بینات، شماره ۴، ص ۱۹۶.

ه –) ترجمه های گزارش شده:

مقدمه:

تعدادی از ترجمه های قرآن به زبان فارسی در کتاب طبقات مفسران شیعه دکتر عقیقی بخشایشی و کتب دیگر گزارش شده که ما به آنها دسترسی پیدا نکردیم از این رو گزارش ایشان را نقل می کنیم.

۱- ترجمه الدّر النظیم سکّاکی [زنده در ۹۲۶ ه- . ق]

مترجم آن، احمد بن محمد طبسی سکّاکی، یکی از اعیان قرآن امامیّه در قرن دهم هجری می باشد. صاحب الذّریعه می گوید: «احمد سکّاکی، این کتاب را به امر سلطان وقت به فارسی، ترجمه کرده است. سکّاکی معتقد است، که بسمله جزء سوره است، مگر در سورهٔ برائت و در پایان می نویسد: عبدالعلی بیرندی، این کتاب را شرح کرده است و این ترجمه مبتنی بر این شرح است». (۱)

۲- ترجمهٔ نوری مازندرانی [م ۱۱۳۳ ه- . ق]

مترجم آن، محمد حسین بن یحیی نوری مازندرانی، یکی از اعیان قرآنی در قرن دوازدهم هجری می باشد. مترجم محترم،که دارای خط زیبایی نیز بوده است در آغاز قرآن را با آن خط زیبا نوشته است و سپس ترجمهٔ آن را، در بین سطور ثبت نموده و تفسیرهایی نیز در حواشی آن افزوده است. (۲)

۳- ترجمه طالقانی

او قرآن مجید را به فارسی ترجمه نموده است، بی آنکه عین الفاظ قرآن مجید را آورده باشد. این ترجمه را مرحوم حاج آقا بزرگ پیش آقای طالقانی دیده است. (۳)

۴- ترجمه صافی سبحانی و ساعدی [چ ۱۴۱۶ ه- . ق]

مترجمان آن، آقایان: سبحانی و محمد باقر سعدی خراسانی، از پژوهندگان معارف قرآنی در قرن پانزدهم هجری می باشند. این ترجمه، توسط نشر صفای تهران، به سال ۱۴۰۵، در ۳۶۸ صفحهٔ وزیری، به چاپ رسیده است. (۴)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۵۱۱، به نقل از منابع: معجم مخطوطات الشیعه حول القرآن، ص ۲۷، ۱۷۲ و ۱۷۴ - فهرست مخطوطات مکتبه الامام الحکیم العامه، ج ۱، ص ۱۱۵ و دیگر منابع.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۳۳، به نقل از تلامذه العلامه المجلسی، ص ۹۵.

۳- (۳) . الذریعه، ج ، ص ۲۶، کد معرفی ۹۹۴.

۴- (۴) . کتابنـامه بزرگ قرآن کریـم، ج ۴، ص ۱۵۰۰ به نقـل از منـابع: کتاب های فهرست شـده در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد مشهد، ۱۳۶۷ - ۱۳۶۴، ص ۳۹۳، کتابنامه فروردین ماه، ص ۱۷.

۵- ترجمان القرآن هاشمی

مترجم محترم آن، آقای تاج الدین محمد بن ابراهیم هاشمی، یکی از اعیان قرآنی شیعه در عصر حاضر می باشد. این کتاب، در کتابخانه مجلس شورای اسلامی و کتابخانه کمبریج انگلستان موجود می باشد. (۱)

۶- ترجمه قزوینی [م ۱۳۳۳ ه- . ق]

مترجم آن، سید محمد تقی آقا بن سیّد میر رضی بن حمد تقی بن مؤمن حسینی قزوینی، یکی از اعیان تفسیری و قرآنی در قرن چهاردهم هجری می باشد. او که بنا به نقل مرحوم حاج آقا بزرگ تهرانی، دارای کرامات و مقامات معنوی بلندی بود، صاحب کتاب ترجمهٔ «الأستنطاق»، می باشد. (۲) ترجمه او از قرآن به زبان فارسی و بسیار شیرین و لطیف می باشد، که در سال فوق انجام پذیرفته است. (۳)

۷- ترجمهٔ تجریشی [چ ۱۳۹۶ ه- . ق]

مترجم محترم آن، آقای علی اکبر بن حسینعلی تجریشی تهرانی، یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن چهاردهم هجری می باشد.

ترجمهٔ فوق، همراه قرآن مجید با خط اسدالله محمد کاظم موسوی خوانساری با پیوست روایح الغیب (استخاره) و الشجره الطیّبه فی تجوید القرآن، (تجوید) در مطبعهٔ قاضی سعیدی، به دستیاری حاجی عبدالرحیم در ۴۵۹ صفحه، با افزودن ۴۸ صفحه مقدمه بر آن به چاپ رسیده است.

۸- ترجمان القرآن استرآبادی [چ ۱۴۰۰ ق]

مترجم آن، علی بن محمد بن حسینی شرف الدین استرآبادی، معروف به سید شریف جرجانی، یکی از مترجمان معروف قرآن در قرن نهم هجری می باشد. ترجمان القرآن، با تصحیح دکتر محمد دبیر سیاقی، پیرامون لغات قرآن و شرح الفاظ آن، در سال ۱۳۶۰ ه- . ش، مطابق با ۱۴۰۰، در ۱۴۷ صفحه، توسط انتشارات اقبال تهران به چاپ رسیده است.

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴ف ص ۱۴۸۶ به نقل از معجم مؤلّفی الشیعه، ص ۴۳۰، الذیعه، ج ۴، ص ۷۲ - اعیان الشیعه، ج ۹، ص ۲۵۲، رساله القرآن، شماره ۳.

۲- (۲) . الذریعه، ج ۴، ص ۷۵، کد معرفی ۳۱۴ و ج ۴، ص ۵۹۱، کد معفری ۵۹۱.

۳- (۳) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۲۸، به نقل از منابع: الأعلام زرکلی، ج ۶، ص ۶۳؛ طبقات أعلام الشیعه، ج ۱، ص ۲۵۶؛ الذریعه، ج ۴، ص ۱۲۳.

۹- ترجمهٔ هدایت [چ ۱۳۹۹ ه- . ق]

مترجم آن، دانشمند محترم، آقای هدایت، یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن چهاردهم می باشد. مترجم محترم، در مقدّمه این ترجمه، آورده است: این برگردان، اگرچه واژه به واژه است، ولی تحت اللّفظی نیست. در این برگردان، خود واژه ها و جمله های قرآن و چگونگی ساختارشان، همراه با شرایط و موارد گوناگون کاربردشان در قرآن مجید پایه کار قرار گرفته است. چاپ اول این ترجمه، از سوی فرهنگسرای نیاوران، در ۳۰۹ صفحهٔ رحلی، به خطّ محمد حسین بن علی عسکر ارسنجانی، چاپ و انتشار یافته است.

۱۰- ترجمهٔ پوررنجبر [چ ۱۴۰۲ ه- . ق]

مترجم آن، بانو کوکب پوررنجبر، یکی از کاوشگران معارف قرآنی در قرن چهاردهم و اوایل قرن پانزدهم هجری می باشد.

در ترجمهٔ او آیات، به صورت لغت به لغت در ذیل آیات، بدون هیچ توضیحی آمده است. این ترجمه توسط انتشارات کتابخانه اسلامیه به سال ۱۳۶۲ش، در ۴۵۸ صفحهٔ وزیری، همراه با تجوید و استخاره، چاپ شده است.

۱۱- ترجمه صالحی [چ ۱۴۰۵ ه- . ق]

این ترجمه، توسط انتشارات صالحی و مؤسسه رواقی، به سال ۱۴۰۵، همراه قرآن کریم به چاپ رسیده است. (۱)

۱۲- ترجمه یاحقی [چ ۱۴۰۵ ه- . ق]

این ترجمه، به کوشش دانشمند محترم، آقای محمد جعفر یاحقّی، انجام و در ۴۴۸ صفحه، به علاوه ۲۵ صفحه پیشگفتار، توسط مؤسسه فرهنگی شهید رواقی، تهران به چاپ رسیده است. (۲)

۱۳- ترجمه اردکانی شیرازی

مترجم آن، میرزا علی رضا بن کمال الدین حسین تجلّی یکی از اعیان تفسیری شیعه در قرن سیزدهم هجری می باشد. (۳)

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن، ج ۴، ص ۱۵۳۴.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۲۴، به نقل از منابع: کتابشناسی ملی ایران ۱۳۶۴، نیمه دوم، شماره ۵۶۲۵ - صورت کتاب های فهرست شده در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد مشهد (۷ - ۱۳۶۴)، ص ۳۶۹ - مجله بینات، شماره ۱، ص ۹۹ - کتابنامه اسفندماه ۱۳۶۴، ص ۲۱.

۳- (۳) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۱۴، به نقل از منابع: ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ج ۱، ص ۱۸۹ - فرهنگ کتاب های فارسی در قرن چهارم تا ۱۳۰۰، ص ۱۸۷ مجله الثقافه الاسلامیه، شماره ۱۱، ص ۱۵۹ - خزانه الروضه

الحیدریه، نجف اشرف، عراق، شماره ۴۴۳.

۱۴- ترجمهٔ آرام

مترجم آن آقای احمد آرام نویسنده توانا و مشهور، یکی از مترجمان پرکار و سابقه دار اسلامی است که چندین اثر علمی، ادبی و تاریخی از ایشان در دست هست که معروف ترین اثر اسلامی او ترجمهٔ الحیات تألیف استاد محمد رضا حکیمی و ترجمهٔ تفسیر فی ظلال القرآن سید قطب مصری، می باشد. از او یک واژه نامه عربی و فارسی قرآن در دست هست، علاوه بر آن ترجمهٔ کامل قرآن مجید، که حدوداً پیش از سال ۱۳۷۰، آماده سازی و ویرایش و طبع و نشر آن به آقای کیوان سپهر، مدیر محترم نشر پرواز تحویل شده است. این ترجمه، چندی نیز پیش استاد زریاب خویی بوده است تا آن را ویرایش کند، اما او پیش از ویرایش دعوت حقّ را لبیک گفت. (۱)

۱۵- ترجمه روحانی

دکتر محمد حسین روحانی، ترجمهٔ قرآن کریم او همراه قرآن مجید در شرف انتشار است. او یکی از اسلام شناسان و دایره المعارف نویسان و مترجمان برجسته می باشد، که سال ها است پیگیر ترجمهٔ قرآن مجید هستند و بعضی از سوره های مکی را موزون ترجمه کرده اند. هنوز از این ترجمه چاپی نشده است. در مورد این ترجمه، در مجله بیّنات، شماره ۱، بهار ۱۳۷۳ مطالبی نیز آمده است.

۱۶- ترجمهٔ عبدالجلیل فروزانفر

یکی از سخنوران و فرزانگان ادبی در عصر حاضر می باشد. او رئیس پیشین دانشکده الهیات و معقول و منقول و از بزرگ ترین مولوی شناسان عصر حاضر می باشد. ایشان ترجمه ای با نثر استوار از قرآن کریم انجام داده اند.

۱۷- ترجمه گرجی

ابوالقاسم گرجی، استاد دانشگاه تهران، مترجم تفسیر جوامع الجامع طبرسی، که تاکنون ۳ جلد آن چاپ و انتشار یافته است و تنها یک جلد از آن باقی است.

۱۸- ترجمه محقق خوانساری

ترجمه قرآن کریم آیت الله سید جمال الدین، (م ۱۱۲۵ ه- . ق)، که از سوی دفتر تاریخ و معارف اسلامی چاپ شده است.

۱۹- ترجمه مرندی تبریزی

شیخ حسن بن علی (متوفی ۱۳۰۰ ه- . ق)، ترجمه و تفسیر قرآن به زبان فارسی که به «تفسیر تبریزی»، معروف می باشد. این تفسیر با مساعی علی خیابانی، نگارش و توسط کتابفروشی اقبال تهران، به سال ۱۴۰۷ ه- . ق، به چاپ رسیده است. (۲)

۱- (۱) . پیوست ترجمه قرآن کریم خرمشاهی، ص ۶۲۵.

۲- (۲) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۵۶۴، به نقل از گنجینه دانشمندان رازی، ج ۸، ص ۱۳۹.

۲۰- ترجمهٔ آیات جامعه مجلسی [م ۱۱۱۱ ق]

مترجم آن، علامه نامی آیت الله ملا محمد باقر بن محمد تقی بن مقصود اصـفهانی مشهور بن «مجلسی»، یکی از اعیان حدیثی و قرآنی شـیعه در قرن دوازدهم هجری می باشـد. اثر قرآنی او، پیرامون برخی از آیات قرآن مجیـد می باشد، که به نام ترجمهٔ آیات جامعه، مرسوم گردیده است. (۱)

۲۱- الدرّ النظیم سکاکی

۲۲- بهروز مفیدی

۲۳- صمصام الملک عراقی

۲۴- دارالقرآن الکریم

۲۵- کلمه الله العلیاء (آدینه وند)، محمد رضا قبادی آدینه وند.

۲۶- علویّهٔ همایونی

۲۷- سلطان حسین تابنده

۲۸- حسن نفیسی

۲۹- آقا میرزا موسی

۳۰- آهنگین از دو جزء قرآن مجید

۳۱- مسجد شاهی اصفهانی

۳۲- تقوی

۳۳- مجید امینی

۳۴- تراجم استرآبادی

۳۵- محقق خوانساری

۳۶- موعود الرحمان فی ترجمان القرآن

۳۷- عبدالله غلامی

۳۸- حمید مریخی مطلق

۳۹- علیرضا میرزا خسروانی

۴۰- آیت الله سید علی غیوری

۴۱- سید عبدالحجت بلاغی

۴۲- آیت الله میرزا محمد ثقفی تهرانی

ص:۲۸۲

۱- (۱) . کتابنامه بزرگ قرآن کریم، ج ۴، ص ۱۴۸۷، به نقل از تذکره العلماء المحققین، ج ۲، ص ۱۴۲.

۴۳- حسین بن احمد بن حسینی شاه عبدالعظیمی

۴۴- سید محمد جواد ذهنی تهرانی

۴۵- البرهان تبریزی

۴۶- تأویل الآیات الباهره

۴۷- قطب شاهی

۴۸- ترجمهٔ القرآن الکریم محمد اکبر

۴۹- سید هاشم حسینی میردامادی

۵۰- خلیل الله صبری

۵۱- احسان الله علی استخری

۵۲- محمد بن عبدالرحیم نهاوندی

۵۳- صادق تقوی

۵۴- کلیم الله متین

۵۵- علی اکبر حسینی

۵۶- حسن مصطفوی

۵۷- موسوی جزایری

۵۸- محمدی

۵۹- زهرا روستا

۶۰- یثری

۶۱- کیوان قزوینی (تفسیر کیوان قزوینی)

۶۲- موسوی دانش

۶۳- قرآن کریم با خلاصه التفاسیر، شیخ محمود تهرانی.

۶۴- ترجمه و تفسیر قرآن، حسین اصفهانی.

۶۵- کشف الحقایق، عبدالحمید نوبری.

۶۶- انوار درخشان در تفسیر قرآن، سید محمد حسین همدانی.

۶۷- اطیب البیان فی تفسیر القرآن، سید عبدالحسین طیب.

۶۸- ترجمه قرآن، محمد کاظم صفری.

ص:۲۸۳

و) ترجمه های فارسی در خارج از ایران

اول) ترجمه های فارسی قرآن در اروپا و آمریکا

۱- ترجمه آقای باباصفری رحمه الله

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن مجید

مترجم: بابا صفری

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: استکهلم، سوئد

مکان چاپ: سوئد (تجدید چاپ: انتشارات فرهنگ مشرق زمین، تهران و اردبیل)

سال چاپ: ۱۳۷۷

نوبت چاپ: اول

تعداد: ۵۰۰ نسخه

خط: ---

قطع: وزیری

زیست نامه:

آقای بابا صفری در سال ۱۲۹۹ ش در شهرستان اردبیل به دنیا آمد. پس از تحصیلات ابتدایی و متوسطه. تحصیلات عالیه را در رشته قضایی در دانشکده حقوق و رشته فلسفه و روانشناسی و علوم تربیتی را در دانشسرای عالی، و دوره فوق لیسانس علوم اداری را در شعبه دانشگاه کالیفرنیا در دانشگاه تهران گذراند. و در علوم قدیمه نیز مدارجی را طی کرده است. خدمات اداری ایشان با دبیری در دبیرستان ها آغاز و با طی مراحل ریاست دبیرستان و ادارات داخلی وزارت فرهنگ و هفده سال معاونت حج و اوقاف کل کشور، در شهریور ۱۳۵۷ به بازنشستگی انجامیده است. در سال ۱۳۳۱ با انتخاب مردم اردبیل به سمت شهردار اردبیل برگزیده می شود، ولی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ خدمت بیش از نه ماه را به ایشان نداد.

آقای صفری، در سال ۱۳۸۲ در استکهلم سوئد از دنیا رفت و جنازه اش را به ایران منتقل و در قطعه مفاخر اردبیل بخاک سپرده شد.

آثار و تألیفات: شانزده جلد کتاب درسی در زمینه علوم اجتماعی برای تدریس در دبیرستان ها به اتفاق سه تن دیگر از دبیران.

۱. ترجمه فارسی قرآن مجید.

۲. جغرافیای ممالک اسلامی.

۳. اردبیل در گذرگاه تاریخ.

۴. یک قرن تقویم تطبیقی

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- علاوه بر ترجمه، توضیحاتی کوتاه در داخل پردانتز آمده است.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۲۸۵

۲- ترجمه آقای حسینعلی کوثری

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن

مترجم: حسینعلی کوثری

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات ایبکس بتسدا

مکان چاپ: مریلند، آمریکا

سال چاپ: ۱۳۷۸ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه:

آقای کوثری در سال ۱۳۳۴ ش به دنیا آمد. ایشان دارای لیسانس و فوق لیسانس شیمی از دانشگاه سانفرانسیسکو امریکا است، ولی زبان عربی را نزد پدرش در ایران آموخته است. او ترجمه خود را از قرآن مجید در مدت هفت سال به انجام رسانده است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- نثر ترجمه به صورت نثر ادبی و نسبتاً روان می باشد.

۳- این ترجمه همراه با توضیحات مختصر در داخل پرانتز و با حذف حروف ربط آمده است.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۲۸۶

۳- ترجمه آقای سید عاشق حسین

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن

مترجم: سید عاشق حسین

قرن: ----

مذهب: فرقه قادیانیه (احمدیه) اهل سنت.

ناشر: انتشارات بین المللی اسلام، اینترناسیونال.

مکان چاپ: تیفورد، انگلستان

سال چاپ: ۲۰۰۳م

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه:

۲- ترجمه فارسی قرآن مبنی بر ترجمه اردو، از میرزا طاهر احمد چهارمین جانشین رهبر این فرقه، به قلم سید عاشق حسین در شبه قاره هند است.

۳- این ترجمه از جمله برگردان های فرقه قادیانیه (احمدیه) از قرآن کریم همراه با متن قرآن می باشد.

۴- در پاورقی برخی صفحات، توضیحاتی تفسیری و... آمده است.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

۴- ترجمه آقای ریاض باری

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن

مترجم: ریاض باری

قرن: ---

مذهب: سنی (تمایل به فرقه احمدیه)

ناشر: انتشارات بین المللی اسلام

مکان چاپ: آکسفورد، انگلستان

سال چاپ: ۱۳۶۸ش

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه: یافت نشد.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: جمله به جمله.

۲- این ترجمه با نثری نسبتاً روان و حفظ مطابقت با اصل قرآن می باشد.

۳- در این ترجمه توضیحات تفسیری کوتاه در داخل پرانتز آمده است.

۴- این ترجمه از اردو به فارسی ترجمه شده است.

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ب) ترجمه های فارسی دری (افغانستان)

۱- ترجمه هیئتی از علمای افغانستان

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمهٔ فارسی دری قرآن مجید (فارسی افغانی دری)

مترجم: هیئتی از علمای افغانستان

قرن: ---

مذهب: ---

ناشر: ----

مکان چاپ: افغانستان

سال چاپ: بی چا.

نوبت چاپ: -----

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

ویژگی ها:

این ترجمه، ترجمه ای مستقل نیست، بلکه همراه با تفسیر و توضیح است. ترجمهٔ آن را جمعی از قرآن شناسان مسلمان اهل سنّت افغانستان (بیش از سال ۱۴۰۳ق) انجام داده اند. تفسیر آن نسبتاً مختصر است. در چاپ افغانستان در ۳ جلد وزیری بزرگ، و در تجدید چاپ ایران که عنوان آن تفسیر کابلی است، ۶ جلد وزیری است. ترجمه و تفسیر اردو اثر مولانا محمود حسن دیوبندی و مولانا بشیر احمد عثمانی است.

درباره مترجمان اطلاعات زندگی نامه ای در منابع و مراجع فارسی نیست.

ارزیابی نهایی این ترجمه را می توان گفت که ترجمهٔ حاضر به دلیل برخورداری از صحت و اتقان در برگردان واژه ها، می

تواند مورد استفاده مترجمان باشد. البته برخی تعبیرات به کار رفته در ترجمه در فارسی ایرانی رایج نیست، بلکه تعبیراتی است که در میان فارسی زبان افغانستان رایج است.

ص:۲۸۹

نمونهٔ ترجمه:

آیت الکرسی

(الله نیست هیچ معبودی جزوی، زنده است تدبیر کنندهٔ عالم، نه می گیردش پینه گی (غنودن، چرت) و نه خواب. مر او راست آن چه در آسمان هاست و آن چه در زمین است، کیست آن کس که شفاعت کند نزد وی، مگر به اجازهٔ وی، می داند آن چه پیشِ روی خلق است و آن چه پس پشت خلق است، و احاطه نمی کنند به هیچ چیزی از معلومات او مگر به آن چه وی خواسته است، فرا گرفته کرسی او آسمان ها و زمین را، و در گرانی نمی افکند او را نگهبانی آن هر دو و هم وی است از همه بلند با عظمت. نیست اکراه در دین، به تحقیق جدا شده هدایت از گمراهی. پس کسی که منکر شود گمراه کنندگان را و ایمان آرد به الله پس هر آئینه چنگ زده به دستاویزی محکم، نیست انقطاع آن را و الله نیک شنوا داناست. الله مددکار است مؤمنان را، بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ها به سوی روشنی، و آنان که کافر شدند دوستان ایشان شیطان است. بیرون می آرند ایشان را از روشنی به سوی تاریکی ها. آن گروه اهل دوزخند ایشان در آنجا جاویداند. (سوره بقره آیات ۲۵۵ تا ۲۵۷)

منابع

۱- دانشنامهٔ قران و قرآن پژوهی (ذیل ترجمهٔ فارسی افغانی)

۲- بررسی ترجمه های امروزین فارسی قرآن کریم، بهاءالدین خرمشاهی، تهران ۱۳۸۸.

ص:۲۹۰

۲- ترجمه آقای دکتر محمد سعید (سعید افغانی)

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمه قرآن مجید

مترجم: دکتر محمد سعید (سعید افغانی)

قرن: معاصر

مذهب: ---

ناشر: ----

مکان چاپ: -----

سال چاپ: ------

نوبت چاپ: -----

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه:

محمد سعید فرزند مولوی عبدالمجید در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی در روستای خیرآباد قریه عمرزنی استان لغمان متولد شد.

محمد سعید دروس متداوله از جمله تفسیر، حدیث، فقه و اصول، فلسفه و منطق و... را نزد پدرش خواند. وی در سال ۱۳۴۲ش برای ادامه تحصیلات عالی به قاهره اعزام شد و در دانشکده اصول دین در رشته فلسفه و الهیات مشغول به تحصیل شد. وی دوره های کارشناسی و ارشد و دوره دکتری را با موفقیت پشت سر گذراند.

وی دارای آثار متعدّدی است از جمله:

۱- نابغهٔ شرق السید جمال الدین افغانی

۲- شیخ الاسلام عبدالله الانصاری

۳- تفسیر به زبان فارسی دری

۴- تفسیر به زبان پشتو

۵ - الاشارات والتنبیهات ابن سینا به زبان پشتو و... .

وی در سال ۱۳۶۳ در سن ۶۳ سالگی در بیمارستانی در کابل دعوت حق را لبیک گفت. وی کتاب های تفسیر قرآن کلاس های دورۀ دبیرستان (افغانستان) (صنف ۷، ۸، ۹) را تألیف کرده است. (۱)

۱- (۱) . منابع و مآخذ: سایت دکتر سعید الافغانی.

۳- ترجمه ابوجعفر بن محمد بن علی (ترجمه تفسیر طبری قرن چهارم)

(مشخصات کلی ترجمه)

ترجمهٔ تفسیر طبری (قرن چهارم)

مترجم: ابوجعفر بن محمد بن علی.

قرن: چهارم

مذهب: ---

ناشر: ----

مکان چاپ: ----

سال چاپ: -----

نوبت چاپ: ----

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

ترجمهٔ تفسیر طبری، کاری کهن از قرآن به زبان فارسی دری است، این کار تألیف گروهی از علمای ماوراءالنهر در نیمه دوم قرن چهارم هجری است که در زمان منصور بن نوح سامانی (۳۵۰- ۳۶۶) از عربی به فارسی انجام شده است که یکی از مترجمین این کار گروهی یکی از علمای سرشناس افغانی از شهر بلخ به نام ابوجعفر بن محمد بن علی است. در مقدمهٔ این کتاب آمده است: «و این کتاب تفسیر بزرگ است از روایت محمد بن جریر طبری رحمه الله ترجمه کرده به زبان پارسی. این کتاب چهل مصحف بود به تازی، بیاوردند سوی امیر منصور بن نوح. پس دشوار آمد بر وی خواندن آن... علمای ماوراء النهر را گرد کرد. از ایشان فتوا کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم؟ گفتند روا باشد خواندن و نبشتن تفسیر قرآن به پارسی مر آن کس را که او تازی نداند. پس فرمود تا علمای ماوراء النهر گرد کردند: از بخارا چون فقیه ابوبکر بن احمد بن حامد و خلیل بن احمد سجستانی، و از شهر بلخ ابوجعفر بن محمد بن علی و از باب الهند وفقیه الحسن بن علی مندوس و ابوالجهم بن هانی و از سمرقند و سپیجاب و فرغانه و (غیره) همه خطها بدادند بر ترجمه. پس فرمود امیر سید ملک ظفر ابوصالح، تا از میان خویش هر کدام فاضل تر اختیار کنند تا این کتاب را ترجمه کنند پس ترجمه کردند. (۱)

۱- (۱) . ترجمهٔ تفسیر طبری، ج ۱، ص ۵ و ۶.

۴- ترجمه آقای شاه ولی الله دهلوی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: شاه ولی الله دهلوی

قرن: دوازدهم

زبان: فارسی دری

مذهب: سنی (حنفی)

ناشر: مُجَمّعِ ملک فهد لطباعه المصحف الشریف

مکان چاپ: مدینه

سال چاپ: ۱۴۱۷ ق

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: --

خط: --

قطع: وزیری

زیست نامه:

ابوالفیاض قطب الدین احمد بن عبد الرحیم معروف به «شاه ولی الله دهلوی» و «محدث دهلوی» (۱۱۱۴-۱۱۷۶ق) مدفون در دهلی نو، دارای آثار عدیده در حدود یک صد اثر به دو زبان فارسی و عربی است. پدرش اولین معلم وی می باشد (مؤسس و مدیر مدرسه علمیه رحیمیه در دهلی). وی در هفت سالگی قرآن را حفظ کرد و در پانزده سالگی به توصیهٔ پدر به طریقت صوفیانه نقشبندیه وارد شد. نهضت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی که او و فرزندان و شاگردانش به بار آوردند «نهضت ولی الله» نام گرفت. پس از تأسیس کشور پاکستان و استقلال آن، شاه ولی الله به صورت قهرمان ملی و متفکر سیاسی - اجتماعی تلقی شد و به او همان شأنی را دادند که به عارف مسلمان هندی و مصلح دینی - اجتماعی قرن هفدهم میلادی یعنی شیخ احمد سرهندی داده بودند.

یکی از ترجمه های فارسی قرآن که از حدود دو قرن و نیم قبل بر جای مانده و در طول سال های گذشته به ویژه در هند و پاکستان به طور گسترده ای انتشار یافته، ترجمهٔ شاه ولی اللّه محدث دهلوی است.

ص:۲۹۳

این ترجمه را اخیراً وزارت شئون اسلامی و اوقاف کشور عربستان سعودی با بررسی و بازبینی مجدد دو تن از اساتید آن سامان، که روی آن انجام داده اند به چاپ رسانده و در مراسم حج به فارسی زبانان اهدا نموده اند هر چند که در این ویرایش برخی تصرفات نابه جا در ترجمه صورت گرفته است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

۲- ترجمه همراه با افزوده های توضیحی است، که توضیحات آن را به دو بخش می توان تقسیم نمود:

الف. توضیحاتی که جداگانه در حاشیه ذکر شده است.

ب. توضیحاتی که در متن ترجمه جای گرفته است.

توضیحاتی که به طور مستقل در حاشیه ذکر شده، مجموعه ای است از بیان مراد برخی از مفردات یا جملاتی که در ترجمه آمده و مفهوم آن برای خواننده چندان روشن نیست، و نیز بیان برخی از شأن نزول ها که در درک مفهوم آیه یا سوره ای نقش بسزایی دارد. اما توضیحاتی که در متن ترجمه جای گرفته کوتاه است.

۳- در این ترجمه در برخی موارد مترجم عقاید مذهبی خود را اعمال کرده است.

۴- نثر این ترجمه فارسی دری و به لهجه افغانی است.

نمونهٔ ترجمه:

سورهٔ کوثر

به نام خدای بخشاینده مهربان

یا محمد صلی الله علیه وآله هر آیینه ما عطا کردیم تو را کوثر (۱)

پس نمازگزار برای پروردگار خود و شتر را نحر کن (۲)

هر آیینه دشمن تو همان است دم بریده (۳)

ج) ترجمه های فارسی در هندوستان

۱- ترجمه آقای مخدوم نوح سرور (لطف الله)

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: مخدوم نوح سرور (لطف الله)

قرن: دهم

مذهب: از عرفا و صوفیه اهل سنت هندوستان

ناشر: سندی ادبی بورد - جام شورو - سند.

مکان چاپ: حیدرآباد، هندوستان

سال چاپ: ۱۴۰۱ق

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه:

مخدوم لطف اللّٰه بن نعمت اللّٰه معروف به مخدوم نوح، مترجم قرآن به فارسی، در ۲۷ رمضان المبارک ۹۱۱ ق / ۱۵۰۰ م در هالا از توابع شهر حیدر آباد هندوستان دیده به جهان گشود. در ابتدا اسم وی، لطف اللّٰه گذارده شد، و سپس به نوح تبدیل گردید. او را از خاندان قریش و منسوب به ابوبکر خلیفه معرفی نموده اند.

در هفت سالگی روانه مکتب می شود، یکی از اساتید دوران مکتبش، مخدوم شاه دلو، معروف به عربی دیانه (م، ۹۸۰ ق) بوده است.

مخدوم نوح توانست با ذکاوتی که داشت، در مدت کوتاهی بیست و پنج جزو قرآن مجید را حفظ کند و پس از آن به

تحصـیل فقه بپردازد. مخدوم نوح، در زمان خود از مشاهیر عرفا و اهل تصوف به شـمار می رفته و دلق پوشـی و سجادنشینی را از آباء و اجدادش به ارث برده و در طریق عرفان و تصوف پیرو شیخ شهاب الدین سهروردی بوده و برای ترویج این سلسله در منطقه سند بسیار کوشیده است. مخدوم نوح، در تاریخ ۲۷ ذی القعده ۹۹۸ درگذشت. و در هالاکندی (هالای قدیم) به خاک سپرده شد.

ص:۲۹۵

ترجمه فارسی (مخدوم نوح) نخستین ترجمه فارسی زبان در شبه قاره هند و سند به شمار می آید. ولی در میان علما و دانشمندان مشهور بوده که اولین ترجمه کامل (فارسی) در این سرزمین، ترجمه شاه ولی اللّه محدث دهلوی متوفی ۱۷۶۲ م است ولی پس از انتشار ترجمه مخدوم نوح معلوم شد که این ترجمه دویست سال قبل از ترجمه شاه ولی اللّه دهلوی به زبان فارسی در منطقه سِند و شبه قاره هند صورت گرفته است.

ویژگی ها:

۱- روش ترجمه: تحت اللفظی.

۲- مترجم، بیشتر نکات تفسیری و توضیحی را بین قوسین آورده است تا ابهامی در مفهوم وجود نداشته باشد.

۳- زبان این ترجمه هم بسیار ساده و مفهوم است.

۴- مولانا غلام مصطفی قاسمی: مصحح ترجمه مخدوم نوح گفته است:

«ما این ترجمه را به برخی از علما و فضلای ایران نشان دادیم، آنان گفتند: که در قرن دهم در ایران همین زبان [فارسی] رایج بود».

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۲۹۶

۲- ترجمه ابومحمد مصلح بن عبدالله مشهور به شیخ سعدی شیرازی

(مشخصات کلی ترجمه)

قرآن کریم

مترجم: ابومحمد مصلح بن عبدالله مشهور به شیخ سعدی شیرازی

قرن: ششم

مذهب: ؟ (مشهور به اهل سنت است)

ناشر: صدرالحسن قاسمی (امام و خطیب جامع مسجد جموق توی کشمیر)

مکان چاپ: هندوستان

سال چاپ: ۱۲۸۳ق

نوبت چاپ: ---

تعداد چاپ: ---

خط: ---

قطع: ---

زیست نامه:

شیخ مصلح الدین سعدی در تایخ ۵۷۱ یا ۶۰۶ هجری قمری در شهر شیراز متولد و هنوز کودک بود که پدرش فوت می کند، و آنچه مسلم است اغلب افراد خانواده وی اهل علم و دین بوده اند. سعدی پس از فوت پدرش حدود ۶۲۰ تا ۶۲۳ قمری از شیراز برای تحصیل به مدرسه نظامیه بغداد رفت و در آنجا از آموزه های امام محمد غزالی بیشترین تأثیر را پذیرفت (سعدی در گلستان غزالی را «امام مرشد» می نامد) غیر از نظامیه، سعدی در مجلس درس استادان دیگری از قبیل «شهاب الدین سهروردی» نیز حضور یافت و «عرفان» از او تأثیر یافت. معلم احتمالی دیگر وی در بغداد ابوالفرج بن جوزی بوده است.

اکثراً وفات سعدی را ۶۹۱ ق می دانند ولی بعضی ها مثل سید حسن تقی زاده فوت شیخ سعدی را حدود ۶۷۱ احتمال داده اند و این احتمال را بیشتر تقویت نموده اند.

صاحب «ریحانه الادب» در جلد سوم کتاب خود سعدی را یکی از اعاظم صوفیه و عرفا و از اهل سلوک معرفی کرده است.

این ترجمه به عنوان ترجمه «شیخ سعدی شیرازی» از قرآن مجید معرفی شده است. و اگر مترجم همان شاعر معروف باشد اشتهار وی، ما را از توصیف او و سخن گفتن درباره او و ویژگی هایش بی نیاز می کند.

ص:۲۹۷

این ترجمه، با سه ترجمه دیگر همراه است و چهار ترجمه را تشکیل می دهند که به ترتیب زیر، در ذیل هر خطی از آیات قرآن نوشته شده اند:

۱- ترجمه شیخ سعدی شیرازی به فارسی؛

۲- ترجمه شاه ولی اللّه محدّث دهلوی به فارسی؛

۳- ترجمه شاه رفیع الدین دهلوی به اردو؛

۴- ترجمه شاه عبدالقادر دهلوی به اردو.

ویژگی ها:

روش ترجمه: ترجمه ای تحت اللفظی همراه با افزوده های مختصر

نمونه ترجمه: یافت نشد.

ص:۲۹۸

د) ترجمه های فارسی تاجیکی

تاجیک ها، حاملان اصلی فرهنگ و ادب فارسی آسیای مرکزی هستند. گذشته تاریخ آنان این نکته را به خوبی روشن می سازد.

رسم الخط مردم تاجیک تا سال ۱۹۳۰م (۱۳۰۹ش) عربی بود و از آن پس رسم الخط لاتینی جانشین آن شد. در سال ۱۹۴۰م (۱۳۱۹ش) نیز خط کریلی به جای خط لاتینی مورد استفاده قرار گرفت. در طول سال های پس از ۱۹۴۰م تمام مطبوعات تاجیکستان در حالی که دارای زبان تاجیکی (فارسی) بودند به رسم الخط کریلی چاپ می شدند.

چندین ترجمه و تفسیر از قرآن کریم در تاجیکستان انجام شده است که مهم ترین آنها در مجله های علم و حیات، صدای شرق و ادبیات و صنعت چاپ شده است. برای آگاهی خوانندگان محترم، به ارائه گزارش هایی در این زمینه می پردازیم. (۱)

۱- در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، نسخه هایی از ترجمه فارسی قرآن با ادبیات ماوراءالنهری نگهداری می شود، که عمدتا در قرون پنجم تا هشتم هجری نوشته شده اند. (۲)

۲- نخستین مجله ای که به چاپ ترجمه ای کامل از قرآن کریم اقدام کرد، نشریه علم و حیات بود. نشریه مزبور اهمیت این اقدام را این گونه ارزیابی کرده است:

«امروزه تمام مردم دنیا این کتاب مقدس را به زبان مادری خود می خوانند و از حقایق آن آگاه می شوند. کسانی که گذشتگان آن ها هیچ گونه ارتباطی با این کتاب نداشتند، از این سرچشمه پاک بهره مند می گردند... این کتاب انسان ساز برای تربیت آدمی چشمه ای خشک ناشدنی به شمار می رود و به زمان خاصی اختصاص ندارد و کهنه شدنی نیست. امروزه، پس از گذشت بیش از ۱۴۰۰ سال، این کتاب همچون آغاز نزولش جدید و منشا حیات است». (۳) همچنین درباره لزوم رعایت امانت در ترجمه کلام خدا آورده است: «مترجم نباید از پیش خود چیزی بر ترجمه بیفزاید و یا چیزی از آن کم کند، زیرا این کار به فصاحت و بلاغت قرآن خلل می رساند. اگر مترجم بخواهد کلمه یا جمله ای را بر ترجمه بیفزاید باید آن را میان دو پرانتز قرار دهد تا خواننده بداند که در اصل عربی نبوده است. همچنین، ادات تأکید را باید در ترجمه با تعبیری مناسب منعکس ساخت». (۴)

ص:۲۹۹

۱- (۱) . ر.ک: فصلنامه ترجمان وحی، ش ۱۱، مقاله نصر الدین خجندی، عبدالمنان.

۲- (۲) . رک: فهرست نسخ خطی قرآن مترجم کتابخانه آستان قدس رضوی، محمدآصف فکرت، مشهد، ۱۳۶۳.

۳- (۳) . مجله علم و حیات، شماره ۳، ص ۲۲، سال ۱۹۹۰.

۴- (۴) . همان.

ترجمه ای را که مجله علم و حیات به چاپ رسانده، محققان انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان براساس ترجمه های کهن انجام داده اند. به رغم این که چاپ این مجله، گاه با مشکلات مالی مواجه بود، ولی چاپ ترجمه قرآن در آن متوقف نشد و تاکنون از آغاز قرآن تا سوره محمد صلی الله علیه وآله در آن به چاپ رسیده است. البته این ترجمه را نمی توان به عنوان ترجمه ای جدید معرفی کرد، زیرا سبک تحت اللفظی در آن رعایت گردیده و ترجمه بسیاری از آیات بدون هیچ گونه تغییر، به الفبای سیریلیک بازنویسی شده است؛ به عنوان مثال، آیه ۸۰ سوره بقره اینگونه ترجمه شده است: «و گفتند نرسد به ما آتش دوزخ مگر چند روزی شمرده شده. بگو آیا گرفتید از پیش خدا پیمانی تا هرگز خلاف نکند خدا پیمان خود را. آیا می گویید بر خدا آنچه نمی دانید». (۱) اهمیت این ابتکار بیشتر در آن است که توانسته است برای نخستین بار، ترجمه تاجیکی (فارسی) قرآن کریم را با الفبای سیریلیک در اختیار علاقه مندان قرار دهد. این مجله ضرورت انتشار قرآن به الفبای سیریلیک را سرعت بخشید.

از این رو، پس از مدتی ترجمه فارسی عبدالمحمد آیتی به کوشش میرزا کامران (ملا احمداف) با الفبای سیریلیک بازنویسی و توسط انتشارات «الهدی» به چاپ رسید. این خبر را مجله ترجمان وحی در یکی از شماره های خود درج کرده است. (۲) اخیرا ترجمه آیتی توسط انتشارات «نشر زمان» با ویرایش قرآن پژوه تاجیکی «محمدجان عمراف» به چاپ رسیده است. (۳)

۳- از سال ۱۹۹۹، مجله صدای شرق به نشر کتابی از محقق قرآن پژوه «نذرالله نظر» پرداخته است. این کتاب، ترجمان میسر از تفسیرهای معتبر نام دارد. مجله یاد شده، در آغاز، ترجمه جزء سی ام قرآن را چاپ کرد و از سال ۲۰۰۰ میلادی بر آن شد تا ترجمه و تفسیر کامل قرآن را در اختیار خوانندگان خود قرار دهد. «نذر الله نظر» درباره چگونگی کار خود چنین نوشته است:

«به تقاضای علاقه مندان مجله و کسانی که دوست دارند معانی و مفاهیم کلام خدا را بدانند ولی با خط و زبان عربی آشنا نیستند، تصمیم گرفتم با عنایت و یاری خداوند لطیف و خبیر، این تفسیر را آغاز و به آنان تقدیم نمایم». (۴) از مقدمه «نذرالله نظر»

ص:۳۰۰

۱- (۱) . همان، شماره ۷، ص ۲۶، سال ۱۹۹۰.

۲- (۲) . ترجمان وحی، سال چهارم، شماره ۱ (شهریور ۱۳۷۹)، شماره پیاپی ۷، ص ۹۹.

۳- (۳) . قرآن مجید، ترجمه عبدالمحمد آیتی، نشر زمان، تهران، ۱۳۸۰.

۴- (۴) . صدای شرق، سال ۲۰۰۰، شماره ۱۲، ص ۴.

برمی آید که این اثر بر اساس تفسیر طبری، فخر رازی، ابن کثیر، بیضاوی، زمخشری و تفاسیر دیگر نگاشته شده است؛ چنان که او خود تصریح کرده است «ترجمه حرف به حرف آیات که بلافاصله پس از هر آیه ای آمده، با اندک تغییراتی، از ترجمه شاه ولی الله دهلوی اقتباس گردیده است». (۱)

ترجمان میسر از جمله پژوهش های ارزشمند قرآنی است که از روی آگاهی و بر مبنای مآخذ معتبر تالیف شده است . نشر کامل این اثر در حرکت ترجمه و تفسیر قرآن به زبان تاجیکی (فارسی ماوراءالنهری) بسیار سودمند و قابل استفاده خواهد بود.

۴- چند سالی است که هفته نامه ادبیات و صنعت (هنر) در تاجیکستان، ترجمه و تفسیر سعید علی سید را تحت عنوان تفسیر زرنگار چاپ می کند. شیوه این تفسیربدین گونه است که نخست هر آیه قرآنی به صورت اصلی و سپس با الفبای سیرلیک و آن گاه ترجمه فارسی آن آورده شده و پس از آن، مضمون آیه در قالب شعر آمده است. به عنوان مثال، ترجمه آیه ۱۸۵ سوره بقره بدین صورت آمده است:

«ماه رمضان ماهی است که در آن نازل شده است قرآن برای هدایت مردم و برای بیانات از راه راست و شناختن حق از باطل. پس هر که دریابد این ماه را روزه بدارد، و کسانی که بیمار یا مسافر باشند به شمار روزه خوردنشان در روزهای دیگر بگیرند. خداوند برای شما آسانی را خواسته است، و هرگز مشکلتان را خواستگار نیست، تا این که تکمیل عدد روزه کرده و خدا را به عظمت یاد نمایید که شما را هدایت نمود به دین اسلام و باشد که سپاس گزار گردید».

ماه رمضان گفت خدا هرکه ظریف است داند که در آن نازل قرآن شریف است

این ماه عزیز است که قرآن محمد چون صبح صفا بهر هدایت به سرآمد

این ماه عزیز است که حق لطف به ما کرد قرآن شریف از بر ما راهنما کرد

تا منزلت کار حق از وسعت باطل آید به ترازوی حقیقت همه واصل

زین روز که شرط است به هر بنده در این ماه میل و هوس روزه کند با دل آگاه

چون مرد کسل گشت و یا عزم سفر کرد این جا نظر خویش خداوند دگر کرد

کس وقت سفر یا به همه لحظه ناجور باید نشود از طلب نقل و نوا دور

اما سر هر روز خدا حکم قضا کرد باید که به هر روز قضا روزه ادا کرد

این حکم خدا بنگرد ار آدم عاقل نه باشدش از باب ادا قابل مشکل

۱- (۱) . همان، ص ۵.

این موجب آن است که از رحمت جبار ای بنده خاکی سر هر لحظه به یادآر

که آسانی این رحمتش از بهر تو آمد که او کرد هدایت به تو آیین محمد

زین روست که شکرانه شد آرایش بنده شکرانه بود باعث آسایش بنده (۱)

قطعات منظومی که در پایان ترجمه هر آیه آمده، در وزن های گوناگون عروضی سروده شده و بیانگر مضمون کلی آیه است، نه ترجمه کامل آن.

۵- در «خجند» که از شهرهای قدیمی و معروف تاجیکستان است، ترجمه ای در پنج جلد با نام تفسیر آسان بیان چاپ شده است. این مجلدات، هر کدام به نام نخستین سوره ای که در آن آمده است نامگذاری شده اند. تفسیر مزبور، اثر قرآن پژوه تاجیکی، حاج ابوعلام الدین است. این تفسیر به دلیل سادگی و روانی آن مورد استقبال قرار گرفته است. نویسنده در این باره می گوید:

«ما از استقبال خوبی که مردم پس از سال ها انتظار، از این گنجینه الهی کرده اند خوشحالیم. خداوند بزرگ، زحمات و خدمات برادران ما را به درگاهش قبول فرماید. امید است که توفیقات الهی در این ترجمه و تفسیر همواره قرین آنان باشد». (۲)

شیوه ترجمه و تفسیر حاج ابوعلام الدین، بدین گونه است که نخست آیات قرآن با حروف عربی و سپس آوانویسی آن به خط سیریلیک، و آن گاه ترجمه تاجیکی آیه آمده، و در پایان هر آیه، تفسیری کوتاه از آن با بیانی ساده درج گردیده است.

از آن جا که بیشتر مردم با جزء سی ام قرآن مجید سر و کار دارند، تفسیر نامبرده، در سال ۱۹۹۹ از همین جزء آغاز شد. سپس در آغاز سال ۲۰۰۲ میلادی، جلد پنجم آن، یعنی جزء احقاف منتشر گردید. این ترجمه و تفسیر در طول سه سال تکمیل شد و به صورتی زیبا تنظیم یافت.

نویسنده پیشگفتار آن درباره این ترجمه می گوید:

«مؤلف ترجمه و تفسیر مذکور، نگارش خود را بهسازی و ویرایش نموده؛ به گونه ای که مورد پسند خوانندگان قرار گرفته است». (۳)

در پایان، این نکته را باید یادآور شویم که این ترجمه و ترجمه های دیگر تاجیکی که اجمالا به معرفی آنها پرداختیم، نقد و بررسی ویژه ای را می طلبند. در سایه این نقد و

۱- (۱) . هفته نامه ادبیات و صنعت (هنر)، سال ۲۰۰۲، شماره ۱- ۲، ص ۸.

۲– (۲) . تفسیر آسان بیان، پاره احقاف، خجند، ۲۰۰۲، مقدمه، ص ۴.

۳– (۳) . همان، ص ۳۰.

بررسی هاست که نقاط قوت و ضعف هر یک از این ترجمه ها روشن می شود، زیرا بی تردید، ترجمه ها و تفسیرهای تاجیکی، از کاستی ها و نارسایی ها به دور نیستند. این نکته را نیز نباید از یاد برد که ترجمه های تاجیکی از آغاز تاکنون به صورت تحت اللفظی انجام شده اند، ولی آنچه مهم است این است که در تاجیکستان حرکتی چشمگیر در کار قرآن پژوهی آغاز شده و آینده آن بسیار امید بخش است.

۶- ترجمه فارسی قرآن ، با حروف کریلی در تیراژ پنج هزار نسخه، از سوی انتشارات سروش برای مسلمانان کشور تاجیکستان به چاپ رسید که مورد استقبال آنان قرار گرفت. برگردان حروف فارسی این ترجمه به حروف کریلی توسط آقای میرزا ملا احمد ، ادیب و ایران شناس که از اساتید دانشگاه در کشور اسلامی تاجیکستان است انجام گرفته است. ایشان در مصاحبه ای با رایزن فرهنگی جمهوی اسلامی این گونه می گوید:

میرزا ملااحمد در تاریخ ۱۹۴۸/۲/۲۰م در روستای دَردَر، ناحیه کوهستانی فلغر که در ساحل رودخانه زرافشان تاجیکستان واقع شده و تقریبا صد و بیست کیلومتر با زادگاه آدم الشعراء رودکی فاصله دارد، به دنیا آمدم. پدر و مادرم به کشاورزی اشتغال داشتند. من سال ۱۹۶۹م دوره دانشکده زبان و ادبیات دانشگاه ملی تاجیکستان را به پایان رساندم و وارد آکادمی علوم تاجیکستان شدم و تا امروز در این جا کار می کنم. فعالیت علمی را در پژوهشگاه شرق شناسی آکادمی مذکور شروع نمودم و سال ها سرپرست شعبه ادبیات ایران و افغانستان بودم. سپس سرپرستی شعبه ایران شناسی و هندشناسی و معاونت علمی ریاست پژوهشگاه مزبور را به عهده گرفتم. از سال ۱۹۹۳ که به علل نامعلومی پژوهشگاه مذکور منحل شد، در پژوهشگاه زبان و ادبیات رودکی آکادمی علوم تاجیکستان انجام وظیفه نمودم و در حال حاضر مدیر شعبه تاریخ و ادبیات هستم و بیش از پانزده سال است که به عنوان استاد دانشگاه تاریخ ادبیات فارسی و تاجیک و ادبیات شرق به تدریس نیز اشتغال دارم.

از دوران دانشجویی به تاریخ ادبیات ایران علاقه فراوانی داشتم و پایان نامه دانشگاهی خود را درباره مقطعات شاعر معروف و خلاق المعانی، کمال الدین اسماعیل اصفهانی نوشتم. رساله دکتری (به اصطلاح ما نامزد علم) را در موضوع «آثار فرخی سیستانی» دفاع نمودم. رساله فوق دکتری (پروفسوری) من به موضوع «نهضت عصر قاجار برای بازگشت ادبیات به ایران» اختصاص داشت. در رابطه با مسائل مختلف ادبیات و فرهنگ ایران و تاجیکستان پنج رساله علمی، ۱۵ کتاب و مجموعه و بیش از ۲۵۰ مقاله تألیف

ص:۳۰۳

کرده ام که در نشریات و مجله ها و روزنامه های تاجیکستان و ایران و کشورهای دیگر چاپ شده اند. نیز درباره فرخی سیستانی، نشاط، مجمر اصفهانی، ادیب الممالک امیری فراهانی، فروغی بسطامی و قاآنی شیرازی یک سلسله تحقیقات علمی را به چاپ رسانده ام و رباعیات عمر خیام، قابوسنامه عنصر المعالی کیکاوس، برگزیده آثار شهریار، داستان های کوتاه نویسندگان معاصر ایران، غزلیات فروغی بسطامی، روزنامه سفر اسکندر کول و در نهایت، سال گذشته قرآن مجید را با حروف کریلی انتشار داده ام.

پیش از آن که درباره برگردان قرآن مجید گفت و گو کنیم راجع به خط کریلی تاجیکی توضیحی بدهید.

ما مردم تاجیکستان با ایرانیان در طول هزار سال دارای تاریخ، ادبیات، فرهنگ، زبان و خط مشترک بودیم. با تسلط اعراب و گسترش اسلام، خط مردم ما نیز بر اساس خط عربی شکل گرفت و این خط تا سال ۱۹۳۰م یعنی سال تأسیس جمهوری تاجیکستان باقی بود، سپس به خط لاتینی تبدیل شد و از سال ۱۹۴۰م به خط روسی یا کریلی تغییر یافت.

حقیقت این است که هیچ خط و الفبایی نمی تواند تمام ویژگی های صوتی زبان تاجیکی را منعکس کند. الفبای روسی نیز برای انعکاس خصوصیات زبان فارسی تاجیکی ناتوان است؛ به همین جهت حرف های qo (ج)، Wo (ق)، U (غ)، mo (ح)، mo (ه-)، iO (او)، So (ی) به آن اضافه شد و تعداد حروف به ۳۹ حرف رسید. با این همه الفبای روسی نه تنها نتوانست تمام ویژگی های صوتی زبان تاجیکی را منعکس کند بلکه در بعضی موارد مشکلاتی نیز به وجود آورد. به عنوان مثال حروف u ، y ، o ، [را که در زبان تاجیکی مرادف نداشتند به حکم ضرورت وارد این زبان کردند. از جمله حرف u چندین سال بعد، یعنی در سال ۱۹۵۴ فقط به خاطر نام منشی اول حزب کمونیست شوروی خروشچف به الفبای تاجیکی وارد گردید. همچنین حرف]که در خط روسی نشانه نرمی تلفظ حرف پیش از آن است با زبان تاجیکی سازگار نبود، زیرا در زبان تاجیکی تلفظ نرم یا سخت حروف صامت در معنای واژه تأثیری ندارد. حروف مذکور در طول مدتی بیش از پنجاه سال در نوشته های تاجیکی مورد استفاده بودند، ولی درست تلفظ نمی شدند. به همین جهت در سال های اخیر مردم از به کار بردن آنها دست کشیدند، ولی هنوز هم آن حرف ها به طور رسمی از الفبای تاجیکی حذف نشده اند. در طرح جدید دستور املای تاجیکی برخی از این گونه اشتباهات برطرف شده اند، ولی هنوز هم این طرح از کاستی ها پیراسته نشده است.

علت برگردان قرآن مجید به خط کنونی تاجیکی چیست؟ آیا امکان ترجمه تاجیکی آن هست؟

قرآن کریم برای همه مسلمانان، از جمله مردم مسلمان تاجیک، مقدس ترین و والا ترین کتاب است که بر تمامی ابعاد فرهنگ، تمدن، حیات و اندیشه آنان تأثیری عمیق گذاشته است. البته در این زمینه ساعت ها می توان به گفت و گو نشست، اما من در اینجا فقط به ذکر این نکته اکتفا می کنم که درک ادبیات کلاسیک فارسی و تاجیک بدون آگاهی از تعلیمات قرآنی امکان پذیر نیست، و بی جهت نیست که حافظ، آن شاعر بزرگ، می گوید:

هر چه کردم همه از دولت قرآن کردم صبح خیزی و سلامت طلبی چون حافظ قرآن یک غذای معنوی است که مردم ما در طول بیش از هزار سال از آن نیرو گرفته اند و همچون خورشیدی است که مردم در پرتو آن راه درست زندگی را پیدا کرده اند. به همین سبب است که با وجود مشکلات فراوان، در قرن دهم میلادی در عهد سامانیان قرآن مجید به زبان پارسی دری ترجمه و تفسیر شد تا مردم از تعلیمات پر ارزش آن استفاده کنند. در قرون بعد نیز ده ها ترجمه و تفسیر دیگر به وجود آمد. ولی در قرن بیستم میلادی بر اثر بروز حوادث سیاسی، مردم تاجیک نه تنها از شیوه و سنت هزار ساله خود، بلکه از شناخت قرآن مجید نیز دور ماندند. بیشتر مردم تاجیک آیات فراوانی را از این کتاب مقدس از حفظ دارند که غالبا آنها را از اجداد خود فرا گرفته اند، اما متأسفانه به علت ندانستن زبان عربی معانی آنها را نمی فهمند و از نکته های مهم و پر ارزش اخلاقی آنها بی بهره اند، حتی اهل علم و ادب نیز در سال های اخیر از ترجمه های روسی قرآن استفاده می کردند. خلاصه سخن این که مردم تاجیک تشنه تعلیمات و رهنمودهای اخلاقی و تربیتی قرآن شریف بوده و هستند.

با فروپاشی دولت شوروی که نه تنها از انتشار کتب دینی جلوگیری می کرد بلکه بر ضد ادیان نیز مبارزه می نمود، و با پدید آمدن استقلال ملی در تاجیکستان، امکان ترجمه و برگردان قرآن به زبان فارسی تاجیکی به وجود آمد و در مجلات و روزنامه های این جمهوری بعضی از سوره های قرآن مجید همراه با ترجمه انتشار یافت ولی برای چاپ ترجمه کامل قرآن امکانات مادی گسترده ای برای ناشران وجود نداشت.

خوشبختانه هنگامی که من همراه با هیأت دانشمندان تاجیکستان در جشن بزرگداشت شیخ کمال الدین خجندی در شهرهای تهران و تبریز شرکت نموده بودم، ضمن یکی از گفت و گوها آقای دکتر علی اصغر شعر دوست طرح آماده سازی و چاپ ترجمه قرآن

ص:۳۰۵

مجید به خط کریلی را پیشنهاد نمودند و من که سال ها آرزوی این کار خیر را در دل می پروراندم، با خوشنودی تمام آن را پذیرفتم، بدان امید که بتوانم برای رهایی مردم کشور از بحران ها و فسادهای اخلاقی سهمی داشته باشم و علاوه بر این مردم تاجیک را با محتوای غنی این کتاب مقدس آشنا سازم.

البته امروز در تاجیکستان امکان ترجمه قرآن از زبان عربی به زبان کنونی تاجیکی فراهم است. در میان فارغ التحصیلان بخش عربی دانشکده زبان های شرقی دانشگاه ملی تاجیکستان جوانانی هستند که قدرت انجام این کار را دارند، ولی این کار فرصت و امکانات گسترده ای رامی طلبد، و من اطمینان دارم که به زودی در سال های آینده امکانات فراهم خواهم شد و این کار خیر انجام خواهد یافت. در حال حاضر ترجمه های فارسی هم می توانند مشکلات ما را حل کنند، زیرا زبان تاجیکی و فارسی از یک ریشه اند و دارای خصوصیات مشترک فراوانی هستند، و بی جهت نیست که بسیاری از دانشمندان این دو را یک زبان به شمار می آورند و ترجمه مترجم ایرانی آقای عبدالمحمد آیتی بدون هیچ گونه تغییر، برای مردم تاجیک قابل فهم است.

در ترجمه قرآن چه مشکلاتی برای شما پیش آمد؟

قرآن مجید کتابی است مقدس و آسمانی که در نهایت ایجاز و اعجاز و فصاحت و بلاغت قرار دارد و این همه را به زبان دیگر انتقال دادن بسی دشوار و گاه ناممکن است. از این روست که تاکنون ده ها ترجمه از این کتاب آسمانی به زبان فارسی نگارش یافته و در آینده نیز ترجمه های دیگری نگارش خواهد یافت. به نظر من ترجمه آقای عبدالمحمد آیتی یکی از بهترین ترجمه های موجود است که مفاهیم قرآن را با زبان ساده و شیوا به خواننده فارسی زبان ارائه می دهد. البته در برگردان آن به خط کریلی مشکلاتی برای ما پیش آمد، ولی ما با استفاده از فرهنگ ها، ترجمه ها و تفسیرهای گوناگون که توسط رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دوشنبه و کتابخانه رودکی در اختیارمان قرار گرفت، توانستیم آن مشکلات را حل کنیم.

مشکل اول این بود که بعضی از صداهای کوتاه در خط عربی و فارسی نوشته نمی شوند، ولی در خط کریلی آن مصوت ها باید نوشته شوند. مشکل دیگر نیامدن علایمی از قبیل نقطه، ویرگول، دو نقطه، و گیومه در متن ترجمه است که در خط کریلی بدون آنها درک مطلب خیلی دشوار است. مثلاً برای جدا کردن گفتار اشخاص گوناگون در ضمن گفت و گو، آوردن این علامات خیلی ضروری است.

دیگر این که بعضی از واژه های متداول در زبان فارسی ایرانی را مردم تاجیک به کار

نمی برند. از این رو ما تصمیم گرفتیم که واژه های نا آشنا برای مردم تاجیک را در قلاب [] توضیح دهیم. به عنوان مثال واژه های عربی را که در زبان تاجیکی به کار نمی روند این گونه توضیح داده ایم: مصلحان [نیکوکاران]، تفحص [جستجو]، منزّه [پاک]، معاد [آخرت]، مخاصمت [دشمنی]، جُنُب [آلوده]...همچنین بعضی از واژه های فارسی ایرانی که در گویش تاجیکی معنای دیگری دارند توضیح داده شده اند، مثلاً- واژه «پاره» در زبان تاجیکی فقط در مورد اشیاء بی جان به کار می رود، بنابراین ما در توضیح آن واژه عربی [بعضی] را به کار برده ایم. واژه های دیگر نیز به همین ترتیب توضیح داده شده اند، مانند: کتمان [پنهان]، سنگین [وزنین]، کف [کفک]، جَوّ [فضا]، مرکّب [رنگ]، صورت [روی]...چنان که گفتم، ترجمه آقای عبدالمحمد آیتی یکی از بهترین ترجمه های کنونی قرآن مجید است که به زبان فارسی معیار انجام شده و برای همه فارسی زبانان قابل فهم است. بنا بر این ما در برگردان آن از هر گونه ویرایش خودداری نمودیم؛ حتی در مورد زیر که به نظر ما ترجمه ایشان نادرست است، در متن ترجمه دخالت نکردیم: «پس به بریدن [مسح] ساقها و گردنشان آغاز کرد». (سوره ص، آیه ۳۳، صفحه ۴۵۶). در جمله مذکور واژه عربی «مسح» به بریدن ترجمه شده است که درست نیست. به همین جهت ما اصل واژه را در کروشه آوردیم که در زبان تاجیکی به ندرت به معنای مالش دادن به کار می رود. ضمنا باید گفت که جمله مزبور را آقای بهاء الدین خرمشاهی به شکل زیر ترجمه کرده است که نسبتاً صحیح تر به نظر می رسد: «آنگاه به دست کشیدن بر ساقها و گردن های آنها پرداخت» (صفحه ۴۵۵). ولی به نظر ما به جای «دست کشیدن» استفاده کردن از «مالش دادن» صحیح تر است، زیرا تعبیر «دست کشیدن» بیشتر به معنای رها کردن و تعطیل کردن است (نگ: حبیب اللّه آموزگار، فرهنگ فارسی دانش، ص ۴۰۰).دیگر این که سوره ۷۶ با دو نام معروف است که در ترجمه آقای آیتی «سوره الدهر» آمده است، ولی ما با توجه به متن اصلی عنوان «انسان» را انتخاب نمودیم.

تذکر: در تهیه اطلاعات این ترجمه ها از زحمات همکارانی که ما را در این کار یاری کردند، صمیمانه تشکر می کنیم. همکارانی چون آقایان سرور حسینی، صدیق حسین و تنی چند تن از کارشناسان که ما را یاری فرمودند.

فصل چهارم: گزارش مکتوبات مربوط به ترجمه

اشاره

ص:۳۰۹

الف) کتاب ها

۱- منطق ترجمه قرآن

نویسنده: دکتر محمد علی رضایی اصفهانی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: مرکز جهانی علوم اسلامی

مکان چاپ: قم .

سال چاپ: ۱۳۸۶.

نوبت چاپ: اول.

تعداد: ۲۰۰۰ نسخه.

کتاب منطق ترجمه قرآن نوشته دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی با محوریت مبانی، قواعد، روش ها و آسیب شناسی ترجمه و مترجم در سال ۱۳۸۶ توسط چاپ فردوس به جمع علاقه مندان علوم دینی و قرآنی راه یافت.

کتاب حدود ۴۰۰ صفحه دارد و در پژوهش آن از ۱۷۵ منبع فارسی و عربی و سه منبع لاتین، بهره برده است. نگارنده کتاب خود را به اولین مترجم قرآن - سلمان فارسی - اهدا کرده است. کتاب با بخش کلیات آغاز می شود و در آن به مفهوم شناسی ترجمه، معنای اصطلاحی آن، ارکان و ابعاد ترجمه و کتاب شناسی ترجمه می پردازد.

در بخش دوم این کتاب به سیر تاریخی ترجمه های قرآن به زبان فارسی بر اساس قرن ها پرداخته شده است؛ به علاوه، ترجمه های قدیم و معاصر فارسی. در ادامه ترجمه های قرآن به زبان های مختلف دنیا و هم چنین کهن ترین ترجمه های زبان هندی، پشتو، اردو، بنگالی و ... معرفی شده است. کتاب در بخش سوم با مبانی و اصول ترجمه قرآن پی گیری می شود. در بخش چهارم ضوابط و قواعد ترجمه قرآن بیان شده است.

در بخش پنجم، مؤلف به شرایط مترجم و هم چنین تأثیر آنها در ترجمه قرآن پرداخته و با ذکر شرایط عام و خاص مترجم و تأثیر علوم مترجم در ترجمه و هم چنین تأثیر دانش ادبیات عرب و تفسیر و لغت در ترجمه، این بخش را به پایان می رساند.

بخش ششم اختصاص به روش ها و سبک های ترجمه قرآن دارد و در آن به بررسی

روش های ترجمه پرداخته می شود؛ از جمله بررسی ترجمه کلمه به کلمه، ترجمه آزاد و ترجمه جمله به جمله و برخی سبک های ترجمه از جمله ترجمه تخصصی، ترجمه بی طرف، ترجمه های هنری و... را با مثال توضیح داده است.

مؤلف موضوع کتاب خود را در بخش هفتم با آسیب شناسی ترجمه های قرآن تعقیب می کند و آسیب های علمی و فنی و مبنایی و اخلاقی ترجمه قرآن و نیز آسیب های ترجمه های مستشرقان را بیان کرده است.

این کتاب هم چنین بخش پژوهش کارگاهی را نیز در خود گنجانده که در آن سوره حمد و هفت آیه اول سوره بقره را همراه با ده ترجمه مشهور آورده است و سرانجام، کتاب با بخش نُه، که شامل ضمایم، شیوه نامه ترجمه کتاب مقدس و نیایش هاست به پایان می رسد.

شیوه نامه ترجمه کتاب مقدس (تورات و انجیل و ملحقات آن ها) از کارهای مهم مسیحیت است که در سطح جهان منتشر و اجرا می شود و می تواند الگوی خوبی برای مترجمان کتب مقدس دیگر باشد تا به تناسب موضوع خود شیوه نامه خاص تدوین و اجرا کنند.

ص:۳۱۲

۲– اصول و مبانی ترجمه قرآن

نویسنده: علی نجار

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: کتاب مبین

مکان چاپ: گیلان.

سال چاپ: ۱۳۸۱.

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۲۰۰۰ نسخه

این کتاب به همراه نقد و بررسی ترجمه حزب اول قرآن کریم از میان پنج ترجمه به قلم علی نجار، منتشر شده است. کتاب شامل چهار فصل می باشد که مؤلف در فصل اول به کلیات موضوع در بحث خود یعنی اصول ترجمه می پردازد که شامل تعریف و مفهوم ترجمه، ادلّه موافقین ترجمه، پیشینه ترجمه قرآن در اسلام و فقهای شیعه و ترجمه قرآن و مطالبی چند از این دست می شود.

در فصل دوم این کتاب به شیوه ها و شرایط و هم چنین پیش نیازهای ترجمه قرآن پرداخته شده از قبیل شرایط ترجمه، شرایط مترجم و موارد پیش نیازهای ترجمه قرآن که شامل آگاهی به علم اشتقاق، صرف و نحو و بلاغت، علم کلام، علوم قرآنی مثل اسباب النزول، علم ناسخ و منسوخ، تفسیر و تاریخ و ... می شود.

فصل سوم به موضوع اصلی خود کتاب می پردازد؛ یعنی اصول و مبانی ترجمه قرآن. این فصل مباحث زیر را در بردارد: جایگاه اصطلاحات در ترجمه، تطور لغات در ترجمه، لزوم رعایت مبانی کلامی و مبانی فقهی در ترجمه، جایگاه وجوج و نظائر، جایگاه سیاق و به کارگیری نکات بلاغی در ترجمه قرآن.

فصل عمدۀ این کتاب را فصل آخر آن تشکیل می دهد که به نقد و بررسی پنج ترجمه در محدوده حزب اول قرآن پرداخته است؛ این پنج ترجمه، عبارتند از:

ترجمه الهی قمشه ای، مکارم شیرازی، ابو الفتوح رازی، پورجوادی و ترجمه میبدی. این بخش از کتاب اجتهادی و تخصصی است و کتاب با همین فصل به پایان می رسد.

۳– ترجمه های ممتاز قرآن در ترازوی نقد

نویسنده: محمد علی کوشا

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: کتاب مبین

مکان چاپ: گیلان.

سال چاپ: ۱۳۸۲.

نوبت چاپ: اول

تعداد چاپ: ۳۰۰۰ نسخه

کتاب ترجمه های ممتاز قرآن در ترازوی نقد به قلم محمد علی کوشا در ۲۸۰ صفحه در سال ۱۳۸۲ توسط چاپ خانه زیتون به چاپ رسیده است.

این کتاب، ترجمه های افراد مشهور و نامی را نقد کرده است؛ افرادی چون: دکتر ابوالقاسم امامی، عبدالمحمد آیتی، بهاءالدین خرمشاهی، محمد مهدی فولادوند، دکتر مصطفی خرم دل، احمد آرام در الحیاه و خانم فاطمه مشایخ از تلخیص المیزان.

مؤلف، ترجمه ها را به محوریت معنای غلط از لغت، ترجمه نادرست لغت با توجه به جایگاه آن در جمله و با عنایت به زبان فارسی معاصر قواعد عربی و نقش آنها در سلامت ترجمه، سیاق آیات، عود نادرست ضمایر و ترجمه نکردن ضمایر در کلمات و ... نقد و بررسی است. به عنوان نمونه در نقد ترجمه دکتر امامی در آیه ۲۵۵ سوره بقره که قیوم به «بیدار» ترجمه شده مورد اشکال مؤلف کتاب قرار گرفته که: قیوم به معنای «پایدار» است نه «بیدار».

و یا برای معنای لغت با توجه به جایگاه آن در جمله و یا با عنایت به فارسی معاصر در نقد ترجمه خرمشاهی در آیه ۲۳ نمل که عظیم را به شگرف ترجمه کرده نگارنده آورده که شگرف در فارسی امروز معادل عجیب است نه عظیم و مواردی از این نمونه ها.

نویسنده این کتاب در مجموع ترجمه جناب آقای دکتر ابوالقاسم امامی را بعد از اصلاحاتِ مورد نظر، بهترین ترجمه تا زمان حال معرفی می کند.

گفتنی است که در این کتاب، ترجمه جناب آقای مکارم شیرازی نقد و بررسی نشده است.

ص:۳۱۴

۴- تاریخ ترجمه از عربی به فارسی

نویسنده: آذرتاش آذرنوش

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: انتشارات سروش (صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران)

مکان چاپ: گیلان.

سال چاپ: ۱۳۷۵.

نوبت چاپ: اول.

تعداد چاپ: ۵۰۰۰ نسخه

کتاب فوق با محوریت بررسی تاریخ ترجمه قرآن از آغاز تا عصر صفوی توسط آذرتاش آذرنوش به نگارش درآمده است.

در قسمت اول این کتاب به بررسی ترجمه های کهن قرآنی و تطور قرآنی آن می پردازد و به عنوان نمونه: تفسیر و ترجمه معروف به ترجمه تفسیر طبری را بررسی و تبیین می کند. هم چنین ترجمه هایی مثل ترجمه میبدی (قرن ۶) تفسیر شنقشی، تفسیر ابو الفتوح رازی، تفسیر گازر (۱) و بصائر معین الدین نیشابوری و چندی دیگر از ترجمه ها مورد بررسی مؤلف قرار گرفتند.

این بخش از کتاب یعنی بررسی ترجمه های کهن قرآنی بخش عمده این کتاب را تشکیل می دهد و مؤلف دو سوم از اثر خود را (بیش از ۲۵۰ صفحه) به این بخش اختصاص داده است.

بخش دوم که بخش آخر این کتاب و یک سوم پایانی آن را به خود اختصاص داده آوردن ترجمه های گوناگون برای یک آیه است تحت عنوان: نمونهٔ ترجمه از موارد خاص قرآنی و سنجش میان ترجمه ها. نگارنده در این بخش با گزینش آیاتی بر اساس قواعد علوم عربی، نمونهٔ ترجمه ها را آورده که این نمونهٔ ترجمه ها بر اساس همان کتاب هایی است که در بخش اول به آن پرداخته است؛ مثلاً بر اساس قید تمیز یا قید حالت (تمیز و حال در عربی) آیات متعددی را که در آن تمیز یا حال به کار رفته آورده سپس ترجمه ها را به ترتیب به چینش کشیده و البته سنجش آن را به عهده خوانندگان واگذار کرده است! و هم چنین بر اساس سیر قیود مثل مفاعیل و... .

۱- (۱) . در تمام تفاسیر آیات ابتدا مورد بررسی لغوی قرار می گیرند به اصطلاح ترجمه می شوند.

به عنوان نمونه و حسن ختـام: مؤلف در بخشـی از کتاب، آیه ۷۰ سوره طه را که دارای قیـد حالت است را آورده و سـپس در ذیل آن نمونه ترجمه ها را به نمایش گذاشته است:

طه ۷۰ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّداً

ترجمه رسمی: در افکندند جادوان را به سجده

عشر: جادوان بسجده اندر افتادند

کمبریج: جادوان .... در سجده افتادند

پارس: در افکندند جادوان را سجده

قصه ها: پس بروی در او گندند جادوان را سجود کنان

مواهب: ایشان جادوی های خود بیفکندند

میبدی: جادوان را ساجد افکندند

ابوالفتوح: پس در افتادند ساحران سجده کنان

ری: اندر افتیدند آن جادوان به سجده

آیتی: ساحران به سجده افکنده شدند

ص:۳۱۶

۵– نام کتاب: تاریخ ترجمه قرآن در جهان

نویسنده: دکتر جواد سلماسی زاده

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: انتشارات امیر کبیر

مکان چاپ: بی چا.

سال چاپ: ۱۳۶۹.

نوبت چاپ: اول

کتاب تاریخ ترجمه قرآن در جهان به خامه دکتر سلماسی زاده در سال ۱۳۶۹ توسط انتشارات امیر کبیر در اختیار علاقه مندان علوم قرآنی قرار گرفت.

مؤلف در این کتاب در ده فصل به بررسی ترجمه قرآن به زبان های مختلف دنیا پرداخته و اسامی تنی چند از مترجمان آنها را نیز با شرح مختصر زندگی و نمونه ترجمه از آن ها آورده است. مؤلف در مقدمه کتاب به معنای اصطلاحی ترجمه و حکم ترجمه قرآن پرداخته است. اما فصل های مختلف آن، شامل این بحث هاست: فصل اول: مترجمان انگلیسی به همراه نام چندتن از آن ها با توضیحی مختصر از جمله: جرج سیل، دکتر ریچارد بل، رینولد نیکلسن و چند نفر دیگر.

فصل دوم اختصاص به مترجمان فرانسوی دارد که عبارتند از : دوربر، ژول لابوم و گالانه آنتوان. مؤلف در فصل سوم و چهارم به مترجمان آلمانی و ایتالیایی پرداخته و بحث خود را با ترجمه قرآن به زبان های آسیایی و هندی و اندونزیایی در فصل پنجم ادامه می دهد. هم چنین موضوع کتاب در فصل ششم با بررسی ترجمه قرآن به زبان های ترکی، عبری، ژاپنی، چینی و مالزیایی دنبال می شود.

در فصل هفتم به ترجمه قرآن به زبان های فارسی می رسد. نگارنده در این فصل با ذکر این که نخستین مترجم قرآن به فارسی: سلمان فارسی بوده به ترجمه های فارسی و هم چنین قدیمی ترین آن ها می پردازد.

فصل هشتم بحث ترجمه قرآن را در آفریقا و فصل نهم را در آمریکا دنبال می کند. سرانجام، کتاب با فهرست تاریخی چاپ تراجم قرآن بر حسب سنوات از سال ۱۵۴۳ م در فصل دهم به پایان می رساند.

این کتاب به همراه تعلیقات آخر آن ۱۶۷ صفحه می باشد.

۶– بررسی ترجمه های امروزین فارسی قرآن کریم

نویسنده: بهاءالدین خرمشاهی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی.

مکان چاپ: بی چا .

سال چاپ: ۱۳۸۸.

نوبت چاپ: اول.

تعداد: ۳۰۰۰ نسخه.

این کتاب عهده دار بررسی ترجمه های معاصر قرآن کریم به زبان فارسی است که به قلم بهاءالدین خرمشاهی به نگارش درآمده است. این اثر را «مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی» منتشر کرد و در معرض پژوهش گران قرآنی قرار داد.

اولین و بارزترین مشخصه این کتاب، آشنایی با مترجمانی است که کمتر از آنان نامی در عرصه ترجمه قرآن کریم به گوش رسیده و ترجمه آنان کمتر موجود بوده و در معرض دید پژوهش گران قرآنی قرار گرفته است؛ مترجمانی همچون شاه ولی الله دهلوی، بصیر الملک شیبانی، داریوش شاهین، علی اصغر حلبی، اصغر برزی و... .

از زیبایی های قابل توجه این کتاب، بررسی ترجمۀ خود مؤلف توسط مؤلف است؛ یعنی ترجمه خود جناب خرمشاهی توسط خودش مورد بررسی و نقد قرار گرفته است.

این کتاب مصور است و تصویر مترجمان در اول بررسی ترجمه آن ها چاپ شده و در اواخر همان بخش، یک صفحه از ترجمه صاحب ترجمه را به عنوان نمونه آورده است.

در این کتاب به بررسی نخستین ترجمۀ گروهی قرآنی هم پرداخته شده است که این گروه متشکل از شش نفر به نام های: دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی، حجت الاسلام و المسلمین شیرافکن، حجت الاسلام و المسلمین همایی، جناب حجت الاسلام و المسلمین اسماعیلی، حجت الاسلام و المسلمین امینی و حجت الاسلام و المسلمین ملاکاظمی که به اصلاح و ویرایش آن پرداخته، بوده است. اما پاسخ این نقد را که در مجله مترجمان وحی شماره ۱۸ به چاپ رسیده نیاورده اند.

تعداد مترجمانی که در این کتاب به بررسی ترجمه آن ها پرداخته شده ۳۹ نفرند که اسامی چند تن از آن ها عبارتند از:

عبدالحسین آیتی، محمد کاظم معزّی، زین العابدین

ص:۳۱۸

راهنما، حکمت آل آقا، محمود یاسری، محمد خواجوی، طاهری قزوینی، حسین استادولی، دکتر محمد صادقی تهرانی، مسعود انصاری، مصطفی خرم دل و از ترجمه های معروف مثل ترجمه آیت الله مکارم شیرازی، مرحوم آیت الله مشکینی، استاد حسین انصاریان، ابوالفضل بهرام پور، الهی قمشه ای و تنی چند از سایر مترجمانی معاصر.

آهنگ عمومی کتاب این سیر را دارد که در هر بخش ابتدا درباره مترجم سپس درباره ترجمه و چاپ و ویرایش های آن می گوید و در ادامه به نقد و نظر آن ترجمه می پردازد و هر بخش را با سخن آخر به پایان می رساند.

منابع کتاب، ذیل پایانی هر بخش به نگارش درآمده است.

این کتاب مفید در ۴۸۸ صفحه هم اکنون در اختیار علاقه مندان و پژوهش گران عرصه ترجمه قرآن قرار دارد.

ص:۳۱۹

۷– طبقات مفسران شیعه

نویسنده: دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی

قرن: معاصر

زبان: فارسی

ناشر: دفتر نشر نوید اسلام.

مکان چاپ: قم .

سال چاپ: ۱۳۸۲.

نوبت چاپ: سوم.

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه.

«طبقات مفسران شیعه» عهده دار معرفی بیش از دو هزار تن از مفسران و مترجمان عالیقدر شیعه همراه با ذکر گرایش تفسیری آنان است که در نوع خود کتابی کم نظیر است. کتاب فوق، تصویر آن دسته از مفسران و مترجمان که از آنان عکس باقی مانده را آورده است.

این کتاب ۵۰۶ منبع و مأخذ دارد و همانند اکثر کتاب های چاپ های اخیر دارای فهرست اعلام و اشخاص و اماکن و هم چنین فهرست طولانی مطالب است.

کتاب، مزیّن به نام ها و تقریظهای بزرگان و علماست؛ من جمله: آیات عظام: جعفر سبحانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، محمد هادی معرفت و چندی دیگر از بزرگان که خود گواه عظمت و اهمیت این کتاب است.

مؤلف، علاوه بر بررسی مفسران و مترجمان به همراه گرایش های تفسیری آن ها مطالب دیگری چون: آیا شیعه تفسیر هم دارد؟ افسانه کتاب سوزی، ایران آغازگر چاپ قرآن، معرفی چند منبع ادبی معاصر، مشاهیر شعرای عرب، سیر تاریخی ترجمه و قرآن، اعترافات دانشمندان غربی درباره قرآن، ائمه علیهم السلام و قرآن، مخلوق (قدیم یا جدید بودن) قرآن و مطالبی چند از این دسته عناوین هم پرداخته و از این لحاظ بر وزانت و غنای علمی آن افزوده است.

نکته قابل توجه این که: در این کتاب، بررسی طبقات مفسران بر اساس قرن و سده صورت گرفته و معلوم می شود که مراد از طبقات در این عنوان دسته بندی مفسران بر اساس ادوار تاریخی بوده و طبقات مفسران از قرن اول تا قرن ۱۵ م (قرن معاصر) بررسی شده است.

مؤلف هم چنین در کتاب خود ۲۰۰ عنوان ترجمه و مترجم شیعه را نیز ذکر می کند و با آوردن بخش آشنایی با ترجمه های قرآن به زبان خارجی بر جامعیت کتاب خود افزوده و با اختصاص آخر کتاب به حاشیه نگاری و تعلیقه پردازی بر تفاسیر قرآن کتاب را به پایان برده است.

شایان به ذکر است که با بررسی های به عمل آمده برخی از ۲۰۰ ترجمه مذکور یافت نشد یا اثبات نگردید. به نظر می رسد برخی ترجمه های ناقص یا تفسیرها را نیز جزء ترجمه شمرده اند.

نگارنده برای تألیف این اثر، پنج سال وقت گذاشته شده است. هم چنین این کتاب از حمایت های علمی، تقدیر علمی، تشویق و عنایت مقام معظم رهبری و برخی از اندیشمندان و مراجع عالیقدر شیعه نیز برخوردار بوده که حکایت از غنای علمی کتاب و با اهمیت بودن آن دارد.

ص:۳۲۱

۸- ساخت های زبان فارسی و مسئله ترجمه قرآن

نویسنده: مرتضی کریمی نیا

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: انتشارات هرمس

مکان چاپ: تهران

سال چاپ: ۱۳۸۹

این کتاب مجموعۀ شانزده مقاله و گفت وگو را در بر دارد که مؤلف طی سال های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۶ در مجلات مختلف از بینات، فصلنامۀ حوزه و دانشگاه، و ترجمان وحی در باب ترجمۀ قرآن و وجوه مختلف ادبی آن نوشته است. بخش اعظم مقالات و صفحات کتاب به موضوع ساختارهای نحوی زبان عربی و مشکلات ترجمۀ آن در زبان فارسی می پردازد. با این همه وی در مقدمه و گفت گوهای موجود در کتاب بر جوانب دیگری از امر ترجمۀ قرآن از جمله جنبۀ ادبی و زیباشناختی ترجمه در زبان مقصد تأکید ورزیده است. برخی از مقدمات و نقدهای کتاب از این قرارند: «یکسانی و هماهنگی ترجمۀ قرآن»؛ «از مقتضیات زبان فارسی در ترجمۀ قرآن کریم»؛ «چه را ترجمه نکنیم و چرا؟»؛ «پدیدۀ تکرار در قرآن و مسئلۀ ترجمۀ آن»؛ «بای تعدیه در قرآن کریم»؛ «مترجمان و لغزش در فهم معنای آن»؛ «نگاهی به ترجمۀ قرآن کریم از محمد مهدی فولادنوند» و «نقد و بررسی ترجمۀ فارسی آیت الله مکارم شیرازی».

ص:۳۲۲

۹- درسنامه ترجمه: اصول، مبانی و فرآیند ترجمه قرآن کریم

نویسنده: سید محمد حسن جواهری

قرن: معاصر

مذهب: شیعه

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

مکان چاپ: قم

سال چاپ: ۱۳۸۸

این کتاب که اصول، مبانی و فرآیند ترجمه قرآن را در ساختار درسنامه ای به بحث گذاشته است، می کوشد ابزار و روش های رسیدن به ترجمه ای موفق را به دست دهد. محور اصلی کتاب، ترجمه قرآن است. با این همه، مؤلف نیم نگاهی نیز به بحث حدیث دارد. کتاب با هدف آشنایی دانش پژوهان حوزوی و دانشگاهی با موضع ترجمهٔ قرآن و حدیث تألیف شده است.

چهار فصل اصلی کتاب عبارتنداز: کلیات؛ اصول و مبانی ترجمهٔ قرآن؛ مبانی ترجمه، و فرآیند ترجمهٔ قرآن، بخش پایانی کتاب حاوی دو پیوست است: یک در باب قاموس شناسی و مراجعهٔ صحیح به آن ها و دو دیگر در باب منبع شناسی ترجمه.

ص:۳۲۳

۱۰– دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی

نویسنده: بهاءالدین خرمشاهی

ناشر: دوستان.

مکان چاپ: بی چا .

سال چاپ: ۱۳۶۹.

نوبت چاپ: اول ۱۳۷۷.

نوبت چاپ: دوم ۱۳۸۱.

تعداد: ۲۵۰۰ نسخه.

دانش نامه قرآن و قرآن پژوهی در دو مجلد به کوشش و تدوین بهاء الدین خرم شاهی در سال ۱۳۷۷ توسط انتشارات دوستان وارد عرصه علوم قرآنی شد.

این اثر به زودی جای خود را در میان علاقه مندان و پژوهش گران علوم قرآنی باز کرد؛ به طوری که چهار سال بعد در شمارگان ۲۵۰۰ نسخه برای دومین بار به زیر چاپ رفت. مدوّن و صاحب این اثر، خود یکی از مترجمان قرآن و دارای تألیفات دیگری نیز در زمینه قرآن می باشد. این دو جلد که در مجموع بیش از ۲۳۰۰ صفحه را شامل می شود ۳۶۰۰ مقاله را در بردارد که نیمی از آن ها به معارف و مفاهیم و اصطلاحات قرآن پرداخته و نیمی دیگر، درباره خود قرآن است.

این اثر به گفته نگارنده اش، یک مرجع حاضر جواب و زودیاب است که در آن مطالب و مقالات حول اعلام قرآن، احکام قرآن، اخلاق قرآنی، ادیان و مذاهب، وقایع تاریخی، علوم قرآنی، نهادهای قرآنی و عناوینی از این دست، تنظیم شده است.

مقالات و مطالب این کتاب، بیشتر از آثار هفده تن از نویسندگان جمع آوری شده که در اوّل جلد نخست آن، اسامی این مؤلفان به همراه آثار آنان درج شده است؛ نویسندگانی چون: محمدعلی هاشم زاده، دکتر ابوالقاسم رادفر، قوام الدین و بهاء الدین خرمشاهی، حجت الاسلام سید محمد علی ایازی، مسعود انصاری و چند نفر دیگر از صاحبان اثر و غیر این ۱۷ تن که نگارنده از آثار آنها در این مجموعه استفاده برده است.

اثر مذکور براساس حروف الفبا گردآوری شده که جلد اول آن حاوی مطالب و موضوعات قرآنی از «الف» تا حرف «ژ» و جلد دوم آن دربردارنده این مطالب از حرف «سین» تا به آخر است؛ فی المثل در «الف» عناوینی چون: آب در قرآن، آتش در قرآن، آدم علیه السلام، آذر، آسمان، آسیه... در حرف «باء»: باد و باران در قرآن، بازرگان،

بـاز گشت، بـأس، بـاطن، بحوث قرآنی، بـدیع... در «پ»: پایان نامه های قرآنی، پدیـده قرآنی، پژوهش های قرآنی و در حرف «ت»: مثل تاریـخ ترجمه های قرآن، تاریـخ جمع قرآن، تاریـخ تفسـیر قرآن، تأویل، تحریف و ترجمه قرآن که در این بند اخیر (ترجمه قرآن)، مولف مقالا ـتی را دربـاره ترجمه هـای قرآن به زبـان هـای مختلف دنیـا آورده که در حرف «ف» بعـد از کلمه «ترجمه»، به ترجمه های فارسی قرآن بر اساس مترجم آنها پرداخته است. در این بخش فهرست مختصر تمام ترجمه های جهان که در مرکز ترجمه موجود است به همراه تعداد ترجمه کامل چاپ شده، تعداد پاره ترجمه ها و اولین ترجمه چاپ شده آن به نگارش درآمده است.

این آهنـگ عمومی کتـاب تـا حرف یـاء که عنـاوینی چون یـأجوج و مأجوج، یأس، یاقوت، یحیی، یـد و... ادامه می یابـد. این کتاب در واقع یک کشـکول مرتب قرآنی است لـذا دارای ارزش خاصـی است و برای پژوهشـگران و طالبین علوم قرآنی یک غنیمت و منبع علمی راحت و آسان یاب است.

ص:۳۲۵

۱۱- قرآن ناطق

نویسنده: عبدالکریم بی آزار شیرازی

قرن: معاصر

ناشر: ---

مکان چاپ: بی چا .

سال چاپ: ۱۳۷۶.

ایشان در مقدمه طولانی این کتاب (حدود ۴۰۰ صفحه) مبانی علمی ترجمه و تفسیر قرآن را مورد بررسی قرار داده است؛ البته در این میان، مباحث متعدد دیگری نیز مطرح شده است.

۱۲- یادگارنامه فیض الاسلام (جستارهای علمی و پژوهشی در باب ترجمان متون مقدس)

نویسنده: دانشگاه آزاد اسلامی

قرن: معاصر

ناشر: مرکز تحقیقات رایانه ای حوزه علمیه اصفهان

مکان چاپ: اصفهان .

سال چاپ: ۱۳۸۳.

این کتاب نفیس (مجموعه مقالات همایش مرحوم فیض الاسلام است که با عنوان «ترجمان متون مقدس» انجام شده که برخی از مقالات، روش ها و مبانی ترجمه قرآن را مورد بررسی قرار داده است.

و برخی کتاب های دیگر که در این زمینه نوشته شده است به شرح ذیل می باشد:

۱- مناهل العرفان فی علوم القرآن، ج ۲، زرقانی؛

۲- التفسیر والمفسرون، ج ۱، دکتر ذهبی؛

۳- التفسیر والمفسرون فی ثوبه القشیب، ج۱، آیت الله محمد هادی معرفت قدس سره ؛

۴- قرآن کریم با ترجمه و توضیحات، قطع رحلی، بهاءالدین خرمشاهی، (پی نوشت ها)

۵- البیان فی تفسیر القرآن، آیت الله خویی رحمه الله ،

۶- حدث الاحداث فی الاسلام اقدام علی ترجمه القرآن، شیخ محمد سلیمان؛

۷- رساله القرآن والترجمه، استاد عبدالرحیم؛

۸- ادله العملیه فی جواز ترجمهٔ القرآن الی اللغه الاجنبیه، محمد فرید وجدی؛

۹- تفسیر المنار، ج ۹، محمد رشید رضا.

ص:۳۲۶

۱۳- اهتمام ایرانیان به قرآن

نویسنده: سید یاسر ایازی

قرن: معاصر

ناشر: انتشارات کتاب مبین

مکان چاپ: قم، دفتر تبلیغات اسلامی

سال چاپ: ۱۳۸۰.

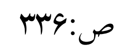
این کتاب یک کتاب شناسی توصیفی درباره ترجمه و چاپ قرآن کریم می باشد. مؤلف این کتاب در یکی از بخش ها به بررسی و گزارش برخی از ترجمه ها پرداخته است.

ص:۳۲۷

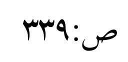
ب) مقالات

ص:۳۲۸

ج) پایان نامه ها

۱- تاریخ و مبانی ترجمه قرآن ، پایان نامه دکتر عبدالکریم بی آزارشیرازی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، مطالب این کتاب به صورت کامل در جلد اول «قرآن ناطق» ایشان آمده است.

۲- آسیب شناسی ترجمه فارسی قرآن کریم در واژه و ساختار، اثر امیر مسعود صفری، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق علیه السلام ، ۱۳۸۰ش، در این پایان نامه، برخی از مبانی ترجمه قرآن به صورت پراکنده مورد بحث قرار گرفته است.

۳- بررسی ترجمه قرآن کریم، سهراب مروتی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۷۱ش، در این پایان نامه، نیز برخی مبانی ترجمه قرآن به صورت پراکنده آمده است.

ص:۳۴۸

د) مجلات

۱– نشریه تخصّصی ترجمان وحی

ترجمان وحی دو فصلنامه ای است که در پایان تابستان و زمستان هر سال از سوی مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی منتشر می شود و تاکنون ۲۷ شماره از آن منتشر شده است. هدف از انتشار این مجله تقویت بنیه علمی مترجمان، اطلاع رسانی در زمینه مباحث نظری ترجمه قرآن در سطح جهان، بررسی و نقد ترجمه های قرآن و استفاده از نظرات و تجربیات مترجمان و محققان علوم قرآنی است.

موضوعاتی که مجله ترجمان وحی به آنها می پردازد.

۱. مقالات نظری درباره مبانی ترجمه.

۲. مقالات نظری درباره فهم متون مقدس، از جمله فهم و تفسیر قرآن کریم.

۳. معرفی، بررسی و نقد ترجمه های قرآن کریم به زبانهای مختلف.

۴. معرفی تازه ترین ترجمه های قرآن کریم به زبانهای معروف و زنده دنیا.

۵. معرفی و آشنایی و گفت وگو با مترجمان زنده قرآن کریم.

۶. انتشار بخشهایی از ترجمه های انجام یافته در مرکز.

۷. درج اخبار پژوهشی مربوط به ترجمه قرآن کریم.

۸. طرح و بررسی آرای اسلام شناسان مسلمان یا مستشرقان درباره تاریخ، زبان و علوم قرآنی.

ترجمان وحی از مقالات تحقیقی و علمی که درباره ترجمه های قرآن باشد، اگرچه به زبانی غیر از فارسی نوشته شده باشد، استقبال می کند.

تاکنون ۲۷ شماره از این مجله منتشر شده است.

۲- مجله بینات

برخی شـماره ها مقالات مربوط به معرفی، نقد و اصول ترجمه را منتشـر می کنند از جمله شماره های ۴۹ و ۵۰ که ویژه ترجمه قرآن است.

۳- مجله پژوهش های قرآنی

در برخی شـماره هـا مقالات مربوط به معرفی، نقـد و اصول ترجمه را منتشـر کرده از جمله شـماره های ۴۲، ۴۳ و ۴۴ که ویژه ترجمه قرآن منتشر ساخته است.

۴- مجله الازهر شماره ۷

۵- مجله مترجم که شماره ۱۳ آن ویژه ترجمه قرآن است.

۶- و ...

ص:۳۵۰

فصل پنجم: گزارش مراکز

اشاره

ص:۳۵۱

الف) معرفی مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان های خارجی

تاریخچه تأسیس و اهداف

پس از انقلاب شکوهمند اسلامی در ایران و به دنبال اظهار شوق و عشق و علاقه زایدالوصف مشتاقان آشنایی با معارف قرآن در سراسر جهان، «موسسهٔ فرهنگی ترجمان وحی» برای پاسخ به این نیاز مشروع و با هدف ارائه ترجمه هایی صحیح، سلیس، شیوا و به دور از تحریف قرآن مجید در سال ۱۳۷۳ با همکاری سازمان اوقاف و امور خیریه و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تأسیس گردید و در سال ۱۳۸۳ با نظر مساعد هیئت مؤسس و بنیان گذاران به عنوان موسسه ای که دارای شخصیت حقوقی مستقل است تحت شماره ۱۷۷۸۸ در اداره کل ثبت کشور به ثبت رسید.

اقدامات مهم:

الف: تهیّه ترجمه های چاپی قرآن

برای اطلاع از محتوای ترجمه های چاپ شده، و به منظور جلوگیری از اشتباهات گذشتگان، مرکز نخست به تهیه نسخه های قرآنهای ترجمه شده به زبانهای مختلف اقدام نمود که تا کنون تعداد آنها به ۵۶۰۰ جلد می رسد که توسط ۱۲۶۲ مترجم به ۱۴۵ زبان ترجمه شده است. که فهرست اجمالی آن ضمیمه همین گزارش می باشد.

ب: تهیه شناسنامه اجمالی ترجمه ها

برای شناسایی ترجمه ها چه از نظر صحت و اتقان و چه از نظر شیوایی و رسایی و چه از نظر ویرایش و نگارش، برای هر قرآن شناسنامه ای مجزّا تهیه شده که در آن محورهای مختلفی مورد ارزیابی قرار گرفته است، از جمله: سوابق مترجم، کیفیت ترجمه، میزان آگاهی مترجم از زبان مبدأ و مقصد، منابع مورد استفاده در ترجمه، تعریف و تقریظ دیگران بر آن ترجمه، نقطه نظرها و دیدگاه های مذهبی مترجم، کیفیت چاپ آن از نظر بی غلط بودن و مسائل دیگر.

ج: آرشیو مقالات و بحث های نظری ترجمه قرآن (به زبان فارسی)

بدون شک، اطلاع از نقد و نظرها در مورد ترجمه های قرآن و کیفیّت آنها، یکی از

اقدامات لازم در این زمینه است. به همین جهت تحقیق و جست وجو در مطبوعات داخلی و خارجی پیرامون نقطه نظرهای ارائه شده در رابطه با ترجمه های چاپ شده قرآن و مباحث نظری ترجمه برای اطلاع از محتویات ترجمه ها و کیفیّت آنها انجام گرفته، که روی هم رفته تعداد مقالات آرشیو شده در این زمینه بالغ بر ۳۷۰۰ مقاله می باشد که قریب ۱۱۰۰ مقاله آن نقد ترجمه های فارسی قرآن است که با نقد مرحوم شهید مطهری بر ترجمه مرحوم ابوالقاسم پاینده شروع شده است و پایان آن تا آخر دههٔ ۷۰ می باشد.

د: آرشیو مقالات و بحث های نظری ترجمه قرآن (به زبان لاتین)

در بخش لاتین، دامنهٔ شناسایی و گردآوری مقالات و نقد و نظرها وسیع تر بوده است. در این بخش، علاوه بر موضوع ترجمه ی قرآن، مقالاتی درباب تاریخ قرآن، خط و زبان قرآن، ادبیات قرآنی، تفسیر و مفسّران، علوم در قرآن، مترجمان قرآن، نقد و معرفی ترجمه های قرآن، مطالعات قرآنی به طور عام، و حوزه هایی چون علوم قرآنی و معارف قرآنی در زبان های انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، ترکی استانبولی و اسپانیولی فراهم شده است، که تعداد آن تاکنون ۲۶۰۰ عنوان باشد.

ه: تدوین کتاب شناسی جامع ترجمه های فارسی مخطوط

به شهادت اسناد و مدارک تاریخی، اوّلین ترجمه قرآن مجید، به زبان فارسی انجام گرفته است و ایرانیان با عشق و علاقه وافری که به دین مبین اسلام و کتاب آسمانی قرآن داشته اند، همواره به این امر مقدس همت گمارده اند، اما تا کنون آمار جامعی نسبت به نسخه های خطی ترجمه فارسی که در سراسر جهان و در موزه ها و مراکز مختلف علمی و فرهنگی نگهداری می شود ارائه نشده است. اکنون در مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی طرحی در دست انجام است که حاصل آن شناسایی کلیه نسخه های موجود از ترجمه قرآن به زبان فارسی است که در نقاط مختلف جهان نگهداری می شود. هم اکنون جلد نخست آن که قریب یک هزار ترجمه مخطوط فارسی را معرفی کرده، چاپ و منتشر شده است.

و: تدوین کتاب شناسی توصیفی ترجمه های چاپی

خوشبختانه آمار ترجمه های چاپی قرآن در مرکز به حدی رسیده که می توان برای زبانهای مختلف، کتاب شناسی توصیفی تألیف و مخاطبین آن زبان را با کیفیت ترجمه های چاپ شده از آن زبان آشنا نمود. این کار برای زبان های فارسی، انگلیسی و اردو که از آمار بیشتری برخوردارند در دست انجام است.

ز: نشریه تخصّصی ترجمان وحی

ترجمان وحی دو فصلنامه ای است که در پایان تابستان و زمستان هر سال از سوی مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی منتشر می شود و تاکنون ۲۷ شماره از آن منتشر شده است. هدف از انتشار این مجله تقویت بنیه علمی مترجمان، اطلاع رسانی در زمینه مباحث نظری ترجمه قرآن در سطح جهان، بررسی و نقد ترجمه های قرآن و استفاده از نظرات و تجربیات مترجمان و محققان علوم قرآنی است.

موضوعاتی که مجله ترجمان وحی به آنها می پردازد:

۱. مقالات نظری درباره مبانی ترجمه.

۲. مقالات نظری درباره فهم متون مقدس، از جمله فهم و تفسیر قرآن کریم.

۳. معرفی، بررسی و نقد ترجمه های قرآن کریم به زبانهای مختلف.

۴. معرفی تازه ترین ترجمه های قرآن کریم به زبانهای معروف و زنده دنیا.

۵. معرفی و آشنایی و گفت وگو با مترجمان زنده قرآن کریم.

۶. انتشار بخشهایی از ترجمه های انجام یافته در مرکز.

۷. درج اخبار پژوهشی مربوط به ترجمه قرآن کریم.

۸. طرح و بررسی آرای اسلام شناسان مسلمان یا مستشرقان درباره تاریخ، زبان و علوم قرآنی.

ترجمان وحی از مقالات تحقیقی و علمی که درباره ترجمه های قرآن باشد، اگرچه به زبانی غیر از فارسی نوشته شده باشد، استقبال می کند.

ح: ترجمه های انجام شده و در دست انجام

مرکز تاکنون ترجمه قرآن را به زبانهای: انگلیسی، فرانسه، ترکی آذری، چینی، ترکی استانبولی و اسپانیایی نیز به انجام رسانده که برخی از آنها هم اکنون در کشورهای آمریکا، فرانسه، انگلستان، کانادا، اسپانیا، هند، آذربایجان و ترکیه در درست چاپ و انتشار است. ذیلاً به ویژگیهای ترجمه های انجام شده در مرکز اشاره می شود:

ترجمه انگلیسی: آقای علی قلی قرائی سال ۲۰۰۴ میلادی.

ترجمه و تفسیر قرآن مجید به زبان فرانسه: آقای یحیی علوی «کریستیان نبوم (اهل فرانسه)»

ترجمه قرآن مجید به زبان ترکی آذربایجانی: آقای رسول اسماعیل زاده دوزال (اهل تبریز)

ترجمهٔ قرآن کریم به زبان ترکی استانبولی: آقای یاسی قایا (اهل ترکیه) سال۲۰۰۹ م

ترجمهٔ قرآن کریم به زبان اسپانیولی: آقای رائول گُنزالس بورنز (اهل اسپانیا)

ص:۳۵۵

ب) مدرسه عالی قرآن و حدیث وابسته به جامعه المصطفی العالمیه

این مـدرسه با حدود پانصد طلبه از پنجاه ملیت، ۱۶ رشـته و گرایش دارد: کارشناسی علوم قرآن و حدیث، ارشد تفسیر و علوم قرآن، علوم حدیث، علوم و فنون قرائات، دکتری تفسیر تطبیقی و علوم حدیث تطبیقی و قرآن و علوم با ده گرایش.

یکی از درس هایی که در سـطح کارشناسـی و ارشـد تـدریس می شود درس ترجمه قرآن و نقـد و بررسـی ترجمه های قرآن است که متن «منطق ترجمه قرآن» دکتر محمـد علی رضـایی اصـفهانی تـدریس می گردد. برنـامه آینـده این مـدرسه عالی آن است که رشته ترجمه قرآن را در سطح دکتری تعریف و راه اندازی کند.

ج) مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن حوزه علمیه قم

در این مرکز که یکی از رشـته های تخصصی حوزه علمیه قم و زیر نظر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی است یکی از درس هـایی که در سـطح کارشناسـی ارشـد ارائه می شود، درس «ترجمه قرآن» است که در آن درس، مبـانی، قواعـد و روش های ترجمه بررسی می شود.

د) دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

این دانشـگاه وابسـته به اوقـاف و امور خیریه است که در سراسـر ایران شـعبه هـای متعـددی دارد. یکی از دروس این دانشـگاه درس «ترجمه قرآن» است که در آن به مبانی و قواعد ترجمه و بررسی ترجمه ها می پردازد.

ه –) دانشگاه تهران

در رشته دکتری علوم قرآن و حدیث این دانشگاه درس نقد و بررسی ترجمه های قرآن تدریس می شود.

ز) دانشگاه آزاد اسلامی

در رشته دکتری علوم قرآن و حدیث این دانشگاه درس نقد و بررسی ترجمه های قرآن تدریس می شود.

ص:۳۵۶

سخن پایانی:

نظریه ترجمه

هر مترجم دارای نظریه محوری در ترجمه است که حداقل از عناصر زیر تشکیل می شود، که تغییر هر کدام از این عناصر موجب تغییر در نظریه ترجمه می شود و در نتیجه ترجمه ای متفاوت با ترجمه قبلی بوجود می آید.

۱. روش خاص ترجمه؛

۲. سبک خاص ترجمه؛

۳. مبانی تفسیری ترجمه؛

۴. مبانی کلامی ترجمه؛

۵ . مبانی واژگانی ترجمه؛

۶ . مبانی ادبی ترجمه؛

۷. مبانی زبانشناختی ترجمه؛

۸ . انتخاب نظر در مورد قواعد ترجمه؛

۹. رویکردهای خاص در ترجمه (مثل: لزوم ترجمه همه واژگان متن و عدم لزوم آن و ...).

هر مترجم لازم است که قبل از شروع ترجمه دیدگاه خود را در موارد فوق انتخاب و به صورت واضح اعلام کند، تا اولاً مترجم بتواند ترجمه ای قانونمند، روشمند، سامانمند و ارزشمند ارائه کند و ثانیاً مخاطبان ترجمه آگاه شوند و ترجمه مورد نظر خود را انتخاب کنند و مغبون نشوند؛ و ثالثاً در هنگام نقد و ارزیابی ترجمه، ناقدان ارزیابی صحیحی از ترجمه داشته باشند و نقدهای بی مورد به ترجمه زده نشود.

ص:۳۵۷

فهرست واره پیش نهادی روشگان ترجمه قرآن (مبانی، قواعد، روش ها، ضوابط)

اشاره

بـا توجه به نیاز جامعه مترجمان قرآن به روشـگان ترجمه، فهرست وارهٔ زیر می توانـد پیش نویسـی برای این امر قرار گیرد، هر چند که نیازمند بررسی، تکمیل و اصلاح است.

یک: مبانی و اصول ترجمه قرآن

اول: مبانی وجودی ترجمه قرآن (امکان ترجمه)

الف) دیدگاه عدم امکان ترجمه قرآن و دلایل آن

ب) دیدگاه امکان ترجمه قرآن و دلایل آن

۱- ترجمه مطلق و جایگزین

۲- ترجمه نسبی

دوم: مبانی فقهی ترجمه قرآن

جواز شرعی ترجمه قرآن:

الف) دلایل موافقان جواز شرعی ترجمه

۱- جهان شمولی پیام قرآن

۲- سیره مسلمانان بر ترجمه قرآن

۳- ترجمه قرآن، نوعی از تفسیر است

ب) دلایل مخالفان جواز شرعی ترجمه قرآن

مبانی فقهی مذاهب اسلامی و تأثیر آن ها در ترجمه آیات الاحکام

احکام فقهی ترجمه قرآن

سوم: مبانی قرائی ترجمه قرآن

چهارم: مبانی ادبی ترجمه قرآن

الف) مبانی ادبی در زبان مبدأ (ادبیات عرب)

۱- قرآن، اصل است و ادبیات تابع آن

۲- انتخاب دیدگاه مشهور ادیبان در ادبیات

۳- استفاده از کتب قدیمی و اصیل لغت

۴- استفاده از وجوه و نظائر در معانی واژه ها

۵- انتخاب مبنا در الفاظ مترادف قرآن

۶- توجه به فصاحت و بلاغت قرآن و تلاش برای انتقال آن به زبان مقصد

۷- توجه به نقش تضمین در ترجمه قرآن

۸ – استعمال لفظ در بیشتر از یک معنا

ب) مبانی ادبی ترجمه قرآن در زبان مقصد (مثل فارسی، انگلیسی و...)

۱– انتخاب موضع در تعارض سلاست با دقت

۲– حذف و اضافه موارد جزئی در ترجمه

۳– لزوم تفاوت گذاری اصطلاحات و الفاظ مشابه زبان مبدأ و مقصد (جلوگیری از اختلاط اصطلاحات):

۴- توجه به ساختار زبان مقصد (دستور زبان فارسی):

پنجم: مبانی تفسیری ترجمه قرآن

۱- ترجمه، همچون تفسیر با کمک منابع معتبر انجام شود

۲- ممنوعیت تفسیر و ترجمه به رأی

۳- توجه به پیش فرض های تفسیر قرآن

۴- توجه به اهداف قرآن و سوره ها در ترجمه (همبستگی آیات)

۵ – توجه به بطون قرآن

۶- توجه به مبنای جواز یا عدم جواز استعمال لفظ در بیشتر از یک معنا و تأثیر آن

در تعدد تفاسیر و ترجمه های یک آیه

ششم: مبانی کلامی ترجمه قرآن

الف) صفات خبری و تجسیم و تشبیه

ب) جبر و اختیار

ج) عصمت پیامبران الاهی

د) امامت و عدل

هفتم: مبانی زبانشناختی ترجمه قرآن

۱- واقع نمایی زبان قرآن

۲- عناصر فنی زبان قرآن

۳- اصطلاحات خاص در زبان قرآن

۴- توجه به کلمات کلیدی، کانونی و محوری

۵ - عناصر عرفی و عقلایی زبان قرآن

۶- تطور زبان مبدأ (و مقصد)

۷- انتخاب زبان مقصد

۸ - چند ساحتی بودن زبان قرآن

هشتم: مبانی روش شناختی ترجمه قرآن

دو: ضوابط و قواعد ترجمه قرآن

اول: ضوابط موثر در اصل اعتبار ترجمه

دوم: ضوابط و قواعد موثر در استواری و کمال ترجمه

۱- سلاست ترجمه (سادگی و روانی)

۲- امانت در ترجمه

۳- جداسازی متن ترجمه از توضیحات اضافی

۴- رعایت علایم نگارشی و سجاوندی (ویرایش)

۵ - اختصار در ترجمه

۶- نظم و همگونی در ترجمه

۷- ترجمه، براساس نثر معیار و ادبیات پیشرفته

۸ - توجه دقیق به دلالت های آیه

۹- انتخاب نزدیکترین معادل در زبان مقصد

۱۰- انتقال بار عاطفی جملات و سبک بیان برای تأثیرگذاری

۱۱- توجه به پیوستگی و ارتباط بخش های مختلف متن

۱۲- ترجمه نکردن آیات متشابه و حروف مقطّعه

۱۳- چاپ متن عربی قرآن، در کنار متن ترجمه

۱۴- توضیحات لازم در پاورقی ترجمه

سه: شرایط مترجم و تأثیر آن ها در ترجمه قرآن

نخست: شرایط عام مترجم

الف) شرایط لازم برای هر مترجم:

۱- آگاهی از زبان مبدأ و مقصد

۲- آگاهی از موضوع ترجمه

۳- نداشتن پیش داوری در ترجمه

ص: ۳۶۰

ب) شرایط کمال مترجم

۱- روشمندی در ترجمه

۲- توانایی نویسندگی

۳- تمرین و ممارست

۴- اعمال ذوق و سلیقه (هنرمندی در ترجمه)

۵- آگاهی از بار عاطفی واژه ها و جمله ها

۶- مراجعه پیوسته به منابع

دوم: شرایط خاص مترجم قرآن

۱- دارا بودن شرایط مفسّر قرآن

۲- پرهیز از ترجمه به رأی

۳- طهارت روحی و رعایت آداب و اخلاق و احکام

۴- کار گروهی در ترجمه قرآن

۵- ارائه ترجمه همراه با تفسیر و متن قرآن

چهار: روش های ترجمه

الف) کلمه به کلمه: (ترجمه تحت اللفظی، حرفی، همگون)

ب) ترجمه تحت اللفظی

ج) ترجمه آزاد (تفسیری، خلاصه التفاسیر)

پنجم: سبک های ترجمه

نخست: تقسیم ترجمه ها براساس هدف مترجم

دوم: تقسیم ترجمه ها بر اساس مخاطبین

الف) ترجمه برای عموم مردم

ب) ترجمه تخصصی

سوم: تقسیم ترجمه ها بر اساس زبان ترجمه

الف) ترجمه به زبان عرف (زبان معیار)

ب) ترجمه به زبان فنی

چهارم: تقسیم ترجمه ها، براساس وجود اضافات در ترجمه و عدم آن

پنجم: تقسیم ترجمه ها، براساس گرایش ها و عدم آن ها

ص:۳۶۱

الف) ترجمه بی طرف (بدون لحاظ گرایشات کلامی و فلسفی خاص):

ب) ترجمه براساس گرایش خاص فلسفی، کلامی و مذهبی:

ششم: تقسیم ترجمه ها، براساس اعتبار مترجم و ترجمه

الف) ترجمه غیر معتبر

ب) ترجمه معتبر

هفتم: تقسیم ترجمه، براساس عناصر هنری

الف) ترجمه نثر و بدون آهنگ

ب) ترجمه های هنری

ترجمه منظوم

ترجمه آوایی

ص:۳۶۲

فهرست منابع:

اهتمام ایرانیان به قرآن - کتابشناسی توصیفی ترجمه (سید یاسر ایازی)

بررسی و نقد ترجمه های امروزین فارسی، بهاء الدین خرمشاهی، قم، مؤسسه ترجمان وحی.

تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، آذرتاش آذرنوش.

دانشنامۀ جهان اسلام، ج ۷.

دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، بهاء الدین خرمشاهی، تهران، انتشارات ناهید و دوستان، ۱۳۸۲ ش.

سایت اینترنتی راسخون و سایت های دیگر مربوط به تفسیر و ترجمه.

طبقات مفسرین شیعه (دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی)

مجله بینات.

مجله ترجمان وحی.

منطق ترجمه قرآن (رضایی اصفهانی).

نرم افزار جامع التفاسیر، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.

ص:۳۶۳

پیوست ۱– فهرست آماری ترجمه های قرآن

(جدول – ۱)

جدول ۲– ترجمه های قدیم فارسی (۱)

مشتمل بر ترجمه فارسی افغانی، جمشیدی، خراسانی، تیموری، فارسی تهرانی، فارسی تاجیکی (بدخشان، پنجاب، کابل)، فارسی کهن و فارسی میانه:

(جدول – ۲)

ص:۳۶۵

۱– (۱) . با استفاده از قرآن ناطق، ج ۱، ص ۵ – ۱۵۴ و تکمیل آن با منابع و آثار جدید.

جدول ۳- ترجمه های معاصر فارسی

(جدول - ۳)

ص:۳۶۷

(جدول - ۴)

فهرست نخستین ترجمه های کامل چاپ شده در زبان های مختلف (۱)

ص:۳۷۳

۱- (۱) . این فهرست ها از کتابشناسی جهانی ترجمه ها و تفسیرهای چاپی قرآن مجید، عصمت بینارق - خالدارن، ترجمه محمد آصف فکرت، ص ۵۳ - ۶۱ آورده شد.

(جدول - ۵)

جدول آماری شمارگان چاپ ترجمه های کامل، پاره ها و گزینشها

با تعیین کثیر الانتشارترین چاپ ها در هر زبان (۱)

ص:۳۷۶

۱- (۱) . کتابشناسی جهانی ترجمه ها و تفسیرهای چاپی قرآن، ص ۵۸ - ۶۱.

تـذکر: در سال ۲۰۰۵م قرآن بـه زبـان بوسـنیایی نیز ترجمه شـده است، این ترجمه توسـط دکـتر انس کاریـچ رئیس دانشـکده اسـلامی سارایوو انجام شـده و با تهـذیب جالبی منتشـر شده است. نگارنده؛ این ترجمه را از نزدیک در بوسـنی مشاهده نموده است.

(جدول - ۶)

آمار اجمالی قرآنهای مترجم به زبانهای خارجی موجود در مرکز ترجمه قرآن مجید

ص: ۳۸۰

پیوست ۲: عکس های ترجمه ها و مترجمان

۱- ترجمه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی - دامت برکاته

۲- ترجمه حضرت آیت الله مشکینی رحمه الله

۳- ترجمه آیت الله یزدی دامت برکاته

۴- ترجمه آیت الله محمود یاسری - دامت برکاته

۵- ترجمه آیت الله دکتر محمد صادق تهرانی دامت برکاته

۶- ترجمه علامه میرزا ابوالحسن شعرانی قدس سره

۷- ترجمه مرحوم ابوالفتوح رازی (به کوشش محمد مهیار)

۸- ترجمه آقای ابوالفضل بهرام پور

ص:۳۸۶

۹- ترجمه آقای ابوالفضل رشیدالدین میبدی

۱۰- ترجمه آقای ابوالقاسم امامی رحمه الله

۱۱- ترجمه آقای ابوالقاسم پاینده رحمه الله

۱۲- ترجمه آقای احمد کاویانپور رحمه الله

۱۳- ترجمه آقای اصغر برزی

۱۴- ترجمه آقای اکبرایران پناه

۱۵- ترجمه آقای امیر توحیدی

۱۶- ترجمه آقای بهاءالدین خرمشاهی

ص:۳۸۸

۱۷- ترجمه آقای جلال الدین فارسی

۱۸- ترجمه آقای حسین استادولی

۱۹- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین حسین انصاریان

۲۰- ترجمه آقای حکمت آل آقا

ص:۳۸۹

۲۱- ترجمه آقای داریوش شاهین رحمه الله

۲۲- ترجمه شیخ رضا سراج رحمه الله

۲۳- ترجمه آقای زین العابدین رهنما

۲۴- ترجمه آقای سیداسدالله مصطفوی

ص:۳۹۰

۲۵- ترجمه آقای سید جلال الدین مجتبوی رحمه الله

۲۶- ترجمه آقای سید جمال الدین استرآبادی رحمه الله

۲۸- ترجمه آقای سید علی نقی فیض الاسلام

ص:۳۹۱

۲۹- ترجمه آقای سید کاظم ارفع

۳۰- ترجمه آقای سید محمد باقر موسوی همدانی

۳۱- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین سید محمد رضا صفوی

۳۲- ترجمه آقای سید مهدی حجتی

ص:۳۹۲

۳۳- ترجمه آقای سید مصطفی حسینی دشتی

۳۴- ترجمه آقای سید عطاء الله مجدی

۳۵- ترجمه آقای دکتر سید علی موسوی گرمارودی

۳۶- ترجمه آقای سید مهدی دادور (آیت اللهی)

ص:۳۹۳

۳۷- ترجمه حجت السلام و المسلمین سید هاشم رسولی محلاتی

۳۸- ترجمه خانم دکتر طاهره صفارزاده - رحمه الله علیها

۳۹- ترجمه آقای عباس مصباح زاده

۴۰- ترجمه آقای عبدالله خاموش هروی

ص:۳۹۴

۴۱- ترجمه آقای عبدالحسین آیتی

۴۲- ترجمه حجت السلام و المسلمین دکتر عبدالرحیم عقیقی بخشایشی

۴۳- ترجمه آقای عبدالمجید صادق نوبری

۴۴- ترجمه آقای عبدالمجید معادیخواه

ص:۳۹۵

۴۵- ترجمه آقای عبدالمحمد آیتی

۴۶- ترجمه آقای دکتر علی اصغر حلبی

۴۷- ترجمه آقای مهندس علی اکبر طاهری قزوینی

۴۸- ترجمه آقای علی اکبر سروری

ص:۳۹۶

۴۹- ترجمه آقای دکتر علی رواقی (به کوشش)

۵۰- ترجمه آقای علی کرمی فریدنی

۵۱- ترجمه آقای عمادالدین حسین اصفهانی (عمادزاده)

۵۲- ترجمه آقای غلامرضا یاسی پور

ص:۳۹۷

۵۳- ترجمه خانم فرزانه زنبقی

۵۴- ترجمه آقای کاظم پور جوادی

۵۵- ترجمه آقای کریم زمانی

۵۶- ترجمه آقای ابوبکر عتیق نیشابوری (سورآبادی)

(به کوشش محمد مهیار)

ص:۳۹۸

۵۷- ترجمه آقای محمد باقر بهبودی

۵۸- ترجمه آقای محمد حسین ابراهیمی

۵۹- ترجمه آقای محمد خواجوی

۶۰- ترجمه آقای سید محمد صمصام الشریعت

ص:۳۹۹

۶۱- ترجمه حجت السلام والمسلمين دكتر محمد على رضايى اصفهانى و همكاران

۶۲- ترجمه آقاى محمد على صالح غفّارى

۶۳- ترجمه آقاى محمد فقيهى رضايى و همكاران

۶۴- ترجمه آقاى محمد كاظم معزى

ص:۴۰۰

۶۵- ترجمه آقای محمد مهدی فولادوند رحمه الله

۶۶- ترجمه آقای حجت السلام و المسلمین محمود صلواتی

۶۷- ترجمه آقای محمود اشرفی تبریزی

۶۸- ترجمه بانو مجتهده امینی

ص:۴۰۱

۶۹- ترجمه مرکز فرهنگ و معارف قرآن

۷۰- ترجمه آقای مسعود انصاری خوشابر

۷۱- ترجمه آقای مسعود ریاعی

۷۲- ترجمه آقای مصطفی خرّم دل

ص:۴۰۲

۷۳- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین مهدی الهی قمشه ای رحمه الله

۷۴- ترجمه آقای مهدی محمودیان

۷۵- ترجمه آقای میرزا محمد طاهر مستوفی کاشانی (بصیرالملک)

۷۶- ترجمه آقای هوشنگ آبان

ص:۴۰۳

۷۷- ترجمه خانم معصومه یزدان پناه

۷۸- ترجمه آقای امید مجد (منظوم)

۷۹- ترجمه آقای حسن راحتی سبزواری (منظوم)

۸۰- ترجمه آقای سید محمد علی محمدی (منظوم)

ص:۴۰۴

۸۱- ترجمه آقای شهاب تشکری آرانی (منظوم)

۸۲- ترجمه آقای رستم کوشان (منظوم)

۸۳- ترجمه آقای عباس حداد کاشانی (منظوم)

۸۴- ترجمه آقای کرم خدا امینیان رحمه الله (منظوم)

ص:۴۰۵

۸۵- ترجمه آقای محمد شائق (منظوم)

۸۶- ترجمه حاج میرزا حسن صفی علیشاه (منظوم)

۸۷- ترجمه آقای سید رضا ابوالمعالی (منظوم)

۸۸- ترجمه حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدالکریم بی آزار شیرازی (ناقص)

ص:۴۰۶

۸۹- ترجمه آیت الله یعقوب جعفری (ناقص)

۹۰- ترجمه آقای مصطفی رحماندوست (ناقص)

۹۱- ترجمه حجت الاسلام و المسلمین محسن قرائتی (ناقص)

۹۲- ترجمه آقای رضا محمدی تبار (ناقص)

ص:۴۰۷

۹۳- ترجمه آقای محمد جواد مشکور (ناقص)

۹۴- ترجمه قرآن آقای دکتر حداد عادل (ناقص)

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹